

Sodobni vojaški izzivi

Contemporary Military Challenges

Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske

ISSN 2232-2825
Junij 2011 – 13/št. 2

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
GENERALŠTAB SLOVENSKE VOJSKE

W
L
U
G
A
B
Z

W
L
U
A
U
Z

Sodobni vojaški izzivi

Contemporary Military Challenges

Znanstveno-strokovna publikacija Slovenske vojske

ISSN 2232-2825
UDK 355.5(479.4)(055)

Junij 2011 – 13/št. 2

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OBRAMBO
GENERALŠTAB SLOVENSKE VOJSKE

Izdajatelj Publisher	Generalštab Slovenske vojske General Staff of Slovenian Armed Forces
Glavni urednik Executive Editor	brigadir Branimir Furlan
Odgovorni urednik Managing Editor	dr. Liliana Brožič
Uredniški odbor Editorial Board	VVU XIII. razreda dr. Valerija Bernik VVU XIV. razreda dr. Denis Čaleta polkovnik dr. Tomaž Kladnik brigadir dr. Andrej Osterman dr. Rado Pišot dr. Jože Plut dr. Uroš Svete
Sekretarka Secretary	Iris Žnidarič
Uredniški svet Editorial Council	dr. Andrej Anžič dr. Anton Bebler dr. Sabine Collmer dr. Damir Črnčec generalmajor Ladislav Lipič dr. Thomas Mockaitis generalpodpolkovnik dr. Iztok Podbregar dr. Tibor Szvirčsev Tresh
Prevajanje	Christopher McKeating Nataša Simonovič Bakoš Iris Žnidarič
Lektoriranje Proofreading	Meta Brulec Milena Sevšek Potočnik Vesna Vrabič
Oblikovanje Design & Graphic	Skupina Opus Design
Tisk Print	Tiskarna Collegium graphicum, d. o. o.
Naklada Edition	500 izvodov/copies
Revija je dostopna na spletni strani Publication web page	http://www.slovenskavojska.si/publikacije/sodobni-vojaski-izzivi/ http://www.slovenskavojska.si/en/publications/contemporary-military-challenges/
E-naslov urednice Managing Editor e-mail address	liliana.brozic@mors.si

Prispevki, objavljeni v Sodobnih vojaških izzivih, niso uradno stališče Slovenske vojske niti organov, iz katerih so avtorji prispevkov.
Publikacija je uvrščena v bibliografski zbirki podatkov COBISS.SI in PAIS International.

Articles, published in the Contemporary Military Challenges do not reflect the official viewpoint of the Slovenian Armed Forces nor the bodies in which the authors of articles are employed.
The publication is indexed in bibliography databases COBISS.SI and PAIS International.

Slovenska vojska danes in jutri

»Varnost ljudi mora biti vedno na prvem mestu.«

Rimski pregovor

Slovenian Armed Forces Today and Tomorrow

»The safety of the people must be the supreme law.«

Roman Proverb

RECENZENTI/REFEREES

dr. Andrej Anžič
dr. Teodora Ivanuša
dr. Igor Kotnik
mag. Uroš Krek
mag. Vojko Obrulj
dr. Iztok Podbregar
dr. Uroš Svete
Primož Šavc
mag. Alojz Šteiner

VSEBINA

CONTENTS

	7	
Liliana Brožič, Branimir Furlan	UVODNIK EDITORIAL	
	15	
Iztok Podbegar	PRED REINŽENIRINGOM NACIONALNOVARNOSTNEGA SISTEMA – PRILOŽNOSTI ZA SLOVENSKO VOJSKO BEFORE REENGINEERING THE NATIONAL SECURITY SYSTEM – OPPORTUNITIES FOR THE SLOVENIAN ARMED FORCES	
	27	
Uroš Krek	SEDEM LET ČLANSTVA V NATU – ALTERNATIVE PRED VSTOPOM IN UČINKI DANES SEVEN YEARS OF NATO MEMBERSHIP – ALTERNATIVES BEFORE THE ACCESSION AND ITS EFFECTS TODAY	
	43	
Alojz Šteiner	TRANSFORMACIJA – JO HOČEMO, JO ZMOREMO? TRANSFORMATION – DO WE WANT IT, CAN WE MANAGE IT?	
	61	
Primož Šavc, Ivan Mikuž	RAZVOJ SLOVENSKE VOJSKE V DRUGEM DVAJSETLETJU NJENEGA OBSTOJA DEVELOPMENT OF THE SLOVENIAN ARMED FORCES IN THE FOLLOWING TWENTY YEARS	
	81	
Alenka Petek	PROFESIONALNA (SLOVENSKA) VOJSKA? PROFESSIONAL (SLOVENIAN) ARMED FORCES?	
	99	
Dušan Toš	SLOVENSKO VOJAŠKO ŠOLSTVO, ZAMUJENE PRILOŽNOSTI IN IZZIVI V PRIHODNOSTI SLOVENIAN MILITARY EDUCATION, MISSED OPPORTUNITIES AND FUTURE CHALLENGES	

Uroš Svete,
Maja Garb,
Vladimir Prebilič,
Jelena Juvan

123

SODOBNI PRISTOPI K ŠOLANJU ČASTNIKOV:
PRIMER VOJAŠKEGA OBRAMBOSLOVNEGA MODULA
MODERN APPROACHES TO OFFICER EDUCATION:
EXAMPLE OF THE MILITARY DEFENCE STUDIES MODULE

Andrej Osterman

141

POMEN PREDPISOV ZA LOGISTIKO SLOVENSKE VOJSKE
DANES IN V PRIHODNOSTI
IMPORTANCE OF REGULATIONS FOR THE SLOVENIAN ARMED FORCES'
LOGISTICS TODAY AND IN THE FUTURE

Erik Kopač

163

UČINKOVITO ZAGOTAVLJANJE VOJAŠKIH ZMOGLJIVOSTI
EFFECTIVE PROVISION OF MILITARY CAPABILITIES

Branimir Furlan

177

AMERIŠKI CIVILNO-VOJAŠKI ODNOSI,
VOJAK IN DRŽAVA V NOVI DOBI
AMERICAN CIVIL-MILITARY RELATIONS,
THE SOLDIER AND THE STATE IN A NEW ERA

185

AVTORJI
AUTHORS

193

NAVODILA AVTORJEM ZA OBLIKOVANJE PRISPEVKOV
INSTRUCTIONS FOR THE AUTHORS OF PAPERS

UVODNIK

Spoštovani,

ob dvajsetletnici delovanja vojske v samostojni Sloveniji smo pripravili tematsko številko Sodobnih vojaških izzivov, ki smo ji dali naslov Slovenska vojska danes in jutri. K sodelovanju smo želeli povabiti vse tiste, ki bi ob tako pomembni obletnici želeli z drugimi deliti svoje poglede na prehojeno pot slovenske vojske od njenih začetkov leta 1991 do danes. Namen je bil, da s kritičnim znanstveno-strokovnim pristopom ugotovimo, kje in kakšna je današnja Slovenska vojska in kakšna naj bo v prihodnosti.

Ob številnih uspehih in bogati razvojni poti smo upali, da se nam bodo s pisanjem prispevka pridružili tudi avtorji, ki na slovenske obrambne sile gledajo drugače, bolj kritično, ali pa imajo morda samo drugačno predstavo o tem, kako bi morale delovati.

Leta 2010 je revija Mladina objavila peticijo *Ukinimo vojsko*, s katero je spodbudila k zbiranju podpisov vse, ki podpirajo zamisel o tem, da je treba vojsko temeljito preoblikovati. Med podpisniki peticije smo izbrali nekaj imen z doktorskimi nazivi in jih povabili k pisanju za jubilejno številko revije. Žal se na naše vabilo nihče ni odzval in ni izkoristil možnosti, da bi tudi v tem okolju posredoval svoje poglede na vojsko Republike Slovenije.

V tej številki vam predstavljamo prispevke, ki ponujajo zelo različne poglede na nekatera področja delovanja Slovenske vojske. Kako aktualni so bili posamezni avtorji oziroma kako so presodili stanje in prihodnji razvoj slovenskih oboroženih sil, bo pokazal čas.

Zelo drugačen pogled od trenutne organiziranosti na slovenski nacionalnovarnostni sistem je predstavil **Iztok Podbregar**, ki meni, da večplastnost groženj, ki jih prepoznavamo v našem okolju, zahteva večdisciplinarno sodelovanje različnih strokovnjakov.

Uroš Krek se je kot neposredno udeleženi v procesu vključevanja v zavezništvo in aktivnem delovanju v njem posvetil sedemletnemu članstvu v Natu, alternativam pred vstopom in današnjim učinkom. Razmišlja pa tudi o prihodnosti in se sprašuje, ali imamo pred seboj še kakšno možnost, ali so še alternative razvoja obrambnega sistema in obrambnih sil znotraj članstva v zavezništvu.

Alojz Šteiner pravi, da za področje družbenih in ekonomskih sprememb ter razvoj v Sloveniji pogosto navajamo, da se je obdobje tranzicije končalo. Odkrito izpostavljam tudi nujnost prihodnjih sprememb, pri čemer se kot poseben dejavnik pojavlja gospodarska kriza. Ko obravnavamo sklep in rezultate slovenske obrambno-vojaške tranzicije, se oziramo po izzivih na prehodu v obdobje transformacije, pri čemer se avtor sprašuje, ali tranzicijo hočemo in ali jo zmoremo.

Pogled naprej, torej na razvoj Slovenske vojske, ki ga omogoča Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025, predstavljata **Ivan Mikuž** in **Primož Šavc**, ki razlagata smisel take smeri in hkrati izpostavljata nekaj preteklih in sedanjih težav, ki lahko odločilno vplivajo na razvoj.

Alenka Petek pojasnjuje, da pojma poklicna in profesionalna vojska nista sopomenki. Vojaška profesija ima svoje značilnosti. Od tega, koliko in kako so te značilnosti izražene v Slovenski vojski, je odvisno, ali je že danes mogoče govoriti o profesionalni vojski ali pa je to za zdaj še njen dolgoročni cilj, za katerega si prizadeva.

Slovenskemu vojaškemu izobraževanju so svoja razmišljanja namenili različni avtorji in nastala sta dva prispevka. **Dušan Toš** predstavlja tako imenovane notranje vidike vojaškega izobraževanja, medtem ko **Uroš Svete**, **Maja Garb**, **Vladimir Prebilič** in **Jelena Juvan** poskušajo prikazati, da smo v Sloveniji s konvergentnim modelom vojaškega šolstva morda celo prehiteli naše zaveznike in partnerje, po drugi strani pa smo s civilno-vojaškim sodelovanjem na področju vojaškega modula v okviru študija obramboslovja odpravili tisto pomanjkljivost, ki je civilnim obrambnim strokovnjakom oteževala pot v vojaško organizacijo in častniški poklic.

Za učinkovitost logistike so pomembni predpisi, pravi **Andrej Osterman**, saj vplivajo na njen razvoj, zato morajo biti posebnosti Slovenske vojske in njene logistike upoštevane v njih. Zaradi razvoja družbe, vpliva globalnega mednarodnega okolja in drugih dejavnikov se bodo razmere za delovanje vojaške logistike v prihodnosti še hitreje spreminjale.

Erik Kopač je zapisal, da so se v zadnjih desetih letih v Republiki Sloveniji precej izboljšala institucionalna pravila, ki spodbujajo učinkovitejše zagotavljanje vojaških zmogljivosti. Kljub temu pa se na področju obrambnega planiranja in načrtovanja ter vojaških investicij še vedno spopadamo s številnimi pomanjkljivostmi, ki jih bo v prihodnje treba odpraviti.

Z izbranimi vsebinami smo želeli počastiti pomembno obletnico in prispevati h kritični analizi stanja in prihodnosti Slovenske vojske. Bralci boste lahko presodili, kako uspešni smo bili pri izboru vsebin in avtorjev.

EDITORIAL

Dear readers,

On the 20th anniversary of the work of the Slovenian Armed Forces in independent Slovenia, we have prepared a thematic edition of Contemporary Military Challenges entitled Slovenian Armed Forces Today and Tomorrow. Our wish was to attract participation of all who would wish to share their views of the path trodden by Slovenian armed forces from its beginnings in 1991 until today. Our purpose was to use a critical scientific and professional approach to find out where and what the Slovenian Armed Forces is like today and what it should be like in the future.

After a number of achievements and important development we were hoping to receive papers by authors who have a different, more critical view of Slovenian defence forces or maybe only have a different perception of how they should operate. In 2010, the Mladina magazine drew up a petition '*Abolish the armed forces*' and encouraged all who supported the idea about a thorough reform of the armed forces to sign it. Among the undersigned, we selected a few names with PhD titles and invited them to write for the jubilee edition of our publication. Unfortunately, no one took up on our invitation and used an opportunity to present their views of the armed forces of the Republic of Slovenia in this environment as well.

This issue presents the papers which offer highly diverse views of certain areas of operation in the Slovenian Armed Forces. The time will show just how topical were individual authors and what was their characterisation of the current situation and future development of Slovenian defence forces.

Iztok Podbregar presented a view which differs substantially from the current organisation of the Slovenian national defence system. According to him, the complexity of threats we identify in our environment demands multidisciplinary cooperation of various experts.

Uroš Krek, who was directly involved in the process of joining the Alliance and actively participated in its work, wrote about the seven-year long NATO membership, alternatives available before joining NATO and today's effects. He also provides reflection on the future and wonders if we have any other options, and if there are any alternatives for the development of the defence system and defence forces within NATO membership.

According to **Alojz Šteiner**, the transition period has ended with regard to social and economic changes and development in Slovenia. We also clearly emphasise the urgency of future changes, with the economic crisis as a special factor. As we deal with the results and the completion of the Slovenian defence and military transition, we look out for the challenges on the way to the transformation period. In this context, the author wonders whether we want transformation and whether we can manage it.

A view ahead, i.e. at the development of the Slovenian Armed Forces enabled by the Resolution on the General Long-term Programme of the Development and Equipping of the Slovenian Armed Forces until 2025 is presented by **Ivan Mikuž** and **Primož Šavc**, who explain the sensibleness of such a direction and at the same time highlight some of the past and current problems which might have a decisive impact on the development.

Alenka Petek explains that the terms military profession and military professionalism are not synonymous. Military profession has its own characteristics. Whether at all and to what degree these characteristics are present in the Slovenian Armed Forces today is an indicator for whether professionalism is already characteristic of the force or still a long-term objective.

Slovenian military education received attention of various authors and two papers have been produced. **Dušan Toš** discusses the so-called internal perspectives of military education, while **Uroš Svete**, **Maja Garb**, **Vladimir Prebilič** and **Jelena Juvan** try to show that Slovenia with its convergent model of the military education system may be well ahead of its allies and partners. On the other hand, the civil-military cooperation in the field of the military module as part as the defence studies filled the gap which impeded civil military experts from entering the military organization and becoming officers.

Logistics efficiency is influenced by the regulations in terms of its development, says **Andrej Osterman**. Therefore, the regulations should reflect special characteristics of the Slovenian Armed Forces and their logistics. Owing to the development of the society, influence of the global international environment, and other factors, operational requirements will be subject to rapid changes in the future.

Erik Kopač wrote that, in the Republic of Slovenia, the institutional rules which encourage more efficient provision of military capabilities have substantially

improved in the last ten years. Nevertheless, we still face a number of deficiencies in the field of defence planning and military investments, which should in the future be corrected.

With the selected contents we wished to honour the important anniversary as well as to contribute to a critical analysis of the current situation and the future of the Slovenian Armed Forces. The readers will assess for themselves how successful we were in selecting the content and the authors.

PRED REINŽENIRINGOM NACIONALNOVARNOSTNEGA SISTEMA – PRILOŽNOSTI ZA SLOVENSKO VOJSKO

BEFORE REINGENEERING THE NATIONAL SECURITY SYSTEM – OPPORTUNITIES FOR THE SLOVENIAN ARMED FORCES

Short scientific article

Povzetek Večplastnost groženj, ki jih prepoznavamo v našem okolju, zahteva večdisciplinarno sodelovanje različnih strokovnjakov, ki so osredotočeni na posamezno zapleteno težavo. Njihova naloga je zmanjševanje negotovosti, ki jo povzroča razkorak med zaznavanjem grožnje in njeno realnostjo. Pri tem ima eno najpomembnejših vlog krizno komuniciranje. Dinamika groženj, ki vse večkrat preraščajo v krize, povzroča razkorak med potrebno in postavljeno organizacijo nacionalnovarnostnega sistema. Omejeni viri zahtevajo iskanje novih rešitev med prostovoljnim, profesionalnim in poklicnim delovanjem, mogoče tudi z javno-zasebnim partnerstvom. Pomanjkanje systemskega pristopa, pri katerem se soodvisnosti prezrejo, sodelovanje ne šteje za bistveno, celovitost pa ni uresničljiva, kaže na pomanjkanje sprememb, ki nas sili v celovite in korenite racionalne spremembe, združene v terminu reinženiring. Grožnje zahtevajo spremembe **takoj**, zavedanje mora povedati, **kaj** bomo naredili, znanje mora dati odgovore na to, **kako** bomo spremenili, vrednote pa morajo ločiti **pomembno od nepomembnega**.

Ključne besede *Reinženiring, nacionalnovarnostni sistem, krizno komuniciranje, grožnje, nacionalna varnost.*

Abstract The complexity of threats, recognized in our environment, requires multi-disciplinary collaboration of various specialists, who are focused on a single complicated problem. Their mission is to reduce the uncertainties, caused by the gap between the perception of the threat and reality of the threat. Crisis communication plays a key role in this respect. The dynamics of the threats that are increasingly developing into crises is causing the gap between the necessary and the established organization of the national security system. Limited resources require the search of new solutions in voluntary, professional and vocational functioning, perhaps also through public private partnerships. The lack of a systematic approach, which disregards interdependence, does not consider cooperation as crucial and integrity

as feasible, indicates the absence of changes which forces us into comprehensive and rational radical changes, brought together in the term “reengineering”. Threats require **immediate** changes. Our awareness must tell us **what to do**, the knowledge must give the answers to **how** we will implement changes and the values must distinguish between **important** and **irrelevant**.

Key words *Reengineering, national security system, crisis communication, threats, national security.*

Uvod Znanje, timsko delo in predanost poslanstvu v sistemu so usmeritve, ki jih moramo upoštevati pri razvoju nacionalnovarnostnega sistema in subjektov nacionalne varnosti.

Večkrat poslušamo, kako je naš sistem nacionalne varnosti še nerazvit in kako ga je treba dograditi. Pravzaprav gre za stalnico normativne, organizacijske in logistične neuskklajenosti, lahko napišemo tudi odstopanja med realnimi potrebami nacionalnovarnostnega ustroja in trenutno organiziranostjo, ki je presek organiziranosti potreb neke politične elite v danem trenutku. Žal sta dinamika dogodkov in razmeroma majhno zanimanje političnih elit za celovit razvoj nacionalnovarnostne organiziranosti proizvedla takšne razkorake med realnostjo potreb in nacionalnovarnostnim sistemom, da so v organizacijskem smislu potrebni tudi reinženiringi.

V nadaljevanju bomo predstavili nekatera razmišljanja in možne poti razvoja sistema nacionalne varnosti v Republiki Sloveniji.

1 REINŽENIRING CELOVITE IN KORENITE SPREMEMBE

O reinženiringu organizacije (v nadaljevanju povzeto po Anton Vila v Jure Kovač, str. 21, 1999) in tem pristopu so teoretiki in praktiki začeli bolj razmišljati šele po letu 1993, ko sta o tem pisala Hamer in Champy.

Avtorja menita, da je treba staro organizacijo in njena načela preprosto zbrisati, ukiniti in začeti vse znova. To je treba narediti:

- **temeljito** – vprašati se moramo, zakaj sploh delamo, kar delamo, in zakaj to delamo tako;
- **radikalno** – ne popravljati in krpati starega, temveč moramo začeti znova;
- **dramatično** – to pomeni veličasten skok in ne kak neznamen napredek. Zamenjati in izboljšati je treba vse za 100 odstotkov in ne samo za 10 odstotkov.

Reinženiring organizacije se ne zadovoljuje z odgovorom na vprašanje *Kako naj delamo bolje, hitreje in ceneje*, temveč postavlja vprašanje *Zakaj sploh delamo tako, kakor delamo*. Takšna vprašanja nas pripeljejo v razmišljanje o nujnosti nekaterih procesov.

Kot ugotavljata O'Neil in Sohal (1999), se je v začetku 90. let prejšnjega stoletja (Hammer, 1990; Davenport in Short, 1990; Hammer in Champy, 1993) za vlogo procesnega menedžmenta oziroma upravljanja procesov pri uveljavljanju konkurenčne prednosti organizacije uveljavil izraz *reinženiring poslovnih procesov* (angl. *Business Process Reengineering* – BPR). Pri tem Davenport in Short (1990) opisujeta reinženiring poslovnih procesov kot analizo ter načrtovanje delovnih tokov in procesov tako v organizaciji kot tudi med organizacijami. Da bi dosegli dramatične izboljšave pri sodobnih merilih uspeha organizacije (stroški, kakovost, storitve in hitrost), nekateri zagovarjajo spremembo v temeljih razmišljanja in radikalno preoblikovanje poslovnih procesov v organizaciji in med njimi (Hammer in Champy, 1993). Drugi (Talwar, 1993) se osredotočajo na ponoven razmislek, restrukturiranje procesov in oblikovanje poslovnih struktur, metod dela, sistemov za upravljanje in zunanje odnose, skozi katere se ustvarja in prodaja vrednost organizacije. Petrozzo in Stepper (1994) pa menita, da reinženiring poslovnih procesov vključuje sprotno preoblikovanje procesov, organizacij in njihovih podpornih informacijskih sistemov, da bi tako dosegli radikalne izboljšave pri merilih, kot so čas, stroški, kakovost ter odnos strank do izdelkov in storitev organizacije.

2 SISTEM NACIONALNE VARNOSTI REPUBLIKE SLOVENIJE IN RAZKORAK MED GROŽNJAMI, SUBJEKTI NACIONALNE VARNOSTI TER NORMATIVNO UREJENOSTJO

Nacionalnovarnostna politika Republike Slovenije je uravnotežena celota vizije, strategij, programov, načrtov in dejavnosti države, potrebnih za odzivanje na vire ogrožanja in tveganja njene nacionalne varnosti ter s tem za uresničevanje njenih nacionalnovarnostnih ciljev, usmerjenih k zaščiti slovenskih nacionalnih interesov.

Republika Slovenija bo razvijala mehanizme za krepitev splošne varnostne kulture, ki je utemeljena na ozaveščanju, preventivi, strpnosti, solidarnosti, sodelovanju in pomoči med ljudmi ter na kulturi miru in nenasilja pri zagotavljanju varnosti.

Dinamično spreminjanje sodobnega varnostnega okolja ter večplastnost varnostnih groženj in tveganj v njem zahtevata tudi organizacijsko povezanost posameznih resornih politik, pomembnih z vidika zagotavljanja nacionalne varnosti, v skladno celoto ter organizacijsko prožnost in prilagodljivost sistema nacionalne varnosti in njegovih podsistemov. Le tako je mogoče zagotoviti skladno in pravočasno odzivanje države na celoten spekter sodobnih virov ogrožanja in tveganja nacionalne varnosti (povzeto po RSNV leta 2010).

Sodobni viri ogrožanja ter grožnje v našem okolju so nepregledni in neprepoznavi ter zahtevajo odmerjene rešitve v realnem času. Žal se največkrat zgodi, da se v trenutni organiziranosti sistema nacionalne varnosti nihče izmed subjektov nacionalne varnosti ne prepozna za lastnika in reševalca težave. Potrebna so daljša usklajevanja, ki pa vedno pomenijo dodatno zamudo pri reševanju, kar lahko ustvari nepredvidljive položaje in negotovosti.

Grožnje so zapletene in zahtevajo specialistično znanje za posamezne rešitve. Odnosi med posameznimi grožnjami pa kažejo na večplastnost pojavov, kar zahteva večdisciplinarne pristope. Postavlja se praktično vprašanje skupnega delovanja in učinkovitosti specialistov v večplastnih večdisciplinarnih delovnih skupinah.

Zagotavljanje nacionalne varnosti Republike Slovenije temelji na delovanju obrambnega sistema, sistema notranje varnosti ter sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami kot podsistemov sistema nacionalne varnosti, vključuje pa tudi zunanjepolitične, gospodarske, informacijske in druge dejavnosti, ki neposredno vplivajo na nacionalno varnost. Navedene (pod)sisteme se bo tudi v prihodnje nadgrajevalo, predvsem pa povezovalo v skladno celoto z namenom povečevanja učinkovitosti celotnega nacionalnovarnostnega sistema (povzeto po RSNV leta 2010).

Z razvojem znanosti in tehnologije se povečuje njuna vloga pri oblikovanju nacionalne varnosti, kar lahko razumemo kot strateško prednost, tako Hermann (2008). Isti avtor ugotavlja, da ta tehnologija izvira iz globalizirane industrijske baze, ki je obenem tudi temelj trgovinskega in gospodarskega uspeha. Prav želja po skrivnosti in nadzoru nad tehnologijo, ki je potrebna za oblikovanje zmožnosti nacionalne varnosti, pa je hkrati tudi v konfliktu z današnjimi globalizacijskimi smernicami in odprtim trgovom.

Tudi normativna ureditev sistema nacionalne varnosti kaže na nepovezanost, razdrobljenost sistema, prestižni boj za pristojnost vodenja in boljše pozicije posameznih podsistemov v krizah. Povsem jasno kaže, da je potrebna koordinacija oziroma usklajevanje med udeleženci reševanja krize pri določanju odgovornih in sodelujočih za posamezno krizno stanje. Pri pojavu posamezne krize se redko takoj prepozna lastnik in sodelujoči pri reševanju težave. To pomeni dragoceno izgubo časa in virov v nujnih primerih.

Opisano povzročča krize kot trenutne in nepričakovane dogodke in dejanja, ki ogrožajo življenje ljudi ali organizacijsko sposobnost preživetja.

Krize so danes del vsakdanjega življenja vsake organizacije. Kot ugotavlja Tsang (2000), lahko kriza prizadene katero koli organizacijo brez opozorila. Stanja, v katerem prevladujejo stres in nenadne spremembe, namreč z običajnimi rutinskimi procesi ni mogoče rešiti. Čeprav je preventivno delo zelo pomembno, se temu včasih preprosto ni mogoče izogniti.

Pojav krize v organizaciji zahteva previdno, hitro in odločno ukrepanje. Ker obstaja veliko vrst kriz in različnih vzrokov za njihov nastanek, je pomembno zelo premišljeno načrtovanje kriznih razmer. V teoriji obstaja veliko strategij, kako načrtovati krizo, se v njej vesti in kakšno je ravnanje organizacije po končani krizi. V praksi stvari potekajo hitreje in zato je še posebno pomembna pripravljenost organizacije.

V strokovni literaturi krizo avtorji definirajo precej enotno. Organizacijsko krizo lahko opredelimo kot dogodek majhne verjetnosti in velikega vpliva, ki zaradi velike negotovosti in časovnega pritiska ogroža sposobnost organizacije. Za ta dogodek sta značilna dvoumnost vzroka krize, posledic in sredstev reševanja nastalih razmer, kot tudi prepričanje, da se morajo odločitve sprejemati hitro (Pearson in Clair, 1998; Gregory, 2005).

V strateškem kontekstu kriznega upravljanja ne smemo obravnavati le kot taktičnega odzivnega odgovora na razmere, tako Jacques (2007), temveč tudi kot proaktivne in disciplinirane, medsebojno povezane procese, ki obsegajo preprečevanje krize, pripravljenost in odzivanje nanjo in ne nazadnje okrevanje po krizi. Čeprav se izraz za upravljanje nesreč (angl. *disaster management*) včasih napačno uporablja kot sinonim za krizno upravljanje (angl. *crisis management*), je za upravljanje številnih nesreč vendarle značilen proces vključevanja vladnih agencij in drugih organov.

Kot ugotavlja Tsang (2000), se je večina vojaških strategij, ki se danes uporabljajo v poslovnem svetu, prevzela iz starodavnih modrosti in doktrin manevriranja vojsk v drugi svetovni vojni. Tak primer je doktrina C3I, ki izvira iz Rusije in so jo sprejele številne vojske po svetu. Da bi lahko organizirale učinkovite vojaške operacije, morajo namreč vojske v sodobnem času usklajevati vse štiri elemente te doktrine, in sicer ukaz, kontrolo, komunikacijo in obveščevalne podatke (angl. *command, control, communication, intelligence*).

Krizno komuniciranje mora zagotoviti, da bodo informacije prišle do vsakega posameznika v vseh pomembnih trenutkih zanj pravočasno in odmerjeno. Vsak posameznik in organizacije morajo imeti predvesem zaupanje, da bodo imeli take informacije in da bodo na podlagi njih resnično pravilno ukrepali. Oddajanje in sprejemanje podatkov morata izključiti šume tako v tehničnem, še bolj pa v osebnem smislu, tako kvantitativno kot tudi kvalitativno.

Krizno komuniciranje je pomemben, vendar ne edini del kriznega upravljanja (Jacques, 2007). Tsang (2000) pri tem na primeru doktrina C3I opozarja na pomen elementa učinkovite komunikacije, torej dvosmerne komunikacije med poveljnikom in vojaki na terenu. Ker pri kriznem upravljanju v organizaciji lahko prav odzivi različnih soudeležencev (oziroma interesnih skupin) in medijev poslabšajo krizo, mora biti cilj učinkovite komunikacije tudi to, da se tem skupinam zagotovijo pravočasne in točne informacije o krizi. Le tako se lahko oblikujejo stališča podporne narave. Poglobljena analiza študije primerov je pokazala (Marra, 1998), da so načrti kriznega komuniciranja le en del prakse odličnih odnosov z javnostmi med krizo. Tako na kakovost kriznega komuniciranja vplivajo številni dejavniki v modelu odnosov z javnostmi med krizo (vpliv organizacijske kulture obveščanja na komunikacijske dejavnosti in programe v času krize, na predkrizne, krizne in postkrizne odnose z ustrezno javnostjo, komunikacijska samostojnost uslužbencev v službah za odnose z javnostmi).

Pravo informacijo mora imeti vsak, ki jo potrebuje, ne glede na čas, prostor, stanje, v katerem je, in njegovo sposobnost dojetanja podatkov.

Seveda je to idealno stanje, ki pa ga kot model moramo graditi od osebne do vseh višjih organizacijskih ravni. Vsak posameznik je dolžan po vseh svojih močeh prispevati k ustreznemu komuniciranju in informiranju tako, da resnično prispeva k uspešnemu reševanju groženj.

3 JAVNO-ZASEBNO PARTNERSTVO IN SISTEM NACIONALNE VARNOSTI

Javno-zasebno partnerstvo pomeni razmerje zasebnega vlaganja v javne projekte in/ali javnega sofinanciranja zasebnih projektov, ki so v javnem interesu, ter je sklenjeno med javnim in zasebnim partnerjem v zvezi z gradnjo, vzdrževanjem in upravljanjem javne infrastrukture ali drugimi projekti, ki so v javnem interesu, ter s tem povezanim izvajanjem gospodarskih in drugih javnih služb ali dejavnosti, ki se zagotavljajo na način in pod pogoji, ki veljajo za gospodarske javne službe oziroma drugih dejavnosti, katerih izvajanje je v javnem interesu, oziroma drugo vlaganje zasebnih ali zasebnih in javnih sredstev v zgraditev objektov in naprav, ki so deloma ali v celoti v javnem interesu, oziroma v dejavnosti, katerih izvajanje je v javnem interesu (2. člen ZJZP Uradnega lista RS, št. 27/2006).

Javno-zasebno partnerstvo (angl. *public private partnership* – PPP) je namenjeno krepitvi in spodbujanju zasebnih trgov po merilih javnega interesa države (Parker, 2003). Pri tem zasebni kapital in podjetja zasebnega sektorja financirajo in upravljajo infrastrukturo, ki je bila prej financirana in upravljana z javnimi sredstvi. V zadnjih letih so postala javno-zasebna partnerstva priljubljena v številnih državah. Vlade si želijo zmanjšati javnofinančno porabo in zadolževanje ter se zavedajo, da lahko zasebna podjetja opravljajo te storitve po nižji ceni, zato uvajajo javno-zasebna partnerstva, ki nadomeščajo neposredne naložbe države.

Kot ugotavlja Spackman (2002), so projekti, ki jih financira zasebni sektor, glavni mehanizem za razširitev vloge zasebnega sektorja v ponudbo javnih storitev. Tako zasebno financiranje med drugim omogoča boljše opredeljevanje in upravljanje pogodb ter oblikovanje inovacij. Na strateški ravni razširja preglednost javnih naročil in učinkovito zavezuje izvajalce k dolgoročnemu sodelovanju.

Besley and Ghatak (2001), ki sta preverjala pomen skrbnosti do javne storitve kot sredstva med strankama v javno-zasebnem partnerstvu, ugotavljata, da bi morala ta sredstva lastniško obvladovati tista stranka v partnerstvu, ki jo bolj skrbi za javne storitve, ne glede na količino vloženega truda za izvajanja teh storitev.

Parker (2003) zaključuje, da je pri javno-zasebnih partnerstvih treba biti previden in da taka partnerstva ne vodijo nujno do boljše gospodarske učinkovitosti pri javnih naročilih na obrambnem področju. Veliko skrb je treba nameniti pogajanju pri

oblikovanju javno-zasebnih partnerstev, spremljanju njihovih rezultatov in njihovi obnovi. Primeri iz tujine (na primer obrambni sektor Združenega kraljestva) kažejo na to, da so javno-zasebna partnerstva povezana tudi z visokimi transakcijskimi stroški, s pomočjo katerih se onemogočajo morebitne koristi v smislu gospodarskih spodbud učinkovitosti. Ta ugotovitev je ključnega pomena za obrambni sektor, kot tudi širše za vsa javno-zasebna partnerstva z določeno vrsto negotovosti. Pri tem Parker (*prav tam*) poudarja, da je treba stroške in koristi javno-zasebnih partnerstev skrbno uravnotežiti s stroški in koristmi bolj tradicionalnih oblik javnih naročil v javnem sektorju.

V nadaljevanju bomo predstavili nekatere priložnosti javno-zasebnega partnerstva na področju nacionalne varnosti.

Predlog poskusa prostorskega urejanja in formalnega umeščanja v prostor osrednjega vadišča Slovenske vojske Postojna (OSVAD) je v nekaterih delih naše države spodbudil zelo burno in tudi negativno razpravo o tej temi. Ustanovljene so bile celo različne civilne pobude ipd. Žal se je v komunikaciji med državo in lokalno skupnostjo pokazal razkorak, ki meji na aroganco in ignoranco.

Republika Slovenija naj OSVAD Postojna z javnim razpisom pod pogoji javno-zasebnega partnerstva preda v najem podjetju iz lokalnega okolja. Tako bo ustvarila najmanj petdeset novih delovnih mest v lokalnem okolju. To podjetje bo skrbelo za optimalno uporabo OSVAD Postojna tako za Slovensko vojsko kot tudi za potrebe lokalnega prebivalstva in razvoj vseh dejavnosti v tem prostoru. Le tako bodo tudi uporabnine prostora in odškodnine ekonomsko bolj realne. Takšna je praksa v državah EU in Nata. Gre za sodobna civilno-vojaška razmerja, ki jim mora slediti tudi slovenska družba.

Ob ukinitvi policijskih uprav v posameznih delih Slovenije (Slovenj Gradec, Krško in Postojna) opažamo velik odpor in mnenje državljanov, da bo navzočnost Policije v prostoru premajhna in tako državljanom ne bo zagotovljena zadostna varnost.

Slovenska Policija ustanavlja v posameznih krajih policijske pisarne, vendar ne zaživijo v pravem smislu, ker v njih delo opravljajo policisti, ki se zaradi izjemno velike fluktuacije ne poistovetijo s težavami na mikroravni.

Odgovornost nadzora in razvoja zasebne varnosti v Sloveniji je po zakonu v pristojnosti Policije. Tudi razmerje v smislu številčnosti se mora spreminjati med Policijo in zasebno varnostjo v prid zasebne varnosti. Rešitev opisane problematike je morda v naslednjem.

Mini policijska postaja, ki so jo uvedli v Detroitu v državi Michigan, temelji na spoznanju, da se lahko manjše policijske enote veliko lažje in uspešneje spopadajo z varnostnimi vprašanji neke skupnosti. Gre za decentralizacijo policijskega sistema,

pri kateri je na eni policijski enoti zaposlen samo en policist. Model temelji na dveh konceptih:

- prebivalci poznajo policista, ta pa pozna specifične kriminalne pojave v skupnosti;
- vključevanje prostovoljcev v uresničevanje programa in možnost njihovega prispevka pri vsebini.

Policist, ki deluje na mini policijski postaji, ima popolno svobodo tako pri organizaciji kot pri načinu dela v okviru zakonskih opredelitev. Policist si mora sam poiskati prostore in zagotoviti samoprispevek za opremo. Tako je prisiljen navezati stike z ljudmi, ljudje v soseski, ki so prispevali pri opremljanju prostorov, pa imajo tudi globlji čut do rezultatov dela tega policista. Uvedba mini policijskih postaj je povečala tako priljubljenost policije kot dotok informacij.

Slovenska Policija bi lahko v takšne mini policijske postaje namestila na podlagi javno-zasebnega partnerstva mešane delovne skupine policistov in zasebnih varnostnikov, ki bi jih izbrali na javnem natečaju. Takšne delovne skupine bi imele pooblastila za preventivno policijsko delovanje in za reševanje enostavne varnostne problematike. Predvsem pa bi ponovno vzpostavili večjo zaznavo varnosti pri državljanih v posameznih okoljih.

Na področju zaščite in reševanja srečujemo dva koncepta reševanja nesreč, ki sta med seboj večkrat v konfliktu, kar včasih pomeni tudi zamudo oziroma zahteva usklajevanje.

Gre za zelo dobro razvito prostovoljnost, na primer pri slovenskem gasilstvu, gorskem reševanju itn. Prostovoljci so največkrat celo primarni nosilci reševanja. Njihova motiviranost in usposobljenost večkrat mejita na zavidljivo profesionalnost.

Pa vendar večplastne grožnje in varnostni dogodki zahtevajo znanje, ki ga lahko zagotovijo samo poklicni pripadniki, in poklicno znanje (na primer področje JRKBO). Toda motivacija in viri za ustanavljanje takšnih poklicnih organizacij niso na ustrezni ravni.

Javno-zasebno partnerstvo bi lahko motivacijo in znanje prostovoljcev v prihodnosti usmerilo v ustanavljanje večjega števila poklicnih javno-zasebnih podjetij (morda tudi po modelu socialnega podjetništva), kar bi nam dalo ustrezne sile, ki bi z znanjem reševale najzahtevnejšo problematiko v realnem času.

4 CELOVITO IN KORENITO NAPREJ

V sodobnem varnostnem okolju se vsakodnevno srečujemo z izzivi novih groženj, ki so neprepoznavne, se hitro spreminjajo in so večplastne. Te grožnje, ki so precej drugačne od klasičnih vojaških groženj, večkrat prerastejo v krize, ki jih tradicionalne organizacije vojske, policije, obveščevalnih služb, pravosodja ter zaščite in reševanja

s sedanjimi pooblastili ne prepoznajo kot svoje lastništvo, zato jih ne začnejo reševati (na primer jedrsko-radiološko-kemijski terorizem v vseh izvedenkah).

Razlika med zaznavo krize in njeno realnostjo, nesprejetje krize kot svoje in zakonske ovire za prevzem pobude za reševanje pomenijo dragoceno izgubo časa in denarja. Ko pa se odgovorni le spoprimejo s krizo, jim vsakemu posebej manjkajo pristojnosti, usposobljenost ali oprema (vojska ima na primer zaščitne maske, policija jih nima, pa mora prva v akcijo, itn.).

Menimo, da Slovenija ne potrebuje vojske in policije, obveščevalno-varnostne dejavnosti in diplomatske dejavnosti, prostovoljne zaščite in reševanja kot posameznih subjektov sistema nacionalne varnosti z ločenimi tradicionalnimi nalogami.

Vojsko in policijo je treba s klasičnim stečajem razpustiti, kar so nekateri že uspešno storili.

Treba je postaviti skupen, enoten oborožen subjekt nacionalne varnosti, ki ga teorija pozna pod imenom paravojaška sila in ki je sposoben opravljati pod enotnim poveljevanjem sedanje naloge vojske, policije ter zaščite in reševanja.

Višek ljudi bi šel v zasebna varnostna podjetja, nekaj malega za paznike v zapore, drugi pa na prosti trg dela in podobno.

Diplomacija bi se iz klasičnih diplomatskih predstavništev spremenila v letečo gibljivo diplomacijo iz Ljubljane ali nekaterih centrov.

Obveščevalne in varnostne službe bi združili in obdržali tretjino.

Nekatere pobude po spremembah, kot je na primer pobuda revije Mladina za ukinitvev Slovenske vojske, so v Sloveniji že navzoče.

Danes na Ministrstvu za obrambo, v Slovenski vojski, silah zaščite in reševanja, na Ministrstvu za notranje zadeve in v Policiji, na Ministrstvu za zunanje zadeve ter v naši diplomaciji, na Ministrstvu za pravosodje in v njenem Uradu za izvrševanje kazenskih sankcij ter v obveščevalnih službah deluje skupaj približno **21.500 zaposlenih** državnih javnih uslužbencev. Za svoje delovanje vključno s plačami porabijo iz proračuna na letni ravni **1,35 milijarde evrov**.

Ko se pojavi neka netransparentna grožnja, ki se morda sploh ne razvije v krizo, pa ta ogromni stroj deluje neuskklajeno. Še največkrat porabi zelo veliko časa, da ugotovi, kdo izmed njih bo nosilec reševanja težave, kdo pa bo sodelujoči.

Primer so zadnje poplave v Ljubljani, ki jih je reševalo **več sto prostovoljnih** gasilcev, ki so zapustili svoja delovna mesta v Prekmurju in prišli pomagat Ljubljančanom, hkrati pa smo v Ljubljani imeli več tisoč poklicnih neizkoriščenih vojakov, ki smo

jih plačali za to, da so opazovali prostovoljne gasilce. To so neracionalni nesmisli, pri katerih na enem koncu iz proizvodnje, ki trpi škodo, vzamemo delovno silo in jo damo na drug konec Slovenije, kjer pa že tako imamo plačane vojake, ki so usposobljeni, vendar neuporabljeni. Gre za dvakratni izpad dohodka oziroma neracionalno porabo virov.

Za reševanje kriz je potrebna hitra odzivnost in takoj mora biti jasno, kdo mora prevzeti reševanje problematike.

Naše razmišljanje o reinženiringu, torej celoviti in koreniti spremembi prej naštetih subjektov nacionalnovarnostnega sistema, gre v smeri večje povezanosti vseh in večje učinkovitosti. Prepričani smo, da bo z večjo povezanostjo mogoče maso 21.500 javnih uslužbencev zmanjšati na **12.000** profesionalcev in sredstva z 1,35 milijarde zmanjšati na **750 milijonov evrov**.

Dobili bomo enoten nacionalnovarnostni subjekt, ki bo vsak trenutek lastnik in reševalec vseh netransparentnih groženj in težav. Hkrati bomo dobili še približno 11.000 ljudi, ki bodo s solidnim večdisciplinarnim znanjem prosti na trgu dela, in zanje imeli na voljo preostalih 750 milijonov evrov. Če jih del uporabimo za njihovo ponovno vključitev na druga področja trga dela, nam še vedno vsaj **400 milijonov evrov** ostane za razvoj novih tehnologij in drugih možnosti razvoja.

Rezultat teh sprememb je lahko tudi manjša zasedba v Vladi RS. Namesto treh ministrov, in sicer ministra za obrambo, za notranje zadeve in za zunanje zadeve, lahko to področje vodi en minister za varnost.

To je na kratko reinženiring, torej korenita sprememba sistema nacionalne varnosti, kar se bo prav gotovo zgodilo v naslednjih letih.

Veliko jih bo prej zapisane stavke ocenilo, da so nerealni, pa vendar pustimo času čas.

Sklep Razmišljanje o korenitih in celovitih spremembah v našem sistemu nacionalne varnosti ima namen spodbujanja razprave. Kaže tudi na to, da je treba začeti odpuščati delavce tudi iz državne uprave in za odpuščene javne uslužbence iskati učinkovitejše vloge v družbi. Le tako bi se lahko dosegel preboj v novi cikel razvoja slovenske družbe. Razkorak razumevanja javne uprave in profitnega sektorja je v sedanjih razmerah prevelik.

Za reševanje kriz je potrebna odmerjena odzivnost in takoj mora biti jasno, kdo bo iskal rešitev za težavo.

Postavlja se ključno vprašanje o naši pripravljenosti na reinženiring.

Varnostne grožnje zahtevajo spremembe delovanja in organiziranosti takoj.

Zavedanje te vsebine in problematike nam mora dati odgovore na vprašanje, kaj je treba storiti.

Znanje in raziskave morajo dati rešitve oziroma odgovore na to, kako to uresničiti.

Vrednote pa morajo ločiti pomembno od nepomembnega in kazati na to, kam usmeriti prizadevanja v prihodnosti.

Pripravljenost na razmišljanje o celovitih in korenitih spremembah pa je brez dvoma elementarna podlaga za začetek in prve korake.

Literatura

1. Besley, T., in Ghatak, M., 2001. *Government versus private ownership of public goods. The Quarterly Journal of Economics*, 116(4), 1343–1372.
2. Davenport, T. H., in Short, J. E., 1990. *The new industrial engineering: Information technology and business process redesign. Sloan Management Review*, 31(4), 11–27.
3. Gregory, A., 2005. *Communication dimensions of the UK foot and mouth disease crisis 2001. Journal of Public Affairs*, 5, 312–328.
4. Hammer, M., 1990. *Reengineering work: Don't automate, obliterate. Harvard Business Review*, July/August, 104–112.
5. Hammer, M., Champy, J., 1993. *Reengineering the Corporation: A Manifesto for Business Revolution. New York: Harper Business.*
6. Hermann, R. J., 2008. *National security challenges and competition: US defense and space. Technology in Society*, 30 (3-4), 371–381.
7. Kovač, J., in Vila, A., 2009. *Sodobne oblike in pristopi pri organiziranju: Moderna organizacija Kranj*, 21.
8. Jaques, T., 2007. *Issue management and crisis management: An integrated, non-linear, relational construct. Public Relations Review*, 33(2), 147–157.
9. Marra, F. J., 1998. *Crisis Communication Plans: Poor Predictors of Excellent Crisis Public Relations. Public Relations Review*, 24(4), 461–474.
10. O'Neill, P., in Sohal, A. S., 1999. *Business Process Reengineering: A review of recent literature. Technovation*, 19 (9), 571–581.
11. Parker, D., in Hartley, K., 2003. *Transaction costs, relational contracting and public private partnerships: a case study of UK defence. Journal of Purchasing and Supply Management*, 9(3), 97–108.
12. Pearson, C. M., Clair, J. A., 1998. *Reframing crisis management. Academy of Management Review*, 32(1), 59–76.
13. Petrozzo, D. P., in Stepper, J. C., 1994. *Successful Reengineering. New York: Van Nostrand Reinhold.*
14. *Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije, Državni zbor, Uradni list RS, št. 27/2010.*
15. Spackman, M., 2002. *Public–private partnerships: lessons from the British approach. Economic Systems*, 26(3), 283–301.
16. Talwar, R., 1993. *Business re-engineering — A strategy-driven approach. Long Range Planning*, 26(6), 22–40.
17. Tsang, A. S. L., 2000. *Military Doctrine in Crisis Management: Three Beverage Contamination Cases. Business Horizons*, 43(5), 65–73.
18. *Zakon o javno-zasebnem partnerstvu, Državni zbor RS, Uradni list RS, št. 127/2006.*

SEDEM LET ČLANSTVA V NATU – ALTERNATIVE PRED VSTOPOM IN UČINKI DANES

SEVEN YEARS OF NATO MEMBERSHIP – ALTERNATIVES BEFORE THE ACCESSION AND ITS EFFECTS TODAY

Polemic, discussion

Povzetek S članstvom v Natu je Slovenija dosegla enega svojih ključnih političnih ciljev. Pot v zavezništvo je trajala deset let, temeljila je na argumentih, ki so podpirali odločenost, na izpolnjevanju zavez, kar nam je zagotavljalo kredibilnost, in na podpori javnosti. Po sedmih letih članstva je čas za oceno njegovih učinkov, pa tudi priložnost za pogled nazaj na možnosti, ki so nam bile pred dokončno odločitvijo na referendumu na voljo.

Ključne besede *Nato, alternative, učinki članstva.*

Abstract By becoming a NATO member, Slovenia has implemented one of its key political goals. The road to NATO, however, took ten years and was based on the arguments, which supported our determination, on the fulfilment of commitments that provided us with credibility, and on the public support. After seven years of membership the time has come to assess the effects of the membership as well as to look back at the options which had been available before taking the final decision in the referendum in March 2003.

Key words *NATO, alternatives, effects of membership.*

Uvod **Pot v Nato kot jasen politični in strokovni cilj**

Sedem let članstva v Natu je več kot tretjina obstoja Slovenije kot samostojne in neodvisne države. Odločitev za članstvo in proces vključevanja pa obsegata skoraj večino obdobja samostojne Slovenije. Tako so bili že v februarjem (1994) popravi Resolucije o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti, ki jo je konec decembra 1993 sprejel Državni zbor, formalizirani približevanje Natu in odnosi z zavezništvom. Kmalu zatem je tedanji predsednik slovenske vlade podpisal dokument o

formalnem pristopu Republike Slovenije k Natovemu programu Partnerstvo za mir. Leto pozneje je Slovenija opravila prvo usklajevanje v tako imenovanem Natovem programu za doseganje povezljivosti oziroma programu PARR, povezanem z uvedbo nacionalnih zmogljivosti za sodelovanje pri skupnem usposabljanju in delovanju v okviru Partnerstva za mir. Skoraj hkrati je bil sprejet tudi prvi individualni partnerski program sodelovanja med Natom in Republiko Slovenijo, s poudarkom na prilagajanju obrambnega sistema in vojaške strukture, izobraževanju, vajah, standardizaciji ter doseganju drugih izhodišč iz okvirnega dokumenta Partnerstva za mir na civilnem in vojaškem področju.

Septembra 1995 je zavezništvo partnericam predstavilo študijo o širjenju Nata, s katero sta se slovenska politika in stroka na področju nacionalne varnosti seznanili oktobra. Naslednji mesec je Severnoatlantski svet sprejel sklep o začetku individualnega dialoga s kandidatkami za članstvo v Natu, za katerega je interes pokazala tudi Slovenija. Štirje krogi individualnega dialoga med Slovenijo in Natom so potekali med aprilom 1996 in aprilom 1997. V tem dialogu je Slovenija predstavila svoje poglede na širitev Nata ter pomen procesa za celotno evropsko varnost, politično in gospodarsko ureditev države, svojo varnostno in obrambno organiziranost ter prihodnje dejavnosti za članstvo v zavezništvu.

V tem obdobju so bile sprejete tudi pomembne politične odločitve in zaveze v Sloveniji. Tako je aprila 1996 Državni zbor sprejel sklep, da želi RS zagotoviti svoj temeljni varnostni interes v okviru sistema kolektivne obrambe, ki ga omogoča članstvo v Natu, aprila naslednjega leta pa je sprejel deklaracijo o vključevanju v Nato, ki opredeljuje, da Slovenija izpolnjuje vse pogoje za vključitev ter da je sposobna pripravljena kriti svoj del stroškov polnopravnega članstva v zvezi.

Celotnemu dotedanjemu procesu je sledilo razočaranje na vrhu Nata v Madridu julija 1997, ko je bilo vabilo za članstvo posredovano le trem državam, med katerimi ni bilo Slovenije. Analiza razlogov za neuspeh v Madridu je omogočila pripravo ključnega strateškega dokumenta, to je Nacionalne strategije Republike Slovenije za vstop v Nato, ki je bila sprejeta februarja 1998.

V strategiji so bili prvič celovito navedeni razlogi za vključevanje Slovenije v zvezo. Izhodišče za članstvo so bile vrednote slovenske države, ki so temelj njenega razvoja ter hkrati določajo njen položaj v mednarodni skupnosti, to so mir in varnost državljanov, ozemeljska celovitost in suverenost države, pravna in demokratična ureditev države, varstvo človekovih pravic in manjšin ter blaginja posameznika in družbe. Izhajajoč iz teh temeljnih vrednot in dolgoročnih interesov je bilo kot eden izmed glavnih ciljev zunanje in tudi nacionalnovarnostne politike Republike Slovenije določeno tudi polnopravno članstvo v Natu, saj naj bi bil v takratni evropski varnostni arhitekturi Nato edina operativno sposobna organizacija kolektivne obrambe. Članstvo v Natu bi okrepilo varnost Republike Slovenije, prispevalo k njenemu dolgoročnemu razvoju ter imelo tudi pomembne in obsežne posledice na zunanjepolitičnem, varnostnem, vojaškem, gospodarskem, znanstvenem, raziskovalnem in

tehničnem ter drugih področjih. Poleg tega bi članstvo v Natu pomenilo umestitev Republike Slovenije v politični in varnostni okvir najrazvitejših zahodnoevropskih držav in držav Severne Amerike, omogočilo bi pospeševanje družbenega in gospodarskega razvoja ter sodelovanja Slovenije z državami članicami Nata, okrepilo bi ugled, mednarodni položaj in pogajalsko moč ter utrdilo varnostni in mednarodnopravni položaj Slovenije v Evropi in svetu. Utrdilo bi tudi mednarodno identiteto Slovenije kot demokratične, miroljubne in v povezovalne procese usmerjene države. (Nacionalna strategija, 1998)

V strategiji so bile opredeljene tudi posledice članstva, kot jih je bilo takrat mogoče določiti. Tako naj bi bile najpomembnejše neposredne koristi članstva v Natu:

- zagotovitev dolgoročnega stabilnega mednarodnega politično-varnostnega okolja, ki bo spodbujalo vsestranski družbeni razvoj;
- večja stopnja nacionalne varnosti;
- soodgovornost in soodločanje o varnostnih vprašanjih in izzivih v Evropi kot tudi soodgovornost in soodločanje za reševanje težav na kriznih območjih v Evropi;
- krepitev ugleda in pogajalske moči Slovenije;
- utrditev statusa Slovenije kot države z nizko stopnjo poslovnega tveganja in rizičnega vlaganja.

Ob tem so bile navedene tudi posredne koristi, ki naj bi obsegale predvsem:

- vključenost v znanstvene, tehnološke in informacijske tokove najrazvitejših držav;
- gospodarsko sodelovanje z najrazvitejšimi državami, tudi na vojaškem področju;
- dolgoročno znižanje izdatkov za obrambo in pocenitev oziroma okrepitev konkurenčne sposobnosti slovenske vojaške industrije.

Bilo je preveč optimistično pričakovati, da bo Slovenija res dobila vabilo na vrhu v Washingtonu. Rezultat tega vrha je bil, da so zaupanja vredne kandidatke dobile možnost sodelovanja v akcijskem načrtu za članstvo. Slovenija se je vanj vključila oktobra 1999 s prvim letnim načrtom in ga zaključila oktobra 2003 s predajo petega letnega načrta. Akcijski načrt za članstvo je temeljil na oblikovanju programa dejavnosti, ki bi kandidatkam pri pripravah na članstvo pomagale v političnih, gospodarskih, obrambnih, vojaških, varnostnih in pravnih zadevah. Ključno je bilo, da je bila država pripravljen a na delitev vlog, tveganj, odgovornosti, ugodnosti in bremen skupne varnosti ter kolektivne obrambe, prevzem strategije zavezništva, zagotavljanje sil in zmogljivosti ter pripravljena nameniti zadostna proračunska sredstva za uresničevanje svojih obveznosti.

Junija 2001 je Državni zbor sprejel novo Resolucijo o strategiji nacionalne varnosti, s katero je potrdil temeljno usmeritev za slovensko članstvo v Natu, saj je med temeljnimi vrednotami, ki jih zagotavlja zunanja politika Republike Slovenije, tudi varen položaj v mednarodni skupnosti, ki ga namerava Slovenija zagotavljati s članstvom v Natu. Uresničevanje tega nacionalnega interesa zahteva, da se Slovenija z akcijskim načrtom za članstvo in partnerstvo za mir aktivno in vsestransko pripravlja na prevzem zavezniških nalog. Z graditvijo svojih oboroženih sil ter ustreznimi

zunanjepolitičnimi odločitvami si Republika Slovenija utrjuje položaj prihodnje članice Nata. Še posebno pomembni sta aktivna vloga Republike Slovenije in njeno sodelovanje z Natom pri prizadevanjih za odpravo kriznih žarišč v Jugovzhodni Evropi. Kar je pomembno tudi za sedanje razmišljanje o nacionalnem konceptu obrambe, je določilo, da bo obrambni sistem v sistemu kolektivne obrambe uresničeval naloge, ki jih bo Republika Slovenija prevzela z vključitvijo v Nato (Resolucija o strategiji nacionalne varnosti, 2001).

Novembra 2002 je bila Slovenija na vrhunskem zasedanju Nata v Pragi povabljena, naj začne pristopne pogovore za članstvo v zavezništvu. Pogovori so potekali v dveh krogih, januarja 2003. Dva meseca pozneje, 23. marca, je na referendumu 66,08 odstotka volivcev podprlo odločitev o članstvu v zavezništvu.

Z naslednjim korakom marca 2002 so bili na podlagi pisma in časovnice reform postavljeni temelji našega članstva v zvezi. Časovnica je poleg drugih vsebin vključevala tudi zaveze države, da bo pripravila ustrezno zakonodajo za sodelovanje v kolektivni obrambi, vključno z odločanjem slovenske vlade o napotitvi poklicnih pripadnikov in prostovoljnih rezervistov v tujino, o odpravi obvezniške vojske do konca 2004 in obvezne rezerve do konca 2010, o zmanjšanju vojne strukture Slovenske vojske na 14.000 (od tega vsaj 8000 poklicnih) pripadnikov. Slovenska vlada se je zavezala tudi, da bo do konca leta 2010 oblikovala premestljivo bataljonsko bojno skupino z rotacijo do konca leta 2012 in da bo ohranjala takšno raven obrambnih izdatkov, ki bo zagotavljala izvajanje obrambnih reform, prestrukturiranje in modernizacijo slovenske vojske ter krepitev povezljivosti in bojne učinkovitosti, zmožnost premestitve ter vzdržljivost njenih enot, kar pomeni tudi povečanje obrambnih izdatkov na dva odstotka BDP do leta 2008, v nadaljevanju pa tudi ohranjanje te višine (Časovnica, 2003).

Devetindvajstega marca 2004 je Republika Slovenija postala polnopravna članica Nata.

1 ALTERNATIVE LETA 2003

Ali je Slovenija imela alternativo članstvu v Natu? Od vključitve v Parterstvo za mir je svoje politično, varnostno, obrambno in v manjšem delu tudi ekonomsko ter pravno delovanje usmerila v članstvo v zavezništvu. Po desetih letih od pristopa k parterstvu nam je ta cilj uspel. Ves obrambni sistem s Slovensko vojsko se je vsaj od leta 1998, po sprejetju Akcijskega načrta za članstvo, prilagajal prihodnjemu članstvu v zavezništvu. Čeprav smo z vsemi aktivnostmi uspeli zagotoviti status zaupanja vredne kandidatke in tako tudi vabilo v članstvo, pa je bilo ključno vprašanje uspešnost referendumu. Kljub intenzivni kampanji ter predstavitvi argumentov za in proti članstvu so dogodki v Iraku, ki so se začeli neposredno pred referendumom, povzročili nekaj nelagodja pri predlagateljih in zagovornikih.

Slovenska obramboslovna stroka je pripravila svoje poglede in presojo drugih možnosti, kot so: Slovenija kot razorožena in nepovezana država, razorožena država pod dvostransko varnostno zaščito, država z obrambno samooskrbo brez varnostne povezave ali posnemanje avstrijskega modela oziroma trajna obrambna povezava z neko drugo državo ali državami (Bebler, 2002).

Malo znano je bilo, da je bila za vlado na Ministrstvu za obrambo marca 2003 pripravljena analiza posledic, če članstvo v zavezništvu ne bi dobilo podpore. Vsebina dokumenta je temeljila na oceni tveganj, posledic in možnosti za zagotavljanje nacionalne obrambe, če se Slovenija ne bi včlanila v Nato.

Analiza je izpostavila politična tveganja in negotovosti, ki bi jih povzročilo nečlanstvo Slovenije v Natu:

- a) Nečlanstvo v Natu bi pomenilo zanikanje desetletne zunanjepolitične in nacionalnovarnostne strategije. Zaradi tako očitne in globoke politične diskontinuitete bi bili na teh področjih prisiljeni delovati v bistveno spremenjenih okoliščinah, ki bi jih lahko označili kot zunanjepolitični in nacionalnovarnostni bankrot RS.
- b) Z zavrnitvijo članstva v Natu bi RS postala politično prepoznavna država, seveda z negativnim predznakom, v mednarodni skupnosti bi izgubila velik del svoje politične verodostojnosti in potrdila sorazmerno močne predsodke o domnevni samovšečnosti, sebičnosti in ošabnosti.
- c) Referendumski rezultat, ki bi nasprotoval članstvu Slovenije v sistemu kolektivne obrambe, bi bil glavni pokazatelj neodločnosti in omahovanja pri prevzemanju aktivnejšega in odgovornejšega položaja Slovenije v evroatlantski skupnosti. S tem bi država izgubila možnost neposrednejšega in vidnejšega vpliva na politično-varnostna in predvsem vojaškoobrambna vprašanja v ožjem mednarodnem (JV-Evropa) in širšem evroatlantskem prostoru (če na primer Belgija ne bi bila članica Nata, ji pri nasprotovanju vojni v Iraku nihče ne bi namenjal tolikšne pozornosti).
- d) Ni povsem jasno, ali bi zavrnitev članstva v Natu pomenila kakšno posebno tveganje in negotovost za članstvo v Evropski uniji, vendar je gotovo vsaj to, da bi bili brez članstva v Natu pri kakršnih koli prihodnjih pogajanjih o statusu RS v EU v bistveno slabšem pogajalskem položaju kot sicer.
- e) Zunaj Nata bi bila Slovenija v prihodnje verjetno bolj izpostavljena morebitnim političnim in drugim pritiskom sosednjih in bližnjih držav, ki bi skušale svoje nacionalne interese uveljavljati na njen račun. Sosednje države bi lahko zavrnitev povabila za članstvo v Natu razumele tudi kot znamenje politične šibkosti.
- f) Zavrnitev članstva v Natu bi bila brez dvoma zelo slab signal za stabilizacijske procese v JV-Evropi. V tem primeru bi Slovenija zelo verjetno morala prevzeti vlogo krivca, ne le za morebitni zastoj ali celo konec nadaljnje širitve Nata na JV (koncept odprtih vrat), temveč bi lahko bila z vidika mednarodne skupnosti vsaj posredno odgovorna tudi za kakršne koli zastoje ali težave v procesu krepitve miru in varnosti v JV-Evropi. Brez dvoma pa bi z zavrnitvijo članstva v Natu izgubila status najbolj verodostojnega in konstruktivnega partnerja pri umirjanju razmer v tem delu Evrope.

Ugotovitve, povezane z varnostnimi tveganji in negotovostmi:

- a) Dolgoročnih sprememb v politično-varnostnem okolju ni mogoče povsem jasno predvideti in opredeliti. Če se Slovenija ne bi vključila v sistem kolektivne obrambe, bi to pomenilo predvsem dolgoročno (ob neugodnem spletu različnih okoliščin lahko že tudi srednjeročno) tveganje in negotovost vplivanja kakršnih koli politično-varnostnih sprememb v ožjem mednarodnem (JV-Evropa) in širšem strateškem okolju RS. Pri tem je treba upoštevati okoliščine, izhajajoče iz slovenske zgodovine, geostrateškega položaja, geografske, gospodarske in demografske majhnosti ter s tem povezane sorazmerno velike občutljivosti na morebitne vplive politično-varnostnih sprememb, čeprav morda po obsegu in intenzivnosti omejenih.
- b) Ob strateškem poslabšanju politično-varnostnega položaja v ožjem mednarodnem (JV-Evropa) ali širšem strateškem okolju bi bila Slovenija kot nečlanica Nata bistveno bolj občutljiva in ranljiva. Z nekaj relativizacije velja enako tudi za vplive, izzive, tveganja in negotovosti, ki jih prinašata proces globalizacije in vključevanje RS v enoten evropski politični in gospodarski prostor.
- c) Če Slovenija ne bi postala članica, bi imela manjše možnosti vplivanja, predvsem na politično-varnostne spremembe v ožjem mednarodnem (JV-Evropa) pa tudi v širšem strateškem okolju.
- d) Vključevanje RS v EU zaenkrat niti v bližnji prihodnosti ne daje nobenih obrambnih garancij, ker EU nima svojega sistema kolektivne obrambe, niti ni razvidno, da bi sploh imela takšne načrte. Zato članstva RS v EU in Natu z varnostno-obrambnega zornega kota nikakor ne moremo obravnavati kot alternativna, temveč kot izredno komplementarna strateška cilja.
- e) Z zavrnitvijo članstva v Natu bi zelo verjetno kmalu prišlo do zmanjševanja občutka varnosti pri slovenskih državljanih. Splošna javnost se pravzaprav ne zaveda, da je pri pojasnjevanju svojega občutka varnosti zadnja leta lahko tako samozavestna prav zato, ker smo v preteklih devetih letih z nenehnim intenziviranjem vključevanja v Nato nezavedno že skoraj postali člani sistema kolektivne obrambe.
- f) Brez članstva v Natu bi bila RS v prihodnje bistveno bolj izpostavljena tujim interesom na vseh področjih, najbolj očitni pa bi verjetno bili večja tveganost in ranljivost naložb slovenskih podjetij v Jugovzhodni in Vzhodni Evropi, pa tudi drugje v svetu.
- g) Če Slovenija ne bi bila včlanjena v Nato, ne bi imela nikakršnih obrambnih in vojaških zagotovil, vnaprej izkazanih strateških zaveznikov ali prijateljskih držav, ki bi sodelovale pri odvrčanju vojaških groženj in bi, če bi bilo treba, podpirale obrambo nacionalne suverenosti države.

Tretji del dokumenta je opredeljeval obrambna tveganja in negotovosti kot posledice zavrnitve članstva:

- a) Kljub primerni zunanji politiki, ugodnemu gospodarskemu razvoju in urejenim notranjim odnosom bi morala RS postaviti in ohranjati ustrezen obrambni sistem, ki bi temeljil zgolj na konceptu naslonitve na lastne sile. Oblikovati bi bilo treba celovit in samozadosten sistem totalne obrambe, ki bi zagotavljal odvrčanje

- in preprečevanje vojaških konvencionalnih in asimetričnih groženj oziroma obrambo pred njimi.
- b) Prilagoditev obrambnega sistema za delovanje zunaj kolektivne obrambe bi zahtevala velike spremembe v strukturi sil, popolnjevanju, modernizaciji, infrastrukturi in obrambnih pripravah celotne družbe.
 - c) Povečati bi bilo treba mirnodobno sestavo, kar pomeni več poklicnih vojakov in več pripadnikov visoko pripravljene pogodbene rezerve, ponovno bi morali oblikovati ustrezne sile za nadzor in obrambo ozemlja (teritorialna obramba) ter ustaviti opuščanje obvezne (manj pripravljene) rezerve. Za dolgoročno zagotavljanje te številčnejše kadrovske baze bi bilo zelo verjetno treba ponovno uvesti eno izmed različic sistema vojaške obveznosti (selektivno, samoselektivno ali obvezno služenje vojaškega roka).
 - d) Zagotoviti bi bilo treba pospešeno modernizacijo vseh segmentov obrambnih sil, s posebnim poudarkom na opremljanju celovitega sistema zračne obrambe, zagotavljanju večje količine in kakovosti sredstev za izvajanje bojnega manevra, celovitih sistemov bojne podpore, zdravstvene oskrbe, logistike ter usposabljanja aktivne in rezervne sestave.
 - e) Začeti bi bilo treba postopno, vendar celovito prilagoditev obrambne infrastrukture ter širšega ozemlja, ki bi ustrezala konceptu totalne obrambe.
 - f) Za oblikovanje obsežnejših blagovnih rezerv, obsežnejših strateških vojaških rezerv ter celovitejšo in natančnejšo prilagoditev industrije za delovanje ob vojaški ogroženosti bi bile potrebne večje investicije. Ob tem velja poudariti, da bi zaradi ohranjanja koncepta totalne obrambe in z njim povezane sorazmerne množičnosti vojne sestave SV še vedno velik del popolnjevanja obrambnih sil temeljil na sredstvih iz popisa (predvsem vozila).
 - g) Koncept totalne obrambe bi bil lahko pogojno operativen leta 2008, vendar le pod pogojem, da bi se takoj začela bistveno večja vlaganja od načrtovanih. Poleg tega bi bili brez naslonitve na sistem kolektivne obrambe v naslednjem pet- do desetletnem obdobju izpostavljeni povečanemu varnostnemu tveganju zaradi zmanjšanih zmožnosti za zares učinkovito nacionalno obrambo. Tudi pozneje bi bila obrambna sposobnost RS zaradi obrambne izoliranosti v vse bolj soodvisnem svetu zelo vprašljiva.
 - h) Izničeni bi bili skoraj desetletna prizadevanja na obrambno-vojaškem področju in dosedanji rezultati intenzivnega prilagajanja SV za delovanje v sistemu kolektivne obrambe. Z eno potezo bi zanikali rezultate intenzivnega izvajanja obrambnih reform v zadnjih dveh letih, dosedanje dolgoročne obrambno-vojaške razvojne načrte ter vse nacionalnovarnostne in obrambno-vojaške strateške dokumente, iz katerih ti načrti izhajajo.
 - i) Zavrnitev bi predstavljala zmago protireformistične struje v obrambnem sistemu in še posebej v SV ter bistveno upočasnila proces funkcionalne profesionalizacije.
 - j) Brez članstva v Natu bi bilo sodelovanje RS v operacijah v podporo miru, ki se jim v prihodnje nikakor ne bo mogoče odreči, veliko bolj omejeno zgolj na drugorazredne naloge, pri njihovem izvajanju pa ne bi bilo mogoče računati na večjo pomoč in sodelovanje članic Nata.

- k) Obrambni sistem, SV, znanstvenoraziskovalna dejavnost in gospodarstvo bi imeli zaradi zavrnitve članstva v Natu bistveno manjše možnosti za aktivno in enakopravnejše sodelovanje v najaktualnejših obrambnih in vojaških razvojnih tokovih, ki jih narekujejo najrazvitejše industrijske države, članice Nata.

Kako so bile leta 2003 opredeljene morebitne opcije zagotavljanja nacionalne obrambe, če podpore vključitvi v Nato ne bi bilo?

V analizi je navedeno, da so poleg članstva Slovenije v Natu še tri teoretične oziroma hipotetične možnosti zagotavljanja nacionalne obrambe, pri čemer nevtralnost ni bila opredeljena kot možnost za zagotavljanje nacionalne obrambe, temveč je to status države. Poleg tega je bila sprejeta ocena, da Slovenija v tedanjih politično-varnostnih razmerah v mednarodni skupnosti, predvsem kratkoročno pa tudi dolgoročno, nima nobenih realnih možnosti za pridobitev statusa nevtralne države in za zagotovitev garancij drugih držav za njegovo spoštovanje. Tako so bile določene možnosti:

- strateško dvostransko partnerstvo – glede na trenutne odnose s sosednjimi državami in ob upoštevanju zgodovinskih izkušenj Slovenija predvsem kratkoročno pa tudi dolgoročno nima nobenih stvarnih možnosti za navezavo strateškega dvostranskega partnerstva s katero koli sosednjo državo ali pomembno evropsko silo, ki bi ob doslednem spoštovanju suverenosti Slovenije in njenih nacionalnih interesov imela interes in hkrati možnosti za odvrčanje nevarnosti ali sodelovanje pri obrambi RS;
- obrambni segment Evropske unije – unija zaradi obstoja Nata kot sistema kolektivne obrambe kratkoročno ne kaže niti volje niti sposobnosti za postavitev svojega avtonomnega in celovitega sistema kolektivne obrambe; če pa bi se EU zaradi spremenjenih politično-varnostnih razmer v mednarodni skupnosti odločila za svoj sistem kolektivne obrambe, bi njegovo postavljanje trajalo zelo dolgo, končni rezultat pa bi bil zelo negotov;
- samozadosten obrambni sistem – najbolj uresničljiva možnost zagotavljanja nacionalne obrambe zunaj Nata je oblikovanje samostojnega in samozadostnega obrambnega sistema, temelječega na konceptu totalne obrambe, ki bi bil ob poslabšanju politično-varnostnega položaja v regionalnih okvirih vsaj hipotetično sposoben zagotavljati dovolj visoko raven odvrčanja nevarnosti in nacionalne obrambe RS, bistveno manj pa v strateških okvirih.

V gradivu je bilo tudi jasno navedeno, da se je bilo treba zavedati, da nobena izmed navedenih možnosti (strateško bilateralno partnerstvo, obrambni segment EU, samozadosten obrambni sistem) ne bi zagotavljala stvarne možnosti za resnično učinkovito odvrčanje nevarnosti in obrambo države ob poslabšanju politično-varnostnih razmer v mednarodni skupnosti. Poleg tega je tista možnost, ki bi bila zelo pogojno edina uporabna (samozadosten obrambni sistem), povezana z izredno velikimi finančnimi in drugimi družbenimi stroški, ki nastanejo z opiranjem na koncept totalne obrambe.

Ob oblikovanju samozadostnega obrambnega sistema so bile kot pogojno uporabne alternative članstvu Slovenije v Natu izpostavljene nekatere ključne predpostavke za dolgoročno samostojno in učinkovito zagotavljanje nacionalne obrambe, in sicer:

- država bi morala takoj začeti gradnjo samozadostnega obrambnega sistema, temeljčega na konceptu totalne obrambe, ki bi bil samozadosten in bi že s svojimi mirnodobnimi zmogljivostmi učinkovito izpolnjeval nalogo odvratanja nevarnosti ter dajal ustrezno podlago za oblikovanje potrebnih vojnih zmogljivosti;
- država bi morala v nekaj letih postaviti ustrezno kadrovsko, finančno, materialno in infrastrukturno bazo, ki bi jo bilo mogoče ob zaostitvi politično-varnostnih razmer v mednarodni skupnosti sorazmerno hitro aktivirati ter z njo dopolniti in nadgraditi obstoječe mirnodobne obrambne zmogljivosti. Šele s tako zagotovljenimi vojnimi obrambnimi zmogljivostmi bi lahko zagotovila sorazmerno učinkovito obrambo nacionalnih interesov;
- država in družba bi morali biti pripravljeni vložiti ustrezne finančne in druge vire (ena izmed mogočih oblik vojaške ali državljanske obveznosti, materialna obveznost itn.) v oblikovanje ustreznih mehanizmov za samostojno izvajanje nacionalne obrambe;
- država in družba bi morali biti pripravljeni sprejeti tveganja, s katerimi bi se RS lahko soočila zaradi zavrnitve koncepta kolektivne obrambe in odločitve o gradnji samozadostnega obrambnega sistema.

Strateške možnosti pri oblikovanju sistema samostojnega zagotavljanja nacionalne obrambe so prikazane v tabeli 1.

Vse strateške možnosti so bile finančno dokaj podrobno ovrednotene, še zlasti z vidika modernizacije, obrambne infrastrukture ter drugih nacionalnih zmogljivosti, v članku pa navajam samo povzetek finančnih posledic za strategijo B. Potrebna bi bila finančna sredstva:

- za oblikovanje novih enot, ponovno uvedbo rezervne sestave in ustreznih oblik služenja vojaškega roka, za zagotavljanje pripravljenosti ter modernizacijo do leta 2008 bi bilo nujno povečanje obrambnih izdatkov za 2,7 do 3 odstotke BDP, kar bi pomenilo letno povečanje za 200 do 300 milijonov dolarjev;
- največje bi bilo povečanje na področju opremljanja in modernizacije obrambnih sil, za kar bi bilo do leta 2008 treba zagotoviti skupaj okrog milijarde dolarjev dodatnih sredstev;
- na kadrovske področju bi bilo treba do leta 2008 zagotoviti skupaj okrog 200 milijonov dolarjev dodatnih sredstev;
- na področju delovanja, usposabljanja in vzdrževanja obrambnih sil bi bilo treba do leta 2008 zagotoviti približno 230 milijonov dolarjev dodatnih sredstev;
- skupaj bi bilo v obdobju od 2003 do 2008 zaradi nečlanstva v Natu treba namesto predvidenih 2,75 milijarde dolarjev zagotoviti 4,15 milijarde dolarjev, kar je 50 odstotkov več finančnih sredstev.

V sklepu gradiva je bilo poudarjeno, da v tistem trenutku ni bilo nobenih natančno dorečenih in uporabnih konceptov ter načrtov za postavitev in delovanje samostojnega

Tabela 1:
Strateške
možnosti pri
oblikovanju
sistema
samostojnega
zagotavljanja
nacionalne
obrambe:

PODROČJE	STRATEGIJA A	STRATEGIJA B	STRATEGIJA C
ZNAČILNOST VARNOSTNEGA OKOLJA	RS predvideva dinamičen dolgoročni razvoj v varnostnem okolju, vendar brez povečanja nacionalne ogroženosti; neposredno in regionalno okolje bosta stabilna; države JVE postajajo članice EU in Nata; dogajanja v globalnem okolju ne vplivajo na varnost RS.	RS predvideva zelo dinamičen kratkoročni razvoj v okolju; globalne razmere bodo nestabilne, kar vpliva predvsem na varnostni položaj v regiji; mogoče je neposredno prelivanje dejavnikov ogrožanja RS; mednarodna skupnost ne želi posredovati.	RS predvideva dinamičen dolgoročni razvoj v globalnem okolju, ki pa bo imel dolgoročne posledice na regijo; mednarodna skupnost nima možnosti za posredovanje; RS je neposredno ogrožena.
STRATEŠKI KONCEPT	RS postopoma gradi obrambni sistem in sodeluje pri zagotavljanju stabilnosti in miru v svetu; obramba temelji na samozadostnosti, vendar ob krizah upošteva sodelovanje morebitnih zaveznikov.	RS pospešeno gradi samozadosten obrambni sistem; ne sodeluje pri operacijah v tujini niti ne pričakuje podpore zaveznikov.	RS postopoma gradi obrambni sistem in sodeluje pri zagotavljanju stabilnosti in miru v svetu; obramba temelji na samozadostnosti in ob krizah ne računa na sodelovanje morebitnih zaveznikov.
OBRAMBNA POLITIKA	Oblikovanje minimalnega obrambnega sistema z možnostjo mobilizacije celovitih obrambnih zmogljivosti; z ustreznimi zmogljivostmi sodeluje v operacijah v tujini, ima možnosti za zagotavljanje HNS; pripravljene ima zmogljivosti za obrambo pred nevojaškimi oblikami ogrožanja varnosti.	Oblikovanje hitro odzivnega obrambnega sistema na podlagi mobilizacije nacionalnih zmogljivosti; zagotavljanje zadostnih sil za prvi odziv ob mogoči hitri krepitvi obrambnih zmogljivosti ter njihove zmožnosti za daljše časovno delovanje.	Sistemsko oblikovanje celovitega sistema totalne obrambe ob zagotavljanju zmogljivosti za sodelovanje v mednarodnih operacijah; oblikovanje ustreznih mehanizmov za pravočasno obveščanje o ogroženosti ter sposobnost za dolgotrajno delovanje obrambnega sistema v kriznih razmerah.
STRUKTURA SIL	2 brigadi kopenskih sil, 1 brigada VLZO ¹	3 brigade kopenskih sil, 7 teritorialnih brigad, 1 brigada VLZO	2 brigadi kopenskih sil, 2 teritorialni brigadi, 4–5 operativnih con NG ² , 1 brigada VLZO
MODERNIZACIJA	poveljevanje in nadzor, zračna obramba, mobilnost in ognjena moč zaščita	ognjena moč, zračna obramba, zaščita, množičnost	poveljevanje in nadzor, obveščevalna zagotovitev, zračna obramba, ofenzivna in defenzivna ognjena moč, zaščita, mobilnost
POPOLNJEVANJE	8000 poklicnih vojakov, 3000 pogodbene rezerve, 10.000 obvezne rezerve	11.000 poklicnih vojakov, 10.000 pogodbene rezerve, 35.000 obvezne rezerve	10.000 poklicnih vojakov, 10.000 pogodbene rezerve, 20.000 obvezne rezerve
PRIPRAVLJENOST	1/3 aktivnih sil HRF ³ , 2/3 aktivnih sil FLR ⁴ , rezervne sile LTBF ⁵	1/2 aktivnih sil HRF, 1/2 aktivnih in 1/2 rezervnih sil FLR, 1/2 rezervnih sil LTBF	1/3 aktivnih sil HRF, 2/3 aktivnih sil FLR, rezervne sile LTBF
KADRI	izboljšanje plač, namestitve, zdravstva, upokojevanja, družinske podpore	ustrezno plačilo, usposabljanje, družinska podpora, morala	izboljšanje usposabljanja, plač, in namestitve, zdravstva, upokojevanja, družinske podpore
DRUGA PODROČJA	racionalnejši sistem civilne obrambe, zmanjšanje in izboljšanje infrastrukture	večja učinkovitost civilne obrambe, razpršena infrastruktura, obrambna industrija	večja učinkovitost civilne obrambe, razpršena infrastruktura, obrambna industrija, mobilizacijski sistem
FINANČNI VIRI	od 1,7 do 1,8 % BDP	od 2,7 do 3 % BDP	od 2 do 2,2 % BDP

¹ Vojaško letalstvo in zračna obramba.

² Nacionalna garda.

³ High Readiness Forces – sile za hitro odzivanje.

⁴ Forces of Low Readiness – sile z manjšo stopnjo pripravljenosti.

⁵ Long-term Build-up Forces – sile z daljšim časom vzpostavitve.

in samozadostnega obrambnega sistema, temelječega na konceptu totalne obrambe. To je bilo tudi povsem razumljivo, saj je bila v zadnjem desetletju odločitev za vključitev v sistem kolektivne obrambe, torej v Nato, stalnica slovenske zunanje politike in poleg članstva v EU prednostni zunanjepolitični cilj. Z zavrnitvijo povabila v Nato bi bili Državni zbor, Vlada in obrambno-vojaška stroka postavljeni pred izredno težke zahteve, da zelo hitro deloma redefinirajo zunanjepolitično strategijo, v celoti pa nacionalnovarnostni in obrambni koncept Slovenije. Pri tem bi nastalo veliko tveganje, da bi ponovno mrzlično iskali najustreznejše rešitve in s tem nacionalno varnost ter druge pomembne nacionalne interese ponovno spravili v negotovost.

Tveganje, da bi Slovenija brez povečanja obrambnih izdatkov in sprememb v predvidenem sistemu popolnjevanja zaradi spremembe obrambnega koncepta v naslednjem srednjeročnem in deloma tudi dolgoročnem obdobju ostala brez obrambnih zmogljivosti, potrebnih za samostojno učinkovito izvajanje nacionalne obrambe, je bilo izredno veliko.

Povsem jasno je bilo, da je predvideno povečanje obrambnih izdatkov za obrambo do dva odstotka BDP v primeru vključevanja v Nato največ, kar družba lahko prispeva za zagotavljanje ustrezne ravni nacionalne varnosti in obrambe. Nestvarno je bilo torej pričakovati, da bi, če se Slovenija ne bi pridružila Natu, za postavitev kolikor toliko učinkovitega obrambnega sistema namenili do tri odstotke BDP.

To pomeni, da bi zaradi zavrnitve članstva v Natu Slovenija imela v naslednjem srednjeročnem in deloma tudi dolgoročnem obdobju obrambni sistem, ki bi bil popolnjen, financiran in večinoma opremljen na temelju predpostavke za delovanje v sistemu kolektivne obrambe, v resnici pa bi ga želeli brez potrebnih kadrovskih in finančnih sprememb preoblikovati v samostojen in samozadosten obrambni sistem, temelječ na konceptu totalne obrambe, zaradi česar bi bila njegova sposobnost za učinkovito izvajanje nalog nacionalne obrambe zelo vprašljiva.

2 UČINKI ČLANSTVA V ZAVEZNIŠTVU

Iz uvodnega dela tega članka izhaja, da je praktično že od začetka obstoja samostojne Slovenija bila odločitev za članstvo v Natu njen strateški cilj (Grizold in Zupančič, 2009) in da je bil ves proces razvoja obrambnega sistema in Slovenske vojske povezan s tem ciljem. Kljub neuspehu v Madridu vsaj v obrambnem sistemu ni prišlo do razmišljanja in celo do priprave drugih možnosti, čeprav je vlada v kampanji za članstvo jasno opozarjala na posledice zavrnitve. Iz drugega dela članka pa je razvidno, da je bila vlada tik pred referendumom precej negotova o njegovem izidu, zato se je želela neposredno pred njim zelo podrobno seznaniti s posledicami ter možnostmi, če bi volivci članstvo zavrnili. Dejstvo pa je, da smo v zavezništvu že sedem let in zdaj vprašanja, ali je bila odločitev prava ali ne, ne morejo biti več predmet resnih razprav. Seveda pa je sedem let tudi obdobje, ko bi bila zelo primerna celovita analiza učinkov članstva, ki bi ovrednotila uresničevanje ciljev, ki smo si jih na poti v zavezništvo določili, in argumentov, ki so odločitev za zavezništvo

podpirali, pri čemer pa bi bilo ključno analizirati tudi izpolnitev zahtev zelene varnostne države Slovenije, o kateri piše tudi Bebler (2002, str. 642).

Učinke članstva v zavezništvu sem razdelil v tri sklope: političnega, obrambno-vojaškega in gospodarskega.

Prvi izmed političnih učinkov, ki smo jih definirali v pristopnem obdobju, je bil, da bo Slovenija s članstvom v Natu dobila enakovreden glas pri ključnih odločitvah o evropski in tudi globalni varnosti. To je vsekakor res. Slovenija sodeluje pri vseh razpravah ter sprejemanju vseh stališč in odločitev zavezništva. Dejstvo je, da ima Slovenija enakopraven glas, koliko in kdaj se sliši, pa je odvisno od sposobnosti in ambicij slovenske politike. Enakopravnost glasu seveda ni primerljiva z enakostjo vpliva, ki ga posamezne članice imajo, vendar pa bi se ob odločitvah, pri katerih bi Slovenija imela močan interes, lahko naše stališče bolj slišalo – seveda ob razumevanju vseh tveganj in sprejemanju morebitnih političnih posledic. To je najbolj opazno pri odločanju o operacijah, v katerih zavezništvo sodeluje. Glasu »za« pri pripravah in odločitvi za angažiranje zmogljivosti zavezništva zelo težko sledi glas »proti« pri lastnem vključevanju. Velik politični in javni pritisk je tako slovenska politika doživela ob podpori in sodelovanju v Natovih operacijah v Afganistanu in Iraku, pri Libiji pa se je odločila za politiko podpore brez vojaškega sodelovanja. To je lahko tudi odziv na tisti del kritik, ki članstvo v Natu nujno povezujejo z uresničevanjem interesov ZDA in »bojevanjem za druge«. Drugi izmed političnih učinkov, navajan pri pristopu, je bil tesnejše povezovanje z zahodnimi institucijami in procesi. Vsekakor je temu treba pritruditi. Izkušnje, ki jih je Slovenija pridobila tako pri delu v zavezništvu in njegovih procesih kot tudi pri delu v mednarodnem okolju, z drugimi organizacijami na področju varnosti, z institucijami civilne družbe in političnimi strukturami, so neprecenljive. To velja tudi za izkušnje, načela in vrednote, ki so jih naši sodelavci pridobili pri delu v zavezništvu, za zavezništvo ali z zavezništvom ter z drugimi oblikami mednarodnega sodelovanja. Kljub temu prostor za tesnejše uveljavljanje teh izkušenj doma še obstaja. Tretji politični učinek je izboljšana demokratični (civilni) nadzor nad oboroženimi silami. Na tem področju Slovenija bistvenih težav nima, pridobljene izkušnje so razmere samo še izboljšale, pa vendar posamične oblike in raven oziroma način tega nadzora glede na odnos do obrambe države izhaja iz interesa, ambicij ter načina delovanja zakonodajne in izvršilne oblasti, stroke in tudi javnosti. Torej je članstvo v Natu pripomoglo k razumevanju civilnega nadzora, njegovo uresničevanje pa poteka na nacionalni ravni.

Drugi sklop učinkov članstva je viden na obrambnem in vojaškem področju. Glavni učinek članstva je seveda odvratanje groženj, s čimer se poveča stopnja nacionalne varnosti. Možnost posvetovanja ob sporih, ki lahko privedejo v ogrožanje varnosti, ter zavezanost, odločenost in sposobnost zaveznic za pomoč pri neposrednem ogrožanju ali napadu na državo so značilne samo za Nato. Tako je tudi dolgoročno slovensko varnostno tveganje veliko manjše, kot bi bilo, če ne bi bili člani zavezništva. Seveda na drugi strani to pomeni, da je Slovenija kot zaveznica tudi garant varnosti drugim članicam. Neprimerno bi bilo razmišljanje, ali bi bila v takem

primeru slovenska politika na veliki preizkušnji. Članstvo v zavezništvu pomeni tudi spodbudo za uresničevanje vojaških reform. Slovenija je bistveno reformo, to je profesionalizacijo vojske, začela že pred polnopravnim članstvom, tako da je vstop v Nato dočakala brez nabornikov. Hkrati s tem sta bila opravljena tudi bistvena reorganizacija oboroženih sil in zmanjšanje s skoraj 70.000 na 14.000 pripadnikov vojne sestave. Kljub optimističnim napovedim o koncu reform je pred nami še dolga pot do celovite profesionalne vojske – od zavezništva smo sicer dobivali jasna priporočila in opozorila, vendar so bile odločitve z vsemi posledicami naše. Pomemben je bil tudi napredek pri doseganju interoperabilnosti z zaveznicami. Pripadniki Slovenske vojske se lahko v strokovnosti, poznavanju procesov in postopkov ter združljivosti opreme in oborožitve enakopravno postavijo ob bok dolgoletnim članicam zavezništva. Izkušnje, pridobljene najprej na skupnih usposabljanjih ter preverjanjih in pozneje v pravih operacijah, so eden bistvenih gradnikov sodobne Slovenske vojske in njenega ugleda med zaveznicami. Nikakor pa ni mogoče spregledati še enega učinka članstva, to je večje vloge pri širitvi regionalne varnosti in stabilnosti. Slovenija je bila med pobudniki ali pa soustanovitelji nekaterih regionalnih pobud, čeprav se zdi, da je naše zanimanje za takšno delovanje upadlo, kar pa ne velja za dvostransko sodelovanje v Jugovzhodni Evropi.

Tretji sklop učinkov je povezan z vprašanji o ekonomskih in gospodarskih posledicah članstva. V pristopnem procesu smo zagovarjali stališče, da se bo s članstvom obseg sredstev, potrebnih za obrambo, dogoročno zmanjšal. To se je v sedmih letih tudi zgodilo, čeprav ne kot posledica načrtnega zmanjševanja zaradi članstva v zavezništvu, zaradi bistveno izboljšanih projekcij varnostnega položaja države ali zaradi spremenjenega koncepta razvoja obrambnih sil, temveč zaradi pritiskov za zmanjšanje javne porabe kot ukrepa pri reševanju gospodarske krize ter zaradi političnih odločitev pri prednostnem razdeljevanju proračunskih sredstev. Po drugi strani pa je bilo že pred članstvom jasno, da bo kratkoročno nujno povečanje, s katerim bo mogoče zagotoviti ključne elemente interoperabilnosti ter modernizacijo zmogljivosti, povezanih s cilji sil. Pogled nazaj nam pove tudi, da smo premalo naredili na področjih, ki bi omogočila racionalnejšo porabo zagotovljenih finančnih sredstev, kot so na primer združevanje zmogljivosti z zaveznicami in partnerskimi državami, skupni projekti modernizacije, specializacija nalog in s tem usmerjeno opremljanje in usposabljanje. Vsekakor je to odprto polje pri nadaljnji graditvi Slovenske vojske v obdobju varčevanja. V pristopnem obdobju smo kot učinke članstva navajali tudi večjo možnost za pridobivanje tuje finančne pomoči, dostop do občutljive vojaške tehnologije, pripravo okolja za tuje investicije, večjo možnost za vlaganja v raziskave in razvoj ter dostop slovenskega gospodarstva do Natovih projektov. Na tem področju smo učinke precej ocenjevali. Res je, da slovensko gospodarsko okolje zaradi članstva v zavezništvu posredno manj tvega zaradi varnostnega položaja, vendar pa članstvo v Natu samo ni moglo in ne more vplivati na tveganja v gospodarstvu. Dostop do občutljive vojaške tehnologije je mogoč, vendar odvisen od potreb, ambicij in zmožnosti obrambnega sistema. Pri vlaganjih v raziskave in razvoj ter vključevanju v projekte zavezništva je bil dosežen manjši napredek, vendar ostaja dejstvo, da je za obrambno industrijo

pomemben predvsem domači uporabnik – torej vojska in obrambni sistem, pri čemer pa se začarani krog financiranja modernizacije sklene.

Še en segment učinkov članstva v zavezništvu je pomemben – to je nov pristop v razmišljanju o obrambi. V pripravah na članstvo se je oblikovala osnovna konceptualna premisa, da bo Slovenija svojo nacionalno obrambo uresničevala znotraj kolektivne obrambe. Ta premisa in jasna politična odločitev za članstvo sta v ozadje potisnili morebitne strokovne kritike, razprave o tem, kaj v resnici tak koncept pomeni, pa v resnici še ni bilo. Tudi razprave, ki so se odprle o ukinjanju Slovenske vojske, niso bile dovolj konceptualne. Pri kritikah se je pojavljal dvom predvsem o poslanstvu zavezništva in verodostojnosti načela kolektivne obrambe ter s tem povezanimi idejami o obuditvi sistema totalne obrambe. Vsekakor je prostor za resno razpravo odprt, ne samo v povezavi s Slovensko vojsko, ki je najpriročnejši objekt za kritike ali polemike, temveč v povezavi s prihodnjo konceptualno in sistemsko ureditvijo obrambnega področja, politično verodostojnostjo ob vprašanju nacionalne obrambe, z uravnoteženim financiranjem obrambnega sistema ter vloge obrambnih sil kot dejavnika slovenske zunanje politike, ne samo obrambne. Potrebujemo trezen in stvaren pogled na to, kakšno nacionalno varnost naj gradimo za prihodnost. Če ne verjamemo v to, kar smo govorili na poti v članstvo, če ne verjamemo v to, kar govorimo zaveznicam danes, če ne verjamemo v to, kar predstavljamo v naših planskih dokumentih, in če ne zaupamo zavezi kolektivne obrambe, potem je učinek članstva v Natu ničen. Dejstvo pa je, da se spreminja tudi zavezništvo, tako z novim strateškim konceptom kot tudi z razmišljanjem o spremenjeni varnostni paradigmi (Grizold in Zupančič, 2009, str. 213).

Ugotovitve

Deset let priprav na članstvo v zavezništvu ter sedem let članstva bi moralo biti dovolj za odgovor na vprašanje, ali smo mislili resno. Reforme, tako preoblikovanje Slovenske vojske v poklicno vojsko, odprava naborništva in obvezne rezerve, bistveno zmanjšanje obsega in strukture ter sprememba zakonodaje, so pokazatelj konceptualnega prilagajanja delovanju v okviru kolektivne obrambe. Obseg angažiranja v mednarodnih operacijah in na misijah ter prevzemanje odgovornih poveljniških in štabnih dolžnosti v vojaški strukturi zavezništva so rezultat naše verodostojnosti in zavzetosti, da smo resna in odgovorna zaveznica ter da smo aktiven dejavnik pri ohranjanju mednarodnega miru in stabilnosti. Vse to kaže, da smo izrabili in uporabili ugodnosti in tudi delili bremena v zavezništvu, predvsem pa dobili izkušnje o stvarnem obrambnem načrtovanju ter solidarnosti in pomoči med članicami (Bebler, 2009, str.105). Ali smo pred referendumskim odločanjem in med njim imeli na voljo stvarno alternativo? Stvarnost se meri z učinkovitostjo, ali bi torej alternativa izpolnila vse cilje, ki smo si jih glede nacionalne varnosti in obrambe postavili? Drugi dejavnik je sprejemljivost alternative – ali bi torej politika in državljani sprejeli alternativo kot sprejemljivo za dolgoročno zagotavljanje naše varnosti. Tretji dejavnik je dosegljivost alternative, ali smo torej imeli na voljo predvsem ustrezne vire, tako kadrovske kot finančne, ter nacionalno voljo, da bi alternativo lahko uresničili. Alternative iz leta 2003 so sestavni del tega članka,

odgovor na vse tri dejavnike pa je za avtorja negativen, torej alternative ne bi bile učinkovite, sprejemljive in dosegljive. Ali imamo pred seboj še kakšno možnost? Vsekakor nobene nove, ki bi prenesla preverjanje po treh merilih. Ali imamo alternative razvoja obrambnega sistema in obrambnih sil znotraj članstva v zavezništvu? Vsekakor da, vendar je za to treba veliko več kot le pogled na obrambno področje, povezan z mandatom ene vlade. Potrebni so jasna vizija, čvrsta strategija, zadostni viri ter sprejemanje tveganj, predvsem pa je treba doseči nacionalni in politični konsenz o tem. Nujno pa je tudi zavedanje, da obrambni sistem in vojska ne moreta biti peskovnik za igre političnih akterjev – na hitro sprejete odločitve, ki so lahko zelo hitro napačne, lahko dolgoročno povzročijo veliko tveganje za nacionalno varnost.

Literatura

1. *Nacionalna strategija Republike Slovenije za vstop v Nato, 1998; Ljubljana, Vlada RS.*
2. *Akcijski načrt za članstvo; nato.gov.si/slo/dokumenti/akcijski-naclrt, 10. 5. 2011.*
3. *Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti, Uradni list RS, 71/1993; Ljubljana, Državni zbor RS.*
4. *Popravek Resolucije o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti, Uradni list RS, 2/1994; Ljubljana, Državni zbor RS.*
5. *Resolucija o strategiji nacionalne varnosti, Uradni list RS, 56/2001; Ljubljana, Državni zbor.*
6. *Časovnica obrambnih reform, marec 2003; Ljubljana, Vlada RS.*
7. *Opcije nečlanstva v zavezništvu, marec 2003; delovno gradivo Uroš Krek.*
8. *Bebler, A., 2002. Nacionalni interes Republike Slovenije in varnostne sestavine evroatlantskih integracij. Teorija in praksa 4/2002, str. 638–645.*
9. *Bebler, A., 2009. Pot Slovenije v Nato. Bilten Slovenske vojske 3/2009, str. 105–116.*
10. *Grizold, A., Zupančič, R., 2009. Pet let v zavezništvu in 60 let zavezništva: Slovenija in Nato. Bilten Slovenske vojske 3/2009, str. 197–216.*

TRANSFORMACIJA – JO HOČEMO, JO ZMOREMO?

TRANSFORMATION – DO WE WANT IT, CAN WE MANAGE IT?

Short scientific article

Povzetek Dvajsetletni obstoj slovenske države in delovanje njenega obrambnega sistema ter vojske omogočata opisovanje in vrednotenje dosežkov z uspehi ter neuspehi, pa tudi pogled v prihodnost in izzive za naslednjo dekada. Tako kot za področje družbenih in ekonomskih sprememb ter razvoja v Sloveniji tudi za obrambno-vojaško področje najpogosteje navajamo, da se je obdobje tranzicije končalo. Odkrito izpostavljam tudi nujnost prihodnjih sprememb, pri čemer se kot poseben dejavnik pojavlja gospodarska kriza. Ko obravnavamo rezultate in zaključek slovenske obrambno-vojaške tranzicije, se oziramo po izzivih na prehodu v obdobje transformacije. O nujnosti reform in nadaljevanju transformacije govori tudi novi Natov strateški koncept, zato je razmišljanje o nadaljnjem razvoju slovenskega obrambno-vojaškega sistema usmerjeno v iskanje odgovorov na transformacijske izzive in vprašanje, ali transformacijo glede na okoliščine hočemo oziroma jo zmoremo.

Ključne besede *Transformacija, Natov strateški koncept, transformacijski izzivi, transformacija slovenskega obrambno-vojaškega sistema, transformacija Slovenske vojske.*

Abstract The twenty-year existence of Slovenia and the work of its defence system and the armed forces enable us to describe and evaluate the achievements with successes and failures, as well as to take a look into the future and at the challenges for the next decade. We most often state that the transition period has ended, both, with regard to social and economic changes and development in Slovenia, as well as to the defence and military sphere. We also clearly emphasise the urgency of future changes, with the economic crisis as a special factor. As we deal with the results and the completion of the Slovenian defence and military transition, we look out for the challenges on the way to the transformation period. The necessity of reform and continued transformation are also included in the NATO's New Strategic Concept; therefore the reflections about further development of the Slovenian defence and military system should be concentrating on the search of responses to transformation challenges and

the question whether we want transformation, considering the circumstances, and whether we can manage it.

Key words *Transformation, NATO's Strategic Concept, new defence and military concept, transformation challenges.*

Uvod Obrambni sistem Republike Slovenije in njena vojska sta v dvajsetih letih obstoja uspešno opravljala svoje poslanstvo. Pri tem je bila razvojna pot vojske zelo dinamična, z vzponi in zastoji. Obrambne sile so bile pomemben temelj stabilnosti in varnosti ter akter približevanja mednarodnim integracijam, kar je pomembno prispevalo k temu, da je Republika Slovenija po štirinajstih letih samostojnega delovanja postala polnopravna članica Evropske unije in evroatlantskega zavezništva.

Na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja so bile obrambno-vojaške spremembe pomemben del celotne družbene in ekonomske tranzicije v Republiki Sloveniji. Začetne težave pri osamosvajanju in uvajanju nove družbene ureditve so se kazale tudi ali predvsem v obrambnem sistemu, saj je bil eden izmed centrov moči. Marsikatero družbeno dogajanje in afera sta se dotaknila obrambnega področja in njegovih subjektov. Pogosto je to na koncu okrepilo civilno-vojaške odnose, čeprav je uvajanje ustreznih civilno-vojaških razmerij zahtevalo čas in je zato imelo posebno razvojno pot (Jelušič, 2005). Vojska je bila v nenehnem spreminjanju in prilagajanju razmeram. Na to so na začetku iz zunanjega okolja vplivali vojna, ki je potekala na območjih nekdanje Jugoslavije in prinašala potencialno grožnjo nacionalni varnosti, pa tudi hiter vstop v Natov program Partnerstva za mir ter sodelovanje s sosedi in drugimi državami tudi na obrambno-vojaškem področju. Pozneje so dejavnik ogroženosti in vojne v neposredni bližini države nadomestili prispevki k mednarodni varnosti in stabilnosti z vključevanjem v mednarodne operacije in misije (Grizold, 2005). Poleg tega pa opazovanje vojaške tranzicije od znotraj pokaže, da je k prizadevanjem za oblikovanje učinkovitega obrambno-vojaškega sistema pomembno prispevala tudi razmeroma mlada struktura vodstvenega kadra, ki je ne samo sledila spremembam, temveč jih je tudi spodbujala, ker je razumela sporočila ter priložnosti časa.

Za tranzicijske procese je bilo značilno, da je šlo predvsem za prilagajanje obrambno-vojaškega organiziranja, čeprav so bile številne spremembe, tako systemske kot tudi organizacijske, zelo temeljite.¹ Postavljanje slovenske vojaške organiziranosti se je začelo že leta 1990², vendar prenos vodenja obrambno-varnostnega sektorja in nadzora nad njim na novo demokratično izvoljeno in postavljeno oblast ni bil ustrezno opravljen.³ Temu je sledil proces osamosvojitve in zavarovanja demokratične ter

¹ Več o tem v: *Med tranzicijo in transformacijo*, Šteiner, Bilten SV 2/12-2010, str. 95–106.

² Projekt MSNZ pa tudi ustavne spremembe septembra 1990, ki so določale, da se TO v miru in izrednih razmer podredi republiškem vodstvu.

³ Zaradi tega nekateri menijo, da je Slovenska vojska leto dni starejša od slovenske države, kar kaže na raznolikost razumevanja začetkov tranzicije pa tudi legitimnosti nastanka vojske kot vojaškega orodja države.

samostojne države leta 1991, ki je potekal na podlagi koncepta totalne obrambe ter množične vojske, utemeljene na obsežni mobilizirani rezervni strukturi Teritorialne obrambe. V industrijsko razvitih državah Evrope so zmanjševali množične vojske in začeli ukinjati služenje vojaškega roka, v Sloveniji pa je bila organizirana obvezniška vojska, ki je temeljila najprej na teritorialni in pozneje na korpusni oziroma divizijski organiziranosti⁴. V tem obdobju so potekala številna preoblikovanja poveljniške strukture in enot Slovenske vojske⁵.

Obdobje naborniške vojske se je končalo leta 2003, ko je bilo jasno, da s sistemom splošne vojaške obveznosti ni mogoče zagotoviti ustrezne popolnitve vojaških enot, čeprav se je v procesu približevanja zavezništvu vojna sestava zmanjšala za več kot polovico. Za tranzicijske spremembe do leta 2002 velja, da so bile postopne in razmeroma počasne. Hitrost sprememb se je povečala po Natovem vrhu v Pragi novembra 2002, ko je bila sprejeta odločitev o povabilu Sloveniji, da se kot polnopravna članica priključi zavezništvu. Po vstopu v zavezništvo leta 2004, ki je sovpadal z vstopom v EU, se je intenziviral proces integracije, za kar je bil leta 2005 pripravljen poseben integracijski in afiliacijski načrt. Ta je bil zaključen leto dni pred rokom, februarja 2010.

Začetki integracije na številnih področjih končujejo tranzicijsko obdobje, saj Republika Slovenija in njena vojska verodostojno sodelujeta v obrambno-vojaških strukturah in skupnih aktivnostih tako v Natu kot EU. Pri tem gre zlasti za aktivnosti skupnega obrambnega načrtovanja, sodelovanje v skupnih poveljstvih, povezovanje v zavezniško strukturo sil, zagotavljanje prispevka v odzivnih silah, sodelovanje v mednarodnih operacijah in na misijah ter graditev nacionalnih zmogljivosti, ki so prek doktrin in standardov povezljive z drugimi v zavezništvu. Obenem je Slovenija deležna skupnega nadzora in zaščite zračnega prostora ter Natovega investiranja v letališke zmogljivosti v Sloveniji. Integracija v zavezništvo je ustvarila razmere in potrebo za spreminjanje strategije nacionalne varnosti in vojaške doktrine.

Z integracijo je Slovenska vojska v resnici začela slediti tudi procesu transformacije v zavezništvu (Šteiner, 2009). Obrambno-vojaško področje se je neposredno po vstopu srečalo s prejšnjim Natovim strateškim konceptom.⁶ Tako sta za nami ne le sedemletno integracijsko obdobje, temveč tudi obdobje priprav na transformacijo, ki ji sledi tudi novi Natov strateški koncept⁷.

⁴ V resnici so leta 1996 začeli oblikovati le korpus vojaškega letalstva in zračne obrambe (VLZO), na divizijska poveljstva pa sta bolj spominjali junija 1998 oblikovani 2. in 3. operativno poveljstvo SV. Takrat je svoje ime v 1. operativno poveljstvo VLZO spremenil tudi korpus VLZO.

⁵ Zadnja večja reorganizacija SV je bila leta 2004, ko je bilo na operativni ravni uvedeno Poveljstvo sil SV, ki je prevzelo poveljevanje brigadam in samostojnim bataljonom.

⁶ Sprejet je bil aprila 1999 na vrhunskem zasedanju ob petdesetletnici Nata v Washingtonu z naslovom: *The Alliance Strategic Concept. Do takrat je bil v veljavi zavezniški strateški koncept, sprejet na vrhunskem zasedanju v Rimu novembra 1991.*

⁷ Sprejet je bil novembra 2010 na vrhunskem zasedanju Nata v Lizboni kot *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of The North Atlantic Treaty Organization* z naslovom: *Active Engagement, Modern Defence.*

Razumevanje potreb in priložnosti za tranzicijske spremembe je eden izmed pogojev tudi za uspeh v transformacijskem obdobju. To je tudi osrednje sporočilo tega članka. Njegov namen je predstaviti nekatere zavezniške transformacijske izzive in vplive na nacionalno obrambno-vojaško področje. Obravnava pa bo usmerjena tudi v nekatera transformacijska vprašanja in priporočila, s katerimi se bomo srečali v prihodnjem razvoju obrambnega sistema in vojske v Sloveniji.

1 TRANSFORMACIJSKO OBDOBJE

Pogosto izzive informacijske družbe ter z njimi povezane spremembe v novem tisočletju označujemo s transformacijo, obdobje pa kot transformacijsko (Alberts, 2003). Pri tem izpostavljamo, da bodo obrambni sistemi in vojske znotraj njih v prihodnje deležni velikih sprememb, zanje pa bo treba najti ne le politične, temveč tudi tehnološke in ne nazadnje organizacijske rešitve. Poudarimo, da transformacija temelji na nenasilnem, domišljenem ter na znanju in prednostih informacijske družbe temelječem spreminjanju obrambno-vojaških struktur, organiziranosti in nalog ter vloge vojske v družbi⁸. Na obrambno-vojaškem področju prinaša proces transformacije tako v zavezništvu kot tudi v nacionalnih okoljih velika pričakovanja, pa tudi dvome. Ti se kažejo tudi kot strah pred izginjanjem nacionalnega ali celo klasičnega vojaštva. Države si v obdobju transformacije postavljajo za cilj oblikovanje vojsk, ki so po obsegu manjše, a učinkovitejše, bolj profesionalne in sodobno opremljene, povezljive in sposobne uresničevati poslanstvo različnih nacionalnih ter nadnacionalnih nalog.

S pojmom transformacija se označujejo nove oblike oziroma paradigma sprememb⁹ s težnjo, da postanejo nova teorija spreminjanja obrambno-vojaške organiziranosti. Natov priročnik (NATO Handbook, 2006, str. 20–21) ta novi pristop omenja kot transformacijski proces, ki intenzivno izpodriva in nadomešča paradigmo revolucije na področju vojaških zadev. Transformacija v Natu¹⁰ je proaktiven in inovativen proces razvoja ter integracije novih konceptov, doktrin in zmogljivosti ter struktur, da bi se izboljšala povezljivost. Navedimo, da obstaja vrsta strokovnih in tudi znanstvenih razprav o transformaciji, tako na ravni zavezništva kot tudi v nacionalnih okoljih¹¹. S tem so zagotovljene konceptualne oziroma teoretične podlage za konkretne rešitve in njihovo preverjanje ter uveljavljanje na področjih, v katera so usmerjene. Imenujmo to teorijo in prakso transformacije, čeprav je še ne utemeljujejo vse znanstvene podlage.

S spremembami, ki smo jih omenjali, se srečujemo z oblikovanjem nove teorije organizacijskega spreminjanja in s prakso sprememb, ki v Natu stopajo v drugo dekada. Ugotovimo lahko, da je strateški koncept iz leta 1999 poudarjal transformacijo

⁸ Več o tem Šteiner v: *Čas je za transformacijo, BSV 3/11-2009, str. 119–123.*

⁹ Prav tam.

¹⁰ Uradni začetek obdobja transformacije je bil verificiran na vrhu Nata v Pragi leta 2002, čeprav se je pojem transformacije v Natu uporabljal že prej.

¹¹ O tem tudi Binnendijk, 2004, v: *Transforming for Stabilization and Reconstruction Operations.*

predvsem kot globalno in nadnacionalno ter kot vodilo nadaljnjega razvoja vojaške sile v družbi. Koncept iz leta 2010 to nadaljuje in širi na nacionalno raven. Tako smo z novim Natovim strateškim konceptom tudi pred novim transformacijskim obdobjem. Trditev gradimo na tem, da se nekako spreminja tudi smer transformacije, gradila naj bi se od spodaj navzgor, tako da bi skupna prizadevanja, ki prihajajo od zavezniškega poveljstva za transformacijo, omogočala usmerjanje od zgoraj navzdol. Povedano drugače, gre za povezovanje in zbiranje teoretičnih modelov in dobrih praks ter omogočanje njihove izmenjave in nadgradnje. Navedeno je pomembno tudi zato, ker v zavezništvu omogoča uveljavljanje transformacijskih procesov v nacionalnih okoljih z različno hitrostjo in intenzivnostjo glede na stopnjo razvoja in vpetosti v skupne transformacijske procese.

Ko omenjamo vstopanje držav v transformacijske procese, je pomembno tudi, v kakšnih razmerah je mogoče uspešno opraviti spremembe, še zlasti, če vemo, da transformacija ne prisega na radikalno ali nasilno spreminjanje. To je toliko bolj aktualno v časih globalne gospodarske krize in recesije, ko so prizadete tako velike kot majhne države. Ker so nacionalni obrambno-vojaški sistemi na primer v tehnološkem pogledu tesno povezani, če ne celo soodvisni od znanosti in industrije, bo hitrost odvisna od tega razmerja in sposobnosti sledenja spremembam ter medsebojnega prilagajanja. Zelo zanimiva je še z enega zornega kota sprejemljivost transformacijskih sprememb tudi v odnosu med velikimi in majhnimi državami ter njihovimi obrambno-vojaškimi sistemi. Tisto, kar je za velike samoumevno kot smernice razvoja, je za majhne velikokrat težko sprejemljivo, če ne celo neuresničljivo. In obratno, pri spremembah, ki jih majhni z lahkoto uresničijo, veliki potrebujejo posebne mehanizme in okoliščine, da jih sprejmejo in opravijo.

Končajmo ta del razmišljanja s sklepom, da je transformacija dosegljiva za vse in je obenem izziv za vse. Če bi hoteli novi Natov strateški koncept poimenovati, bi ga označili kot kibernetičnega, zaradi dobe, v katero vstopamo. Obenem pa bi ga lahko označili tudi kot transformacijo druge deкаде in faze.

2 NEKATERI TRANSFORMACIJSKI IZZIVI ZAVEZNIŠTVA PO LIZBONSKEM VRHU IN NJIHOVE APLIKACIJE

Razpravo o transformacijskih izzivih zavezništva po lizbonskem vrhu in njihovih aplikacijah je treba najprej začeti z **značilnostmi novega Natovega strateškega koncepta**. V njem je zelo prepoznavna namera za prenovo zavezništva z namenom, da bo pripravljeno na varnostne izzive 21. stoletja¹², ki jih predstavlja zlasti širjenje groženj na nevojaško področje, medtem ko vojaške grožnje praviloma pridobivajo značaj asimetričnih. Poleg tega nov koncept kliče po krepitvi nacionalne in ohranjanju zavezniške obrambno-vojaške identitete ter se tako nekako obrača nazaj na države članice. Zato se v majhnih državah postavljanje nacionalne obrambe pred skupno kaže kot vračanje nazaj k nacionalnemu vojaštvu.

¹² O tem govori 38. in hkrati zadnji odstavek novega Strateškega koncepta Nata (2010).

Novi Natov strateški koncept je predvsem spodbujevalen in povezovalen (Abrial, 2011). Države članice usmerja in spodbuja ter jim omogoča, da v obrambno-vojaškem pogledu delujejo učinkovito in uspešno. To se po eni strani kaže tudi v nameri po povezovanju in sodelovanju v štirih domenah, in sicer med državami, »think-thank« subjekti, akademskim področjem in industrijo. Po drugi strani pa so področja dostopa do globalnih dobrin (angl. Assured Access to the Global Commons), kot so mednarodne vode, zračni prostor, vesolje in kibernetični prostor, kar kaže na nova, tudi transformacijska obzorja. Izpostavlja se tudi, da je naloga koncepta in Nata postaviti strateške usmeritve, ugotoviti mogoča področja sodelovanja in delovanja (po pristopu, ki ga v angleščini imenujejo clearing house) ter omogočiti izmenjavo najboljših izkušenj.

Generalni sekretar Nata je drugi del koncepta moderne obrambe večkrat poimenoval kot pametno obrambo¹³. Iz odzivov po sprejetju novega koncepta lahko sklepamo, da države članice veliko pričakujejo od nadaljevanja reformnih aktivnosti. Pri tem se srečujemo z dilemo, kaj je bistveno za nacionalno obrambo in kaj prednostno za zavezništvo ter kako to uskladiti, ko so viri omejeni. So prednostne zmogljivosti tiste, ki so namenjene le nacionalni obrambi, ali tiste, ki poleg tega lahko prispevajo tudi k skupnim premestljivim zmogljivostim.

Razprava o **transformacijskih izzivih** lahko poteka z različnih vidikov, ker je tematika zelo obsežna. Da bi lažje prikazali razmerje med globalnimi in nacionalnimi transformacijskimi izzivi, se bomo v naših razmišljanjih osredotočili na vlogo Nata v globalnem svetu in transformacijska vprašanja obrambno-vojaških sredstev (angl. means), zatem izzivov zagotavljanja zmogljivosti zanje in vprašanja stagniranja obrambnih proračunov, kar bomo poimenovali kot izziv in iskanje novega realizma. Vse to se kaže tudi na nacionalni ravni, čeprav pogosto v drugačnih pojavnih oblikah.

Nato ostaja globalni in ključni akter mednarodne varnosti in kriznega upravljanja (Di Paola, 2011). Bolj kot širitev zavezništva je v ospredju vidik navezovanja širokega partnerstva, iskanja oblik interesnega povezovanja in sodelovanja ter poudarjanje regionalnih pobud za širjenje varnega in stabilnega globalnega okolja. S širitvijo zavezništva, na primer na Avstralijo in Novo Zelandijo, pa bi to dokončno dobilo ne le novo podobo, temveč tudi vlogo, ki bi sprožila spremembe ustanovitvene evroatlantske pogodbe.

Nato in Ruska federacija bosta tudi v prihodnje imela pomemben in poseben strateški odnos (Di Paola, 2009). Za njegovo poglobitev bo treba premagati nekatere ovire ali strahove iz obdobja hladne vojne in bipolarni razdelitve. To se nanaša tudi na vprašanje nadaljnje širitve Nata na države, ki so z območij nekdanjega sovjetskega imperija in spadajo v občutljivo rusko interesno območje, še posebno, ko gre za države, ki so bogate z viri sedanjih ali prihodnjih energentov in drugih strateških

¹³ *Izhajajoč iz njegove oznake, da je koncept moderne obrambe lahko le pametna obramba (angl. Smart Defense) – osebni zapis avtorja s srečanja na vojaškem odboru Nata.*

surovin, ali območja, namenjena njihovemu transportu (naftovodi, plinovodi). Nasploh je energetska varnost eden pomembnih povodov prihodnjega sodelovanja in povezovanja tudi na obrambno-vojaškem področju.

Pomembni, če ne celo osrednji transformacijski izzivi novega strateškega koncepta se nanašajo na prihodnost in razmerje med konvencionalnim vojaškim delovanjem, jedrskim zastraševanjem in raketno obrambo, asimetričnim bojevanjem in kibernet-skim delovanjem ter varnostjo. Če je prvo neznano in drugo nevarno, je tretje skoraj povsem nepredvidljivo in četrto še zelo nejasno. Novi koncept vzpostavlja modif-icirano razmerje med razporeditvijo jedrskih zmogljivosti in jedrskim zastraševa-njem (angl. Nuclear Posture and Deterrence), kolektivno ter kibernetško obrambo. Kolektivna obramba, ki jo, kot je že pojasnjeno, postavlja v novo luč v odnosu na nacionalno obrambo, in 5. člen Washingtonske pogodbe, ostajata osrednji postulat zavezništva tudi s tem, da se iščejo nove rešitve in mehanizmi za povezovanje na-cionalnih obrambnih sistemov in zmogljivosti za doseganje kooperativne varnosti.

Pri raketni obrambi omenimo dve značilnosti. Prva je v spremembi pristopa h gradnji protiraketnega ščita in preusmeritvi prizadevanj v boljšo povezavo nacio-nalnih zmogljivosti. Druga pa se nanaša na sodelovanje med Natom in Rusijo pri protiraketni obrambi, kar je svojstven transformacijski izziv. Pri tem ruska stran predvsem poudarja idejo integracije ali z njo preizkuša zavezništvo, ko govori o globalni protiraketni obrambi in vzpostavljanju dogovorjenih skupnih območij pre-strežanja raketnih groženj, pa tudi o operativni povezanosti sistemov. Zavezništvo pa poudarja predvsem sodelovanje. Tako se pri protiraketnem ščitu srečujemo z dvema pogledoma – integriranim in kooperativnim. Prvi pomeni, da bi bile ruske in evropske zmogljivosti skupne ter integrirane, drugi pa pomeni, da bi bila sistema povezana le v smislu opozarjanja in sodelovanja ob ogroženosti. Ugibamo lahko, da se bo nadaljevala kooperativna oblika, ko pa se bo zaupanje poglobilo in bodo od-stranjene nekatere ovire, bi se lahko uresničila tudi integrirana.

Izpostavimo, da pri opredeljevanju kibernetске domene še ni povsem jasno, kaj vanjo spada, kar postavlja številna vprašanja o opredelitvi in vsebini kibernetске obrambe ter kibernetске varnosti, pa tudi ofenzivnega kibernetskega delovanja. Poleg tega pa so tu tudi vprašanja o tem, katera domena je to, ali nacionalna ali nad-nacionalna, in kdo so skrbniki ali bolje lastniki, ki jo upravljajo. Nad ali ob tem pa je pomembno doseganje sodelovanja in soglasja o politiki kibernetskega prostora (angl. Cyber space policy) in nadzora informacijskih pretokov oziroma prometa in s tem delitve informacij.

Pojasniti je treba še vprašanje asimetrije. Najprej izpostavimo, da ta v novem strateškem konceptu nekako nadomešča protiterorizem in globalno vojno proti terorizmu iz obdobja prejšnjega koncepta. To seveda ne pomeni, da je protiterori-zem izginil iz konceptualnih stališč. Prej bi lahko trdili, da se skriva v asimetriji. Ta se pojavlja kot alternativa tehnološki premoči in kot odgovor na nekonvencionalnost

ter netradicionalnost v vojskovanju in ima vse večji pomen¹⁴. S svojo inovativnostjo in iznajdljivostjo preizkuša tiste, ki jo uporabljajo, pa tudi tiste, ki se poskušajo pred njo ubraniti, in ne nazadnje tudi proučevalce. Značilnost asimetrije je, da ne priznava omejitev in uporablja dejavnike presenečenja in vplivanja, zlasti na ljudeh in javnem mnenju. S poseganjem po neobičajnih sredstvih, uporabi teh sredstev s cilji in na načine, ki ogrožajo nekatere civilizacijske pridobitve, pa je asimetrija zelo podobna jedrskemu zastraševanju ali splošni grožnji, ki izhaja iz jedrskih potencialov. Jedrsko zastraševanje in asimetrične grožnje so namreč blizu meje neobvladljivosti, pri čemer grozijo bodisi s popolnim uničenjem ali s popolno negotovostjo. Obenem asimetrija nasprotuje temeljem ravnotežja sil, ki se v vojskovanju navadno kažejo v aritmetičnem ravnotežju vojaške moči, ter je v nekaterih pogledih tudi nadomestek in odgovor na spreminjanje tega ravnotežja. Strateški koncept obravnava domeno asimetrije težiščno, z izkušnjo in izzivi terorističnih napadov zadnjih dveh desetletij ter vojaškega delovanja v Afganistanu.

Zmanjševanje obrambnih proračunov v večini držav članic zahteva novo realnost, ki bo našla rešitve za stagniranje obrambnih proračunov tudi po koncu finančne krize. To je mogoče doseči s spremenjenim obrambnim načrtovanjem, učinkovitim pristopom h kriznemu upravljanju in pri tem zlasti k političnemu odločanju ter s celostnim pristopom k sodobnim operacijam in uporabi zmogljivosti. Prav celostni pristop in priseganje na konsenz pri odločanju o uporabi zmogljivosti sta izziva, ki bosta v ospredju. Celostni pristop vključuje tudi tako imenovano strateško komuniciranje ter odnose z javnostmi in političnimi avtoritetami. Pri opisovanju izzivov in implikacije Natovega strateškega koncepta ne moremo mimo spremembe povezav z EU. Treba je omeniti, da se med obema strukturama transformacijski vplivi prenašajo in prepletajo, saj smo tudi v EU priča spreminjanju, ki ima transformacijski značaj. To spreminjanje je povezano tudi z uveljavljenjem lizbonske strategije v EU. V bistvu ta ne prinaša pomembnih sprememb na področju obrambnih zadev. Uvaja pa posebno strukturo zunanjih zadev v posebni službi (angl. External Affairs Service – EAD), ki je nadrejena tako v vojaški strukturi kot tudi v strukturi civilnih kriznih zmogljivosti. Čas bo pokazal, ali so diplomatski in nevojaški pristopi znotraj tega dovolj, da se bodo obvladali prihodnji transformacijski izzivi¹⁵. Evropski obrambni štab se pri tem zanaša na Evropsko obrambno agencijo (EDA) in spodbuja povezovanje nacionalnih zmogljivosti ter išče model njihove skupne uporabe v konceptu evropskih bojnih skupin, ki predstavljajo evropske skupne sile za hitro posredovanje, ter v konceptu Pooling and Sharing¹⁶, v katerem poskuša vzpostaviti skupni nabor in povezavo nacionalnih zmogljivosti.

¹⁴ Več o tem Šteiner, *Predgovor, v: Asimetrija in nacionalna varnost*, str. 7–11.

¹⁵ Več o tem tudi v: *What World for the EU*, EU ISS, 2006.

¹⁶ Zamisel za koncept Pooling & Sharing se razvija znotraj Nata in tudi vojaških struktur EU. Gre za idejo združevanja in souporabe nekaterih nacionalnih vojaških zmogljivosti, ki seveda izpolnjujejo pogoje premestljivosti in interoperabilnosti. Koncept temelji na prostovoljnem pristopu in iskanju poti za zmanjševanje stroškov in tudi za izogibanje podvajanju zmogljivosti ali zapolnjevanju njihovih kritičnih primanjkljajev.

Ključni izzivi **implementacije** Natovega strateškega koncepta so povezani z izboljšanjem razvoja zmogljivosti, tako skupnih kot tudi nacionalnih, in njihovega povežovanja. Pri odpravljanju dosedanjih pomanjkljivosti se kot pomemben transformacijski vidik pojavlja neposredno sodelovanje z industrijo ter oblikovanje mehanizmov za vzpostavljanje večnacionalnih zmogljivosti. Z zmanjševanjem obrambnih proračunov v večini članic se izpostavlja vzdrževanje večnacionalnih pobud pri gradnji zmogljivosti in večnacionalnih ali celo regionalnih pristopov pri tem. Ob tem se pristaja na različne hitrosti pri gradnji zmogljivosti in doseganju ciljev sil. K temu je treba dodati izpostavljeno vlogo interakcij, ne le z industrijo, temveč tudi z razvojnoraziskovalnimi institucijami. Izzivi, tudi transformacijske narave, so skupne oziroma večnacionalne zmogljivosti ter vprašanja materialne zagotovitve in delitve stroškov pri oblikovanju, nosilci stroškov med življenjskim ciklom in operativnim delovanjem ter ne nazadnje lastništvo teh zmogljivosti.

Lizbonski vrh je prinesel pobudo za inovativni pristop k stroškovno učinkovitemu razvoju zmogljivosti (angl. Innovative Approach to Cost-Effective Capability Development). S skupnim investiranjem in skupnimi zmogljivostmi¹⁷ je dan odgovor na vprašanje določanja prednosti, pri čemer bodo imele prednost zmogljivosti lizbonskega paketa¹⁸, to so radiološka, kemična in biološka obramba (RKBO), jedrske zmogljivosti, obrambne reforme in reforme varnostnega sektorja, pomorske zmogljivosti, vojaška medicina, boj proti improviziranim eksplozivnim napravam, obveščevalne zmogljivosti, operacije za stabilizacijo in obnovo ter nekatere druge.

Okrepitev civilne komponente delovanja Nata v sodobnih operacijah je velik izziv (Abrial, 2011), posebej poskusi postavljanja civilnih zmogljivosti in njihove uporabe ali bolje povežovanja v skupno delovanje z vojaškimi. To se je poskušalo doseči že prej, in sicer s pristopom EBAO (angl. Effect Based Approach to Operations) ter konceptom celostnega pristopa (angl. Comprehensive Approach). Spreminjanje razmerja med vojaškimi prispevki in prispevki civilnih zmogljivosti ter njihovo povežovanje ali bolje integriranje v celovito in učinkovito delovanje na operativnih območjih, na katerih oblastne strukture praviloma ne delujejo ali pa so izpostavljene notranjim konfliktom in spopadom, so pomemben transformacijski izziv. Tako se krepitev civilnih misij ali bolje civilnih prispevkov v operacijah kriznega odzivanja pojavlja tudi kot ključni del ne le afganistanske izhodne strategije, temveč tudi izziv za vse prihodnje skupne nastope v sedanjih ali novih operacijah.

Pomembna in izpostavljena aplikacija je spreminjanje Natove poveljniške strukture. Nato bo spremenil integrirano vojaško poveljniško strukturo in jo oblikoval tako, da bo racionalnejša, vendar še vedno dovolj odzivna (Di Paola, 2011). Druge aplikacije se nanašajo na vzdrževanje enotnih standardov za opremo in vojaško usposabljanje,

¹⁷ Pri financiranju skupnih projektov prek Natovega varnostnega investicijskega programa Republika Slovenija prispeva finančne vire ter od njega sredstva tudi dobiva. Tu smo zaradi Natovega prispevka v urejanje vojaškega večnamenskega letališča Cerklje neto prejemniki. Do leta 2010 smo vplačali nekaj več kot štirinajst milijonov evrov, povrnjenih pa dobili milijon več.

¹⁸ Angleško Lisbon Critical Capabilities Commitment – LCCC obsegajo deset prednostnih področij skupnih zmogljivosti ter investiranje v skupne operacije.

pa tudi vojaško delovanje, ki omogoča povezljivost pri skupnem delovanju, kar vse prispeva k nadaljnjemu razvoju interoperabilnosti zavezniških sil.

Usposabljanje in izobraževanje po enotnih standardih, skupno usposabljanje ter skupna raba infrastrukture spadajo v temeljne in ključne zagotovitve prihodnjega skupnega delovanja. To omogoča tudi lažjo izrabo in razširjanje učenja iz izkušenj ter uvajanje novosti.¹⁹ Zavezniško poveljstvo za transformacijo (ACT) ima v ta namen pripravljen program.²⁰

Oznako, da je novi Natov strateški koncept transformacijski, potrjuje tudi širitev teh aktivnosti. Če je washingtonski koncept (1999) sprožil zavezniške transformacijske aktivnosti, bi lahko trdili, da lizbonski ta prizadevanja posebej razširja v nacionalne transformacijske imperitive.²¹ Pri tem stavi na boljše izrabo transformacijskih dosežkov na ravni zavezništva, pa tudi na potrebe držav članic. S tem se zmanjšujejo dvomi o utapljanju v večnacionalne ali transnacionalne vojaške strukture ter izgubljanje nacionalne vojaške identitete. Z navedenim pa smo pred slovenskimi transformacijskimi izzivi na obrambno-vojaškem področju.

Slovenija je do zdaj svoj delež Natu prispevala predvsem s prispevkom k delovanju integriranih skupnih institucij, z verodostojnim prispevkom k Natovim operacijam kriznega odzivanja ter s prispevkom v skupno poveljniško strukturo. Tako kot za večino manjših držav je tudi za Slovenijo izziv zagotavljanje prispevka z novimi idejami in inovacijami, zlasti glede regionalnih pobud in transformacijskih sprememb ter prizadevanj, na primer, kako Natu zagotoviti boljše javno podobo in podporo. Ugotovimo lahko, da bo večina transformacijskih izzivov, ki jih prinaša novi strateški koncept, veljala tudi za Slovenijo kot članico zavezništva, čeprav implikacije ne bodo vedno povsem primerljive.

3 TRANSFORMACIJSKI IZZIVI SLOVENSKEGA OBRAMBNO-VOJAŠKEGA SISTEMA

Napovednik transformacije slovenskega obrambno-vojaškega sistema je razviden iz ugotovitev Strateškega pregleda obrambnega resorja, imenovanega SPOR²², ki je veliko napovedoval in še več obetal. Na tej podlagi je bila pripravljena tudi Resolucija o programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025. Iz obeh dokumentov je prepoznavno nadaljevanje transformacijskih prizadevanj ter pospeševanje nadaljnje preobrazbe ne le vojaškega podsistema, temveč

¹⁹ Več o tem v: *SACEUR's Annual Guidance on Education, Training, Exercises and Evaluation (ETEE)*, označene tudi kot *SAGE*, več o tem na *Transformational Network in Abrial 2011*.

²⁰ *Prav tam*. To je integracijski načrt usposabljanja (angl. *Training Integration Plan – TIP*), ki bo podprt s posebnim elektronskim orodjem (*e-TIP*) in dostopen prek spleta. Poleg tega je izdelan nov katalog izobraževanja in usposabljanja (angl. *Education and Training Opportunities Catalogue – ETOC*), ki bo nadomestil prejšnjega.

²¹ O tem v: *Abrial, 2011*. V bistvu se s transformacijskimi imperativi spodbujajo države, da izberejo prednostna transformacijska področja.

²² Več o tem v: *Povzetek ključnih ugotovitev Strateškega pregleda obrambnega resorja – SPOR, 2009*. Dostopno na: <http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/SPOR2009.pdf>.

tudi podsistema civilne obrambe in upravnega dela ministrstva. Cilji so izboljšanje organiziranosti, doseganje racionalnosti in povezanosti ter sledenje transformacijskim spremembam v širšem okolju in zavezništvu. Posebno vprašanje se nanaša na povezavo s sistemom varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami²³, ki je razmeroma samostojen in le delno povezan v obrambno-varnostni sistem Republike Slovenije, čeprav deluje v sklopu Ministrstva za obrambo in je svojevrstna slovenska posebnost v EU. Dejstvo je, da je transformacijske izzive na slovenskem obrambno-vojaškem in zaščitno-reševalnem področju mogoče uresničiti ob doseženem soglasju tako na konceptualni ravni kot tudi pri normativnem urejanju teh vprašanj in sprememb. V nekaterih primerih bi zato bilo treba poseči celo po spremembi ustave oziroma obeh sistemskih zakonov, obrambnega in zaščitno-reševalnega. Glede na obseg in intenzivnost spreminjanja obrambno-vojaške sfere so osrednja vprašanja prihodnje transformacije povezana z racionalizacijo in integracijo znotraj podsistemov ter z iskanjem rešitev, povezanih s stroškovno vzdržnostjo struktur in funkcij, vključno s predimenzioniranostjo civilnega, upravljalnega in poveljniškega dela strukture.

Z navedenim se dotaknemo osrednjih transformacijskih vprašanj v Republiki Sloveniji, ali nadaljevati dihotomijo oziroma trihotomijo v obrambno-vojaški ter civilno-zaščitni organiziranosti ali opraviti korenite sistemske posege in konceptualne spremembe. Vprašanje je tudi, kako opustiti ali bolje nadgraditi dosedanje rešitve, ko obrambni sistem sestavljata vojaška in civilna obramba, ter kako pri slednji opustiti arhaične ostanke iz prejšnjega, še predosamosvojitvenega koncepta oziroma kako ga nadgraditi v času bolj prilagojenega civilno-kriznega upravljanja. Pri spreminjanju se pojavlja vprašanje, kako to povezati ali celo integrirati, ker se to skuša doseči tudi znotraj Evropske unije in Nata²⁴.

Pri povezavah in prihodnjem razvoju je podsistem vojaške obrambe vedno znova izpostavljen ne le političnim in javnim pričakovanjem, temveč tudi povsem praktičnim razlogom za še boljše večnamensko uporabo zmogljivosti na nacionalno-varnostnem in zaščitnem področju. Vprašanje je, ali v razmerah, ko so viri zelo omejeni, nadaljevati samostojno oblikovanje zmogljivosti na obeh področjih in jih povezovati le pri izvedbi²⁵. Ali po drugi strani dovoliti partnerstvo in prekrivanje, ki na videz posega v normativno povsem jasno razdeljene pristojnosti in naloge. Ko gre za nacionalno-varnostno in zaščitno domeno, se pojavi vprašanje, ali dovoliti vojski, da nekatere naloge, povezane z zaščitno-reševalnimi aktivnostmi, izvaja neposredno in avtonomno. In po drugi strani, ali so zaščitno-reševalne enote Civilne zaščite lahko na nacionalnem prostoru uporabljene za podporo v vojaške namene in pod katerimi pogoji. Če vse to ni izvedljivo ali mogoče, še vedno ostane vprašanje o usklajenem

²³ *Nekatere zaščitno-reševalne aktivnosti so zelo povezane in odvisne od podpore vojaškega podsistema, kot na primer reševanje v gorah in helikopterska nujna medicinska pomoč.*

²⁴ *Več o tem v: Towards a new Strategic Concept for Nato, str. 77–79.*

²⁵ *Poseben primer je vprašanje integrirane obalne obrambe, kjer je sedaj uvedeno usklajevanje služb med avtonomnimi subjekti in ministrstvi ter zmogljivostmi, ki uspešno deluje. Ob integraciji pa bi bilo treba doseči še višjo stopnjo sinergije med ministrstvi in ustanovami, kar bi prispevalo k racionalizaciji stroškov in izrabe virov.*

oblikovanju zmogljivosti za doseganje racionalnosti in izogibanje podvajanju. Transformacijski izziv je, kako premišljeno zasnovati in uresničiti te rešitve ter kako jih razumeti, da ne bo videti, da gre za ugašanje enega podsistema ali njegovo utapljanje v drugem.

Je torej čas za nov obrambno-vojaški in zaščitno-reševalni koncept dozorel? Kako ga pripraviti in katere nujne naloge in sistemske rešitve uresničiti v prehodnem obdobju? Če za transformacijo velja, da prinaša sicer zelo temeljite spremembe, vendar brez nasilnega rušenja, velja tudi, da pot do doseganja teh sprememb vodi prek tranzicijskih sprememb in obdobja. Pri tem se v slovenskem primeru srečamo z nekaterimi posebnostmi. Prva je ta, da je vojaški podsistem končal tranzicijsko obdobje in kot radi trdimo, zakorakal v transformacijske spremembe, česar za drugi podsistem ne bi mogli trditi. V razmerju med uniformiranim in civilnim ali upravnim in vojaškim se pojavi vprašanje, kako transformacijo zasnovati ter kdo koga pri tem podpira, in ne nazadnje, kdo vodi transformacijske procese. O novih vidikih združevanja s sistemom varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami pa v sistemskem pogledu še ni bilo strokovnih razprav, pa tudi politične in druge ideje so navadno trčile ob visoke ovire avtonomije teh dveh področij. Vendar je transformacijski izziv pred nami, nanj bo treba odgovoriti in najti rešitve tudi zaradi dogajanja pri zagotavljanju virov, predvsem finančnih. Predvsem pa je treba strukturno in organizacijsko logiko nadomestiti s funkcionalno, skladno s prej omenjenim konceptom EBAO in celostnim pristopom, pri čemer so pomembni predvsem učinki.

Novi Natov strateški koncept se zgleduje po geslu moderne in pametne obrambe in po načelu, da se z manj virov naredi ali doseže več. Transformacijske spremembe seveda niso zamišljene kot spremembe revnih. Za uveljavljanje novosti zahtevajo vire, ki omogočajo nove tehnologije in rešitve. Slovenski obrambno-vojaški sistem ima pri zagotavljanju razmer za transformacijo dve posebnosti. Prva je prevladujoče prepričanje, da v obrambno-vojaško področje ni treba več vlagati, ker na to kaže majhna ogroženost ali boljše neogroženost. Druga značilnost pa je v prepričanju o značaju področja, ki ni prednostno. To se, tudi zaradi gospodarske krize in recesije, potrjuje z odnosom do financiranja obrambnih potreb zadnjih nekaj let. Tako smo priča nasprotju med proračunsko prakso in strateškimi dokumenti, ki so jih sprejeli pristojni državni organi, v katerih se še vedno kaže pripravljenost za financiranje razvoja obrambno-vojaškega sektorja. To povečuje ali pa vsaj ohranja velike apetite in pričakovanja navznoter, še bolj pa v zavezništvu, povečuje pa tudi razkorak med predvidenim in politično že potrjenim ter stvarnostjo.

Osrednji transformacijski izziv je povezan z omenjeno novo stvarnostjo, iz katere izhaja, da zelenega dwoodstotnega deleža izdatkov država za obrambo še nekaj časa ne bo namenila, če sploh kdaj. In kako naprej, kako torej z nekaj več kot enim odstotkom družbenega bruto proizvoda uresničiti transformacijo vojske in celotne obrambno-vojaške sfere? Hkrati smo pred vprašanjem, kaj ohraniti, kaj opustiti in kaj je tisto, na kar naj stavimo in transformiramo. Ali zaradi pomembne odločitve le čakati, da bodo posamezni segmenti in tehnični vidiki zmogljivosti postali

anahronizmi in tako odpadli sami po sebi. In še, kdaj bomo jasno povedali, koliko virov lahko v resnici zagotovimo. Ravno zagotovitev potrebnih in mogočih finančnih virov je prednostno vprašanje upravljanja vojske in razmerja med izvršilno in zakonodajno oblastjo.

Normativno so vprašanja upravljanja vojske v Sloveniji urejena. Novi koncept ali pomembnejše spremembe lahko uresničimo ob ustreznem družbenem in političnem soglasju za nove rešitve in spremembo Zakona o obrambi, ki se v parlamentu sprejema z dvotretjinsko večino. Seveda je tu tudi vprašanje, kako ohraniti dosežene standarde civilno-vojaških odnosov ter nadzora nad vojsko ter ali je ustrezno urejeno vprašanje pristojnosti vrhovnega poveljnika obrambnih sil, kateremu se po sedanjih zakonodaji edinemu poroča o pripravljenosti vojske, vključno z dejavniki, ki to omogočajo. Ne nazadnje na pripravljenost vojske vpliva vrsta rešitev, in sicer tako normativnih kot izvršilnih in s tem dejavnosti upravnega dela ministrstva. Zlasti glede opremljanja in popolnjevanja ter materialno-zdravstvene oskrbe pa mehanizmi odgovornosti za vpliv na pripravljenost vojske niso v celoti uveljavljeni. Ugotavljamo, da transformacije obrambno-vojaškega sistema ni mogoče opraviti brez odgovorov na postavljena vprašanja ter brez posega v normativno področje in uskladitve ključnih konceptualnih rešitev. Novi obrambno-vojaški koncept v Sloveniji je transformacijski izziv, soglasje zanj pa že njegova implikacija.

Leta 2010 je bila vložena peticija o ukinitvi vojske, hkrati pa javnost v anketah postavlja Slovensko vojsko na visoko mesto zaupanja. Vprašanje v peticiji »vojska da ali ne« s svojo radikalnostjo razdeli politično in strokovno javnost ter praktično ustavi dialog o tem, kako naprej. S peticijo leta 2011 o osrednjem vadišču Slovenske vojske na Počku se ni godilo bolje. Imela je več podpore, v njej so sodelovali tudi vidni državni uslužbenci. Z omenjanjem peticij smo želeli ponazoriti, kako živa in zanimiva je ideja o državi brez vojske, kar še posebej prihaja do izraza med gospodarsko krizo in spada med transformacijske izzive.

S pojavom gospodarske krize in recesije leta 2009 se konča tudi obdobje rasti in s tem številčne krepitve vojske, zelo se omeji njena nadaljnja modernizacija. Zelo se zmanjšujejo tudi finančna sredstva, ne le za opremljanje, temveč tudi za delovanje, tako da je ob dvajsetletnici njen razvoj v bistvu ustavljen. Struktura in obseg vojske se poskušata stabilizirati in predvsem ohraniti vitalne dele, da se ne bi izgubila bojni značaj in motivacija. Integracija v zavezništvo, ki se v tem času zaključuje, se tako pojavlja kot okvir za nadaljnje spremembe in vstopanje v transformacijske procese, obenem pa je podlaga za upanje v boljšo prihodnost obrambno-vojaškega sektorja.

Pomembna pogoja za uresničitev transformacijskih izzivov in prihodnjih reformnih nalog v slovenskem obrambno-vojaškem sistemu sta politični mir in podpora, vključno z racionalnim in stabilnim financiranjem. Obrambni sektor je preveč občutljiv, da bi lahko bil poligon za politična obračunavanja ali celo spopade. Tudi zato, ker na koncu največjo ceno plačata obrambna sposobnost in pripravljenost, lahko pa so celo ogroženi nekateri stebri nacionalne varnosti in samobitnosti.

4 SLOVENSKA VOJSKA V NASLEDNJEM TRANSFORMACIJSKEM OBDOBJU – RAZPRAVA IN PRIPOROČILA

Prvo priporočilo je, da Republika Slovenija ne bi smela dovoliti, da izgubi svojo vojsko. Zgodovinsko gledano se je to dvakrat že zgodilo in izkušnja nikakor ni pozitivna. Slovenija potrebuje dobro vojsko in jo lahko vzdržuje. Lahko je majhna, profesionalna, vendar jo je treba opremiti tako, da bo učinkovito uresničevala poslanstvo in delovala za nacionalne potrebe ter prispevala k mednarodnemu miru in stabilnosti, skladno s politiko države. Za vračanje k naborništvu bi bilo treba spremeniti vrsto normativnih in organizacijskih rešitev ter uvesti mehanizme za učinkovitost splošne vojaške obveznosti. Tega ni lahko organizirati, kaj šele doseči. Tudi ideje o pretežno rezervni miličniški vojski ali celo le o žandarmerijskem tipu vojske so slej ko prej rešitve, ki vodijo v njeno dokončno izgubo. Takšna rešitev bi namreč pomenila tudi odpovedovanje stvarnim vojaškim zmogljivostim ter snovanje velike, zgolj v načrtih predvidene vojaške strukture. Pretežno rezervna vojska bi potrebovala opuščene rešitve in mehanizme, ki so veljali za sistem splošne ljudske obrambe in množične vojske. Zgledovanje po prostovoljstvu na zaščitno-reševalnem področju je pri tem lahko vsečno, ni pa primerljivo, saj ni zagotovil, da bi to ponovno uspešno delovalo tudi na vojaškem področju.

Drugo priporočilo se nanaša na to, da je treba končati profesionalizacijo vojske. Profesionalna vojska, ki je po naravi stalna, nikakor ne more pristajati na to, da je njena sestava zaposlena do upokojitve, kot to velja za javno upravo. Namesto vprašanja, kako zagotoviti zaposlovanje vojaških profesionalcev za nedoločen čas in s tem vzpostaviti vojsko starcev, je treba uveljaviti rešitve za uspešna pogodbeno razmerja. Bolj kot do zdaj pa je treba poskrbeti za reševanje odhodov iz vojske ter za rešitve, povezane z upokojevanjem in reintegracijo v civilnodružbeno in delovno okolje. Odlike profesionalne vojske se kažejo ravno v teh vprašanjih, kar omogoča, da vojaški profesionalci razmišljajo tudi o tem, da so prišli kot civilni državljani in da bodo to tudi ostali ter tako ohranili svojo civilno identiteto. Za profesionalizacijo vojske je uvedba notranje gibljivosti in tekmovalnosti kadrov zelo pomembna in temelj novega kompetenčnega modela.

Tretje priporočilo je povezano z značajem vojske in njenim organizacijskim modelom. Vojska mora ohraniti bojni značaj, ker je sicer kot dejavnik odvracanja brez prave vrednosti za nacionalno obrambo. Na značaj vojske vpliva še vrsta drugih dejavnikov, kot so univerzalnost proti specializaciji, večnamenskost proti izključni rabi za vojaške potrebe, modularnost in sposobnost prilagajanja strukture nalogam ter sposobnost hitrega prilagajanja in delovanja v širokem spektru nalog za nacionalno obrambo, v mednarodnem okolju, pri podpori zaščiti in reševanju ter pomoči drugim državnim organom. Dosedanje slovenske rešitve kažejo, da je takšen model pri majhni vojski sicer zahtevno postaviti, je pa mogoč in lahko uspešen. Ovira pri tem bi lahko bilo nadaljnje zmanjševanje obsega in strukture vojske.

Naslednja ugotovitev je povezana z organizacijsko strukturo in številom ravni vodenja in poveljevanja v vojski. Sedanje štiri ravni gotovo ne morejo več dolgo vzdržati, saj je

sedanja sestava orientirana na brigadno organizacijsko strukturo in razmeroma veliko število bataljonov, ki ohranjajo značilnosti rodov. Kdaj opustiti brigadni model in s čim ga nadomestiti, je zelo zahtevno strokovno vprašanje, pa tudi zelo občutljivo, ker bi se bilo treba odpovedati nekaterim enotam rodov ali celo celotnemu modelu organiziranosti rodov. K temu spada tudi vprašanje uvajanja novih rodov oziroma specialnosti v vojski, ki so povezane na primer s kibernetiko varnostjo in obrambo ali stabilizacijskim in rekonstrukcijskim delovanjem v mednarodnem okolju, kar zahteva povezovanje ali celo združevanje s civilnimi zmogljivostmi. Navajanje priporočila o teh vprašanjih bi predstavljalo prejudiciranje strokovnih razprav in analiz²⁶, ki jih je treba še opraviti.

Naslednje priporočilo je, da je vojski treba zagotoviti ustrezno izobražen kader in vojaškostrokovno usposabljanje. V preteklih dvajsetih letih Slovenski vojski ni bilo dano²⁷, da bi razvijala avtonomni izobraževalni vojaški sistem. V zadnjem času so se okoliščine, tudi zaradi uvajanja rešitev po bolonjskem sistemu in priseganja na nacionalne poklicne kvalifikacije, spremenile. Lahko trdimo, da je prišel čas, ko se trenutni slovenski vojaški izobraževalni sistem še bolj vključuje v civilnega ter na nekaterih področjih postaja avtonomen. To ne pomeni, da se je treba vračati k starim modelom in rešitvam, gotovo pa bo treba ugotoviti, kolikšen del vojaškostrokovnega izobraževanja in usposabljanja bo treba in mogoče oddati zunanjim izvajalcem (angl. outsourcing) in komu ter s kakšnimi strokovnimi zahtevami.

Peto priporočilo je, da se čim prej uvede nov kompetenčni model za vojaške profesionalce. Slovenski obrambni sistem in Slovenska vojska v obdobju tranzicije nista dokončno odpravila starega kompetenčnega modela, ki ni primerljiv s tistim, ki ga imajo skoraj vse preostale članice zaveznitva. Temeljna značilnost teh rešitev je, da skladno z določili Zakona o obrambi vojaški profesionalci lahko zasedajo vojaške dolžnosti, čeprav ne izpolnjujejo vseh pogojev o vojaškostrokovni izobrazbi in usposobljenosti ter nimajo primernih činov kot izraza vojaških kompetenc in izkušenj. To pomeni, da takrat, kadar takšni kadri zasedejo nekatere vojaške dolžnosti, skrbijo predvsem za to, kako bodo čim hitreje izpolnili manjkajoče pogoje. Njihova prizadevanja so usmerjena nazaj, v njihov dolg, namesto naprej, v prihodnost. Gibljivosti in tekmovalnosti kadrov to ni povsem v prid in je prej ovira kot spodbuda. Še več, v plačnem sistemu ni razlike med tistimi, ki imajo vse kompetence, in onimi, ki jih nimajo. Kot samoumevno se šteje, da dobivajo plačilo za nekaj, za kar v bistvu ne izpolnjujejo pogojev²⁸. Tudi vojaški izobraževalni sistem je zato v glavnem usmerjen v pokrivanje vojaškostrokovnega izobrazbenega primanjkljaja za nazaj namesto v prihodnjo pripravo in selekcijo kadrov. Vojaška stroka je enotna, ko gre za vprašanje na deklarativni ravni, in sicer o tem, da je treba dosedanji kompetenčni model opustiti.

²⁶ Generalštab je pri uresničevanju strateškega pregleda obrambnega resorja leta 2008 in 2009 opravil več strokovnih razprav o teh vprašanjih, pri čemer so bili oblikovani tudi nekateri organizacijski modeli kot mogoče prihodnje rešitve.

²⁷ Za primerjavo navedimo, da je bilo to sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami dovoljeno tako za srednje kot tudi za višješolsko izobraževanje gasilcev.

²⁸ V Slovenski vojski smo v zadnjih nekaj letih pričali vrsti tožb zaradi razlike med dodeljenim nazivom in osebnim činom v primerih, ko profesionalce, tako kot to delajo drugi, plačujemo po osebnem činu, zlasti za mednarodne vojaške dolžnosti v tujini.

Težava nastane takrat, ko se pojavi vprašanje o znižanju plač tistim, ki nimajo vseh kompetenc oziroma ne izpolnjujejo pogojev. Takrat je podpore in razumevanja manj, soočanje s kompetenčnim modelom in njegovo razumevanje pa ena težjih preizkušenj. Dodajmo, da sodobne kompetence vojaških profesionalcev po eni strani sestavljajo splošna izobraženost, vojaškostrokovno znanje in pripravljenost ter motiviranost za razumevanje ciljev organizacije. Po drugi strani pa je vse to povezano s sistemom vojaških karier, kariernih poti in tekmovalnosti vojaških kadrov. Ko omenjamo tekmovalnost med vojaškimi profesionalci, imamo v mislih orodja, ki to omogočajo z realnim vrednotenjem in ocenjevanjem, razumevanjem potrebe po nenehnem učenju, in gibljivost kadrov. Uveljavitev primerljivih kompetenc je tako dolg iz tranzicijskega obdobja, glede na zahtevnost pa gre nedvomno za transformacijsko spremembo. Zahteva zlasti spremembo v miselnosti in zavedanje o pomenu kompetenc, ki se lahko pridobijo le z izobraževanjem in usposabljanjem in brez tega ne morejo biti priznane, kar je bilo v preteklosti splošno prepričanje ali celo praksa.

Šesto priporočilo je, da je vojski treba prepustiti upravljanje kadrov in postopke, ki so povezani z novačenjem njene profesionalne sestave. Vojaški profesionalci in vojaška struktura lahko skrbijo in morajo skrbeti za svoj profesionalni ustroj in nadaljnje oblikovanje profesionalnega zbora ter uveljavljanje pravil za vojaški poklic ter temu primerne kodeksa. Civilni nadzor lahko pri tem poleg nadzora prispeva tudi podporo pri upoštevanju pravil iz delovnih razmerij, ki veljajo v družbi, in pomaga pri normativnem urejanju sistemskih vprašanj. Mednje gotovo spada tudi vprašanje ureditve plačnega sistema osebja in njegovega mesta v sistemu plač javnih uslužbencev, kamor zdaj spadajo tudi zaposleni v vojski. Preoblikovanje plačnega sistema je najbolj občutljivo, ne glede na to, ali se pravice na tem področju povečujejo ali zmanjšujejo.

Sedmo priporočilo je povezano z oblikovanjem koncepta in posledično s pravilnim razumevanjem vojaške strateške rezerve. Marsikdo jo razume ali gleda kot novo teritorialno obrambo in ne kot zagotavljanje strateških virov za morebitno povečanje obrambno-vojaške sposobnosti države in v skrajnem primeru povečanja vojske. Poenostavljeno se to kaže v z razmišljanju: če nas bo kdo ponovno napadel, bomo šli v partizane ali organizirali teritorialce. Vprašanje o vojaški strateški rezervi je transformacijski izziv, tudi o tem, v katero smer bo šla zagotovitev rezerv strateških virov, ki še zdaleč niso samo vojaški. Ali bo to v smeri organizacijskih, infrastrukturnih ter oborožitvenih virov in kadrov, kar slišimo zelo pogosto, ali pa bolj v smeri ustvarjanja razmer na normativnem področju, področju financiranja oziroma celo na področju zagotavljanja pripravljenosti za sodelovanje pri morebitni obrambi in vzdrževanju ustrezne stopnje domoljubja. Sem spadata tudi občutek za čas in politična enotnost, kakršne smo bili v Sloveniji sposobni pred enaindvajsetimi leti.

Vprašanje o tem, kako se lotiti prihodnjih transformacijskih izzivov, kaže tudi na nujnost opredelitve časovne dimenzije transformacije. V zavezništvu velja, da jo je treba nadaljevati in pospešiti uveljavitev njenih novosti. Slovenski pristop, sodeč po zastojanju pri sprejemanju novega srednjeročnega obrambnega programa, uveljavljanju sprememb v zakonu o obrambi ali nastajanju obrambne strategije, kaže bolj na pristop

čakanja kot pa smelega vstopanja v nadaljnje spremembe. Čakanje na boljše čase za spremembe je zaradi finančne krize in razmer sicer deloma razumljivo, izgubljanje priložnosti za spremembe pa ne.

Sklep Zavezništvo vstopa v drugo desetletje novega tisočletja z novim strateškim konceptom, s katerim odgovarja ali išče odgovore na izzive tudi v novih domenah. Na površje prihajajo vprašanja o kibernetiki obrambi, kibernetnem delovanju in varnosti v najširšem pomenu, ki so po eni strani še vedno neznanka. Po drugi pa izziv, ki zahteva premislek oziroma redefiniranje vlog nacionalnih držav, mednarodnih organizacij in subjektov, vključujoč zavezništva in partnerstva, pa tudi vzpostavljanje mehanizmov, ki bi omogočili učinkovitost zaščite, obvladovanja in celo obrambe. Vendar je to le en vidik sprememb, ki kaže na to, da smo pred procesi in aktivnostmi transformacijske narave, ki vodijo v prenavo obrambno-vojaških sistemov in so usmerjeni v nov spekter za preventivno delovanje in obvladovanje povsem novih oblik kriz. Drugi je ta, da pri tem ne gre zgolj za pričakovanja ali zaskrbljenost o tem, kaj prinaša prihodnost, temveč tudi za upanje, da se zaradi ekonomske krize konča obdobje erozije obrambno-varnostnih struktur. Zato v članku izpostavljamo trditev, da je novi Natov koncept kibernet-ski, transformacijski in hkrati koncept upanja, kar pomeni, da se bodo procesi spreminjanja oboroženih sil nadaljevali tako, da bodo prevladovali transformacijski.

Pri tem je razumevanje nujnosti sprememb in njihovega uveljavljanja zagotovilo za uspešnost v prihodnosti. Spremembe v preteklih dvajsetih letih so bile med najpomembnejšimi značilnostmi tranzicije. V članku smo izpostavili, da je v dvajsetletnem delovanju Republike Slovenije njena vojska dobro opravila svoje poslanstvo, da je bila uspešen sopotnik in soustvarjalec tranzicije ter zgodb o uspehu, pa tudi pomemben nosilec bremen sprememb in prehojene razvojne poti. Obrambne sile so bile pomemben temelj stabilnosti in varnosti, pa tudi akter mednarodnih integracij, kar je pripomoglo k temu, da je nova država po štirinajstih letih demokracije postala polnopravna članica Evropske unije in evroatlantske skupnosti oziroma zavezništva. Tako kot zavezništvo pa slovenski obrambno-varnostni sistem in Slovensko vojsko še čakajo transformacijski izzivi.

Kakšna prihodnost se obeta prihodnji obrambno-vojaški organiziranosti Slovenije, je odvisno predvsem od modrosti politike in njene vizije, kaj narediti z njo. Seveda tudi od obrambne stroke in vojaške inteligence, ki na podlagi političnih usmeritev pripravlja in v praksi uveljavlja rešitve. Zapisali smo vrsto odgovorov in argumentov na vprašanje, postavljeno v naslovu, o tem, ali transformacijo hočemo in ali jo zmoremo. Dodajmo, da smo, sodeč po tranzicijskih izkušnjah, še v obdobju, ko se o »hoteti in moči« glede transformacije še lahko sprašujemo. Prišla bodo tudi obdobja, ko bomo to morali storiti in se soočiti na politični ravni, na ravni obrambno-vojaškega sistema ter v strukturah in pri posameznikih znotraj njih. Bomo torej kos izzivom naslednjega desetletja in nadaljnjemu razvoju, smemo biti optimisti? Če bi sodili po prvih dvajsetih letih, bi bil odgovor: da, saj zmoremo, če hočemo.

Literatura

1. Abrial, S., 2011. *The New Strategic Concept: Three different perspectives – Operational*. V: *Vox collegii, Volume 11 (jan. 2011)*, str. 13–17. Rome: Nato Defense College.
2. Alberts, D. S., 2003. *Information Age Transformation: getting to a 21st Century Military*. Washington D.C: CCRP Publication Series.
3. Binnendijk, H., in Johnson, S. E., ur., 2004. *Transforming for Stabilization and Reconstruction Operations*. Washington D.C: National Defense University Press.
4. Di Paola, G., 2011. *The New Strategic Concept: Three different perspectives – Strategic*. V: *Vox collegii, Volume 11 (jan. 2011)*, str. 11–12. Rome: Nato Defense College.
5. EU Institute for Strategic Studies, 2006. *The New Global Puzzle: What World for the EU in 2025? Conde-sur-Noireau: Carlot Imprimeur*.
6. Grizold, A., 2005. *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju: k razvoju obrambno-zaščitnega sistema: izzivi in spodbude*. V: *Varnostne študije*, str. 81–140. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Jelušič, L., 2005. *Military reforms in Slovenia*. V: *The European armed forces in transition: a comparative analysis*, str. 129–144. New York: Peter Lang.
8. Nato Defense College, 2009. *Towards a new Strategic Concept for Nato*. Rome: NDC Research Division.
9. Nato Public Diplomacy Division, 2001. *Priročnik o zvezi Nato*. Brussels: Office of Information and Press.
10. Nato Public Diplomacy Division, 2006. *Nato Handbook*. Brussels: Public Diplomacy Division.
11. Nato Public Diplomacy Division, 2010. *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*. Brussels: Public Diplomacy Division.
12. Šteiner, A., 2009. *Čas je za transformacijo*. V: *Bilten Slovenske vojske 11-3 (november 2009)*: str. 111–134.
13. Šteiner, A., 2010. *Med tranzicijo in transformacijo*. V: *Bilten Slovenske vojske 12-2 (julij 2010)*: str. 93–110.
14. Šteiner, A., 2011. *Predgovor*. V: *Asimetrija in nacionalna varnost*, str. 7–11. Ljubljana: Defensor.

Portali in dokumenti na spletu:

1. *Chiefs Of Transformation Conference 2010, Transformation the way Ahead – Post Lisbon*. Dostopno 16. 4. 2011 na: https://transnet.act.nato.int/WISE/COE/2010COTC/2010COTCDo0/6097944830/index_html.
2. *Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025 (ReDPROSV25) Uradni list RS, št. 99/2010*. Dostopno 16. 4. 2011 na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r07/predpis_RESO37.htm.
3. *Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije*. Dostopno 16. 4. 2011 na: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/RSNV2010_slo_en.pdf.
4. *Strateški pregled obrambnega resorja 2009, Povzetek ključnih ugotovitev SPOR 2009*. Dostopno 16. 4. 2011 na: <http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/SPOR2009.pdf>.
5. *Transformation Network, Allied Command Transformation*. Dostopno 16. 4. 2011 na: <http://transnet.act.nato.int/WISE/Help0>.

RAZVOJ SLOVENSKE VOJSKE V DRUGEM DVAJSETLETJU NJENEGA OBSTOJA

DEVELOPMENT OF THE SLOVENIAN ARMED FORCES IN THE FOLLOWING TWENTY YEARS

Professional article

Povzetek Posodobljeni strateški politični in usmerjevalno-planski dokumenti Republike Slovenije (RS so sorazmerno dobra podlaga za nadaljnji razvoj obrambnega sistema in transformacijo Slovenske vojske (SV. V dvajsetih letih je bilo narejenega veliko, predvsem SV je glede na čas doživela najbolj dramatične spremembe. Uresničevanje novih strategij je treba nadaljevati in preseči trenutno ambivalentnost. Zastavljene cilje je mogoče doseči s krepitvijo konsistentne obrambne politike in načrtovanja, podprtih z ustreznimi viri. Obrambni sistem in SV bosta morala biti vedno bolj prilagodljiva za različne naloge in potrebe, zato utegne modularni pristop organiziranja prispevati k njuni učinkovitosti. Pri definiranju organizacije SV je treba osvojiti celovit pristop. SV bo še naprej organizirana kot enovita vojska, brez delitve na zvrsti. Glede na prostor in potrebe usklajenega načrtovanja sil in delovanja v Natu pa bo upoštevala delitev sil znotraj zavezništva za opravljanje nalog na kopnem, v zračnem prostoru in na morju. Njena organizacija bo temeljila na delitvi na bojne enote, enote bojne podpore, enote za zagotovitev bojnega delovanja in enote za podporo pove-ljevanju. Organizacijska struktura SV bo leta 2025 zagotavljala možnost modularnega sestavljanja sil za izvajanje nalog ob največji mogoči racionalizaciji poveljniške strukture. Pri organiziranju sil bodo upoštevana predvsem vojaškostrokovna načela in načela učinkovitosti ob upoštevanju načel gospodarnosti. Obseg Slovenske vojske, pa tudi njeno konfiguracijo in značaj, bodo določali različni, med seboj prepleteni dejavniki, kot so demografski, ekonomski, politični in drugi. Celovit pristop pri dodeljevanju nalog znotraj države in celostna uporaba virov pri upravljanju in reševanju varnostnih izzivov pa sta ključnega pomena. Slovenija bo v prihodnosti samozavestnejša v premisleku o svoji organiziranosti, delovanju, dojemanju priložnosti in uresničitvi svojih ambicij.

Ključne besede *Slovenska vojska, obrambne zmogljivosti, mednarodne operacije in misije, varnostno okolje, uporabnost sil, modularnost, celostni pristop, transformacija.*

Abstract The updated strategic policy as well as steering and planning documents of the Republic of Slovenia represent a relatively good platform for further development of the defence system and the transformation of the Slovenian Armed Forces (SAF). A lot has been achieved in the past twenty years. The Slovenian Armed Forces in particular have faced dramatic changes considering the period in which they were implemented. Slovenia should continue to implement new strategies and try to overcome the temporary ambivalence. The planned goals can be achieved by reinforcing consistent defence policy and planning, supported by appropriate resources. The Defence System and the SAF in particular will have to be increasingly flexible when it comes to different assignments and needs, and perhaps the modular approach to its organization will contribute to its efficiency. A comprehensive approach will have to be taken when defining SAF structure. The SAF will continue to be organized as a unified force, without branches. However, because of coordinated force planning and work within NATO, it will respect the division of forces for the performance of tasks on land, in the air and at sea. The organization of the SAF will be based on Combat, Combat Support, Combat Service Support and Command and Control Support units. The 2025 SAF structure will allow for modular force generation for the performance of tasks, taking into account the highest possible rationalization of the command structure. The organisation of forces will mainly follow the principles of the military profession, efficiency and economy of effort. The size of the SAF as well as its configuration and character will be determined by several interrelated factors, such as demographic, political, economic factors, etc. Nevertheless, a comprehensive approach and comprehensive use of resources in managing and dealing with the security risks will be crucial. In the future, Slovenia will demonstrate more self-confidence when it comes to considering the organization of its defence, performance, understanding of opportunities and realisation of the existing and growing ambitions.

Key words *Slovenian Armed Forces, defence capabilities, defence, international operations and missions, security environment, usability of forces, modularity, comprehensive approach, transformation.*

UVOD Pri razmišljanju o prihodnosti Slovenske vojske moramo črpati iz naučenega in izkušenj, ki smo jih pridobili v dosedanjem razvoju. Razvoj SV moramo razumeti kot veliko notranjo transformacijo v sorazmerno kratkem času, nastalo iz Teritorialne obrambe in formacij rezervne sestave, namenjenih podpori rednim oboroženim silam, v poklicno vojsko, sposobno delovanja v najzahtevnejših operacijah Severnoatlantskega zavezništva, katerega del je Slovenija že sedem let. Pri tem se moramo zavedati omejitev, ki se kažejo predvsem na področju finančnih, materialnih in kadrovskih virov. Modro ravnanje z njimi mora zagotoviti nadaljnji razvoj vojaških zmogljivosti, njihove pripravljenosti in uporabnosti. Pred nedavnim je Slovenija s posodobljeno Resolucijo o nacionalni varnosti (ReSNV) in novo Resolucijo o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025 (ReSDPRO 2025), kmalu pa bo sprejeta tudi nova obrambna

strategija, začrtala novo vizijo razvoja obrambnih sil in obrambnega sistema, predvsem SV. Nato je posodobljene strateške usmeritve pozdravil. Na vrsti je njihovo uresničevanje in preseganje trenutne ambivalentnosti, ki bi jo lahko opisali kot stopicanje na mestu, nazadovanje, spogledovanje s preživetimi vzorci in preveč ukvarjanja s seboj.

V tem članku želimo predvsem predstaviti pogled naprej, torej smer razvoja Slovenske vojske, ki jo omogoča ReSDPRO, skušati razložiti smisel take smeri in hkrati izpostaviti nekaj preteklih in aktualnih težav, ki lahko odločilno vplivajo na razvoj.

1 PRVO DVAJSETLETJE

SV je v zadnjih letih prehodila dolgo in naporno pot tranzicije, reorganizacije in transformacije. Teritorialna obramba (TO), ki je bila organizirana in usposobljena za delovanje na pomožnih smereh ob podpori manevrskih sil (takratne Jugoslovanske ljudske armade – JLA) za nadzor ozemlja in delovanje na začasno zasedenem ozemlju, je leta 1991 ob osamosvojitvi štela približno 36.000 pripadnikov, takoj zatem pa je narasla celo na 76.000. Pred prevzemom naborniškega sistema in ustanovitvijo prvih učnih centrov je seveda častno mesto treba nameniti Manevrski strukturi narodne zaščite, ki je bila leta 1990 vez med politično oblastjo, ustanovljenimi manevrskimi silami in TO, iz katere so med drugimi izhajali njeni pripadniki.

V tistem času je bilo treba mobilizirati vse sile, njihova zagotovitev pa je bila odvisna od civilne obrambe, prav tako tudi njihova premičnost in oprema, saj so materialna sredstva in infrastruktura opredeljeni v zakonu o materialni dolžnosti.

Sistem poveljevanja in kontrole se je opiral predvsem na prostorsko strukturo, temu primerno pa so bile oblikovane tudi enote, večinoma sestavljene iz odredov vodne in četne sestave. Preimenovanje TO v SV leta 1994 je bilo tudi vsebinsko, ker je bil večji poudarek namenjen manevrskim silam. Kljub temu da je bila podlaga poveljevanja in kontrole (PINK) še vedno prostorsko orientirana, so se začeli oblikovati bataljoni in lahke pehotne brigade, popolnjeni z naborniki in rezervno sestavo. Težišče bataljonskih formacij pa je bilo na razvoju preostalih rodov in zmetkov zvrsti.

Vstop v Partnerstvo za mir (PzM) in pozneje sodelovanje v prvih mednarodnih operacijah in na misijah (MOM) sta dajala nov zagon ter predvsem prinašala nova spoznanja v SV. Aktivno sodelovanje znotraj zavezniških programov načrtovanja in pregleda obrambe (PARP) ter Akcijskega načrta za članstvo (MAP) pa je dodalo še novo pomembno dimenzijo, razvoj povezljivih zmogljivosti. Značilnost tega obdobja je bil poskus formiranja bataljona za mednarodne operacije, ki pa se je dokaj neuspešno potegoval za prednost pri virih za modernizacijo, predvsem kadrovskih in finančnih. Do ustrezne Natove certifikacije je potreboval deset let razvoja.

Spoznavanje prave kompleksnosti razvoja vojaške organizacije, zagotavljanja ustreznih virov in učinkovitega civilnega nadzora sovpada z nekaterimi prelomnimi trenutki in strateškimi odločitvami v razvoju SV. Ob prvi zavrnitvi za vstop v zavezništvo je leta 1997 politika dokončno spoznala, da je treba investirati več. In povabilo za vstop v Nato je končno prišlo v Pragi, novembra 2002. Slovenija je postala polnopravna članica marca 2004, maja istega leta smo postali tudi članica EU. V tem času je bilo sprejetih več pomembnih odločitev, in sicer prva ReSDPRO SV, politična odločitev za prehod na poklicno popolnjevanje vojske in opustitev nabornišva, za prehod s partnerskih ciljev na cilje sil Nata, zagon projekta profesionalizacije SV (PROVOJ) in oblikovanje prvega srednjeročnega programa obrambnega sistema (SOPR).

Pred temi odločitvami je imela SV že načrtovano reorganizacijo na obseg 24.000 pripadnikov, ki se je ob odločitvi za poklicno vojsko skoraj prepolovil. Poudariti je treba, da so bili za sprejem politične odločitve porabljeni samo trije meseci. Večina politik v državah zavezništva je takšno odločitev tehtala in proučevala daljše obdobje in prehod raztegnila na različno dolga, večletna obdobja. Naše prehodno obdobje je bilo zaznamovano z istočasnim obstojem tako obvezne kot na novo ustanovljene prostovoljne rezerve. Določil se je tudi ciljni obseg 14.000, ki naj bi ga dosegli leta 2010, ko naj bi se obvezna rezervna sestava ukinila.

Če izpustimo začetne ambicije korpusne formacije oboroženih sil, je bila ta struktura vedno bolj podobna zahtevanim in primerljivim strukturam zavezništva, na čigar kolektivno obrambo se je RS tudi začela naslanjati ob hkratnem povečevanju sil v MOM. Po začetku sodelovanja v operaciji OZN na Cipru so slednje kulminirale z napotitvijo bataljona na Kosovo leta 2007 in danes delujejo na treh celinah (Evropa, Azija oz. Bližnji vzhod ter Afrika), pod okriljem OZN, EU in Nata. Danes SV deluje v šestih operacijah različnega tipa in intenzivnosti v devetih državah (2 x OZN, 2 x EU in 2 x Nato).

Z odločitvijo vlade o določitvi ciljnega obsega SV na 10.000 pripadnikov ob hkratnem pregledu obrambnega resorja se je leta 2009 začelo novo obdobje za SV, v katerem je bilo treba spremeniti in prilagoditi krovne strateške dokumente ter začrtati pot naprej. SV je tako iz naborniške vojske prerasla v poklicno, majhno in deloma sodobno opremljeno silo, ki je sposobna uresničevati poslanstvo in opravljati naloge, predpisane z zakonom ter drugimi podzakonskimi predpisi in akti, tako doma kot znotraj zavezništva. Brez večjega tveganja lahko sklepamo, da je uveljavljanje nacionalnih ciljev sil, dogovorjenih z Natom, v Sloveniji prispevalo predvsem k uporabnejšim in racionalnejšim vojaškim zmogljivostim. Tako sta Slovenija in zavezništvo dobila potrditev, da je zastavljene cilje mogoče doseči s konsistentno obrambno politiko in načrtovanjem, ki morata biti podprta z ustreznimi viri (Šavc, 2009).

2 RAZLIČNI POGLEDI NA OBRAMBNO SPOSOBNOST SLOVENIJE OB DVAJSETI OBLETNICI OSAMOSVOJITVE

Še pred dvajseto obletnico osamosvojitve so se v Sloveniji ponovno pojavile pobude o ukinitvi SV. Skoraj nemudoma je to kampanjo ustavil Državni zbor, ki je med poskusom velike polemike s prepričljivo dvotretjinsko večino potrdil novo ReSNV. V tej strategiji, čeprav ji posamezni kritiki ne priznavajo sodobnosti, je pa toliko bolj sodobna, kolikor bolj je Slovenija zaostala za najnovejšimi tokovi razvoja varnostnega sektorja, so postavljene logične, smiselne, stvarne in nujne politične usmeritve razvoja nacionalnovarnostnega in obrambnega sistema RS v prihodnjem obdobju. Dobro leto po sprejetju najvišjega strateško-usmerjevalnega dokumenta države lahko žal ugotovimo, da ni vzbudil velikega zanimanja in da se ne uveljavlja. Obrambni resor pa ga upošteva, zato zadeve v svoji pristojnosti, z vsemi težavami vred, počasi, a vztrajno razvija naprej. Pri tem je treba poudariti, da je vlada do zdaj sprejela le dva srednjeročna programa obrambe, zadnjega leta 2006 za obdobje 2007–2012. Manjkata pa leta 2008 pripravljeni SOPR 2009–2014 in leta 2010 pripravljeni SOPR 2011–2016, ki naj bi bil sprejet letos.

Nobeni državi, pa naj bo majhna ali velika, ni lahko upravljati raznolikosti, potrebnih za podporo transformacijskim in modernizacijskim naporom nacionalnih prednostnih nalog ter Nata, EU ali drugih zavez. Verjamemo da je bila odločnost, da bi Slovenija imela vse, kar imajo veliki, napačna (Humar, 2009, str. 68) in da smo predolgo vztrajali na zaupanju sami sebi (Šavc, 2009, str. 44).

Nova obrambna strategija bo v kratkem predložena Vladi RS v sprejem, še prej pa je bilo zaradi nujne potrebe sprejeti novo Resolucijo o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja SV do leta 2025 (ReSDPRO 2025), ki je bila v osnutku predmet polemik tako znotraj obrambnega resorja kot v politični in ne nazadnje tudi javni sferi. Pokazalo se je, da imajo kritiki skupni imenovalec, in sicer, da se SV ne sme razvijati v smer prave bojne sposobnosti in da ne sme sodelovati v mednarodnih operacijah in na misijah višje bojne intenzivnosti. Ni naključje, da so bili ti kritiki pred sedmimi leti večinoma tudi goreči nasprotniki članstvu »dežele« v Natu. Interes po zaustavitvi razvoja, modernizacije in angažiranja SV v sodobnem političnem življenju RS je legitimen, čeprav ga marginalizirata oba strateška usmerjevalna dokumenta, sprejeta pred nedavnim v Državnem zboru. Slovenska javnost ni, in kar se tiče obrambe države ne more biti, naivna, saj se še živo spomni izkušnje osamosvojitve, da ne posegamo še bolj v zgodovino. Nanjo nas spomni vsaka kriza, ki izbruhne na bolj ali manj oddaljenih območjih sveta, in te se zadnje čase kar vrstijo. Sploh pa zelo ceni resnico in dejstva, mnogo bolj kot demagoške primerjave, kaj vse bi si lahko privoščili namesto dragih vojaških investicij. Tudi ko se igra s čustvi državljanov, njihov razum, pogum in ponos popolnoma prevladajo nad vzorcem sebičnosti.

Obrambni resor bo moral postati bolj prilagodljiv in dinamičen tudi z upravljalvskega vidika (krizni časi to samo potrjujejo), predvsem zaradi nenehne potrebe po

prilagajanju nikoli končanih reform, domiselnosti in inovativnosti. Ker finančnih virov za obrambo nikoli ni bilo in ne bo v izobilju, bo treba določati, kaj ima v resnici prednost med nacionalnimi in zavezniškimi interesi (kmalu v Sloveniji med tema dvema kategorijama ne bo večjih razlik) in bo torej hkrati dodana vrednost obrambni moči ter verodostojnosti Slovenije v mednarodni skupnosti.

3 ZNAČAJ OBRAMBNIH ZMOGLJIVOSTI V PRIHODNOSTI

Združene oborožene sile (zvrstno), ki bodo v večnacionalnem smislu tudi povezljive in integrirane, bodo morale biti sposobne delovanja ne samo na varnostnem področju, temveč tudi na področju obvladovanja mehanizmov pri gradnji državnih institucij, razvoja, širšega uresničevanja političnih strategij, skladno z načrtovanimi smermi operacij, ter vsakodnevnega in neprekinjenega urjenja vojaških sil, preden bodo uporabljene. Morale bodo biti sposobne delovati v različnih omrežjih in med njimi (ne zgolj tehnološkimi, temveč tudi upravnimi, socialnimi ipd.). Oborožene sile bodo vse bolj integrirane, saj majhne in srednje države ne morejo vzdrževati celovitih konvencionalnih zmogljivosti. Tehnologija narekuje hitrost in investicije se podvojijo na deset do dvajset let, zato je treba zmanjšati številčnost, a povečati kakovost in učinkovitost. Pri tem pridemo do problema ustreznega »designa« oboroženih sil, saj zmanjšanje ne sme ogroziti minimalne nacionalne strukture, ki v organizacijskem smislu omogoča njihovo delovanje in eksistenco.

3.1 Modularnost, celovit pristop, manj nacionalno in bolj večnacionalno

Vzdrževanje konvencionalnih sil zahteva usklajevanje obrambe in varnosti ter pravzaprav integrirano večdržavno strukturo (tudi s sosedi in zaveznici), kar pa v ospredje postavlja politična vprašanja, kot je na primer nacionalna suverenost. Skupne nabave in logistika, usposabljanje in urjenje, obrambno načrtovanje, politična volja, ne samo pragmatični interes, deliti svoje zmogljivosti z drugimi po eni ali združevati jih z drugimi po drugi strani v okviru večnacionalnih projektov, zahtevajo brezpogojno medsebojno zaupanje. Poleg tega pa se postavlja v ospredje paradigma oborožitvene industrije, predvsem z vidika nacionalne konkurenčnosti. To sicer v Sloveniji na nacionalni ravni ni prisotno, kljub temu pa ima industrija večjih evropskih držav na večnacionalne projekte manjših držav bistven vpliv, posredno torej tudi na interese Slovenije.

Modularnost utegne postati ena pglavitnih značilnosti oboroženih sil. Obrambni ministri skandinavskih držav so podpisali obrambno sodelovanje na področjih raziskav in razvoja kopenske vojske, mornarice in letalstva, človeških virov, logistike, urjenja in usposabljanja ter koncept razvoja in eksperimentiranja (Concept of Development and experimentation – CD&E). (Johansson, 2008) To je primer, ki je v ospredju pozornosti tako v EU kot v Natu in iz katerega se je mogoče veliko naučiti na strokovni in politični ravni. Drugi primer so dve nevtralni državi (Finska in Švedska), članici Evropske unije ter njene skupne varnostne in obrambne politike (SVOP), in dve članici Nata (Norveška in Danska), ki imata vsaka zase poseben

odnos in status v SVOP. Zadnji primer pa je skupni nastop dveh velikih zgodovinskih tekmič, Francije in Velike Britanije, ki le še potrjuje prepričanje, da si srednje in majhne države preprosto ne morejo več samostojno privoščiti vseh sodobnih konvencionalnih zmogljivosti.

3.2 Sposobnost Slovenske vojske za izvajanje nalog v sodobnem varnostnem okolju

S spremenjenim strateškim okoljem se spreminja tudi spekter vojaških nalog SV. V miru bodo prevladovali različne oblike urjenja in usposabljanja, pomoč ob naravnih in drugih nesrečah, sodelovanje v operacijah kriznega odzivanja oziroma mednarodnih operacijah in na misijah ter naloge, povezane s podporo drugim državnim organom in organizacijam pri zagotavljanju varnosti države in državljanov RS. Seznam vojaških nalog v izrednih razmerah ali vojni bo širši, povečani bosta nepredvidljivost in raznovrstnost operativnih nalog. Na seznamu bodo tako omejeni spopadi, omejeni konvencionalni konflikti in regionalna konvencionalna vojna.

Sodobno tehnološko-informacijsko okolje narekuje tudi prilagajanje oboroženih sil in redefinira naravo oziroma metode vojskovanja. Vojskovališča so postala digitalizirana, oborožitveni sistemi pa so vedno bolj avtomatizirani. V ospredju je razvoj sodobnih, informacijsko podprtih oborožitvenih sistemov ter sistemov poveljevanja in kontrole.

Vpadi v informacijske sisteme, blokada delovanja celotnih sistemov, pregledovanje, spreminjanje ali uničevanje podatkov ter posredovanje netočnih, napačnih ali zavajajočih informacij so nove oblike groženj, ki jih omogoča (zlo)raba informacijskih sistemov.

Poleg treh klasičnih dimenzij spopadov (kopno, morje, zrak) in kibernetičnega prostora se vse bolj uveljavlja tudi tretje območje vojskovanja, vesolje. Tudi vse sedanje združene operacije potekajo ob uporabi sredstev v vesolju.

Narava usposobljenosti in značaj enot SV morata dosegati izvrstnost in dovršenost v bojevanju na gozdnatem zemljišču, v sredogorju in z delovanjem manjših skupin tudi v naseljenih mestih. Takšna je Slovenija. Glavna načela (bojnega) delovanja oboroženih sil RS bodo v prihodnje prilagojena klasičnemu okolju obrambe naše države, ki mu moramo prilagoditi zmogljivosti za preživetje oziroma sposobnost za obrambo lastnih sil, raznovrstnost oziroma sposobnost za opravljanje čim več različnih nalog, vzdržljivost oziroma sposobnost za samostojno in učinkovito opravljanje nalog za hitro posredovanje oziroma sposobnost za čim hitrejši odziv na nastalo krizo, trdoživost oziroma odpornost proti različnim vrstam napadov ter sposobnosti za dolgoročno delovanje in opravljanje različnih nalog, za prihod na območje krize v čim krajšem času in za čimprejšnje (bojno) delovanje.

Priprave na (bojno) delovanje oboroženih sil prihodnosti bodo zahtevale temeljite spremembe v urjenju, usposabljanju vodstva, razvoju konceptov in doktrin ter

razvoju in uvajanju novih (bojnih) sredstev. Sodobne oborožene sile bodo sposobne delovati v zelo različnih vremenskih razmerah in na zelo različnih terenih, na katerih lahko nasprotnik uporablja konvencionalne in nekonvencionalne oblike bojevanja. Kot metoda nekonvencionalnega bojevanja se izpostavljata asimetričnost in njen skrajni pojav – terorizem. Veča se tudi verjetnost uporabe orožja za množično uničevanje. Namesto konvencionalnega bojevanja sile proti sili se pojavlja nekonvencionalno, nesimetrično bojevanje, bojevanje sistema proti sistemu oziroma proti tako imenovanim hibridnim grožnjam.

Poglavitna načela delovanja oboroženih sil prihodnosti bodo pravočasno zaznati položaje in namere nasprotnika ter prevzeti pobudo in pravočasno ter učinkovito delovati proti njemu. Nenehno bo treba spreminjati način delovanja in s tem nasprotniku preprečiti, da bi se prilagodil razmeram. Upoštevanje teh načel je bistveno, da bi se izognili poskusom vsiljevanja strategije izčrpavanja in velikim žrtvam.

Enote SV bodo morale biti prilagodljive za različne naloge in potrebe, sposobne skupnega in sočasnega delovanja z drugimi enotami ter povezane v sodoben informacijski sistem. To jim bo omogočilo boljše vedenje o dogajanju na bojišču ter simultano delovanje proti nasprotniku. V prihodnosti bodo morale biti sposobne delovati integrirano v mednarodnem okolju in omrežjih, ob tem pa biti v dogovorjenem obsegu sposobne delovati tudi samostojno. Modularni pristop organiziranosti bo prispeval predvsem k prožnejšemu odzivanju na dogodke in izvajanju nalog.

4 OBSEG IN STRUKTURA SLOVENSKE VOJSKE

Slovenija bo imela takšna obseg in strukturo vojske, ki bosta omogočala izpolnjevanje njenih zakonsko določenih nalog. Sistem vojaškega izobraževanja in usposabljanja, skupaj z delovanjem enot in poveljstev v strukturah zavezništva, mora zagotoviti razumevanje in sposobnost vključevanja v mednarodne medzvrstne operacije. Z osnovnima konfiguracijo in konceptom moramo osvojiti celovit pristop k definiranju organizacije.

SV bo še naprej organizirana kot enovita vojska, brez delitve na zvrsti. Glede na prostor in potrebe usklajenega načrtovanja sil in delovanja v Natu bo upoštevala delitev sil znotraj zavezništva za izvajanje nalog na kopnem, v zračnem prostoru in na morju.

V sodelovanju z zavezniki bo razvijala zmogljivosti za učinkovito izvajanje vseh vojaških nalog na kopnem. Izvajanje kopenskih operacij zahteva sile, ki so premetljive, premične, z zadovoljivima zaščito in ognjeno močjo, ustrezno opremljene in usposobljene. Zaradi tega se bo vojska organizirala v tako uravnovežene in sestavljene enote, ki bodo sposobne izvajati združeno bojevanje taktične ravni na ravni taktične skupine in taktične bojne skupine od čete do bataljona ali polka. Njena struktura bo omogočala premeščanje oziroma uporabo štirih taktičnih bojnih skupin, in sicer avtonomno na dveh ali treh različnih smereh, brez ognjene podpore višje

ravni. Taktične bojne skupine SV bodo lahko integrirane v večnacionalno brigadno strukturo, izjemoma pa bo združena taktična enota brigadne ravni SV na domačem ozemlju sposobna izvajati vse kopenske operacije, verjetno (praviloma) v sestavi višje večnacionalne enote, da bo tako lahko sprejemala ognjeno in siceršnjo podporo zaveznikov. Sposobna bo z dodanimi elementi uporabljati bojne multiplikatorje sistema poveljevanja. Sistem vodenja in poveljevanja bo omogočal vključevanje v sodobne sisteme zavezništva, ob tem pa zagotavljal informacijsko premoč z združevanjem senzorjev in bojiščnih sistemov ter hkrati tudi podporo odločanju poveljnikov. Zagotovljena bo možnost integracije računalniško podprtega urjenja in delovanja na vseh ravneh.

Struktura SV bo zunaj območja države zagotavljala vzdrževanje taktičnih skupin (četnih ali bataljonskih) v rotaciji, za kar potrebuje najmanj tri bataljone ali polke. Poleg tega bo imela za zahteve zavezništva pripravljen okvir bataljona radiološko-biološko-kemične obrambe ali vsaj nekatere njegove dele ter nekatere druge manjše zmogljivosti, vendar v dogovorjenem časovnem zaporedju. Enote za zagotovitev delovanja bodo postavljene in opremljene za manevrsko bojevanje in evakuacijo posameznih elementov taktične skupine z ustrezno zaščito. Višje stopnje vzdrževanja bojne tehnike se bodo zagotavljale predvsem za enote za bojevanje in bojno podporo. Vse enote kopenske sestave bodo popolnjene tudi z rezervno sestavo ter sestavljene po modularnem načelu.

Težišče razvoja bo na bojnem delu kopenske vojske in njeni bojni podpori. Enote bodo usposobljene po enakih standardih za zagotovitev zaščite bokov, premikov in obrambo ključnih objektov. Zagotovljena bosta organizacija sprejema zavezniških enot na ozemlju RS ter nadomeščanje izgub v boju ali operaciji oziroma dopolnjevanje enot, če bo treba tudi s strateško rezervo. Te enote bodo poleg prostih zmogljivosti manevrskih sil glavna podpora sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami oziroma sodelovanju z drugimi državnimi organi in javnimi ustanovami.

SV bo v sodelovanju z zavezniški zagotovila zmogljivosti za učinkovito delovanje v zračnem prostoru. Glede na mogoče grožnje iz zraka bo struktura sil zagotavljala razmere za hitro uresničitev odločitev za delovanje, sprejetih na politično-vojaški ravni, ne glede na način izvedbe. Elementi sistema bodo združljivi in bodo tako neposredno podpirali postopno integracijo v združen sistem razširjene zračne obrambe Nata. Samostojno bomo sposobni zaščititi taktične premične elemente in letališče.

Zagotovljena bosta taktični vertikalni manever čete na ozemlju Slovenije in podpora delovanju taktične bojne skupine v vseh oblikah delovanja v vlogi bojnega elementa ali bojne podpore. Zmogljivosti taktičnega vertikalnega manevra bodo v enem naletu omogočale taktični premik pehotne čete.

SV bo v sodelovanju z zavezniški skrbela tudi za obrambo in zaščito akvatorija. Z elementi podvodnega delovanja bo zagotavljala varovanje pomorskih poti in varen dostop do пристanišča Koper. Te zmogljivosti bodo, skupaj z zavezništvom, oblikovale

podporo ofenzivnemu delovanju zavezništva v zaščiti oskrbovalnih pomorskih poti in vstopno sprejemno pomorsko točko sil zavezništva pri prečkanju slovenskega ozemlja in delovanju na njem. Obramba slovenskega akvatorija se bo izvajala tudi z večnamenskimi bojnimi sistemi s kopnega, s posebnim poudarkom na racionalizaciji in poenotenju bojnih sredstev. Te sile bodo v miru lahko z nekaterimi sredstvi in sistemi sodelovale z drugimi državnimi organi, saj bodo večinoma opravljale naloge, ki se sicer pripisujejo obalni straži.

Organizacijska struktura SV bo leta 2025 zagotavljala možnost modularnega sestavljanja sil za izvajanje nalog ob največji mogoči racionalizaciji poveljniške strukture. Pri organiziranju sil bodo upoštevana predvsem vojaškostrokovna načela in načela učinkovitosti ob upoštevanju načel gospodarnosti. Racionalnost sistema vodenja in poveljevanja lahko dosežemo z združitvijo, na primer operativno-strateške ravni poveljevanja. Usposabljanje in urjenje bosta še naprej upoštevali klasično delitev ravni vodenja vojskovanja. Težišče usposabljanja je treba usmeriti v združeno bojevanje in delovanje rodov, temeljni gradnik pa je četa.

Dvojnost zmogljivosti ob upoštevanju potreb sistema zaščite in reševanja je zelo pomembna in včasih premalo izpostavljena ter uporabljena prednost. Lahko bi bolj konkretizirali usluge prečiščevanja vode, proste transportne zmogljivosti, elemente RKBO in tudi možnost prevzema odgovornosti vodenja ob naravnih in drugih večjih nesrečah, ko so porabljene zmogljivosti sistema zaščite in reševanja ter drugih virov. V resnici je to del širše podpore drugim državnim organom in civilnemu okolju oziroma družbi in ne, kot v Sloveniji radi razumemo, samo posebna podpora sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Pri določanju obsega SV bi želeli izpostaviti dva dejavnika. Prvi je demografski oziroma kolikšen odstotek populacije, sposobne za delo, se lahko vključi v oborožene sile. V tesni povezavi s tem je tudi prepletenost civilne družbe in vojske. Drugi dejavnik je ekonomske in politične narave, tako njegov zunanji kot tudi notranji vidik. S tem so tesno povezani vprašanje politične ambicije vladajoče elite in stvarne zmožnosti oziroma naravne omejitve države za proaktivno udeležbo v procesih zagotavljanja stabilnosti in spopadanja z grožnjami svetovnemu miru in varnosti. Na to vplivajo tudi razmerja med zavezništvi in znotraj njih ter množica drugih političnih, ekonomskih ali varnostnih in vojaških elementov. Še vedno predvsem šteje, koliko si na kriznih območjih pripravljeno tvegati s prisotnostjo svojih predstavnikov, torej civilnih funkcionalnih strokovnjakov, diplomatov in največkrat vojakov.

V kompleksnih mirovniških operacijah in na misijah je oborožena sila praviloma prevladujoč fizični dejavnik, a vseeno le eden izmed mnogih, ki jih ima na voljo politika (Mikuž, 2010, str. 49).

Notranji dejavnik predstavlja celovit vladni pristop pri dodeljevanju nalog znotraj države. Celostna uporaba virov pri upravljanju in reševanju izzivov je ključnega pomena, s čimer se bo Slovenija morala slej ko prej soočiti in resno začeti delati.

Uravnoteženost med tema dvema dejavnikoma nakazuje smer oblikovanja strukture oboroženih sil, ki mora prednostno najti težišče, če želi biti učinkovita ob zadržanju sposobnosti delovanja na obeh ravneh. V Sloveniji so preveč izpostavljeni čustvena in psihološka vloga, determinirani na zgodovinski perspektivi in izkušnjah družbe, ter strahovi političnih elit pri konsistentnosti oblikovanja ciljnega stanja, značaja in nalog oboroženih sil.

Nekako namerno ne želimo povedati, kako velika bi morala biti ali bi lahko bila SV v prihodnosti, ker so odgovori na prej odprta vprašanja in polemiko lahko škodljivi. Najprej moramo razumeti, se na podlagi tega razumevanja sporazumeti in šele nato preračunavati, ali je mogoče naloge, ki jih postavljamo pred SV, ter naše ambicije in pričakovanja mednarodne skupnosti, predvsem Nata in EU, uresničiti z bistveno manjšim obsegom obrambnih sil, kot to načrtujemo. Najprej je treba doseči miselni preskok glede kakovosti in organiziranosti, ambicije pa podpreti tudi z viri. Očitno potrebuje Slovenija še več lekcij učenja iz izkušenj, da bomo po več letih obstoja samostojne države zrelejši in samozavestnejši.

5 OBRAMBNI IZDATKI

Realni obrambni izdatki v svetu še vedno naraščajo kljub finančni in gospodarski krizi. Evropa pri tem precej zaostaja in s tem tvega svojo relevantnost, če ne celo varnost generacij, ki prihajajo in ki jih s takšnim ravnanjem lahko prikrajšamo za mir, ki ga mnogi na tem kontinentu uživajo od srede prejšnjega stoletja. Nekatere ugotovitve glede Nata so, da so ZDA svojo uporabnost in učinkovitost v primerjavi z evropskimi zaveznicami v desetih letih skoraj podvojile (s 40 odstotkov prispevka v zavezništvo na več kot 70). Mnogi se ponovno sprašujejo, zakaj morajo ameriški davkoplačevalci financirati obrambo in varnost Evropejcev, kot je to na primer izpostavil generalni sekretar Nata na sestanku obrambnih ministrov v Bruslju, marca 2011, ameriški obrambni sekretar pa na to opozoril tudi na zadnjem sestanku junija 2011.

Kar zadeva vire, ni treba posebej poudarjati, da brez zadostnih obrambnih virov uspešna in učinkovita transformacija ni mogoča. Zagotavljanje zadostnih finančnih virov in njihove ustrezne razvrstitve je temelj vseh naših naporov. Tu so trenutne težnje precej zaskrbljujoče, saj se odmikamo od načrtovanega skupnega števila in doseganja ciljnega razmerja izdatkov za osebje, operacije, vzdrževanje, opremo in infrastrukturo (razmerje 50 : 30 : 20). Dolgoročno je nujno vzdrževati vsaj zmerno realno rast obrambnih izdatkov in se ogibati njihovemu morebitnemu padcu (Šavc, 2009).

Glede na zelo majhen delež finančnih sredstev v skupnih obrambnih izdatkih, ki jih RS namenja za nakupe in gradnjo, moramo izpostaviti, da brez zadostnega obsega obrambnih investicij ni novih zmogljivosti. Več slovenskih obrambnih ministrov je od začetkov poklicne vojske zagovarjalo »majhno, vendar moderno vojaško organizacijo«. Pojem moderna ni povezan samo z modernizacijo. Tehnološke spremembe se ne dogajajo samo na oborožitvenih sistemih, temveč tudi širše, predvsem pa na področjih poveljevanja in kontrole, na obveščevalnem področju ter v podpori. Rekli

smo že, da obrambni viri v svetu in vojaške investicije v EU naraščajo z najmanj triodstotno realno rastjo, torej nad ravni povprečne inflacije.

Gospodarska kriza je močno prizadela gospodarstvo, RS je doživela (leta 2010) enega največjih padcev rasti BDP v območju evra. V obdobju do leta 2009 so se obrambni izdatki povečevali za povprečno 5,6 odstotka na leto. Povprečni delež BDP za obrambne izdatke v obdobju 2004–2009 je bil 1,5 odstotka BDP, kar je pod neformalno dogovorjenimi merili Nata – dva odstotka BDP. RS je med 27 članicami na 14. mestu glede na odstotek BDP za obrambne izdatke leta 2011. Namenja tudi enega najmanjših deležev sredstev za nakupe (v celotnih obrambnih izdatkih) v zavezništvu in je v skupini držav, ki temu segmentu namenjajo manj kot 10 odstotkov obrambnih izdatkov.

Ohranjanje finančnih sredstev za glavne nabave na sedanji (nizki) ravni v kratkoročno-srednjeročnem obdobju pomeni zgolj stagnacijo razvoja SV, v srednjeročno-dolgoročnem obdobju pa verjetno vodi v njeno popolno nazadovanje ali celo razkroj, saj področje modernizacije ne vključuje le nabav oborožitve in opreme za nove zmogljivosti, temveč tudi za ohranjanje in posodabljanje zmogljivosti ter njihovo uporabo v MOM. Menimo, da ne sme prevladati prepričanje, da lahko načrtovani razvoj SV zagotovimo s sedanjim obsegom finančnih virov oziroma celo z njegovim dodatnim zmanjšanjem.

ReSDPRO le na splošno, pa vendar še vedno dovolj jasno, opredeljuje dolgoročni cilj za doseganje neformalno dogovorjenega Natovega praga obrambnih izdatkov, in sicer dva odstotka BDP. Ni pa bolj določena v oprijemljivejši opredelitvi finančnih virov za doseganje razvojnih ciljev SV. Zadolžuje Vlado RS, da v okviru srednjeročnih programov zagotovi ustrezno višino sredstev za modernizacijo SV. S tem ji Državni zbor nalaga veliko odgovornost in hkrati omogoča veliko prostora za ureničitev ambicij. Nedvoumno pa moramo ugotoviti, da bosta razvoj in postavitve vseh zmogljivosti, ki jih RS načrtuje na podlagi sprejete ReSDPRO 2025, zahtevala povečanje obsega in ravni obrambnih izdatkov (ReSDPRO 2025, 2010).

6 KADROVSKI VIRI

Na področju kadrovskih virov prinaša večjo spremembo zmanjšanje skupnega obsega SV z dosedanjih 14.000 na 10.000 pripadnikov. To vključuje predvsem zmanjšanje načrtovane ravni stalne sestave z 8500 na največ 8000 pripadnikov ter pogodbene rezerve s 5500 na največ 2000 pripadnikov. Zmanjšanje samo po sebi sicer nima neposrednih negativnih posledic, saj načrtovane ravni stalne sestave nismo uspeli doseči (vaja s svinčnikom in radirko). V preteklem obdobju se je skupni obseg SV na ravni 14.000 vzdrževal predvsem z obvezno rezervo, ki pa se ni usposabljala in ni podpirala uvedbe ključnih zmogljivosti SV.

V letih od 2008 do 2010 je bil dosežen precejšen napredek pri zagotavljanju novih pripadnikov SV, kar je tudi posledica nove zakonodaje iz leta 2007 ter gospodarske

krize in povečanja brezposelnosti. V prihodnjem načrtovalnem obdobju, še posebej po koncu gospodarske krize, bo treba poiskati in izvesti ukrepe, s katerimi se bo dosežena raven pripadnikov SV ohranjala ter hkrati zagotavljalo njeno dopolnjevanje z novimi kadri.

Izpostaviti je treba, da je v primerjavi z večino članic Nata status pripadnikov SV neprimeren, saj so izenačeni z javnimi uslužbenci. Prav tako sta delež in obseg civilnih oseb v celotnem obrambnem resorju precejšnja in zdi se, da glede na skupni obseg SV občutno preobsežna. Zaradi tega je na primer razmerje med vojaškimi in civilnimi osebami približno 5 : 1, kar pomeni 1400 civilnih oseb (tudi v SV) na dobrih 7000 vojaških (brez pogodbene rezerve). Popraviti ta razmerja bo izziv za vsako vlado in obrambnega ministra še vrsto let. Kadrovska neskladja je nemogoče rešiti preko noči, ostri rezi so nepopularni in v RS verjetno nestvarni, posledice pa neposredno vplivajo na nova prihodnja neskladja, ki bodo povzročala težave. Sistemske kadrovske težave bomo nosili s sabo v prihodnost, z njimi pa se bo ukvarjalo še več generacij.

7 ORGANIZIRANOST SV IN MO NA STRATEŠKI RAVNI

Eno ključnih vprašanj se nanaša na organiziranost SV in MO kot celote. Glavni izziv je zmanjšanje skupnega obsega organizacijskih enot (ravni vodenja in poveljevanja ter števila brigad v SV in skupnega obsega notranjih organizacijskih enot v upravnem delu MO) ter doseganje večje učinkovitosti z uveljavitvijo ene izmed predlaganih oblik integracije civilnega in vojaškega dela (SPOR, 2009; Mikuž, 2010, str. 57–59).

Pozitivno moramo sprejeti doseženo stanje v okviru notranje konsolidacije SV ter sprememb, ki jih prinašata nova sistemizacija in notranja organizacija MO. S tem je bil dosežen napredek v razmerju med častniki, podčastniki in vojaki, ki je povečal operativni del SV, ter v zmanjšanju skupnega števila notranjih organizacijskih enot upravnega dela, ki je z zmanjšanjem števila zaposlenih pozitivno prispeval k skupnemu skrčenju sredstev za kadre. A priznajmo si iskreno, da smo na takih razmerjih nekajkrat že bili in da so aktualni ukrepi v obrambnem resorju ustavili, pa tudi odpravili nekatere nepravilnosti, povzročene v preteklih obdobjih, še zdaleč pa niso resnično racionalizirali obrambne administracije (zdi se, da je prevelika tako v SV kot v civilno-upravnem delu MO), ki bi jo morali že davno.

Naslednji velik korak je integracija civilnega in vojaškega dela MO, ki jo opredeljuje in določa tudi ReSDPRO 2025. Vse do sprejetja politične odločitve ter njene uveljavitve z ustreznimi normativnimi akti (nujna je sprememba zakona o obrambi v določilih o Generalštabu SV) bo nerešeno tudi vprašanje ravni vodenja in poveljevanja v SV, ki je neločljivo povezana s strateško (ne)integracijo civilnega in vojaškega dela MO.

S tem bi obvladovali številčnost in celovitost nalog ter političnih ciljev (ki jih določajo sodobni izzivi) obrambnega resorja, ki zahtevajo uporabo različnih instrumentov

države in vključujejo usklajevanje že v procesu presoje, načrtovanja in izvedbe z medresorsko delovno kulturo razumevanja ter strukturo in zaupanjem (Mikuž, 2010, str. 56).

8 PREDNOSTNE ZMOGLJIVOSTI, KI IZHAJAJO IZ RESOLUCIJE O SDPRO 2025, IN NATOVA ANALIZA NJIHOVE UVELJAVITVE

Kljub doseženemu uspehu v obdobju do leta 2009 so številni rebalansi in zaradi njih veliko znižanje obsega in ravni obrambnih izdatkov zelo negativno vplivali na nadaljnji razvoj SV in oblikovanje njenih prednostnih zmogljivosti. Zaradi tega bo prišlo do nekajletnega zamika skoraj pri vseh preostalih zmogljivostih z Natovega seznama ciljev sil 2008, kar že v izhodišču onemogoča doseganje povezljivosti skladno z imperativom ciljev sil Nata, pa tudi EU in stalnega evropskega struktur-nega sodelovanja (Permanent European Structural Cooperation – PESCO), ki ga v okviru SVOP opredeljuje Lizbonska pogodba.

8.1 Kopenske zmogljivosti

Premestljive sile so še vedno manjši del vseh sil kopenske komponente SV, čeprav se ta nenehno povečuje. Gorski bataljon, tankovski, artilerijski ter logistični bataljon in bataljon zračne obrambe so kot celota nepremestljivi, le z delom svojih zmogljivosti lahko podprejo premestljive zmogljivosti.

Artilerija ostaja nepremestljiva, kar je še vedno ena ključnih pomanjkljivosti SV. Pomenljiva je tudi informacija, da v obdobju do leta 2016 niso predvidena sredstva za nakup novega artilerijskega sistema.

Slovenija pravilno nadaljuje tudi razvoj bataljona za zbiranje obveščevalnih podatkov, identifikacijo ciljev in izvidovanje iz zraka (Intelligence Surveillance, Targeting and Air Reconnaissance – ISTAR), ki bo kot celota prav tako (ne ravno pravilno ali primerno) nepremestljiv. Krčenje obrambnih sredstev je povzročilo zamik pri oblikovanju dveh osnovnih premestljivih zmogljivostih te enote, in sicer lahke izvidniške čete (po letu 2016) in brezpilotnih letal (po letu 2018).

Omejena ostaja tudi mobilnost enot na bojišču. Opuščeni so bili načrti za nakup dodatnih inženirskih mostov, precej šibko pa je tudi skupno usposabljanje kopenskih enot in helikopterjev (vertikalni manever).

Precej pozornosti bo treba nameniti prihodnjemu razvoju ustrezne logistične podpore v operacijah, da bo lahko učinkovito podpirala premestljivo bojno skupino.

Ključna zmogljivosti prihodnjega razvoja SV bo srednja bataljonska bojna zmogljivost, katere glavna oborožitev so oklepni transporterji 8 x 8. Srednja bataljonska bojna skupina je odločilnega pomena za prihodnji razvoj in transformacijo SV, med drugim tudi zaradi uvajanja novih tehnologij in konceptov delovanja. Zahtevnost

oblikovanja in razvoja te zmogljivosti je tudi v tem, da ne temelji izključno na oblikovanju srednjega bataljona, temveč tudi na ustrezni povezavi vseh potrebnih elementov bojne podpore (inženirstvo, posredna in neposredna ognjena podpora, jedrsko-kemično-biološka-obramba – JRKBO ipd.) ter elementov za zagotovitev delovanja (logistična podpora, medicinska podpora, ISTAR, omrežne zmogljivosti itn.), ki to enoto dopolnjujejo in z njo oblikujejo enotno zmogljivost.

Oklepno bojno vozilo pehote 8 x 8 z ustrezno oborožitvijo (le šest topov kalibra 30 mm je bilo v zavezništvu razumljenih kot jasno politično sporočilo Slovenije, da nima ambicij in se noče udeležiti bojnih aktivnosti višje bojne intenzivnosti, bodisi v okviru nacionalne in kolektivne obrambe bodisi v operacijah kriznega upravljanja) bo SV omogočilo tisti minimum bojne moči, ki bo še opredeljeval njen bojni značaj in ji zagotavljal vojaško verodostojnost. Vsako zmanjševanje te ambicije bi ji odvzelo osnovno orodje za izpolnjevanje njenega poslanstva. Prevelika omejenost v spektru izvajanja nalog zaradi neprilagodljivosti z vidika bojnega delovanja bi jo marginalizirala tako znotraj zavezništva kot v SVOP EU. Verjetno pa bi izgubila relevantnost z vidika osrednjega jedra in stebra v okviru nacionalne obrambe in postavilo bi se vprašanje o smiselnosti drugih vlaganj, tako finančnih kot tudi kadrovskih.

Trenutno težave s projektom 8 x 8 ne povzročajo le stagnacije SV, temveč zadržujejo celotno obrambno načrtovanje, saj proces prehoda iz dolgoročnega v srednjeročni obrambni program stoji ter čaka politično odločitev o usodi trenutno podpisane pogodbe. Govorimo o najvišji prioriteti, kot jo je potrdil DZ, spremembe prioritet ter z njimi tesno povezana dinamika modernizacije vojske pa brez ključnih odločitev niso mogoče.

8.2 Zračne zmogljivosti

Izjemno pomembno je, da je DZ naposled le sprejel jasno politično odločitev, da Slovenija ne bo imela svojih nadzvočnih prestrežniških letal in da bo rešitev zagotavljanja te zmogljivosti za nadzor svojega zračnega prostora iskala v okviru zavezništva. Nato spričo teh dejstev in razumne ter racionalne politične odločitve izpostavlja Slovenijo kot vzor v regiji in severnoatlantskem prostoru. Samostojnejša drža, ki bi vključevala nakup ali najem lastnih letal, bi bila brez vsakršnega dvoma tako draga, da bi popolnoma zavrla razvoj načrtovanih minimalnih osnovnih vojaških zmogljivosti. Zaradi navedenega RS tudi v prihodnosti ne sme podleči skušnjavi pobud z zelo različnim ozadjem (od reševanja nacionalne oborožitvene industrije do nacionalnih ambicij sosednjih držav), ki nerealno nizko ocenjujejo stroške postavitve te zmogljivosti, saj si takega sistema v življenjskem stroškovnem ciklu preprosto ne more privoščiti.

Ponovno bi bilo tudi treba opraviti razmislek o smiselnosti uporabe lastnih šolskih letal za usposabljanje sorazmerno majhnega števila pilotov ter razširiti iskanje mogočih rešitev za usposabljanje v tujini ali v mednarodnem sodelovanju. Nova ReSDPRO opredeljuje, da bomo viške šolskih letal izločili iz uporabe. Odločitev

temelji na domnevi racionalizacije oziroma pocenitve usposabljanja pilotov, ki jih SV potrebuje oziroma jih bo potrebovala za letenje na svojih transportni plovilih.

Dejstvo je, da SV potrebuje helikopterje in tudi transportna letala. Za vertikalni manever ene čete s polno bojno opremo v enem naletu potrebuje SV vsaj še osem srednjih transportnih helikopterjev, če odštejemo medevac, imamo le tri. Torej jih je vsaj trikrat premalo in zagotovitev dodatnih plovil je zahteven dolgoročni cilj. Zmogljivost pa mora biti seveda v operativni uporabi kopenskih sil in jih dnevno neposredno podpirati pri njihovih nalogah. Danes ni več prostora in denarja za uredničenje parcialnih ambicij po dragih vojaških platformah, ki ne spadajo v skupni koncept in so bolj ali manj namenjene same sebi. Značaj SV se bo z ustrezno uporabo helikopterjev dodatno spremenil, kar bo omogočeno tudi z njihovo uporabo v MOM in zaželeno v sklopu angažiranja lastnih sil. Mogoče je sicer tudi letenje za zaveznike in partnerje, ki bi bilo tudi toplo pozdravljeno, ne bi pa imelo pričakovanega transformacijskega učinka na kakovostno rast SV.

Kako bi lahko ocenili prioriteto nakupa transportnega letala oziroma dveh glede na jasno izražene potrebe po helikopterjih? Glede doseganja taktičnih operativnih zmogljivosti SV je ta nakup zagotovo v podrejenem položaju, gledano širše pa je morda prednostna zmogljivost, s katero bi se država lahko bolje odzivala na širše potrebe kriznega upravljanja v mednarodnem okolju. Spomnimo se nakupa razkošnega falcona. Če bi takrat kupili veliko ptico, v katero je mogoče vgraditi VIP-salon, a hkrati prevažati četo SV ali zavidljivo količino tovara, bi bili danes operativnejši in relevantnejši. Trenutkov, ko smo rabili letalo za pomoč drugim, za prevoz svoje vojske ali za prevoz političnega vrha, se ne da popisati, prav tako tudi ne stopnje in cene tveganja, ki ga ob pomanjkanju te zmogljivosti nosimo.

8.3 Pomorske zmogljivosti

SV nadaljuje razvoj svoje pomorske komponente, čeprav spričo majhnosti akvatorija in obkroženosti z zaveznicami, ki imajo precej številčne in kakovostne zmogljivosti, to morda ni najbolj racionalno. Zagotovo pa ni potrebe po bojnih zmogljivostih na morju. Da pa so te zmogljivosti uporabne in koristne v širšem kontekstu in dobro služijo drugim, nevojaškim potrebam države, ni dvoma. Torej SV zagotavlja opravljanje nekaterih nalog na morju, ki v bistvu niso njeno poslanstvo. Obrambni proračun pravzaprav za državo financira in podpira nujno ali vsaj koristno in potrebno službo v njenih vodah. Od tod ravno v obrambnem resorju pobude o drugačnem organiziranju služb na morju in večkratne pobude o oblikovanju enovite službe, ki se lahko poimenuje tudi obalna straža, po vzoru primerljivih služb iz tujine. Naloge, ki jih pomorska komponenta SV opravlja, so večinoma naloge obalne straže in v nobenem primeru mornarice. Ker ni nadaljnjega medresorskega napora ter politične volje za koordinacijo vseh sedanjih služb na morju, nova ReSDPRO zgolj nedoločno opredeljuje, da je SV pripravljena združiti svoje pomorske zmogljivosti v prihodnje, bolj integrirano pomorsko zmogljivost Slovenije za opravljanje nalog na morju. Drznemo si zapisati, da bo Slovenija slej ko prej stopila na pot učinkovitejše organiziranosti svojih institucij na morju ali celo združila vse zmogljivosti in morda tudi službe pod

skupno streho, iz česar bo nastala tudi obalna straža. Nato takšno evolucijo podpira že deset let in v svojih rednih analizah pregleda obrambe Slovenije ni nikoli izpustil odstavka, da je patroljni čoln Ankaran anomalija v razvoju SV. Precej presenečenja oziroma, če smo odkriti, osuplosti je bilo videti na obrazih Natovih analitikov iz Bruslja, ko so ugotovili, da smo si zagotovili še večje plovilo. Zavezništvo ne oporeka zadovoljevanju potreb države na njenem ozemlju in v akvatoriju, seveda pa imajo lahko upravičene pripombe na prioriteto razvoja ključnih bojnih zmogljivosti SV. Po naši oceni bi bilo treba rešitev iskati v že omenjeni integraciji vseh resorjev in njihovih zmogljivosti ter poglobljenem sodelovanju (tudi institucionalnem) s sosednjima pomorskima državama ter tudi širše v regiji. Če bi nam z združevanjem in delitvijo nacionalnih pomorskih zmogljivosti uspelo oblikovati skupno vizijo večnacionalne obalne straže na Jadranu, bi bil to ne samo najbolj racionalen projekt, temveč hkrati tudi nenadomestljiv mehanizem varnosti in zaupanja med državami, s katerimi si delimo Jadransko morje. To morje je vsem in vsakomur posebej strateški interes, ki se ne more meriti s površino vode, ki pripada posamezni državi ob njem.

9 SODELOVANJE V MEDNARODNIH OPERACIJAH IN NA MISIJAH TER UPORABNOST SIL

Dolgo pot smo morali prehoditi do zavedanja, da je sodelovanje SV v MOM prikaz zaščite nacionalnih interesov. To je zaenkrat razvidno z izpostavljanjem zunanje politike na Zahodnem Balkanu, kjer delujejo tudi največji kontingenti in posamezniki SV v vseh oblikah, na vseh ravneh ter v sklopu tako Nata kot EU.

RS kljub negativnim posledicam gospodarske in finančne krize še vedno zagotavlja sorazmerno velik prispevek v MOM. Zdi se, da bi lahko na tem področju kaj prihranili, vendar moramo vedeti, da gre večinoma za angažiranje v operacijah nižje bojne intenzivnosti (če izvzamemo Isaf) in da je to operativno delovanje namenjeno tudi opravičevanju legitimnosti vojske ter hkrati zapolnjevanju njene smiselne zaposlitve. Po drugi strani je takšno angažiranje pomembno tudi v luči izkazovanja politične solidarnosti v mednarodni skupnosti. Kar pa pogrešamo, predvsem glede implikacij tega delovanja na SV, je tako imenovani transformacijski učinek, ki zaradi zadržanosti bolj ambicioznih operacij ostaja omejen.

Na področju kazalnikov uporabnosti sil (tj. deleža premestljivih in vzdržljivih sil) RS še vedno ne dosega Natovih meril (50 in 10 odstotkov), vendar se kljub temu delež uporabnih sil vsako leto povečuje. Pozitivno moramo oceniti sedanji in načrtovani obseg zmogljivosti v različnih operacijah Nata, še posebej v okviru NRF, v katerih SV sodeluje z vedno večjimi zmogljivostmi ter z zmogljivostmi, ki presegajo zgolj nacionalne potrebe (na primer bataljon JRKBO).

Eno izmed vprašanj, ki se nenehno pojavlja v ozadju javne razprave, je, zakaj toliko premestljivih sil in zakaj toliko delovanja v MOM, saj to ne prispeva k nacionalni obrambi. Vendar bo prav nasprotno res, zgodovina nas namreč uči, da so vojne prihodnosti vedno drugačne od preteklih konfliktov in tudi naših pričakovanj. Kdor se

najbolje prilagaja, ima v naravi najboljše možnosti preživetja. Kje se lahko bolje pripraviš na hibridne grožnje kot v okviru MOM ali na visoko tehnologijo kot v sodelovanju s silami, ki jo premorejo, in na delovanje skupaj z zavezniki, s katerimi deliš sistem kolektivne obrambe. Pridobljeno znanje in izkušnje neposredno služijo pripravljenosti na nacionalno obrambo in jo krepijo, in sicer mnogo bolj, kot si bi si lahko nepoučeni mislili, celo na višjo sposobnost delovanja v sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Menimo, da je trenutna ambicija okoli 500 pripadnikov v MOM, v težjih in najslabših primerih pa naj bi dosegla celo vzdrževanje srednje bataljonske bojne skupine (okrog 1200 pripadnikov) za eno leto, kot smo to zapisali v ReSDPRO, ustrezna, potrebna in ključna kot element verodostojnosti in relevantnosti sil, ki jih vzdržujemo. Mogoče manjka drznejše vključevanje v zahtevnejše operacije, pa bi bilo to področje lepo zaokroženo. Tudi čas za to še prihaja.

Sklep Ob zmerni, realni, a konstantni rasti obrambnih izdatkov bomo sposobni razvijati sodobno vojsko, ki ne bo le vedno bolj bojno sposobna, uporabna in vzdržljiva, temveč bo tudi ponos svojim državljanom in davkoplačevalcem. Nobena država do zdaj oboroženim silam ni odrekla primarne naloge, namreč pripravljenosti za klasične vojaške spopade (Mikuž, 2010, stran 50). Izurjena, motivirana, primerno opremljena in prilagodljiva sestava pomeni verodostojno vojaško silo, ki zna delovati doma in v vsakem okolju, skupaj z zavezniki pa tudi daleč od meja svoje domovine, če bo treba. SV se bo sposobna boriti tako doma kot v tujini, v okviru mandata ZN ali kolektivne obrambe po 5. členu Washingtonske pogodbe Severnoatlantskega zavezništva. Z ramo ob rami z zavezniki bo preživela na bojišču in skupaj z njimi tudi zmagala. Tudi general Šteiner je že 19. maja 2008 vojaškemu odboru Evropske unije v Šmarjeških Toplicah dejal: »Nov obrambni značaj postavlja različne zahteve graditve vojaških zmogljivosti sil, ki morajo biti zmogljivejše, usmerjene k še večji učinkovitosti in sposobne izvajati ekspedicijske operacije v združenih medzvrstnih in medrodovskih silah.« Takšno vojsko si Slovenija želi in njeni državljanji si jo tudi zaslužijo. Nova ReSDPRO SV jo ustrezno opredeljuje, nalog in izzivov v njeni uveljavitvi pa je še mnogo. Srečno ob dvajsetletnici Slovenska vojska in veliko vetra v tvoja (naša) jadra!

Literatura

1. *Celostne politične smernice 2006 (Comprehensive Political Guidance – CPG), 29. 11. 2006.* <http://www.nato.int/docu/basicxt/b061129e.htm>, 17. 7. 2009.
2. *Nato Handbook, 2006. Brussels: Public Diplomacy Division NATO.* <http://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-en-2006.pdf>, 17. 7. 2009.
3. *Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije 2010, Uradni list RS, št. 27/2010 z dne 2. 4. 2010, Ljubljana.*
4. *Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025, Uradni list RS, št. 99/2010 z dne 7. 12. 2010, Ljubljana.*
5. *Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske, Uradni list RS, št. 89/2004 z dne 12. 8. 2004, Ljubljana.*

6. *Splošni dolgoročni program razvoja in opremljanja Slovenske vojske, Uradni list RS, št. 97/2001 z dne 4. 12. 2004, Ljubljana.*
7. *Severnoatlantski sporazum (The North Atlantic Treaty/Washington Treaty), 4. april 1949, Washington. <http://www.nato.int/docu/basicxt/treaty.htm>, 17. 7. 2009.*
8. *Strateški koncept zavezništva (The Alliance's Strategic Concept), 28. in 29. maj 1991, Rim. <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c911107a.htm>, 17. 7. 2009.*
9. *Strateški koncept zavezništva (The Alliance's Strategic Concept), 23. in 25. april 1999, Washington. <http://www.nato.int/docu/comm.htm>, 17. 7. 2009.*
10. *Strateški koncept zavezništva (The Alliance's Strategic Concept), 23. in 25. november 2010, Lizbona. <http://www.nato.int/docu/comm.htm>, 17. 7. 2009.*
11. *Strateški pregled obrambnega resorja 2009, Povzetek ključnih ugotovitev SPOR 2009 za komuniciranje z zainteresiranimi javnostmi <http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/SPOR2009.pd>, 14. 4. 2011.*
12. *Mikuž, Ivan, 2010. Civilno-vojaški vmesnik. Bilten Slovenske vojske, December 2010-12/ št. 4, Ljubljana.*
13. *Humar, David, 2010. Vključevanje Slovenske vojske v Nato in vojaško strukturo Evropske unije. Bilten Slovenske vojske, November 2009-11/št. 3, Ljubljana.*
14. *Šavc, Primož, 2009. Slovenske izkušnje pri obrambnem planiranju ob peti obletnici članstva v Natu na področju obrambnega planiranja. Bilten Slovenske vojske, November 2009-11/št. 3, Ljubljana.*

PROFESIONALNA (SLOVENSKA) VOJSKA?

PROFESSIONAL (SLOVENIAN) ARMED FORCES?

Professional article

Povzetek Slovenska vojska se je hkrati s prehodom na popolnjevanje s poklicnimi pripadniki odločila za profesionalizacijo. Toda poklicna in profesionalna vojska nista sopomenki. Vojaška profesija ima svoje značilnosti, ki izhajajo iz splošnega pojma profesije. Za profesijo so značilni strokovnost, trajno izobraževanje, profesionalna avtonomija in avtoriteta, profesionalna etika in druge značilnosti. Od tega, koliko in kako so te značilnosti izražene v Slovenski vojski, je odvisno, ali je že danes mogoče govoriti o profesionalni vojski ali pa je to za zdaj še dolgoročni cilj, za katerega si prizadeva.

Ključne besede *Slovenska vojska, vojaška profesija, profesionalna vojska.*

Abstract Along with the decision for an all-volunteer force the Slovenian Armed Forces are also promoting military professionalism. Military profession is characterized by certain elements that distinguish it as such. Expert knowledge, continuous education, professional autonomy and authority, professional ethics are some of these characteristics. Whether at all and to what degree these characteristics are present in the Slovenian Armed Forces today is an indicator to whether professionalism is already a characteristics of the force or still a long-term objective.

Key words *Slovenian Armed Forces, military profession, military professionalism.*

Uvod Slovenska vojska (SV) je ob 20-letnici svojega obstoja kot vojska samostojne države predstavlja kot profesionalna vojska. Ob tem je vsebina te profesionalnosti pogosto nejasna in se neredko preprosto enači z dejstvom, da je po načinu popolnjevanja pretežno poklicna vojska. Toda ali je za profesionalnost vojske resnično ključno popolnjevanje s poklicnimi pripadniki ali pa je način popolnjevanja nepomemben in

je profesionalnost odvisna od drugih dejavnikov? Na katere značilnosti vojske in vojaškega poklica se torej ocena o profesionalnosti sploh nanaša? In koliko so te značilnosti izražene v SV?

Razmišljanje v tej razpravi se razvija ob sestavinah splošnega pojma vojaške profesije, z namenom, prikazati ustrežanje posameznih značilnosti slovenske vojaške profesije splošnemu pojmu vojaške profesije ter s tem upravičenost poimenovanja sedanje slovenske vojaške prakse z nazivom profesija. V razpravi so za osvetlitev tega vprašanja najprej iz priznanih definicij pojma vojaške profesije povzete značilnosti vojaške profesije in kumulativno izpostavljene kot bistvena določila splošnega pojma vojaške profesije. S tem je pridobljena zgornja premisa, potrebna za sodbo. Posamične dejanske značilnosti slovenske vojaške profesije so pridobljene z opazovanjem z metodo lastne udeležbe¹ ter nato z metodo indukcije, generalizirane na raven celotne slovenske vojaške prakse. Tako je pridobljena spodnja premisa in s tem omogočena subsumpcija ter sodba o skladnosti posamičnega dejanskega stanja s splošnim pojmom, torej sodba o tem, ali slovenska vojaška profesija vsebuje značilnosti, ki so bistvene za vojaško profesijo, ali pa je o njej kot o profesiji mogoče govoriti le pogojno. Ker je metoda indukcije, ki lastna doživljanja in opažanja generalizira na celoto, inherentno subjektivna, je sodba o naravi slovenske vojaške profesije odvisna od vsakega opazovalca. Ta razprava je tako eden izmed mogočih pogledov na stanje slovenske vojaške profesije, merjene ob splošnem pojmu vojaške profesije.

1 ZNAČILNOSTI VOJAŠKE PROFESIJE

Za oceno o profesionalnosti vojske je treba najprej dobiti temeljni vpogled v pojem profesije. Kot vsak pojem je tudi pojem profesije definiran na veliko načinov, katerih prepletanje da neki bolj ali manj zanesljiv vpogled v temeljne značilnosti profesije. V nadaljevanju sta povzeta dva pogleda na temeljne značilnosti vojaške profesije.

Sarkesian in Connor izpostavljata naslednje elemente vojaške profesije:

- jasno določeno področje kompetence, ki temelji na strokovnem znanju;
- sistem neprekinjenega izobraževanja, ki zagotavlja vzdrževanje strokovne kompetence;
- dolžnost do skupnosti, ki ji služi, brez skrbi za povračilo;
- sistem vrednot, ki oblikuje profesionalni značaj in odnos do skupnosti;
- deluje znotraj institucionalnega okvira;
- ima nadzor nad svojim sistemom nagrajevanja in kaznovanja in je v položaju, da določa kakovost vhodnega kadra (Sarkesian in Connor, 2006, str. 27).

Abrahamsson navaja, da člani profesije:

- posedujejo visoko stopnjo specializiranega, teoretičnega znanja ter določene metode in načrte za uporabo tega znanja v vsakodnevni praksi;

¹ Avtorica je opravljala različne vojaške dolžnosti v enotah in poveljstvih Slovenske vojske: načelnica operative v bataljonu, namestnica poveljnika bataljona, načelnica štaba brigade in pribočnica načelnika Generalštaba Slovenske vojske.

- opravljajo svoje naloge po nekakšnih etičnih pravilih, kodeksu;
- spadajo skupaj oziroma jih povezuje visoka stopnja korporativnosti (Abrahamsson v Jelušič, 1997, str. 106).

Jelušič navaja naslednje značilnosti vojaške profesije:

- strokovnost, ki obsega specialistično znanje in pripadajoče veščine, ki so posledica dolgotrajnega izobraževanja in izkušenj;
- profesionalna avtonomija;
- odgovornost;
- služenje uporabniku, ki je v primeru vojske družba ali država;
- koncept neomejene službe;
- korporativnost;
- neomejena služba;
- profesionalna kultura;
- sankcioniranje znotraj profesije;
- profesionalna avtoriteta (Jelušič, 1997, str. 109).

Ker so značilnosti profesije (kot profesije) za vse profesije enake, se med seboj razlikujejo prvenstveno po področju svoje kompetence. Za področje kompetence vojaške profesije je tako značilno »upravljanje nasilja« (Harold Lasswell v Jelušič, 1997, str. 109). Upravljanje nasilja, ki ga izvajajo oborožene sile, od vojaških profesionalcev zahteva, da organizirajo, opremljajo in urijo sile, načrtujejo njihove aktivnosti in usmerjajo njihovo delovanje (Huntington v Jelušič, 1997, str. 109).

Iz predstavljenih pogledov na značilnosti profesije, in še posebej vojaške profesije, je mogoče nanizati značilnosti vojaške profesije, kot jih izpostavljajo navedeni avtorji:

- visoka stopnja specializiranega teoretičnega znanja s področja upravljanja nasilja in metode za uporabo tega znanja v praksi;
- za pridobitev in ohranjanje zahtevane ravni vojaške strokovne usposobljenosti ustrezen sistem izobraževanja in usposabljanja, katerega standarde določa vojaška profesija sama;
- profesionalna avtonomija;
- profesionalna avtoriteta;
- lastni standardi profesionalnega vedenja oziroma profesionalne etike, ki skupaj z drugimi značilnostmi oblikujejo specifično profesionalno kulturo;
- nadzor nad sistemom nagrajevanja in kaznovanja članov profesije ter nadzor nad kakovostjo vhodnega kadra;
- namen izvajanja profesije je služenje skupnosti in ne lastnim interesom. Ob morebitnem navzkrižju interesov ima interes skupnosti prednost pred interesom posameznega člana profesije ali njegovih profesionalnih kolegov. Z namenom profesije je povezana tudi odgovornost njenih članov do skupnosti;
- neomejena služba;
- korporativnost;
- delovanje znotraj institucionalnega okvira.

Tako nanizane značilnosti vojaške profesije torej ločujejo vojaško profesijo od vseh drugih človekovih dejavnosti. Medtem ko nekatere teh značilnosti delujejo samoumevno, pa se za druge zdi, da se ne skladajo povsem z naravo vojaške organiziranosti in delovanja. O zadnjih bo več govora v tretjem poglavju.

Najprej je treba dodatno pojasniti prvo značilnost, to je strokovno znanje. Značilnost profesije, tudi vojaške, sta visoko razvito, specializirano teoretično znanje in usposobljenost, da se to znanje uporabi v praksi. Profesija je torej usmerjena k praktični uporabi teoretičnega znanja, torej k večini te uporabe, pri čemer v okviru profesije večina temelji na obsežnem in visokospecializiranem korpusu teoretičnega znanja in metod njegove uporabe. Profesija ima podlago v pojmovanju, v pojmovnem sistemu, ki se neprestano razvija na podlagi praktičnih izkušenj, raziskovanja in znanstvenih spoznanj. V tem se profesija razlikuje od obrti, ki ni zgolj veččinsko orientirana, temveč tudi veččinsko utemeljena. V vojaški profesiji je, glede na zahtevo po specializiranem teoretičnem znanju kot posledici dolgotrajnega izobraževanja in izkušenj, treba najprej pogledati, katera kategorija pripadnikov vojske izpolnjuje tako merilo. Gotovo je, da poklicni vojaki ne spadajo v kategorijo tistih, ki posedujejo visoko stopnjo specializiranega, teoretičnega znanja. Njihovo temeljno usposabljanje traja tri mesece in je povsem veččinsko naravnano, temu po potrebi sledi še povprečno do tri mesece osnovnega vojaškega usposabljanja za opravljanje dolžnosti, ki zahtevajo specifično veččinsko znanje. Tako naravnano usposabljanje gotovo ni podlaga za pridobitev za profesijo bistvenega teoretičnega znanja. Če katera kategorija, potem so častniki tisti, ki glede na zahtevano izhodiščno visoko strokovno izobrazbo in poznejše dalj časa trajajoče tudi ali predvsem teoretično usmerjeno častniško šolanje, izpolnjujejo to merilo. Vprašanje, ki se lahko postavi v zvezi z omejitvijo nosilcev vojaške profesije, je, ali podčastniki spadajo med vojaške profesionalce ali pa sta njihovo šolanje in narava dela utemeljena predvsem na veščini. Vsaj kar se tiče nižjih podčastnikov, je odgovor razmeroma preprost. Glede na izhodiščno zahtevano izobrazbo, ki je enaka tisti, zahtevani za poklicne vojake in veččinsko naravnano osnovnega vojaškega izobraževanja podčastnikov, nižji podčastniki ne posedujejo visoke stopnje specializiranega teoretičnega znanja in jih ni mogoče prišteti med nosilce vojaške profesije. Vprašanje pa je, ali zahteva po visoki izobrazbi ter z delom pridobljene izkušnje višjih in visokih podčastnikov utemeljujejo ugotovitev, da so ti nosilci za profesijo zahtevane visoke stopnje specializiranega, teoretičnega znanja ter določenih metod in načrtov za uporabo tega znanja v vsakodnevni praksi. Če je to tako, potem razlikovanje med častniki in višjimi podčastniki nima podlage. Tudi zato odgovor na to vprašanje ni enostaven, poglobljena razprava o tem pa bi presegla namen tega prispevka. Zato naj za nadaljevanje razmišljanja v tem prispevku zadostuje izhodišče, da za uspešno opravljanje svojega dela nedvoumno samo častniki potrebujejo specializirano, na teoretičnem znanju temelječe, dolgotrajnejše izobraževanje. To razlikovanje v okviru razmišljanja o vojaški profesiji pomeni, da pravzaprav govorimo o profesionalnosti častniškega zbora (Jelušič, 1997, 106) in ne vseh pripadnikov vojske. Tako se vprašanje o profesionalnosti vojske zoži na vprašanje o profesionalnosti častniškega zbora. Navedene značilnosti vojaške profesije naj bi torej kazal častniški zbor, če je profesionalen.

2 ZNAČILNOSTI VOJAŠKE PROFESIJE V SLOVENSKI VOJSKI

Slovenska vojska želi postati profesionalna vojska. Profesionalizacijo dojema kot dolgoročni cilj. Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025 (ReDPROSV25, 2010) določa profesionalizacijo kot enega izmed treh dolgoročnih ciljev SV in pravi: »S pospešenim procesom funkcionalne profesionalizacije transformirati Slovensko vojsko v visoko profesionalno in učinkovito vojaško organizacijo, sposobno skupnega delovanja tudi v večnacionalnem vojaškem okviru, skladno s sodobnimi koncepti in doktrinami, ter v razumnem obsegu ohranjati njeno sposobnost za učinkovito izvajanje nalog, izhajajočih iz doktrine oblikovanja in delovanja vojaške strateške rezerve.« Znotraj doseganja tega cilja ReDPROSV25 določa naslednje prednostne naloge razvoja:

- vzpostavitev učinkovitejšega sistema upravljanja kadrovskih virov;
- izoblikovanje celovitega sistema vojaškega izobraževanja in usposabljanja v sodelovanju z javnim izobraževalnim sistemom;
- poznavanje, razvoj in uporaba sodobnih doktrin, povečanje sposobnosti skupnega delovanja;
- učinkovita strategija komuniciranja z javnostmi in sodelovanja s civilno-družbenimi organizacijami;
- dvig organizacijske in varnostne kulture v Slovenski vojski ter uveljavljanje vojaške etike.

Tako postavljen dolgoročni cilj kaže, da se SV na ravni strateških dokumentov zaveda, da zgolj s preходом na poklicno vojsko profesionalizacija ni opravljena. Z določitvijo prednostnih nalog se resolucija dotika nekaterih značilnosti vojaške profesije, nanizanih v predhodnem poglavju. To lahko pomeni dvoje: ali je proces profesionalizacije na teh področjih najpomembnejši ali pa je iz trenutnega stanja profesionalizacije v SV razvidno, da je na teh področjih najbolj problematičen. Za odgovor na to vprašanje je treba pogledati, kako se posamezne značilnosti vojaške profesije izražajo v SV danes. V ta namen bomo na kratko preleteli nekatere značilnosti vojaške profesije in si tako ustvarili vtis o stanju profesionalizacije v SV.

2.1 Strokovno znanje v Slovenski vojski

Prva in osrednja značilnost profesije sta visoko specializirano znanje in njegova praktična uporaba. Slovenska vojaška profesija znanje skoraj v celoti črpa iz tujih virov, in sicer pretežno iz virov nekdanje JLA in ameriških oboroženih sil². Ker je strokovno znanje načeloma univerzalno, to ni problematično, čeprav je vojaška stroka v tem pogledu nekoliko specifična, saj se je predvsem v času blokovske delitve razvijala dvotirno. Ne glede na to so temeljna spoznanja tudi na področju vojaške stroke generalna vsaj v evropski tradiciji. Dejstvo, da vojaška profesija črpa svoje znanje skoraj v celoti iz tujih virov, tako ni problematično. Pomembno pa je, da mora biti znanje pojmovno in sistematizirano, tako da oblikuje neki skupen

² *Minister za obrambo je s seznamom vojaško-strokovne literature, ki ni bila izdana v okviru Ministrstva za obrambo in lahko služi kot dopolnilna literatura za izobraževanje in usposabljanje, odobril uporabo neslovenskih virov v potrebe izobraževanja in usposabljanja (MO RS, št. 604-16/2006-2, 2006).*

teoretični okvir kot podlago za prakso. Na tej točki je v znanju slovenske vojaške profesije vrzel. Slovenska vojaška profesija je v enem delu razmeroma ažurna pri prevzemanju tujih konceptov in metod, vendar se ustvarja vtis, da teh konceptov in metod ne pojmuje in ne sistematizira, temveč jih zgolj mehanično prevzema in uporablja, pa še to velikokrat s pridržkom. Kar nekaj je primerov, ko je iz dejanske uporabe posameznih prevzetih konceptov in metod razvidno, da so ti na neki način zgolj presajeni v slovensko vojaško okolje, ne da bi jih to okolje ustrezno razumelo, sprejelo in umestilo. Nedorečenost in dvoumnost, samovoljne interpretacije, neustreznost normativnih podlag, odsotnost ali prilagajanje standardov in meril, pomanjkanje vsebinske podlage in metodike ali pa preprosta ignoranca vsebine in pomena različnih strokovnih kategorij³ kažejo na pomanjkljivo razumevanje nekaterih temeljnih konceptov vojaške stroke. S stališča ocene o profesionalnosti ni pomembno, kakšen je vzrok za neustrezno uporabo posameznega koncepta in s tem za vprašljivo stanje stroke v SV. Lahko gre za nerazumevanje namena ali upravičevanje vloženi virov, neustrezno načrtovanje, neusklajenost normativnih podlag, pomanjkanje praktičnih izkušenj, prikrojeno prikazovanje doseženega, odsotnost vsebinskih podlag ali nesposobnost strokovne debate ob uveljavljanju standardov. Ni pomembno, ali temeljnih konceptov nosilci vojaške profesije preprosto ne razumejo, ne dojamejo njihovega pomena ali pa jih namenoma uporabljajo pomanjkljivo, prirejeno ali napačno. Za oceno profesionalnosti je pomembno zgolj to, da je iz načina uporabe teh temeljnih konceptov in metod razvidno, da slovenska vojaška stroka ne obvlada vseh osnov vojaškega strokovnega znanja in njegove uporabe.

Ob trenutnem stanju se ustvarja vtis, da je slovenska vojaška stroka v želji po (pre) hitrem dohajanju razvitih velikih vojsk prevzemala tuje koncepte in rešitve, obenem pa ni bila sposobna hitre strokovne rasti utrditi, razširiti na celotno vojaško profesijo ter novega znanja in konceptualnih rešitev ustrezno pojmovati in sistematizirati, torej prevesti v doktrino, tako formalno kot dejansko zavezujočo za vse vojaške strokovnjake. Iz obstoječih doktrinarnih dokumentov ni mogoče razbrati, da bi bila produkcija doktrine v SV prilagojena in bi izhajala iz nalog, strukture, značilnosti in potreb SV. Struktura vojaške strokovne literature v SV je sicer formalno določena⁴, vendar gre v veliki meri za prevzeto strukturo doktrine Nata. Tako struktura doktrine SV neposredno temelji na posameznih doktrinarnih dokumentih Nata, ne da bi bila prilagojena potrebam in predvsem zmožnostim SV, ob tem pa je glede na razpoložljive

³ Med te kategorije spadajo operativne zmogljivosti, operativni cikel, mobilizacija, pripravljenost za delovanje, ugotavljanje pripravljenosti, načrtovanje usposabljanja po metodi seznama bistvenih nalog, proces načrtovanja delovanja, poveljevanje na podlagi poslanstva, oblikovanje poveljniških mest, razmerja poveljevanja in kontrole ipd. Primeri nerazumevanja pomena različnih pojmov so na primer: načrtovanje operativnih zmogljivosti na podlagi neustreznih formacij in s prilagajanjem zahtev materialne popolnitve sedanjemu stanju, ne da bi se hkrati ustrezno prilagodila raven pričakovane zmogljivosti; ocenjevanje pripravljenosti enot s strani pripadnikov SV, ki nimajo nikakršnih izkušenj na ocenjevanih področjih in se zato posamezni elementi ne ocenjujejo vsebinsko, temveč se zapisuje zgolj formalno izpolnjevanje predpisanih meril; načrtovanje usposabljanja na podlagi seznama bistvenih nalog v razmerah, ko metoda za zdaj nima podlage v vsebini, torej v strukturi bistvenih nalog, na podlagi katere bi bilo mogoče iz vrst delovanja, vsebovanih v poslanstvu posamezne enote, izpeljati bojne naloge, postopke, drile in individualne veščine, ki jih morajo podenote in posamezniki obvladati, da bi bila enota sposobna opravljati naloge iz poslanstva.

⁴ Struktura vojaške strokovne literature je določena z ukazom GŠSV za uveljavitev hierarhije vojaške strokovne literature (GŠSV, št. 604-7/2006-40, 2007).

človeške vire v SV zelo ambiciozno zamišljena. Preveliki ambicioznosti ustreza tudi (ne)realizacija produkcije doktrine glede na zamišljeno strukturo⁵. Za zagotavljanje doktrinarne interoperabilnosti v okviru Nata sicer idealno zamišljena struktura slovenske vojaške doktrine glede na velike razlike v ciljnih zmogljivostih in razpoložljivih človeških virih ne ponuja ustreznega okvira za sistematizacijo potrebnega slovenskega vojaškostrokovnega znanja. Glede na omejene vire bo treba omejiti tudi želje in zahteve po produkciji in sistematizaciji lastnega znanja, saj vojaški profesionalni zbor s 1200 člani ne more producirati, sistematizirati in obvladovati enakega obsega znanja kot sistemi s 100.000 in več člani. Struktura doktrine pa se mora samoomejevanju nujno prilagoditi.

Za stanje na področju strokovnega znanja je značilna tudi uporaba strokovne terminologije kot podlage medsebojne komunikacije med vojaškimi strokovnjaki. Del vojaških strokovnjakov uporablja najsodobnejšo vojaško strokovno terminologijo, prevzeto večinoma s šolanj v tujini, iz tuje strokovne literature ter s skupnega usposabljanja in delovanja s tujimi vojskami, drugi del vojaških strokovnjakov pa sodobne terminologije sploh ne pozna, ne uporablja in tudi ne razume. V posameznih primerih se kljub definirani strokovni terminologiji namenoma uporabljajo termini, ki nimajo podlage v doktrini⁶. Ob tem je zanimivo, da je strokovna terminologija sicer eno izmed formalno bolj urejenih področij slovenske vojaške stroke⁷, le da strokovne literature veliko vojaških strokovnjakov ne pozna, ne uporablja ali jo ignorira. V prepričanju, da za tujo strokovno terminologijo ne obstajajo ustrezni prevodi, velik del uporablja kar angleško terminologijo. Podoben pojav ni prisoten samo v zvezi s strokovno terminologijo, temveč je tudi sicer prisotna uporaba tuje strokovne literature, tudi v primerih, ko ustrezna slovenska vojaška strokovna literatura obstaja. To je mogoče pripisati več vzrokom: (1) dolgotrajni odsotnosti lastne literature, zaradi česar so se vojaški profesionalci navadili na uporabo nabora tuje terminologije in literature; (2) nepoznavanju lastnih virov, predvsem pri tistih, ki so se izobraževali v tujih šolah in tam uporabljali tujo literaturo; (3) neustreznosti lastnih doktrinarnih dokumentov ali strokovne literature, ki je prevečkrat zgolj prevod enega ali več tujih dokumentov, ni prilagojena posebnostim in potrebam SV ali pa je celo strokovno vprašljiva⁸. Vse opisano prispeva k vedno večji razdrobljenosti in naključnosti strokovnega znanja in razvoja.

⁵ Na prvi ravni vojaške strokovne literature sta od predvidenih 11 do zdaj izdana 2 dokumenta, na drugi ravni pa od predvidenih približno 60 največ 3.

⁶ Tako na primer pojem *mednarodne operacije in misije (MOM)*, ki ni vojaški doktrinarni pojem, brez vojaške strokovne utemeljitve izpodriva že uveljavljeni in doktrinarni pojem *operacije kriznega odzivanja (OKO)*, ki je določen z *Vojaško doktrino (2006)* in usklajen s strokovno terminologijo zavezniških vojsk.

⁷ Glej *Angleško-slovenski terminološki slovar (Darija Brinc, Tamara Derman Zadravec, Branimir Furlan in Tadeja Hafner, 2006)*, *Začasni angleško-slovenski vojaški priročni slovar (Branimir Furlan in Marjan Mahnič, 1996)* in *Slovensko-angleški vojaški priročni slovar (Branimir Furlan in Marjan Mahnič, 1999)*.

⁸ Primer zadnjega je uvedba osnutka Navodila za štabno delo v poskusno uporabo na ravni celotne SV leta 2007 (GŠSV, št. 603-36/2007-1, 2007), ki je iz uporabe izrinilo že široko sprejeta in uveljavljena *Pravila štabnega dela ter na taktično raven načrtovanja delovanja* uvedlo povsem neustrezno mešanico operativnega planiranja in procesa načrtovanja delovanja taktične ravni. Zaradi neuporabnosti predpisanega procesa načrtovanja za taktično raven so se predvsem v enotah, ki morajo izdelovati uporabne načrte in na podlagi njih tudi dejansko delovati, zatekli k uporabi pretežno ameriške strokovne literature za načrtovanje delovanja.

Mogoče je treba enega izmed izvorov zgoraj opisanih pojavov iskati v vedno bolj abstraktnem mišljenju pri prakticiranju vojaške profesije. Abstrahiranje kot miselni postopek je uporabno v okviru induktivne metode mišljenja, ko je treba veliko različnih konkretnih izkušenj posplošiti, pri čemer se z odmišljanjem nebitvenih podrobnosti poskuša priti do bistvenih značilnosti pojavov in tako ustvariti podlago za splošni pojem. Gre torej za enega izmed postopkov, ki se uporabljajo za oblikovanje splošnih pojmov, kar je bolj domena znanosti, ne toliko stroke. Ker pa je za profesijo predvsem pomembno, da znanje uporablja za reševanje konkretnih nalog in problemov, je ostajanje na abstraktni ravni mišljenja ali zatekanje k njej velikokrat neustrezno. Od izvajalcev profesije se navadno pričakuje ravno obraten postopek: prevedba abstraktnih splošnih pojmov ob stiku z dejanskim stanjem v konkretno odločitev, z upoštevanjem čim večjega obsega konkretnih, realnih podrobnosti situacije. Ostajanje na abstraktni ravni splošnih pojmov je zato za vojaško profesijo v okviru prakticiranja profesije nesprejemljivo in jo približuje akademski razpravi. Posledica je neučinkovitost v realnosti. Vzrokov za vedno bolj abstraktno mišljenje med vojaškimi profesionalci je lahko veliko: neustrezno izobraževanje, ki ne razvija sposobnosti ustvarjalnega mišljenja, reševanja problemov in sprejemanja odločitev; pomanjkljivo pojmovno in metodično znanje, zaradi česar subsumpcije konkretnega dejanskega stanja posamične situacije pod splošni pojem sploh ni mogoče izvesti; nesposobnost prepoznavanja konkretnih značilnosti posamezne dejanske situacije; pomanjkanje izkušenj, z nizanem katerih se izostri občutek za prepoznavanje bistvenih značilnosti v posamezni situaciji; nepripravljenost za prevzemanje odgovornosti, ki je vezana na odločanje, saj vsaka konkretizacija s seboj prinaša odločitev, katere druge konkretne možnosti je treba opustiti. Nevarnost, ki jo s seboj prinaša vedno večje abstrahiranje pri prakticiranju vojaške profesije je v tem, da ustvarja neučinkovite ali celo neizvedljive rešitve, ob čemer se po eni strani prikrito računa na iznajdljivost končnih izvajalcev, na drugi pa na to, da te rešitve ne bodo nikoli uporabljene v realnosti⁹. Ker se vojaška profesija v povsem realni in skrajni situaciji svoje namembnosti preskusi sorazmerno redko, se lahko takšne neučinkovite rešitve kopičijo, ne da bi bilo to povezano s kakšnimi takojšnjimi večjimi negativnimi posledicami. Vojaški strokovnjaki na vseh ravneh, ki so proizvajalci in uporabniki neučinkovitih rešitev, se na neučinkovitost in odvečnost navadijo ob zavedanju, da morajo iz formalnih razlogov, kot je na primer zadostitev zastarelim predpisom, take rešitve obstajati vsaj na papirju, čeprav v realnosti ne bi bile učinkovite¹⁰. Vojaški profesionalci, ki so prisiljeni ali pa prostovoljno sprejmejo tak način dela, se prelevijo v uradnike. To pa se je v slovenski vojaški profesiji v veliki meri že zgodilo (oziroma se častniški zbor SV nikoli ni dvignil na raven vojaške profesije).

⁹ *Samo z zelo temeljitim odmišljanjem ali neprepoznavanjem podrobnosti je mogoče ob izdelavi formacij oblikovati enote, ki niti z lastno strukturo niti s konceptualno umestitvijo v širšo strukturo SV nimajo zagotovljenih vseh bojnih funkcij; pripraviti načrte delovanja v različnih razmerah, ki ne rešujejo problema neobstoječe podpore poveljevanja in kontrole; pripraviti načrte delovanja, ki ne upoštevajo taktično-tehničnih lastnosti uporabljenih sredstev ter načel njihove uporabe; v uporabo uvesti sredstva, ki znotraj taktične enote (bataljona) niso povezljiva z drugimi sredstvi; oblikovati in uvesti zmogljivost ter pri tem ne zagotoviti pogojev za namestitvev moštva, hrambo materialnih sredstev ter usposabljanje ipd.*

¹⁰ *Na primer načrt mobilizacije z moštvom in materialnimi sredstvi nepopolnjenih enot, brez rešitve osrednjega vprašanja takšne mobilizacije: kje dobiti manjkajoče moštvo in sredstva.*

Vse navedeno kaže na nesistematičen razvoj slovenske vojaške stroke, ki poteka večinoma od spodaj navzgor in se zanaša predvsem na tako imenovano kritično maso¹¹: mit o tem, da je mogoče v hierarhično strukturirani kompleksni organizaciji, kot je SV, brez doslednega vztrajanja pri uveljavljanju doktrine z najvišje ravni, zgolj s povečevanjem števila »prepričanih« na nižjih ravneh, usmeriti razvoj v pravo smer, celo v kakršno koli enotno smer. Pri tem formalni mehanizem, namenjen usmerjanju razvoja prek produkcije doktrine in konceptov na ravni SV, ne le, da nima potrebne pobude pri strokovnem razvoju, temveč s svojo (ne)dejavnostjo niti ne dohiteva tempa razvoja v tistem delu vojaške stroke, ki je v prevzemanje vedno novih rešitev prisiljen zaradi svojega delovanja v mednarodnem okolju.

2.2 Osnovno izobraževanje in usposabljanje častnikov v Slovenski vojski

Naslednja značilnost profesije je ustrezen sistem izobraževanja in usposabljanja, katerega standarde določa profesija sama. Izobraževanje in usposabljanje mora ustvariti temelje za pridobitev visoke stopnje specializiranega teoretičnega znanja s področja vojaške stroke ter metod za uporabo tega strokovnega znanja v praksi. Pričakovati je torej mogoče razmeroma dolgotrajno izobraževanje, ki ustvari zadostno količino faktografskega strokovnega znanja in uvid v notranjo povezanost tega znanja ter usmeri mišljenje skladno z načeli stroke. Takšno začetno izobraževanje vojaških profesionalcev v SV traja eno leto, od česar se en mesec izvede kot delovna praksa v enoti¹². Ker za vstop v Šolo za častnike ni predpisana kakšna določena predhodna izobrazba ali obvezno opravljanje vojaškega modula v okviru visokošolskega izobraževanja, temveč zadostuje zgolj formalna visokošolska izobrazba katere koli smeri, mora učni program Šole za častnike izhajati iz popolne vojaško-teoretične nevednosti kandidatov. Ob tem se ne more zanašati niti na skupno izhodišče v splošnem znanju. Iz tega sledi, da se povprečen častnik, nosilec vojaške profesije v SV, za samostojno opravljanje profesije izoblikuje v samo enem letu izobraževanja, od česar pa mora biti, zaradi omejenega časa in pretežno večšinske naravnosti začetnih častniških dolžnosti, velik del časa namenjen večšinskemu usposabljanju (glej Žabkar in Svete, 2008). Vprašanje pa je, ali tako omejen čas osnovnega izobraževanja zadostuje za pridobitev potrebnega teoretičnega znanja in metod za začetno opravljanje vojaške profesije. Vsekakor pa tako kratko strokovno usmerjeno izobraževanje ni primerljivo z drugimi profesijami.

Izobraževanje častnikov se v okviru trajnega izobraževanja vojaških profesionalcev nadaljuje še na štabnem šolanju, višjem štabnem šolanju ter za najvišje položaje v častniški karieri na generalštabnem šolanju, čemur pa se v okviru tega sestavka ne bomo posebej posvečali.

¹¹ Kritična masa je besedna zveza, ki naj bi ponazorila način uvajanja sodobnejših načel v vojaško profesijo prek vedno večjega števila ustrezno naravnanih nižjih častnikov, ki bodo sčasoma, po zasedbi višjih dolžnosti, sodobnejša načela prenesli na celotno vojsko. Kako, kdaj in pod kakšnimi pogoji naj bi se prehod skozi kritično maso na sistemsko raven urejanja zgodil, besedna zveza kritična masa ne opredeli.

¹² Glej Učni program Šole za častnike SV (GŠSV, št. 603-31/2008-80, 2008).

2.3 Profesionalna avtonomija in avtoriteta v Slovenski vojski

Za profesijo sta značilni profesionalna avtonomija in avtoriteta. Prvo je mogoče razumeti kot neodvisnost pri opravljanju profesije, ki temelji na strokovnem znanju in izkušnjah. Vojaški profesionallec je pri prakticiranju profesije samostojen, če se pri svojih odločitvah opira zgolj na vojaško strokovno znanje in izkušnje ter ob tem deluje skladno s profesionalno etiko. Avtonomija je podlaga tudi za profesionalno avtoriteto, torej ugled in vpliv vojaške profesije, ki ji ga na področju njenega udejstvovanja priznava okolje. Kolikor hitro se pojavi dvom v strokovnost znotraj profesije, sta tako njena avtonomija kot avtoriteta postavljeni pod vprašaj. Kdor nima potrebnega znanja, ga ne zna, ne zmore ali ne upa uporabiti, se pri sprejemanju odločitev na svojem področju dela ne more opreti nanj, temveč se mora opreti na nekaj drugega, kar je zunaj njega. To pa pomeni, da je heteronomen. In kdor svojih odločitev ne more razložiti, izhajajoč iz svojega strokovnega znanja, kot profesionallec proti laikom nima avtoritete, čeprav jo morda ima kot človek zaradi drugih lastnosti. Ob prej izraženem dvomu, da je strokovnost v SV na nezadostni ravni in da slovenski vojaški profesionalci svojih odločitev v veliki meri ne zmorejo utemeljiti na znanju in izkušnjah, torej sledi ugotovitev, da slovenska vojaška profesija v povprečju ne more avtonomno odločati in delovati, s tem pa tudi ne more pričakovati, da jo bo okolje na področju vojaške dejavnosti dolgoročno dojemalo kot izključno profesionalno avtoriteto.

2.4 Profesionalna kultura v Slovenski vojski

Profesionalna kultura je pojem, ki vsebuje vse značilnosti profesije, jih povezuje v celoto in tako daje neki profesiji prepoznavnost. Profesionalna kultura kot pojav izraža mero vsake izmed značilnosti znotraj celote. Iz nje je mogoče med drugim razpoznati, katere značilnosti profesije so v resnici bolj poudarjene in stopajo v ospredje, včasih tudi na račun ali namesto drugih. Bistven element profesionalne kulture je profesiji lasten kodeks profesionalnega ravnanja, ki povzema in kot obvezujoče za vse člane profesije določa temeljne standarde in običaje profesionalnega ravnanja. SV ima kodeks vojaške etike, ki je enoten za vse pripadnike SV in ni vezan na specifične skupine znotraj SV. Tega kodeksa si vojaška profesija ne določa sama, saj je z Zakonom o službi v Slovenski vojski (ZSSloV, 2007, 4. člen) določeno, da kodeks sprejme Vlada RS. Na ravni SV torej vojaška profesija temeljnih standardov svojega ravnanja ne določa sama. Seveda lahko SV pri oblikovanju teh standardov sodeluje in tudi je sodelovala, kar pa ni nujno. Tako je mogoče reči, da SV ima standarde profesionalnega ravnanja, vendar si jih vojaška profesija ne določa sama, zaradi česar je ena izmed značilnosti profesije vprašljiva. Takšna rešitev je zgolj eden izmed izrazov bolj temeljne umestitve vojaških oseb med javne uslužbenke, kar predvsem vojaške profesionalce postavlja v protisloven položaj. Status javnega uslužbenca in običajno dojetanje dolžnosti vojaške osebe sta v nekaterih ključnih lastnostih nezdržljiva. Vojaški profesionalci, poveljniki enot, ki so odgovorni za izvedbo nalog skladno s profesionalnimi standardi, so pogosto postavljeni v položaj, ko morajo te standarde prilagajati oziroma od njih odstopati, da bi spoštovali pravice podrejenih vojaških oseb, ki izhajajo iz njihovega statusa javnih uslužbencev. To

vojaške profesionalce velikokrat postavi v brezizhoden položaj, ko so odgovorni za profesionalno (pravilno, učinkovito in varno) opravljanje nalog, po drugi strani pa tega ne morejo narediti skladno s profesionalnimi standardi, in sicer zaradi ureditve statusa vojaških oseb, ki ni prilagojena značilnostim vojaške službe. Najpogosteje se v tem položaju znajdejo poveljniki na nižji taktični ravni, ko morajo skladno z načrtom nadrejenega poveljstva zagotoviti pripravljenost enote, pri čemer pa na primer zaradi varstva delavcev v času starševstva v zvezi z nočnim in nadurnim delom (ZDR, 2002, 190. člen) ne morejo v celoti izvesti potrebnih usposabljanj. Rešitev je navadno ta, da se, če je treba, prilagodijo zahtevani standardi v prepričanju in upanju, da takšne enote ne bo treba uporabiti v realnem bojnem delovanju. Torej rešitev, ki je že bila omenjena v poglavju o strokovnosti. Permisivnost ureditve statusa vojaških oseb sega tako daleč, da v poklicni SV ni mogoče govoriti niti o neomejeni službi. Vojaška oseba lahko v miru, enako kot vsi javni uslužbenci, kadar koli samovoljno neha opravljati svojo službo, ne da bi to imelo kakršne koli kazensko-pravne posledice (izjema je le stanje, ko je pod posebnimi pogoji s pisnim ukazom načelnika Generalštaba SV uvedena povišana pripravljenosti (ZSSloV, 3. člen v povezavi s KZ-1, 273. člen)). Ob taki ureditvi ni vprašljiva le profesionalnost SV in s tem vojaška profesija, temveč celo sama narava takšne vojaške organizacije, ki služenja ne dojema kot obveznost, temveč kot samovolji posameznikov prepuščeno vsakodnevno odločitev. Prostovoljnost vstopa v vojaško službo pri tem ne igra nobene vloge, saj bi se morala prostovoljnost z vstopom v vojsko v okviru pogojev služenja (za določen čas in pod določenimi pogoji) izčrpati¹³. Tako pa tudi takšna ureditev neizčrpane prostovoljnosti kaže na dojetje poklicne vojaške službe kot katere koli druge službe v RS. Profesionalna kultura v SV se je sedanjim razmeram ureditve statusa vojaških oseb prilagodila, zaradi česar se ob načrtovanju in izvedbi nalog, celo ob odločanju o povišanju pripravljenosti, zelo veliko pozornosti posveča delovnopravnim zadevam, povezanim s statusom javnih uslužbencev, in iz tega izhajajočim finančnim obveznostim¹⁴. Profesionalna kultura v SV se tako vedno bolj približuje in izenačuje z dojetjem službe in normami ravnanja, kot veljajo na splošno za javne uslužbence.

2.5 Korporativnost in delovanje znotraj institucionalnega okvira v Slovenski vojski

Vojaška profesija si v okviru SV še ni ustvarila pogojev, ki bi ji kot profesiji omogočali, da bi razvijala korporativnost, torej združevanje na podlagi skupnega posebnega interesa vojaških profesionalcev. Razvoj korporativnosti zavira več dejavnikov: za vojaško profesijo neustrezna profesionalna kultura kot najširši okvir, neenotno izobraževanje in odsotnost formalnega združevanja vojaških profesionalcev. Za profesijo neustrezna kultura je že sama zadosten razlog za odsotnost

¹³ Prenehanje prostovoljnosti za pogodbeno določen čas poznajo ZDA in Velika Britanija, ki imajo prav tako poklicno vojsko. Samovoljen (enostranski) izstop iz vojske je v teh državah kazniv.

¹⁴ Tehtanje finančnih posledic povišanja pripravljenosti se najprej pokaže pri odrejanju pripravljenosti na določenem kraju, saj to pomeni 20-odstotno nadomestilo za vsako uro pripravljenosti. Ker normativno ni predpisana obveznost pripadnikov SV, da se ne glede na (ne)odrejeno pripravljenost po potrebi takoj, torej v najkrajšem mogočem času, javijo na delovnem mestu (razen v primeru mobilizacije), je razpoložljivost enot brez formalno odrejene pripravljenosti negotova.

korporativnosti, saj vojaški profesionalci v takem primeru nimajo skupnega posebnega interesa, zaradi katerega bi se združevali. Izobraževanje vojaških profesionalcev je v preteklosti potekalo in še danes poteka na veliko različnih načinov: v rednih, izrednih in rezervnih šolanjih nekdanje JLA, v rednih in izrednih generacijah šolanj v okviru SV, v ameriških, angleških in nemških šolah ter v manjšem obsegu drugje v tujini. Skupna izkušnja vojaškega izobraževanja, ki je ob posredovanju znanja tudi temelj za oblikovanje profesionalne kulture, torej med vojaškimi profesionalci v SV ni združujoč dejavnik. V zadnjem času se uveljavlja načelo, da se del častnikov po opravljenem osnovnem izobraževanju častnikov v nadaljevanju kariere izobražuje skoraj izključno v tujih, predvsem ameriških vojaških šolah, s čimer se ohranja in obnavlja prepada, ki ovira oblikovanje skupnih interesov vojaških profesionalcev ter s tem tudi skupne profesionalne kulture¹⁵.

Slovenski vojaški profesionalci prav tako nimajo formalnega okvira svojega združevanja. Zveza slovenskih častnikov (ZSČ), ki bi se splošno lahko dojemala kot tak formalni okvir, namreč ne združuje vojaških profesionalcev, temveč bistveno širši krog ljudi z različnimi vojaškimi znanji in izkušnjami. »Člani združenj slovenskih častnikov so podčastnice, častnice, podčastniki in častniki, pripadniki stalne sestave Slovenske vojske, njene vojne oziroma rezervne sestave in tisti podčastniki in častniki, ki so brez vojaške razporeditve.« (Spletna stran ZSČ, 2011). Glede na uvodno razmišljanje v prvem poglavju, da je mogoče glede na značilnosti vojaške profesije kot vojaške profesionalce dojemati predvsem častnike, je razvidno, da ZSČ ne združuje zgolj vojaških profesionalcev, torej poklicnih častnikov, temveč tudi podčastnike in rezervne častnike, ki niso nikoli prakticirali vojaške profesije. Z razširitvijo članstva na neprofesionalne strukture se interes takega združenja razširi in ne zastopa zgolj ali pa sploh ne pretežno interesa vojaških profesionalcev. Dejanskemu članstvu ustreza je tudi dejavnost združenja, s tem pa je združenje nezanimivo za mlajšo profesionalno strukturo SV, ki v njem ne prepozna svojih interesov. Vojaški profesionalci pa drugega formalnega združenja nimajo, torej se formalno ne združujejo za uveljavljanje svojega profesionalnega korporativnega interesa.

Ne glede na ugotovitev o omejeni korporativnosti pa je mogoče ob soočanju vojaške profesije z okoljem zaznati vsaj en skupen in zelo jasn korporativni interes, in to je obstoj vojske v sedanji obliki. Ob soočanju z izzivom zmanjševanja virov in spraševanjem dela javnosti o smiselnosti obstoja SV v trenutni obliki se je ta interes izoblikoval in se začel jasneje izražati. Posledično je na zmogljivosti vojaška profesija začela še bolj poudarjeno gledati skozi njihovo uporabnost v bližnjih nalogah, torej v operacijah kriznega odzivanja v okviru zavezništva, doma pa v podpornem delovanju, predvsem zaščiti, reševanju in pomoči ob naravnih in drugih nesrečah, da bi tako upravičila vložene vire. Vse zmogljivosti morajo tako na neki način poiskati svojo kratkoročno »tržno nišo« v mirnodobnem delovanju v tujini ali doma, da bi dolgoročno upravičile svoj obstoj in vlaganje vanje. Nevarnost takega načina gledanja na

¹⁵ *Leta 2011 bo skladno s kadrovskim načrtom na izobraževanje v tujino tako na ravni višjega štabnega šolanja kot na ravni štabnega šolanja napotenih približno 19 odstotkov vseh pripadnikov sil SV. Podatki so pridobljeni iz Kadrovskega načrta sil SV za leto 2011 (PSSV, št. 100-8/2011-10, 2011).*

vojaške zmogljivosti je dolgoročno v tem, da se vojaška profesija z vlaganjem zgolj v kratkoročno uporabne, »tržno« zanimive zmogljivosti začne oddaljevati od institucionalnega okvira, ki ji določa njene bistvene naloge, in se znajde v položaju, ko za izvajanje teh bistvenih nalog nima več primernih in zadostnih zmogljivosti, s tem pa dolgoročno tudi ne ustreznega znanja in izkušenj.

3 ALI JE VOJAŠKA PROFESIJA SPLOH MOGOČA?

V prvem poglavju so navedene značilnosti vojaške profesije. Nanizane so iz različnih virov, pri čemer se na tistem mestu vprašanje o združljivosti posameznih značilnosti ni izpostavilo. Večina navedenih bistvenih značilnosti vojaške profesije izhaja iz splošnega pojma profesije, ki je podlaga za vsakršno pojmovanje profesije, dodana pa je posebna značilnost delovanja v institucionalnem okviru. Poleg tega so posamezne značilnosti vsebinsko dopolnjene glede na specifično področje dejavnosti in temu ustrezne organiziranosti vojaške profesije. Vprašanje pa je, koliko ta vsebinska posebnost in institucionalna umestitev vojaške profesije še ustrežata splošnemu pojmu profesije. Kot morebitne problematične se kažejo značilnosti profesionalne avtonomije ter hkratno navajanje korporativnosti in delovanja znotraj institucionalnega okvira.

Ena izmed bistvenih značilnosti profesije je profesionalna avtonomija. Profesionalno avtonomijo je sicer mogoče razumeti kot avtonomijo profesije, torej kot samostojnost pri odločanju v lastnih zadevah na ravni profesije, kot samostojnost profesije kot celote v odnosu do laikov, drugih poklicev, profesij ali institucij. Toda opredelitev profesionalne avtonomije samo na ravni profesije kot celote je nezadostna, saj ostaja splošna in abstraktna. V realnosti ne obstaja in deluje profesija, profesije ne prakticira splošni pojem, temveč posamični profesionalci. Avtonomijo profesije je zato treba razumeti tudi, mogoče celo predvsem, kot avtonomijo profesionalcev, da samostojno, skladno s svojim strokovnim znanjem in običaji profesije, ter seveda v okviru danega pravnega reda sprejemajo odločitve na področju svojega dela, za katere potem tudi odgovarjajo. Brez avtonomnih profesionalcev je težko govoriti o avtonomiji profesije. Na tem mestu pa se postavi vprašanje, kako je tovrstna avtonomija profesionalcev mogoča v hierarhično organizirani strukturi, kot je vojska. Ali je pojem vojaška profesija, vsaj ko gre za profesionalno avtonomijo, pravzaprav oksimoron? Vsi pripadniki vojske so zavezani subordinaciji pri opravljanju svojih nalog. Načelo subordinacije je za vojsko tako temeljno, da se splošno dojema kot del njene kulture. K subordinaciji vse pripadnike SV zavezuje zakon (ZObr-UPB1, 2004, 43. člen). V okviru odločitve nadrejenega so sicer lahko avtonomni, toda ta avtonomnost je v večini primerov omejena na iskanje najustrežnejšega načina izvedbe odločitve nadrejenega, ne glede na to, koliko je odločitev strokovno utemeljena. Skladno z omejeno avtonomijo pa je omejena tudi odgovornost za dejanja v okviru odločitve nadrejenega. Pripadniki vojske tako ne le, da niso poklicani k strokovni presoji odločitev nadrejenih, v okviru katerih morajo delovati, temveč taka presoja, torej kritika, tudi ni zaželeno in dovoljena. Čeprav bi bila po njihovi oceni odločitev nadrejenega strokovno sporna, morajo delovati v okviru in skladno s tako odločitvijo.

Tako hierarhično razmerje velja v celotni strukturi vojske in ne ločuje med profesionalci in drugimi. Tako je tudi častniški zbor kot nosilec vojaške profesije zavezan istemu načelu subordinacije. Res je sicer, da ko gre za razvoj strokovnega znanja, raziskovanje in strokovno razpravo o posameznih vsebinah, torej za razvoj profesije kot celote, subordinacija nima velike vloge, saj gre za načelo, ki ureja predvsem izvajanje službe. Toda za profesijo je bistven prav ta, izvedbeni del, v katerem se uresničuje. In v tem delu je avtonomija vojaških profesionalcev bistveno okrnjena zaradi najpomembnejšega načela hierarhične strukture vojske – subordinacije. Tudi če je torej vojaška profesija navzven avtonomna, njeni člani v njenem izvrševanju večinoma niso. Koliko je torej sploh mogoče govoriti o vojaški profesiji, če je profesionalna avtonomija, ena bistvenih značilnosti profesije, sistemsko okrnjena? Ali pa je treba to profesionalno avtonomijo razumeti zgolj kot že omenjeno avtonomijo vojaške profesije kot celote nasproti drugim dejavnostim, ne glede na heteronomnost njenih članov? Ali je mogoče profesionalno avtonomijo razumeti tako, da se člani profesije z vstopom v vojaško profesijo in sprejetjem njenih specifičnih standardov ravnanja sami zavestno in prostovoljno omejijo na ozko sfero delovanja znotraj meja odločitve nadrejenega, iz svoje strokovne presoje zavestno izključijo strokovno utemeljenost odločitve ter temu rečejo specifična vojaška profesionalna kultura? V tem primeru med seboj trčita dve značilnosti profesije, avtonomija in profesionalna kultura, ki v okviru običajnega in povprečnega razumevanja pojmov avtonomije in subordinacije ne moreta obstajati hkrati.

Dve značilnosti, ki si na prvi pogled ne nasprotujeta, morda trčita tudi, ko govorimo o delovanju znotraj institucionalnega okvira in korporativnosti. Vsaka zase sta ti značilnosti vojaške profesije morda smiselni. Njuno vzporedno navajanje pa zahteva nekaj premisleka o naravi institucionalnega okvira in korporativnosti. Vojaška profesija se realizira v okviru državne vojske, ali pa to ni vojaška profesija – to je poenostavljen pomen institucionalnega okvira v obdobju nacionalne države (glej Žabkar, 2008). Vse državne institucije in organi delujejo zgolj skladno z občim (nacionalnim) interesom, ki ga v običajnih razmerah uteleša država skozi zakonite odločitve njenega vodstva. Vsakršno mešanje posebnih ali celo posamičnih interesov v delovanje državnih organov te oddalji od temeljnega namena njihovega obstoja. Institucionalni okvir delovanja vojaške profesije torej pomeni, da ta deluje izključno v občem interesu, ali pa je pod vprašajem njena profesionalnost. Po drugi strani korporativnost pomeni zasledovanje posebnega interesa korporacije kot združenja mnogih posameznikov z nekim skupnim, vendar ne občim interesom. Če je torej značilnost vojaške profesije tudi korporativnost, se postavi vprašanje, kakšen poseben interes združuje in usmerja korporacijo vojaških profesionalcev in ali je ta posebni interes skladen z občim oziroma mu je podrejen. Samo po sebi to ni nujno in lahko se zgodi, da začne vojaška profesija zasledovati korporativni interes, ki preglasi ali celo nasprotuje njenemu občemu institucionalnemu poslanstvu. Ob oblikovanju in zagovarjanju svojega posebnega interesa se lahko opre na drugo korporacijo vojaških profesionalcev, pri čemer je lahko ta nadnacionalna ali pa izoblikovana v okviru drugega nacionalnega institucionalnega okvira. Posledica obojega je lahko, da korporativni interes vojaških profesionalcev preseže nacionalni institucionalni interesni

okvir, tudi kadar z njim ni v neposrednem nasprotju¹⁶. Iz tega sledi, da sta korporativnost in institucionalni okvir potencialno izključujoči značilnosti, kar navaja na ugotovitev, da je treba določiti, katera izmed teh značilnosti je po prioriteti višja in tako postavlja omejitve pri izražanju druge ali jo morda celo izključuje. Če je prioriteten institucionalni okvir delovanja vojaške profesije, morajo biti s tem institucionalnim okvirom omejene možnosti korporativnosti. Če pa je prioritetna korporativnost in ji torej niso postavljene nikakršne omejitve, potem je nemogoče zagotoviti delovanje v okviru institucionalnega okvira.

Glede na vlogo vojske in v njenem okviru vojaške profesije sta torej vsaj dve značilnosti, ki naj bi bili bistveni za profesijo, vprašljivi. To sta profesionalna avtonomija in korporativnost. Ti značilnosti, ki sta konstitutivni za splošnejši pojem profesije (ne zgolj vojaške), sta tisti, ki postavljata vojaško profesijo nad institucionalni okvir, v katerem naj bi delovala. Vsaj za avtonomijo je bilo že nakazano, da je na ravni avtonomije posamičnih vojaških profesionalcev vprašljiva, vprašljiva pa je tudi na ravni vojaške profesije kot celote. Ta je namreč v okviru razumevanja vojske kot sredstva politike ter njene podreditve civilni oblasti vezana tudi na in omejena s politiko, ki jo oblikujejo in izvajajo pristojni civilni državni organi, in ne zgolj z načeli in običaji lastne stroke. Kar lahko takšno vezanost in omejenost preseže, je zgolj korporativnost, ki posebne interese vojaške profesije postavi in uveljavi nad obćim interesom, zaradi katerega sploh obstaja. Tako vojaška profesija dejansko postane profesija v polnem pomenu besede in vse, kar vojaškim profesionalcem preprečuje ustanavljanje in delo v zasebnih vojaških (varnostnih) podjetjih, je morebitna restriktivna zakonodaja, ki vsakršno vojaško dejavnost veže v institucionalni okvir.

Sklep Vprašanje, ali je SV profesionalna oziroma ali je trenutna pot profesionalizacije prava, je odvisno od tega, kako je definirana vojaška profesija. V sestavku sta prikazana eden izmed mogoćih načinov razumevanja vojaške profesije in eno izmed videnj trenutnega stanja vojaške profesije v SV. Glede na uvodno postavljen namen razprave je mogoće reći, da slovenska vojaška praksa v svojih bistvenih značilnostih trenutno ne ustreza splošnemu pojmu profesije, torej ni mogoće govoriti o slovenski vojaški profesiji. Še posebno se to nanaša na prvo značilnost vsake profesije, strokovno znanje¹⁷. Profesionalnost tako za zdaj ostaja cilj, ki si ga SV vsaj na deklarativni in formalni ravni prizadeva doseći.

Toda vprašanje o možnosti vojaške profesije, postavljeno proti koncu, odpira dilemo o izvornem vprašanju samem. Ali je vpraševanje o profesionalnosti sploh bistveno vprašanje? Bolj kot oznaka profesionalnosti so pomembne jasna vizija in odločitev o

¹⁶ Posledice prevlade korporativnega (pa tudi posamičnega) interesa se lahko kažejo pri neustreznih nabavah opreme, prevzemanju doloćenih tujih konceptov, zagovarjanju tujih interesov ali celo kot neposredno vplivanje tujih korporacij (vojaških ali drugih) na institucionalne odločitve. Primer zadnjega je neprikrito vplivanje oblasti ZDA prek povezav vojaških korporacij na dogajanje v Egiptu februarja 2011 (Bumiller, 2011).

¹⁷ Ugotovitev o podkvalificiranosti slovenskih častnikov povzema tudi Jelušič v razpravi *Kaj lahko obramboslovje prispeva k povećanju profesionalnosti častnikov in častnic Slovenske vojske*. Razprava je bila objavljena v *Biltenu Slovenske vojske*.

tem, katere in kakšne značilnosti v SV želimo, ter temu ustrezna sistemska ureditev službe v SV, in sicer ne glede na to, ali temu rečemo profesionalna vojska ali kako drugače. Splošni pojmi, ki niso zadostno konkretizirani, namreč velikokrat bolj zastrejo kot razjasnijo pogled na pojave, ki naj bi jih definirali. In profesionalnost je lahko takšen pojem.

Ustreznejše kot splošno govorjenje o profesionalnosti in profesionalizaciji je torej povsem konkretno vpraševanje in odločanje o tem, kako zagotoviti ustrezen okvir ter pogoje za razvoj Slovenske vojske kot sodobne vojaške organizacije s specifičnimi nalogami, specifičnimi pogoji dela in iz tega izhajajočimi specifičnimi zahtevami. Nedoslednost pri zagotavljanju pogojev dela in delovanja ob vedno večjih zahtevah in pričakovanjih povzroča frustracijo predvsem med tistimi pripadniki Slovenske vojske, ki naj bi bili nosilci vojaške profesije. Odločiti se za vojsko in ne zahtevati neomejene službe, je sprenevedanje. Odločiti se za vojsko in ji ne zagotoviti osnovnih pogojev za delovanje in realistično usposabljanje, je sprenevedanje. Odločiti se za profesionalno vojsko in popuščati pri temeljnih standardih vojaške stroke, je sprenevedanje. V miru se takšno sprenevedanje lahko prikrije z uprizarjanjem v detajle insceniranih prikaznih vaj, izdajanjem izvrstnih promocijskih izdelkov in dobrimi odnosi z javnostmi. V realni situaciji pa se vsako sprenevedanje povrne kot neučinkovitost in neuspešnost, ki je v bojnih razmerah večinoma povezana z izgubami. Pravo vprašanje torej ni, ali imamo oziroma želimo profesionalno vojsko. Pravo vprašanje je, ali bomo na podlagi lastnega uvida zmogli s teoretičnim mišljenjem oblikovati takšne okvirne pogoje ter metode dela in usposabljanja Slovenske vojske, ki bodo z razpoložljivimi viri omogočali uresničevanje njenega poslanstva v realnih pogojih bojnega delovanja, ne da bi najprej potrebovali lastno travmatično izkušnjo neuspeha. Prav to pa je bistvena lastnost vojaške profesije.

Literatura

1. Bumiller, E., 28. januar 2011. *Egyptian Military Chiefs Cut Pentagon Visit Short*. Spletna stran *New York Times*, (<http://www.nytimes.com/2011/01/29/world/middleeast/29military-egypt.html?scp=6&sq=egypt+military+pentagon&st=nyt>).
2. Bumiller, E., 29. januar 2011. *Calling for Restraint, Pentagon Faces Test of Influence With Ally*. Spletna stran *New York Times*, (<http://www.nytimes.com/2011/01/30/world/middleeast/30military.html?scp=3&sq=egypt+military+pentagon&st=nyt>).
3. Bumiller, E., 10. marec 2011. *Pentagon Places its Best Bet on a General in Egypt*. Spletna stran *New York Times*, (<http://www.nytimes.com/2011/03/11/world/middleeast/11enan.html?scp=1&sq=egypt%20military%20pentagon&st=cse>).
4. Jelušič, L., 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana, FDV.
5. Jelušič, L., 2008. *Kaj lahko obramboslovje prispeva k povečanju profesionalnosti častnikov in častnic Slovenske vojske*; v *Biltenu Slovenske vojske 2008-10/št.1*. Ljubljana, GŠSV.
6. *Kazenski zakonik*. Uradni list RS, št. 55/2008.
7. *Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske do leta 2025*. Uradni list RS, št. 99/2010.
8. Sarkesian, S. C.; Connor, R. E. Jr., 2006. *The US Military Profession into the Twenty-first Century*. New York, Rutledge.

9. *Zakon o obrambi – UPB1. Uradni list RS, št. 103/2004.*
10. *Zakon o vojaški dolžnosti – UPB1. Uradni list RS, št. 108/2002.*
11. *Zakon o službi v Slovenski vojski. Uradni list RS, št. 68/2007.*
12. *Zakon o delovnih razmerjih. Uradni list RS, št. 42/2002.*
13. *Zveza slovenskih častnikov, 2011. Predstavitev organizacije ZSČ. (<http://www.zsc.si/index.php?page=static&item=1>).*
14. *Žabkar, A., 2008. Ahilovi peti sistema izobraževanja častnikov; v Biltenu Slovenske vojske 2008-10/št.1. Ljubljana, GŠSV.*
15. *Žabkar, A., in Svete, U., 2008. Šolanje vojaških profesionalcev med tradicionalnimi izhodišči in (post)modernimi izzivi; v Biltenu Slovenske vojske 2008-10/št.1. Ljubljana, GŠSV.*

SLOVENSKO VOJAŠKO ŠOLSTVO, ZAMUJENE PRILOŽNOSTI IN IZZIVI V PRIHODNOSTI

SLOVENIAN MILITARY EDUCATION, MISSED OPPORTUNITIES AND FUTURE CHALLENGES

Professional article

Povzetek Dvajset let v razvoju vojaške organizacije ne pomeni veliko, če ne vidimo napredka, če smo do doseženega preveč kritični in nič ni dovolj dobro. Zelo bi bilo tudi narobe, če bi se naslonili v udobne naslanjače in bili zadovoljni z doseženim. Pogled nazaj mora biti kritičen. Pred leti sem v članku napisal: »Veliko je pomislekov o ustreznosti vojaških šol, pa tudi o ustreznosti sistema vojaškega izobraževanja in usposabljanja /.../ Napačne pa so ocene, da imamo slabo vojaško šolstvo, da je sistem, v katerem učimo in usposabljammo kader, slab. Moja ugotovitev je, da imamo točno takšne šole, kot jih zmoremo oblikovati. Za obdobje, v katerem smo delovali, je sistem tudi povsem zadoščal. Danes želimo več, boljše, drugačno.« Tudi takrat sem v prispevku podal svoj kritični pogled na narejeno in ponujal druge rešitve za doseganje po mojem mnenju bistvenega cilja in ključne stopnje v razvoju – zagotoviti boljše komplementarnost javnega in internega sistema vojaškega izobraževanja in usposabljanja.

Ključne besede *Vojaško izobraževanje in usposabljanje, profesionalizacija, vojaški moduli.*

Abstract Twenty years in the development of a military organization does not mean much if we are completely satisfied with the progress, if we do not see any progress, if we are too critical of the progress and if we find nothing good enough. It would also be wrong to relax in a comfortable armchair and claim satisfaction with the progress made. One should be critical when looking back. Several years ago, I wrote in one of my articles: »Many question the suitability of military schools as well as the military education and training system... However, the assessments, that our military schools and the system in which we educate and train our personnel are poor, are incorrect. It is in my opinion that we have exactly those types of schools that we are able to shape. This system was completely sufficient for the period in which we operated in. Today people want something more, better, and different.« At

that time, I also made a critical view of the achievements and offered other solutions to attain what I consider a vital objective and key stage in the development - to provide for a better level of complementarity of the public and internal systems of education and training.

Key words *Military education and training, professionalization, military modules.*

Uvod in izhodišča

V vseh letih svojega dela na področju teorije in prakse, naj bo to vojaške, pedagoške, andragoške, izobraževalno-menedžerske in še kakšne, s katero sem se srečeval, sem prihajal do različnih spoznanj. Verjamem, da imajo podobno izkušnjo tudi drugi. In bojim se, da bi natančnejša analiza našega dela pokazala našo skupno resnico, da ne glede na to, koliko se trudimo in kje opravljamo naloge, z delom pogosto ne uspemo preseči ravni večšine. Izkušenejši od mene bi znali povedati, da je to za vojaško organizacijo povsem razumljivo. »Prav nobene znanosti ni v tem, kar počneš,« me je s svojo kmečko logiko starega rezervnega oficirja velikokrat prekinil oče, ko sem se poskušal malo pogovarjati, kakšne tegobe in izzive pred nas postavlja sodobna vojaška organizacija. Mogoče ima prav. Mogoče pa bi tako moralo biti. Mogoče pa v urejenih vojaških organizacijah z dolgo tradicijo delo na kateri koli ravni ne predstavlja »velike znanosti«. Ljudje s primerno izobrazbo, znanjem in izkušnjami opravljajo svoje delo, ki ima v vojski seveda nekaj posebnosti, odvisno od tega, na kateri ravni pač delaš. Na taktični ravni temelji delo na večšini, na strateški se za kakovostno delo potrebuje drugačno znanje, ki ga častnik pridobi z leti dela na različnih ravneh, na različnih dolžnostih, z izkušnjami in kariernim šolanjem. Žal se za majhne vojaške organizacije brez velike tradicije, kot je naša, opisana logika še ne uresničuje v celoti. Verjetno okolja za tako urejeno delo ni preprosto organizirati. Potrebna sta tradicija in znanje. V naših oboroženih silah pogosto doživljamo, da častniki na taktični ravni za svoje delo potrebujejo veliko posebnega znanja, predvsem za opravljanje nalog na področju razvoja, pa naj gre za znanje s področja kadrovskega menedžmenta, tehnično znanje in druga, ki jih imajo v urejenih sistemih starejši pripadniki vojske z veliko izkušnjami in znanjem, pridobljenim v letih vojaške kariere. Ali splošni in vojaški izobraževalni sistem v Sloveniji to zagotavljata? Ali imajo mladi častniki brez izkušenj možnost, da so uspešni?

V svojem prispevku bom zelo na kratko in zelo strnjeno poskušal pogledati v razvoj sistema vojaškega izobraževanja in usposabljanja (v nadaljevanju VIU), in sicer v dveh fazah – razvoj pred profesionalizacijo in po njej. Sistem z zagotavljanjem primerne znanja, spretnosti in navad posameznikom na vseh ravneh vojaške organizacije po mojem prepričanju neposredno vpliva na urejenost delovnega okolja in razmere v vojaški organizaciji. Osrednji predmet moje obravnave bo programski vidik VIU, ki je po moji presoji bistven. Saj ne, da me v sistemu ne zanimajo tudi drugi elementi, vendar jih v tako kratkem besedilu ne morem obravnavati.

Na obeh opisanih stopnjah razvoja sistema VIU smo imeli priložnosti, ki jih po mojem mnenju nismo v celoti izkoristili. Priložnosti smo celo zapisali, uresničitev

pa pogosto ni bila popolna. Menim, da je največkrat odpadlo bistvo oziroma vsebina, večino ustvarjalnega znanja, energije in moči pa smo trošili za organizacijo, zunanjo obliko itn.

Prispevek, ki je pred vami, sem poskušal napisati bolj analitično, pa sem pozneje ugotovil, da bi se spremenil v naštevaje nekakšnih podatkov zadnjih dvajsetih let. Ni moj namen paziti na datume in posamezne diktije, zato sem se odločil esejistično opisati svoj pogled na prehojeno pot in predstaviti pogled na model sistema VIU, ki bi ga na podlagi veljavne zakonodaje in razmer v družbi lahko ustvarili. Zaradi tega pristopa je prispevek (morebiti celo preveč) osebno obarvan.

Menim, da je v mladih, na hitro razvitih in kompleksnih sistemih, torej tudi v Slovenski vojski, na več ravneh mogoče čutiti slabosti, ki so posledica pomanjkanja eksplicitnega znanja. To se verjetno dogaja tudi zaradi slabosti v sistemu VIU, ki bi vojsko moral podpirati.

Pred nekaj leti sem v eni izmed vročih razprav o tem, kaj bi posamezniki v vojski in tudi v ustanovah javnega izobraževalnega sistema morali narediti, da bi razvoj sistema VIU zajel veter v jadra in dosegel pravo dinamiko, doživel presenečenje. Če na kratko parafraziram razpravo: »Zaman se trudite. Politika določa sistem VIU in politika bo odločala in vojski povedala, kaj naj želi, kaj naj naredi.«

Poglejmo torej posledice teh odločitev. V javnem sistemu izobraževanja v Republiki Sloveniji ni vojaških izobraževalnih ustanov. Posameznik, ki želi postati pripadnik SV, mora imeti ustrezno izobrazbo in si po zaposlitvi v Slovenski vojski v Centru za usposabljanje (CU), Šoli za častnike (ŠČ), Šoli za podčastnike (ŠPČ) in Poveljniško-štabni šoli (PŠŠ) pridobiti vojaško znanje oziroma vojaško izobrazbo. Osrednja vojaška izobraževalna ustanova, s stališča vojske je seveda interna, je Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje (PDRIU)¹. V zadnjem obdobju smo razvili in v javni sistem vključili dele programov VIU, ki se sicer izvajajo v interni ustanovi. Najpomembnejši dosežki so²:

- od leta 2003 v Sloveniji poteka šolanje pilotov, ki je v strokovnem delu vključeno v Fakulteto za strojništvo. Vključeno je tudi opravljanje strokovne prakse, ki je po eni strani del fakultetnih obveznosti študentov, po drugi pa je to šolanje bodočih pilotov vojaškega letalstva SV;
- že dalj časa poteka tudi vključevanje programov vojaškega šolanja v program Fakultete za družbene vede oziroma njene Katedre za obramboslovje. V tem trenutku se kot del programa študija politologije, smer obramboslovje, izvaja

¹ PDRIU skrbi za organizacijo, razvoj in izvajanje programov VIU. PDRIU je torej nosilec internega VIU ter raziskovalnega in razvojnega dela in tehnološkega razvoja vojske. Skrbi tudi za uvajanje novega vojaškega znanja prek šolskega sistema v prakso. To je organ poveljevanja in kontrole zavodov, ki jih predstavljajo šole in centri v njegovi sestavi, ter drugih podrejenih organizacijskih enot. V okviru PDRIU delujejo še Šola za tuje jezike, Letalska šola, Gorska šola, Knjižnično-informacijski center in Vojaški muzej.

² Glej tudi: Motiv, Poročilo o izvedbi ciljnega raziskovalnega programa »Model terciarnega izobraževanja za vojsko«. 2007. UP Fakulteta za management Koper, november 2007.

- program s tako imenovanim vojaškim modulom. Del tega modula so posebni predmeti, drugi del pa opravljanje strokovne prakse v SV (vojaški praktikum), med katero pravzaprav poteka temeljno vojaškostrokovno usposabljanje (TVSU);
- na Poveljniško-štabni šoli je del programa poveljniško-štabnega šolanja druge stopnje za častnike vključen v študij specializacije oziroma študij druge bolonjske stopnje (na Fakulteti za družbene vede, Katedri za obramboslovje v Ljubljani, na Fakulteti za logistiko v Celju in Krškem, občasno tudi na Fakulteti za management v Kopru);
- na Višji prometni šoli je uveden študij logistike, v katerega je vključen program poveljniško-štabnega šolanja druge stopnje za podčastnike. Program je nov in pomeni začetek razvoja modela poveljniško-štabnega šolanja podčastnikov, vključenega v javni sistem izobraževanja.

Veliko dlje nismo prišli. V uvodu pogledjmo le še bistvene teoretične okvire, ki jih potrebujemo za razumevanje članka. Kaj razumem kot vojaško izobraževanje in usposabljanje (Furlan in skupina avtorjev, 2006, 35): »VIU sta procesa pridobivanja in razvijanja posebnih in funkcionalnih vojaških znanj, sposobnosti, veščin in navad za izvajanje nalog za potrebe vojaške obrambe in drugih nalog Slovenske vojske.« /.../ »Slovenska vojska razvija sodobno organiziran, celovit in enovit sistem VIU, ki je ob kvalitetnem vodenju sposoben izvesti naloge na področju VIU in je primerljiv s sistemi vojsk v zavezništvu ter povezljiv z javnim izobraževalnim sistemom.« Pri tem »/.../ VIU posameznika v institucijah VIU doma in v tujini ter v tujih javnih izobraževalnih in drugih institucijah zagotavlja pridobivanje vojaške izobrazbe, vojaških in drugih strokovnih znanj ter vojaške in druge strokovne usposobljenosti, pridobivanje vojaških poklicnih kvalifikacij, kontinuirano dopolnjevanje znanj ter oblikovanje posameznika v smislu razvijanja njegovih sposobnosti, iniciativnosti, samostojnosti ter profesionalnega odnosa do opravljanja vojaškega poklica.« Temeljne definicije VIU so opredeljene na doktrinarni ravni in se praktično ne spreminjajo.

Kot že rečeno – sistem VIU ima več podsistemov, elementov, mogočih in potrebnih je več vidikov obravnave. V tem članku se z institucionalnim pogledom na sistem ne bom posebej ukvarjal, čeprav žal lahko ugotovim, da ima v praksi prav ukvarjanje z institucionalizacijo VIU največkrat glavno vlogo. Najmanj sprememb (po ukinitvi služenja vojaškega roka) pravzaprav doživlja vsebinski vidik sistema VIU³, ki je (obravnavan kot interno izobraževanje in usposabljanje) vsebinska in organizacijska nadgradnja procesov splošnega (javnega) izobraževanja in usposabljanja. To je organiziran, načrten in ciljno usmerjen proces pridobivanja in razvijanja posebnega in funkcionalnega vojaškega znanja, sposobnosti, spretnosti in navad za izvajanje nalog vojaške obrambe.

Pomembno se mi zdi, da opredelimo tudi termin znanje, ker je nujno, da vsaj na splošni ravni razlikujemo med *implicitnim in eksplicitnim znanjem* (Andragoška spoznanja 2/2002: Brečko, 3). Implicitno je znanje, ki ga posamezniki »nosimo v

³ Več o tem Toš, D., 2007. *Obrambno in varnostno izobraževanje v nacionalnem obrambno-varnostnem sistemu R Slovenije, seminarski delo. Poljče, 2003.*

glavah«, ki nastane z delom, izkušnjami, z leti ... Eksplicitno pa je tisto znanje, ki »je zapisano v knjigah«, lahko bi rekli, da je kakor koli zapisano na različnih medijih (pri tem ne gre razumeti, da je eksplicitno znanje vse, kar je zapisano, temveč morajo za zapisano veljati neka pravila nastanka, kot so upoštevanje raziskovalnih in znanstveno utemeljenih metodologij, referenc ...) in dostopno drugim. Ni mogoče v celoti pritrđiti teoriji, da je eksplicitno znanje pogoj za implicitno ali obratno, prav tako je po teoriji »/.../ kaj je prej – jajce ali kokoš /.../« težko ugotoviti, katero je po hierarhiji višje. Je pa dejstvo, vojaška organizacija brez eksplicitnega znanja ne preživi, res pa je tudi, da je vojaška organizacija načeloma utemeljena na implicitnem, izkuštenem znanju, ki se po ustreznih poteh (v zadnjem obdobju rečemo temu »učenje iz izkušenj«) ovrednoti in zapiše, predpiše ... Najvišji starešina je najbolj izkušen, njegovo implicitno znanje je najbogatejše.

1 KAJ PO MOJEM MNENJU SPLOH POTREBUJEMO

To je ključno vprašanje, na katerega je po mojem mnenju vojaška stroka kar nekajkrat odgovorila, do sprememb ali bolje rečeno pomembnejših premikov k rešitvam na podlagi teh ocen pa menim, da še nismo prišli.

Integracijo vojaškega internega in javnega izobraževanja smo začeli intenzivneje uresničevati z Obveznimi usmeritvami za preoblikovanje in razvoj sistema VIU v SV (obvezne usmeritve) ter s Konceptom sistema VIU v SV (koncept). Pričakovati je bilo, da bodo zastavljeni cilji, predvsem zaradi hkratnega zelo izpostavljenega procesa profesionalizacije vojske, v celoti doseženi. Moje mnenje je, da je uresničitev koncepta VIU na splošno dobra (institucionalizacija, organizacija oziroma koncentracija razpoložljivih virov itn.), na nekaterih delih pa zelo šibka. Analize so pokazale, da je nekatere cilje treba prenoviti, razširiti itn. Ugotovljeno je bilo⁴, da je v okviru formalnopравnih podlag treba nadgraditi sedanje stanje in zagotoviti razvoj, ki bo omogočil uvedbo takšnega sistema VIU, ki bo javno veljaven ter bo sistemsko in celovito pokrtil izobraževalne potrebe SV, vključene v sistem javnega izobraževanja, na več ravneh kot je to določal koncept, in sicer na ravni srednješolskega izobraževanja oziroma srednjega strokovnega izobraževanja, na ravni višjega strokovnega izobraževanja (raven 6/I), na ravni dodiplomskega (visokošolski študijski programi in univerzitetni študijski programi na prvi bolonjski stopnji, raven 6/II) ter na ravni podiplomskega izobraževanja (magistrski študijski program na drugi bolonjski stopnji, raven 7).

Zamisel je bila, da bi v prvi fazi zagotovili formalno in stvarno vključitev delov vojaških izobraževalnih programov v javni izobraževalni sistem ter razširili krog partnerjev (domačih in v tujini) za izvajanje vojaškega izobraževanja v javnem izobraževalnem sistemu.

⁴ Glej tudi: *Izhodišča za oblikovanje v sistem javnega izobraževanja integrirane vojaške izobraževalne institucije (MO RS, 603-105/2008-3 z dne 16. 8. 2008).*

Tu se je (ponovno) oblikovala tudi zamisel, ki jo je zelo malo posameznikov želelo ali moglo razumeti, o oblikovanju vojaške izobraževalne ustanove, vključene v javni izobraževalni sistem. To ustanovo smo (med drugimi možnostmi) delovno poimenovali vojaški izobraževalni center. Zagotavljal naj bi:

- delovanje integriranih programov VIU v sistemu javnega izobraževanja na vseh ravneh;
- tesnejše povezovanje slovenske javne vojaške izobraževalne ustanove s tujimi javnimi vojaškimi izobraževalnimi ustanovami;
- ohranitev povezave z internim vojaškim izobraževalnim sistemom;
- uresničevanje nalog javne vojaške znanstvenoraziskovalne ustanove.

Zakaj takšna odločitev? Ne vem natančno, kaj so takrat razmišljali v vojaškem vrhu, lahko predstavim svoj pogled na ta obrat. Ko sem analiziral stvarne možnosti za uresničitev zamisli, da bi vojaške programe izvajali v sodelovanju z javnimi izobraževalnimi ustanovami brez svoje, v javnem izobraževalnem sistemu priznane ustanove, ko sem sodeloval na številnih delovnih srečanjih in sestankih s predstavniki javnih izobraževalnih ustanov, sem prišel do spoznanja, da je mogoče zagotoviti večino virov in izpolniti večino pogojev za izvedbo programov. Mogoče je bilo celo oblikovati pričakovanja in zahteve po lastni vsebini, kar, po pravici povedano, v preteklosti ni bilo pravilo, nosilci predmetov so bili pripravljene podajati vsebino točno tako, kot smo mi določili in pričakovali. Vse ustanove, brez izjeme, so postavljale le en pogoj: »Ne posegajte v programe, ki jih že izvajamo. Ti programi so urejeni, financira jih država /.../ pustite to pri miru, o tem se ne pogovarjamo /.../« To je dobesedno pomenilo, da bodo programe izvajali in zagotovili javno priznano izobrazbo, vendar je treba za njihovo uresničitev zagotoviti finance iz vojaškega proračuna, deloma ali v celoti. To seveda za politiko in družbo ni bilo izvedljivo in sprejemljivo. V resnici pa so nekateri v javnem izobraževalnem sistemu že prej izvajani programi VIU, po mojem mnenju neupravičeno, ostali financirani iz vojaškega proračuna. Sklepam, da je bilo narobe to, da nismo zagotovili, da bi se politična raven odločanja tu vmešala in da bi bila na vladni ravni zagotovljena ustrezna stališča o VIU, ki bi bila obvezujoča tudi za druga ministrstva, odgovorna za delovanje javnega izobraževalnega sistema. Mislim, da nam je na tej stopnji zavedanja problema ostala edina mogoča rešitev – spodbudimo razvoj javne vojaške izobraževalne ustanove, ki se bo vključila v javni izobraževalni sistem, tam sama uveljavila programe VIU in si »izborila in odtrgala« del potrebnih finančnih virov za izvedbo programov, vključenih v javni izobraževalni sistem na vseh ravneh šolanja. Očitno bi bilo le tako mogoče zagotoviti za družbo sprejemljivo obliko in način zagotavljanja virov – vse drugo, obseg dejavnosti, vsebina, modularni pristop k vojaškemu izobraževanju, medprogramska in medfakultetna izmenjava predmetov, predavateljev, kreditnih točk itn., vse bi ostalo enako. Delež financiranja vojaškega izobraževanja iz vojaškega proračuna pa bi bil tako bistveno manjši in bolj sprejemljiv.

Zadeva je bila za večino stroke in vojske presenečenje, mislim, da je bila na splošno tudi na MO napačno razumljena. Tudi nekatere javne izobraževalne ustanove so zamisel interpretirale kot nostalgijo okorelih oficirjev in neupravičeno kritiko

njihovega dela. Projekt je bil razumljen ali interpretiran kot poskus vračanja v devetdeseta leta (zamisel o vojaški akademiji) in je zato tudi propadel, prepričan sem tudi, da je precej zavrli ambiciozno zastavljeni razvoj. Škoda.

Pred tremi leti smo v izhodiščih za oblikovanje vojaške izobraževalne ustanove, integrirane v sistem javnega izobraževanja, zapisali, da poleg drugega od projekta pričakujemo še, da:

- se bosta v SV zaradi obsega posebnih potreb vojske (veščinski del VIU, specialistično izobraževanje in usposabljanje itn.) ohranjala sistem internega VIU in interna vojaška izobraževalna ustanova;
- bo PDRIU kot glavna ustanova v sistemu VIU ostal oblikovan kot osnovna struktura za vodenje, usmerjanje in izvajanje izobraževalnega menedžmenta, menedžmenta znanja ter oblikovanje programov in procesov osnovnega vojaškostrokovnega izobraževanja in usposabljanja (OVSIU) posameznikov (za pridobitev poklica – nacionalnih poklicnih kvalifikacij), in sicer tako, da bodo poleg vojaške izobrazbe, zagotovljene v javnem izobraževalnem sistemu, zagotovljeni tudi pridobivanje specialističnega in posebnega strokovnega znanja, posebna vojaškostrokovna usposobljenost za opravljanje nalog v SV ter ustrezna usposobljenost za izvajanje nalog v pogodbeni rezervi. Interno vojaško izobraževanje se usmeri predvsem v zagotavljanje pridobivanja vojaške veščine in vojaškega večinskega znanja na vseh ravneh vojaškega izobraževanja;
- znotraj sistema ostaja VIU nosilec oblikovanja tistega dela programov in procesov dopolnilnega strokovnega (nadaljevalnega, funkcionalnega in dodatnega) izobraževanja oziroma usposabljanja posameznikov (poklicno izpopolnjevanje), ki bo potekalo v internem sistemu in bo odpravljalo pomanjkljivosti pri opravljanju nalog; omogočilo dopolnjevanje znanja do zahtevane stopnje ter nadgradnjo znanja in veščin za opravljanje poklicev na zahtevnejših ravneh; zagotavljalo VIU različnih vrst za neposredno opravljanje povsem določenih del, vlog, funkcij ali nalog na konkretnih delovnih mestih v SV; omogočalo pridobivanje dodatnih znanja in veščin za kakovostnejše opravljanje poklicev in za prehod na civilno delo; v sodelovanju s pristojnimi organi in javnim izobraževalnim sistemom zagotavljalo pridobitev poklicnih licenc kot pogojev za opravljanje nalog na določenem delovnem mestu in podpiralo karierni razvoj posameznika;
- mora sistem VIU tudi voditi, usmerjati in uresničevati programiranje ter usposabljanje skupin, poveljstev in enot ter posameznikov na dolžnosti, tako da bosta zagotovljena nenehno preverjanje dosežene stopnje usposobljenosti in večja pripravljenost poveljstev in enot;
- je pomembna naloga zagotavljati povezavo z javnim izobraževalnim sistemom, tako da bosta vojaški in javni izobraževalni sistem programsko povezana in bo mogoče hkrati z vojaškim obiskovati javne izobraževalne programe ter pridobiti javno priznano stopnjo izobrazbe oziroma tako, da bo sistem VIU nadgradnja javnega izobraževalnega sistema;
- bi se v sistemu VIU ohranili in nadaljevali interni raziskovalna in razvojna dejavnost, ki bosta poleg razvoja sistema VIU zagotavljali tudi del razvojnoraziskovalne dejavnosti na področjih vojaških znanosti, stroke, doktrin, organizacije in

sistemov ter na področju izbora oborožitve in vojaške opreme, in sicer na temeljih dosedanjega razvoja ter skladno z vizijo razvoja vojaške obrambe. Vse seveda v povezavi z javno izobraževalno ustanovo ustrezne ravni, ki bi bila nosilec znanstvenoraziskovalne dejavnosti;

- bi bile v sistemu VIU zagotovljene možnosti različnih oblik vojaškega usposabljanja državljanov (prostovoljno služenje vojaškega roka mladine, strokovnjakov z različnih področij delovanja v državnih organih, gospodarskih družbah in podobno), ki si tako pridobijo znanje z vojaškega in obrambnega področja.

Izhodišča so določala tudi, da je treba zagotoviti, da se v projektu izkoristijo vse prednosti, ki jih za uresničitev že določenih ciljev in nalog VIU posameznika ponujajo javni izobraževalni sistemi v Sloveniji in tujini.

Stališče je bilo, da je za razvoj vojaških poklicev nujno treba na srednji strokovni ravni uveljaviti vojaške module, in sicer na dveh temeljih. Prvi je razvoj strokovnih delov programov srednjega strokovnega izobraževanja, s katerim je treba zagotoviti razvoj vojaških poklicev predvsem na področju tehničnih in naravoslovnih strok. Drugi temelj pa je na srednji strokovni ravni praktični del programov srednjega strokovnega izobraževanja, v okviru katerega bi se s TVSU zagotavljali usposabljanje in urjenje praktičnih vojaških veščin.

Na ravni višjega strokovnega izobraževanja je treba zagotoviti, da se v javni izobraževalni sistem vključi program višje šole za podčastnike, ki po eni strani zagotavlja razvoj skupnega znanja na višji strokovni ravni šolanja podčastnika, po drugi pa vključitev poveljniško-štabnega šolanja podčastnika (vseh treh ravni) v javni izobraževalni sistem.

Na ravni visokega strokovnega in univerzitetnega izobraževanja bi se razvijal nov program študija, ki bi bil temeljni program izobraževanja častnika s skupnim jedrom znanja. Program bi bil organiziran v vojaške module, ki bi jih kot izbirni del končali častniki drugih rodov in služb, ki bi bili za specialistično vojaško stroko primerni. Programi bi potekali na javnih izobraževalnih ustanovah, skladno s predpisanim vojaškim poklicem. Na ravni podiplomskega izobraževanja se sedanji programi na dodiplomski stopnji nadgradijo s podiplomskim študijem, tako da omogočajo vojaško izobraževanje častnika na poveljniško-štabnem izobraževanju na vseh treh ravneh in hkratni študij vojaških modulov po programih podiplomskega izobraževanja.

Glavni nosilec šolanja temeljnih vojaških veščin v Slovenski vojski bi morali ostati centri za usposabljanje za raven TVSU, ŠPČ za raven osnovnih vojaških veščin in podčastnika, ŠČ za raven temeljnega vojaškega znanja in veščin za častnike ter PŠŠ za raven poveljniško-štabnega šolanja starešin SV. Hkrati bi ti vojaški centri in šole ostali osnovni nosilci sodelovanja z javno vojaško izobraževalno ustanovo ter drugimi javnimi izobraževalnimi ustanovami pri izvajanju v javni sistem integriranih programov vojaškega izobraževanja.

Dokument je po mojem mnenju odkrito podprl tudi nadaljnji razvoj sistema štipendiranja, predvsem študentov, ki se izobražujejo v programih vojaškega izobraževanja in usposabljanja, kar bi moralo biti temeljno načelo novačenja častniškega kadra.

2 MEJNIKI V PRILOŽNOSTIH IN OPREDELITEV ZAMUD

Vojaški sistem kot celota, tudi sistem VIU in znotraj njega procesi VIU, je od osamosvojitve (del programov se je izvajal že prej) doživljal pomembne spremembe. Vsako obdobje ima svoje značilnosti, žal po mojem mnenju tudi nekaj zamujenih priložnosti.

2.1 Od učnih centrov do poklicne vojske

Katere so glavne značilnosti tega obdobja, ki je trajalo od ustanovitve učnih centrov (1991) do konca naborniške vojske (2003)?

Če ostanem na splošni ravni in zanemarim posebne oblike usposabljanja poklicnih struktur SV (specialne sile itn.) lahko rečem, da pri usposabljanju vojakov v tem obdobju poznamo dve kategoriji. Na eni strani so se usposabljali vojaki stalne sestave, na drugi pa vojaki naborniki.

Ugotavljam, da med obema kategorijama ni pomembnih razlik v organizaciji ali vsebini. Natančna analiza posameznih programov bi sicer pokazala nekaj vsebinskih ali organizacijskih odklonov, drugače pa je za celotno obdobje značilno, da usposabljanje vojakov vsebinsko in organizacijsko temelji na izkušnjah in znanju, pridobljenih v nekdanji skupni vojski.

Pri VIU podčastnikov se v obravnavanem obdobju zgodi najmanj sprememb. Podčastnike je slovenska vojska v organizacijskem pa tudi vsebinskem smislu dobivala na način, ki je bil primerljiv s tistim v nekdanji skupni državi. Največja slabost tega sistema je bila v načinu usposabljanja, kar se je najbolj pokazalo pozneje, ko sta se začela povečevati področje dela in odgovornosti podčastniškega zbora in skupni delež v številu zaposlenih. V obdobju pred ukinitvijo naborniške vojske smo poznali šolo za podčastnike stalne sestave in usposabljanje (tečaj) nabornikov za poveljnike oddelkov. Programski in vsebinski del sta bila povsem neprimerljiva, temu primerno pa tudi raven vojaškega znanja in obseg kompetenc, ki jih je imel podčastnik stalne ali podčastnik rezervne sestave SV.

Prav tako je bilo pri šolanju častnikov. Ne moremo sicer reči, da je bilo v vsebini veliko razlik med šolanjem častnikov stalne in častnikov rezervne sestave (šolanje je potekalo nekako vzporedno, le za STAS se ni končalo v pol leta). Vsekakor pa je temeljilo na podobnih izhodiščih, kot jih je imela vojska nekdanje skupne države. Že površna analiza sistemov novačenja častniškega zbora pokaže, da pravzaprav ni šlo za neko naključno kontinuiteto nam znanega, temveč za opredelitev in izbor sistema vojaškega šolanja, ki je bil za politiko in stroko takrat sprejemljiv. Znano je, da je v

sodobnih vojskah tak sistem primerljiv z enim izmed načinov pridobivanja častniškega zbora (večina sodobnih držav kombinira več sistemov novačenja in vstopa v častniški zbor: prek javno priznane vojaške akademije; z ulice z ustrezno stopnjo izobrazbe in vključevanjem v večšinsko šolanje itn.). V nekaterih vojskah je sistem večšinskega šolanja dela častniškega zbora zelo cenjen in nepogrešljiv (znano je, kako cenijo tako šolane častnike v Veliki Britaniji in še kje). Treba je seveda priznati, da smo ena redkih držav, ki je imela le tak način vključevanja v častniški zbor in da je ta sistem doživljal razcvet v vojaških organizacijah, v katerih razvijajo vseživljenjski karierni model častnika.

Nekaj izzivov, ki jih morebiti nismo izkoristili:

- vojska je temeljila na množičnosti in kakršne koli razvojne težnje se takrat žal niso dotaknile vojakov in podčastniškega zbora;
- razvojni potencial SV se je do začetka profesionalizacije na področju VIU v večjem delu ukvarjal s častniškim zborom. Dokumenti tistega časa so zelo zanimivi. Večina zamisli je bila obravnavana na prvem posvetu o izobraževanju častnikov SV, o čemer priča tudi Zbornik (Ljubljana, 1995). Velika škoda je, da se večina sklepov tega posveta ni uvedla v vojaški izobraževalni sistem. Zamisli nakazujejo številne rešitve, od javne vojaške izobraževalne ustanove do prepričanja, da ni ničesar, kar bi bilo treba spremeniti. Vmes so zamisli o vojaških katedrah na izbranih fakultetah, ki so bile zelo blizu zamislilim o vojaških modulih, ki so se pravzaprav uveljavili v obdobju tik pred začetkom profesionalizacije;
- poveljniško-štabno šolanje častnikov in druge oblike funkcionalnega izobraževanja in usposabljanja ne doživljajo posebnih razprav o razvoju, čeprav sta se prav v okviru prej omenjenega posveta gosta in razpravljavca iz Nemčije in Avstrije dotaknila tudi te problematike.

2.2 Profesionalizacija

Povsem razumljivo mi je, da je obdobje profesionalizacije z razvojem profesionalne vojske pomembno posegalo tudi v razvoj sistema VIU. Ne nazadnje je del tako imenovanega projekta PROVOJ v pomembnem delu posegel na področje VIU:

- večji del projekta PROVOJ se je v sistem VIU uvedel prek obveznih usmeritev za preoblikovanje in razvoj sistema VIU, drugi del pa je potekal s posebnim projektom, katerega rezultat so ustanovitev in delovanje Centra za usposabljanje (CU) ter Centra za bojno usposabljanje poveljstev in enot (CBU). Osvetliti bom poskušal neizkoriščene priložnosti in slabosti pri delovanju CU, ki je mojemu mnenju odlična in dobro organizirana ustanova, povsem primerljiva s podobnimi v tujini. Žal pa smo se osredinili le na en del poslanstva take ustanove. Da bi racionalizirali delovanje SV, bi to ustanovo morali reorganizirati, tako da bi sprejela tudi druge izzive, ne le izvajanje programa TVSU. Menim, da bi ustanova morala najti ter razvijati trdno in skupno jedro z enotami SV, ki so zdaj odgovorne za osnovno vojaško usposabljanje za vojaške poklice. Prav v tej slabosti se kaže temeljna neizkoriščena priložnost tega obdobja – uvajanje vojaških nacionalnih poklicnih kvalifikacij, ki bi vojaškemu delu vojske zagotovile bistveno večjo konkurenčnost na notranjem in zunanem trgu delovne sile. Ker ta del projekta

- ni uresničen, osnovno izobrazbo še vedno povsem zanemarjamo pri odločanju, kakšno »vlogo« bo posameznik v vojski imel. Menim, da je za vojsko še vedno sprejemljivo, da ima nekdo najmanj zahtevano stopnjo izobrazbe, kakšna je ta izobrazba, pa je pomembno v (pre)majhnem delu odločanja o karieri pripadnika. Temu primeren je tudi poznejši odnos do vojaške usposobljenosti. Prepričan sem, da je prav v tem odnosu do znanja ena večjih slabosti naše vojske. Po eni strani srečujemo visoko zavedanje o nujnosti, da posameznik obvladuje sebe, orožje in opremo, ki ju upravlja, ter okolje v katerem deluje, po drugi pa popolno zapostavljanje znanja, ki je podlaga posameznikovi splošni izobrazbi, razgledanosti itn. Zapostavljanje izobrazbe je značilno le za množične naborniške vojske, v katerih posameznik znotraj vojaške organizacije prevzema bistveno manjšo, zelo ozko (povsem večšinsko) vlogo, kot je to znano oziroma nujno za poklicne vojske;
- z necelovito uvedbo obveznih usmeritev in izhodišč za oblikovanje v sistem javnega izobraževanja vključene vojaške izobraževalne ustanove so po mojem mnenju ostale nekatere pomanjkljivosti:
 - zamudili smo urejanje in gradnjo sistema srednješolskega oziroma srednjega strokovnega izobraževanja vojakov in podčastnikov in v tej povezavi zagotavljanje nacionalnih poklicnih kvalifikacij ter visoko strokovno in tehnično izobraženega kadra, nujnega za delovanje in vzdrževanje sodobnih, sofisticiranih in tehnološko visoko zahtevnih oborožitvenih sistemov,
 - razvoj poveljniško-štabnega šolanja podčastnikov ne napreduje,
 - razvoj v javni sistem vključenega dodiplomskega in podiplomskega šolanja častnikov je zastal na stopnji, ki ne kaže zelenega končnega stanja,
 - interna razvojno-raziskovalna dejavnost ne daje ustreznih rezultatov,
 - razvoj sistema in rezultati delovanja znanstvenoraziskovalne dejavnosti na področju vojaške znanosti in vojaških ved, teorije in prakse vojne večšine, vojaških sistemov in vojaške organizacije so po moji presoji preslabi.

3 MOJ POGLED NA IZZIVE

Kaj nas čaka? Kako nadoknaditi zamujeno, kako in kje nadgraditi izvedeno? Katere so prave smeri? Kje so razlogi, kakšne bi morale biti odločitve? V zadnjem obdobju interni izobraževalni sistem SV po mojem mnenju kaže vedno večje slabosti. Veliko preveč je treba vlagati organizacijskih in kadrovskih naporov, da ohranjamo doseženo raven kakovosti uresničevanja nalog. Napredka na področju razvoja sistema VIU po mojem praktično ni.

Glavni razlogi za integracijo dela programov vojaškega internega VIU v javni sistem izobraževanja se pojavljajo s potrebo oziroma zahtevo po konkurenčnosti vojaškega strokovnjaka na trgu delovne sile. Tu je seveda še nekaj drugih vidikov in razlogov. Z ustvarjenjem povezav internega v javni izobraževalni sistem bi se prav gotovo povečala kakovost izobraževanja, ustvarjena bi bila širša konkurenca med strokovnjaki in izvajalci. Ne smemo zanemariti, da bi se tako lahko izognili vplivu »dnevnik potrebe poveljnikov«, za katere je znano, da na kakovost izvajanja programov zaradi

operativnih potreb vojske ne vplivajo ravno pozitivno, s čimer bi se prav gotovo zagotavljala stabilnost posameznih izobraževalnih programov.

V obdobjih velikih naborniških vojsk so bili starešine strokovnjaki za poveljevanje v boju, pedagogi, andragogi, poveljniki in vzgojitelji⁵. S profesionalizacijo in novo vlogo vojske se kompetence, znanje in pristojnosti starešin spreminjajo. Danes starešine opravljajo dolžnosti, zaradi katerih so pogosto v samostojni vlogi na terenu, so v položajih, ko morajo razumeti splošno družbeno okolje in obvladovati stike z javnostjo, vse bolj pa morajo razumeti in obvladati tudi novo tehnologijo, kar je glede na to, da smo na prehodu v informacijsko družbo, nova zahtevna naloga. Izziv je tudi določitev znanja in usposobljenosti, potrebnih na posameznih področjih, ki morajo vključevati vse od splošnega do veččinskega znanja. Do zdaj so bile glavne vsebine OVSIU starešin voditeljstvo, večšina poveljevanja in vodenje enot. Že v sedanjih programih smo ugotavljali pomanjkljivosti, na primer pri uresničevanju vzgojnih funkcij v VIU, pomanjkljivo tehnično usmeritev izobraževanja in usposabljanja častnikov itn.

Menim, da je danes glavno vprašanje vzpostavljanje ravnovesja med tehnično in družboslovno usmeritvijo vojaškega starešinskega kadra. Uveljavljeno je stališče, da morajo imeti častniki splošno znanje z družboslovno-humanističnih področij, nadgrajeno s tehničnim, informacijskim in drugimi vrstami znanja, spretnosti in usposobljenosti.

Z uveljavitvijo spremenjene vloge podčastniške strukture se v resnici zožuje delovno področje častnikov. Podčastniki so nosilci neposrednega vodenja, delitve neposrednega dela, veččinskega individualnega usposabljanja in rutinskih nalog. Povečala se je možnost, da se častniki še bolj usmerijo v posredno vodenje ter štabne dejavnosti in strokovnost na višji ravni. Hkrati pa se večja potreba po širjenju podčastniškega izobraževalnega področja.

Prepričan sem, da je pomanjkanje posebne vojaške raziskovalne in znanstvenoraziskovalne dejavnosti na takšni stopnji, da je nujno ukrepati, poiskati je treba nove rešitve. Prepričan sem, da je na tem posebnem področju, predvsem zaradi nerazvitih posebnih vojaških strok in pomanjkljive tradicije, iskanje primernih rešitev najtežje. Svojo razvojno in raziskovalno dejavnost ter razvoj vojaške stroke je treba nadgraditi znotraj lastnega sistema VIU, znanstvenoraziskovalno dejavnost, od veččinske in tehniške do znanstveno-teoretične ravni, pa v okviru izobraževalnih ustanov, ki izvajajo dodiplomske in podiplomske programe vojaškega izobraževanja. Treba je biti vztrajen, strpen in iskati ter graditi dolgoročno zastavljeno vizijo. Na tej podlagi pride tradicija.

⁵ Več o tem tudi Toš, D., 2008. Vojaški izobraževalni sistem – realnost ali muha enodnevnica. V: Bilten Slovenske vojske, maj 2008 -10/št. 1, stran 97–121.

3.1 Visokošolsko izobraževanje

Možnosti za vključitev vojaškega izobraževanja v javni sistem na stopnji visokošolskega izobraževanja:

- nadaljnji razvoj programov, vključenih v javne visokošolske izobraževalne ustanove, ki bodo zagotavljali:
 - razvoj in vključitev programa izobraževanja za častnika SV,
 - razvoj in vključitev vojaških predmetov in vsebin, ki bodo osrednji del navedenega študija, hkrati pa izbirni del (vrednoten s kreditnimi točkami) za študij na drugih fakultetah, ki bodo izobraževale druge profile častnikov SV,
 - razvoj in vključitev programov izobraževanja častnikov na drugi stopnji poveljniško-štabnega šolanja, ki bo hkrati veljalo kot študij na drugi bolonjski stopnji;
- vključitev splošnega in teoretičnega dela šole za častnike (ustrezno vrednotenega s kreditnimi točkami) v programe študija, vključene v javni sistem izobraževanja, po katerih se izobražujejo bodoči častniki;
- vključitev TVSU kot del obvezne delovne prakse (ki ima ustrezen del kreditnih točk) vključene v javni sistem izobraževanja v vse programe študija, po katerih se izobražujejo bodoči častniki,
- razvoj neposredno podprte znanstvenoraziskovalne dejavnosti na področju vojaških ved in vojaške znanosti.

3.2 Višje strokovno izobraževanje

Višje strokovno izobraževanje dopolnjuje oziroma zaokroža ponudbo v terciarnem izobraževanju in je postalo njegov nepogrešljivi del. Čedalje pogosteje se tudi v Evropi poudarja nujnost kratkega terciarnega izobraževanja (kratki terciarni programi), imenovanega »tertiary short cycle education« oziroma »sub-degree level« ali »short cycle level«, krajše terciarno izobraževanje. Ta vrsta izobraževanja je v bolonjskem procesu upoštevana kot most med njim in stopenjskim (visokošolskim) študijem. Seveda je treba za to razvijati sistem kreditnih točk, prilog k diplomam, akreditacijo programov in sistem kakovosti.

Možnosti za integracijo VIU v javni sistem visokošolskega izobraževanja na tej stopnji so:

- nadaljevanje razvoja vojaških modulov v programih javnih višješolskih ustanov, ki bi zagotavljali razvoj in vključitev programov izobraževanja podčastnikov na drugi stopnji poveljniško-štabnega šolanja, hkrati pa bi ponujali možnost študija na drugi bolonjski stopnji;
- razvoj neposredno podprte znanstvenoraziskovalne dejavnosti na področju vojaških ved in vojaške znanosti.

3.3 Srednje tehniško in srednje strokovno izobraževanje

Srednje strokovno oziroma srednje tehniško izobraževanje je namenjeno učencem, ki so uspešno končali osnovno šolo ali nižjo poklicno šolo, in traja štiri leta. Po eni strani omogoča poklicno usposobljenost, po drugi pa ustrezno pripravo za

nadaljnji študij v programih višjega in visokega strokovnega izobraževanja. Srednje strokovno izobraževanje vključuje v precej enakovrednem obsegu splošnoizobraževalne predmete in strokovno-teoretične predmete ter praktično izobraževanje v neposrednem delovnem procesu. Omenim naj, da programi omogočajo izbiro in s tem usmerjanje dijakov v ožja in specialna strokovna področja. Izobraževanje se konča s poklicno maturo, ki je sestavljena iz obveznih predmetov (slovenski jezik in strokovno-teoretični predmet) ter izbirnih predmetov (tuji jezik ali matematika ter izdelek oziroma storitev z zagovorom ali seminarska naloga ali ustni ali pisni izpit iz četrtega predmeta).

Možnosti za integracijo VIU v javni sistem izobraževanja na tej stopnji:

- vključitev splošnega in teoretičnega dela predvsem OVSU za VED vojak v programe vojaškega šolanja, vključenega v javni sistem;
- vključitev TVSU kot dela obvezne delovne prakse v srednje strokovne šole, v katerih bi se oblikovali deli programov šolanja kadra za SV;
- če bi se odločili za razvoj nove kategorije podčastnikov – tehnični podčastniki, bi v okviru srednjih strokovnih šol lahko opravili splošni teoretični del programa šole za podčastnike.

4 PROGRAMI VIU, PRIMERNI ZA VKLJUČITEV V JAVNI SISTEM IZOBRAŽEVANJA

4.1 Temeljno vojaškostrokovno usposabljanje

Temeljno vojaškostrokovno usposabljanje (TVSU) je osrednji program CU. Program v prvem delu zagotavlja pridobivanje skupnega jedra veščin, navad in znanja, ki jih potrebuje kandidat za vojaško osebo za delo v vojski in preživetje na bojišču. Na tej podlagi se pozneje nadgrajuje njegova usposobljenost z znanjem in veščinami, ki jih kandidat potrebuje za poklicno kariero v vojski ali za opravljanje nalog v rezervni sestavi SV. Program je oblikovan iz potreb, izhajajočih iz značilnosti vojaškega poklica v sodobnih oboroženih silah, ki zahtevajo dobro usposobljenega pripadnika oboroženih sil, in iz značilnosti poklicne vojske, dopolnjene s pogodbeno rezervo, ter značilnosti sodobnega bojišča.

Prav zaradi tega (temeljni elementi vojaškega poklica) je TVSU prvi izmed programov, ki ga je mogoče in treba vključiti v javni sistem izobraževanja. Deloma so tu že vidni uspehi, kot je navedeno v enem prejšnjih poglavij. Prav model, ki se izvaja, je tisti, ki bi bil lahko uveden na vseh ravneh.

Ker TVSU prinaša učenje veščin, je primerno, da se v javne programe izobraževanja uvede kot del obveznega praktičnega usposabljanja (delovne prakse), ki se izvaja tako na srednji strokovni kot tudi na univerzitetni ravni.

4.2 Programi osnovnega vojaškostrokovnega usposabljanja

Programi osnovnega vojaškostrokovnega usposabljanja (OVSU) za različne vojaške evidenčne dolžnosti (VED) vojakov sestavljajo interno vojaško izobraževanje, katerega del bi skladno z veljavno javno zakonodajo v resnici lahko predstavljal pridobivanje *nacionalnih poklicnih kvalifikacij*. Z uveljavljanjem nacionalnih poklicnih kvalifikacij bi bilo zagotovljeno, da bi ta del internega vojaškega izobraževanja prerasel v javno priznano usposabljanje.

Predvsem programi srednjega strokovnega izobraževanja različnih smeri s strokovnim delom programa in tretjim delom, ki predstavlja tako imenovani prosti kurikulum, dajejo veliko možnosti za integracijo dela OVSU za VED vojak v redne javne programe izobraževanja.

4.3 Program OVSIU častnikov

Program OVSIU je osrednji program na Šoli za častnike, po katerem se izobražujejo bodoči častniki. Slušatelji z njim pridobijo temeljno splošno, vojaško in specialistično znanje ter praktične veščine, ki zagotavljajo uspešno izvajanje vseh nalog v slovenskem in mednarodnem vojaškem okolju. Slušatelji se pripravljajo za prevzem in vodenje enot (vod) rodov in služb.

Tudi ta program je trenutno pretežno veščinsko naravnani. Deloma splošni, predvsem pa teoretični del programa bi bilo treba vključiti v programe v javnem sistemu izobraževanja, specialistični, predvsem veščinski del, pa bo moral ostati kot interno izobraževanje, s katerim bomo zagotovili, da bo posameznik imel znanje in veščine za poveljevanje različnim vrstam vodov oziroma za opravljanje različnih začetnih častniških dolžnosti.

Moje stališče je, da bi morali TVSU in OVSIU častnikov organizirati kot kombinacijo štipendiranja oziroma zaposlitve, bivanja v študentskih domovih, kreditnega dodiplomskega izobraževanja in poletnega praktičnega usposabljanja (terensko usposabljanje, pridobivanje vojaških veščin, delovna praksa, praktične vaje pri predmetu taktika) ter pri tem zagotoviti tak sistem pridobivanja znanja, da bodo kandidati v dodiplomskem izobraževanju (za določen poklicni profil na izbrani fakulteti) pridobili tudi temeljno vojaško znanje in vojaške veščine.

Ideja o programu študija vojaških ved temelji na zamisli o enem programu z več jedri študija. Osrednje jedro bi bili predmeti vojaškega študija, druga jedra pa bi za bodoče častnike SV zagotavljala izbirne predmete tudi za druge programe študija na drugih fakultetah⁶.

⁶ Več o tem tudi Toš, D., 2008. Vojaški izobraževalni sistem – realnost ali muha enodnevnica. V: Bilten Slovenske vojske, maj 2008 -10/št. 1, stran 97–121.

Splošni poklicni
profili začetnih
dolžnosti
častnika so:

Rod – služba SV	Primerni temeljni študij	Opomba
pehota	obramboslovne vede, varstvoslovne vede, vojaške vede	
oklepne enote mehanizirane enote motorizirane enote	strojništvo	
artilerija	strojništvo	
inženirstvo	gradbeništvo	smer nizke gradnje
zveze	elektrotehnika	smer telekomunikacije
RKBO	kemija in kemijska tehnologija, biotehniške vede	
ZO, raketne enote ZO	tehnične smeri	smer elektrotehnika in/ali avtomatizacija procesov
ZO, nadzor zračnega prostora	tehnične smeri, promet in logistika (pomorstvo in promet)	smeri elektrotehnika avtomatizacija procesov, računalništvo in informatika
		smer zračni promet
letalstvo – piloti	strojništvo	smer letalstvo
letalstvo – inženirji	strojništvo	smer letalstvo
pomorstvo	pomorstvo in promet,	
logistika – oskrba	logistika	
logistika – vzdrževanje	strojništvo	
logistika – premiki in transport	pomorstvo in promet, logistika	smer tehnologija prometa
logistika – zdravstvena služba	medicina, zdravstvo	
logistika – finančna služba	ekonomija	
logistika – infrastruktura	gradbeništvo	

Izbirna jedra bi bili predmeti v šestih skupinah:

1. skupina – vojaške vede:

- teorija taktike in drugih vojaških ved,
- pehotni (sodobni) oborožitveni sistemi,
- vojaški/obrambni menedžment in vojaško poveljevanje,
- polemologija,
- obrambni in varnostni ter primerjalni obrambni sistemi;

2. skupina – vojaške veščine (20 KT):

- vojaški praktikum 1, 2, 3, 4 – štirikrat po tri tedne,
- pehotna oborožitev s poukom streljanja,
- taktika (veščina),
- mednarodno vojaško pravo in pravo za častnike;

3. skupina – družboslovne vede:

- obča politologija,
- politični sistem RS in temelji državne ureditve,
- mednarodni odnosi z osnovami prava oboroženih spopadov,
- slovenski jezik, slovensko vojaško izrazje in osnove komunikacije;

4. skupina – civilno-vojaške vede:

- splošna vojaška zgodovina in vojaška zgodovina Slovenije in Slovencev,
- socialna in politična ter vojaška psihologija,
- sociologija in politologija vojske,
- vojaška geografija, kartografija in topografija,
- informatizacija sodobnih oboroženih sil in prostorska informatika;

5. skupina – naravoslovne vede:

- matematika,
- tehnološki sistemi z osnovami ekologije;

6. skupina – tehniške vede

- osnove konstrukcije in materialov;
- temelji mehanike z balistiko;
- osnove mehatronike.

Osrednje jedro študija, katerega glavni del bi bilo visoko strokovno šolanje častnikov pehote, bi obsegal področja študija:

1. ekonomske vede:

- temelji ekonomije;

2. politologija:

- obča politologija, politološka zgodovina in primerjalni politični sistem,
- politični sistem RS in temelji državne ureditve;

3. mednarodni odnosi:

- mednarodni odnosi z osnovami prava oboroženih spopadov,
- mednarodne integracije in varnost v mednarodnih odnosih;

4. metodologija in informatika:

- metode družboslovnega raziskovanja,
- statistika,
- uvod v družboslovno informatiko;

5. psihologija:

- obča psihologija,
- sociološka in politična psihologija;

6. sociologija:

- obča sociologija,
- sociologija organizacije;

7. organizacijske vede in menedžment:

- osnove organizacije in menedžmenta,
- splošni in strateški menedžment,
- ravnanje z ljudmi;

8. jezikoslovno izobraževanje:

- tuji jezik,
- slovenski jezik in slovensko vojaško izrazje,
- komunikologija (javno nastopanje, retorika in komuniciranje);

9. upravno pravo in javna uprava:

- upravno pravo in javna uprava;

10. civilna obramba:

- teorija civilne obrambe,
- kriza, krizno upravljanje in sodobna varnost;

11. filozofija:

- filozofija in etika;

12. športna vzgoja.

4.4 Program OVSIU podčastnikov

Osrednji program ŠPČ je program OVSIU kandidatov za podčastnike, ki se izvaja v dveh fazah. Prva obsega pridobivanje splošnega vojaškostrokovnega znanja in vojaških veščin, druga pa zagotavlja pridobivanje specialističnega vojaškostrokovnega znanja o ustreznem rodu ali službi. Ker gre za izrazito večinsko usmerjeno izobraževanje, menimo, da to šolanje lahko ostane v internem sistemu izobraževanja SV.

Zaradi posebne dolžnosti, katere kakovostno opravljanje je v pomembnem delu pri podčastniku odvisno od praktičnih izkušenj, ki jih posameznik lahko pridobi le kot vojak, vodja tima, skupine, posadke itn., se pri OVSIU podčastnikov ni mogoče opreti na srednješolsko izobraževanje. Nekatero vojsko v svetu sicer delajo izjeme pri nekaterih tipih podčastnikov, pri katerih je v primerjavi z izkušnjami v prednosti strokovno znanje (tako imenovani tehnični podčastniki), vendar se v SV za takšen razvoj podčastnikov (še) nismo odločili.

4.5 Programi poveljniško-štabnega šolanja

Poveljniško-štabna šola izvaja najzahtevnejši del nadaljevalnega vojaškostrokovnega izobraževanja oziroma usposabljanja častnikov Slovenske vojske za upravljanje upravno-strokovnih, štabnih, menedžerskih in poveljniških dolžnosti. Šola izvaja večmesečno izobraževanje in usposabljanje poveljstev, poveljnikov in štabnih častnikov za poveljevanje enotam ter opravljanje štabnih funkcij v generalštabu in na poveljstvih SV, pa tudi na poveljstvih združenih operativnih sestav mirovnih sil.

Poveljniško-štabno šolanje podčastnikov poteka na treh ravneh (nadaljevalno, višje in visoko) prav tako poveljniško-štabno šolanje častnikov (štabno, višještabno, generalštabno).

Programi izobraževanja in usposabljanja obsegajo pridobivanje znanja in navad po standardih, ki omogočajo in zagotavljajo povezljivost SV z vojskami držav članic Nata. Temeljni poudarek je na taktiki, operatiki in vojaškem voditeljstvu ter štabnem delu. Pri zahtevnejšem vojaškostrokovnem izobraževanju poveljnikov in častnikov na poveljstvih in v štabih prihaja v celotni Evropi do hitrih sprememb. Te so posledica spreminjajočih se obrambnodoktrinarnih in strateških opredelitev v programih ter metodah in pristopih izobraževanja.

Prva stopnja poveljniškega šolanja je v obeh primerih (častniškem in podčastniškem) izrazito veščinsko naravnana, zato bi bilo po mojem mnenju tudi v prihodnje treba ohraniti te programe v internem izobraževalnem sistemu SV. Predvidevati je mogoče, da bi bilo glede na vsebino, obseg in zahtevnost šolanja mogoče programe ovrednotiti s 15 do 20 kreditnimi točkami po ECTS (European Credit Transfer and Accumulation System), ki bi jih seveda bilo mogoče uveljaviti na drugi stopnji poveljniško-štabnega šolanja⁷.

Z drugo stopnjo poveljniško-štabnega šolanja v obeh primerih (častniškem in podčastniškem) je treba nadaljevati vključevanje v javni sistem izobraževanja, tako da bo neposredno povezana s študijem v javnem sistemu izobraževanja. Gre za študij na drugi bolonjski stopnji za šolanje častnika ter izobraževanje na visoki strokovni stopnji za podčastnika. V obeh primerih bi bilo na tej stopnji izobraževanja treba začeti uveljavljati kreditne točke, pridobljene na prvi stopnji poveljniškega šolanja. Na stopnji višjega štabnega VIU častnika je treba ohraniti strokovno in vojaško specializacijo posameznika. VIU mora biti na tej stopnji usmerjen v študij splošnih vojaških ter vojaških družboslovnih in drugih ved. Osebo specializacijo posameznika je treba ohraniti na štirih ali petih smereh v strokah, pomembnih za razvoj in vodenje vojske (splošni menedžment, logistika, kadri, informatika in telekomunikacije, mednarodni odnosi itn.), kar v nadaljevanju pomeni usmeritev posameznika v posamezno dejavnost v vojski.

⁷ Več o tem tudi v Toš, D., 2008. *Vojaški izobraževalni sistem – realnost ali muha enodnevnicca*. V: *Bilten Slovenske vojske, maj 2008 – 10/št. 1, stran 97–121*.

Tudi šolanje podčastnika na tej stopnji bi moralo biti modelirano in vsebinsko oblikovano tako, da podčastnik poleg civilnega pridobi tudi vojaško znanje in javno priznano listino. Podčastniki bi se glede na potrebe SV izobrazili po ustreznih programih višjih strokovnih šol, ki strokovno podpirajo opravljanje predvidene dolžnosti v SV (tehnične smeri, logistika in promet, informatika in telekomunikacije, policijska akademija, organizacija itn.). Slušatelji bi se usposobili tudi v vojaških predmetih in tako poleg javno priznane višje stopnje strokovne izobrazbe pridobili vojaško znanje za opravljanje dolžnosti višjih podčastnikov.

Tretja stopnja poveljniškega šolanja častnikov je generalštabno šolanje častnikov, ki bi ga bilo v javni sistem izobraževanja treba vključiti tako, da bi omogočalo poglobljeno izobraževanje častnikov. Na tej stopnji bi ohranjali le še študij strateškega menedžmenta in študij na področju nacionalnega obrambno-varnostnega sistema oziroma zadev. Lahko se nadgradi tudi znanje o strateškem vodenju (predvsem mirnodobno, pa tudi vojno, ravnanje z viri, pravo, strateško odločanje itn.), študij elementov nacionalne moči in njihov vpliv na nacionalno varnost (osnovni: ekonomija, diplomacija, vojska, informacijska dejavnost; dodatni: kultura, zavezništva, okolje ... notranja in zunanja varnost itn.), študij nacionalne in mednarodne varnosti (obrambno-varnostni sistem – nacionalni, zavezniški in mednarodni) ter seveda vojaške strategije, velike strategije in operatike.

Tretja stopnja šolanja podčastnikov predstavlja nadaljevanje šolanja na dodiplomski stopnji, pri čemer se podčastniki usposobijo za opravljanje najvišjih podčastniških dolžnosti. Poudarek bi moral biti na študiju razvoja in uporabe oboroženih sil v globalnem mednarodnem okolju ter podpori vodenju sodobne, profesionalne vojaške sile v okviru kolektivne obrambe v informacijski družbi.

Menim, da morata tako generalštabno izobraževanje častnika kot tretja stopnja šolanja podčastnika posamezniku omogočati pridobivanje kreditnih točk, priznanih v javnem sistemu izobraževanja, ki jih posameznik uveljavlja, če se samostojno odloča za nadaljevanje razvoja na akademski ravni.

Res je, da je del modela vključevanja poveljniško-štabnega šolanja že zagotovljen, je pa treba nekatere stvari še nadgraditi in dopolniti. Vsekakor za nadaljnji razvoj potrebujemo program visokega šolanja za podčastnike, ki bo zagotavljal šolanje za večino podčastnikov. Tisti, ki bodo potrebovali znanje z drugih strokovnih šol, pa bodo splošni strokovni del dobili tam. Nekoliko boljše so razmere pri zagotavljanju vključevanja poveljniško-štabnega šolanja v javni sistem izobraževanja na drugi stopnji. V nekaj generacijah tega šolanja je bilo zagotovljeno, da so skupno jedro vojaškostrokovnega dela priznale tri ustanove. Sedanje stanje ima nekaj slabosti, ki jih bo v nadaljevanju treba odpraviti. Bistvena slabost je, da program poveljniško-štabnega šolanja častnikov na drugi stopnji ne omogoča, da bi nekdo opravil vojaški del šolanja, ne da bi se vključil v javni program podiplomskega izobraževanja, kar bi ne nazadnje morala biti posameznikova izbira. Je pa res, da bi sistem moral preprečiti situacije, ko se na primer posameznik odloči za vojaški del študija,

pozneje pa se premisli in ob delu študira za pridobitev stopnje izobrazbe na smeri, »ki mu bolj ustreza«. Tudi ob tem primeru je mogoče razumeti, da pri izobraževanju častnika v javnem izobraževalnem sistemu ni bistvo le v pridobivanju stopnje izobrazbe, temveč v vsebini študija.

Posebno pomembno se mi zdi poudariti, da se mora predvsem poveljniško-štabno šolanje opreti na močne tuje javne vojaške izobraževalne ustanove držav Nata in EU.

Sklep Težava je v kritičnem razmišljanju in znanju. Tu se zapletemo v zanko. Brez znanja ne uspemo zgraditi ustreznega sistema, brez takega sistema pa ni priložnosti za razvoj in nastanek novega eksplicitnega znanja.

Kaj po mojem mnenju najbolj negativno vpliva na razvoj sistema VIU v Slovenski vojski in slabša razvojne pobude in energijo?

V resnici ni najpomembnejše, vendar naj začnem z nekritičnim odnosom do izobraževanja in usposabljanja v tujini ter odnosom do prenosa tam pridobljenega znanja. Povsem razumljivo je, da mlad sistem, kot je naš, išče znanje in rešitve v sodobnih in razvitih vojaških sistemih v tujini. Narobe je, da rešitve, ki v tujih oboroženih silah dajejo dobre rezultate, poskušamo preslikati v našo vojsko, in narobe je, da posamezniki, šolani v tujini, sami nekritično ugotovijo, da nič tega, kar so pridobili, ni uporabno v domovini. Kaj hitro ugotovimo, da nekatere preslikane rešitve v naši vojski ne dosegajo rezultatov. In pozneje nekritično, ne da bi poskusili upoštevati širše okoliščine, v katerih rešitve v tujini delujejo, ne razumemo, zakaj. Pa bi morali vedeti, kaj je treba narediti. Najprej je treba na vseh ravneh začeti v tujino pošiljati ljudi, ki v celoti razumejo razloge, zakaj so tja napoteni. Tudi tistega, da je njihovo poslanstvo po vrnitvi v domovino tudi prenos znanja na druge.

Viri. Strinjati se moramo, da je morebiti dopustno razmišljati, da delodajalec, če želi izobraževalne programe po svoji meri, sofinancira razvojne procese, ki so potrebni, da novi predmeti in programi nastanejo. Nedopustno pa je, da je pozneje izvedbo teh programov treba financirati. Če je treba vsako leto v javnem sistemu izšolati štirideset častnikov, šestdeset podčastnikov in tristo vojakov, katerih del šolanja poteka v javnem izobraževalnem sistemu, se pojavlja legitimno vprašanje, zakaj se na primer lahko pet častnikov pilotov izšola v javnem sistemu, drugo šolanje pa plača obrambni sistem. Zakaj lahko SV na primer pet politologov (obramboslovcev brez vojaškega modula) dobi »brezplačno«, dele izobraževanja obramboslovcev (z vojaškim modulom) pa mora sofinancirati. Kljub temu da je tak pristop nekako nesmiseln, ni bistvo v nesmislu. Bistvo je, da je ta pristop v sebi nestabilen, kar je v izobraževalnih sistemih nedopustno. Če kdo meni, da za vrhunski menedžment vojske obstaja velika dilema, ko mora ob pomanjkanju sredstev izbrati med financiranjem nujnih nalog temeljnega poslanstva vojske in izobraževanjem kandidatov za zaposlitev, se po moji presoji moti.

Kader. Ali je izbira kadra za izvajanje procesov in delo v sistemu VIU načrtna in ustrezna? Tega vprašanja nekako in nikakor ne želimo izpostaviti. Da bi prišli do primernejših rešitev, bi po moji presoji bilo treba v sistemu določiti več različnih profilov. Kadri za menedžment šole in za podporo delovanju se vsekakor lahko vključujejo v izobraževanje iz operativnega dela vojske in se vračajo v enote. Če pa pogledamo na strokovnjake različnih posebnih vojaških strok, pa je treba izluščiti tiste, ki se v sistem VIU vključijo, se tam razvijajo in kot strokovnjaki tam tudi rastejo in ostanejo. Drugi vidik strokovne podpore pa morajo v sistemu VIU predstavljati častniki in podčastniki iz poveljstev in enot, ki se vanj vključujejo kot vrhunski strokovnjaki, ki obvladujejo tudi druge vidike stroke – izkušnje prakse in praktične ter stvarne rešitve strokovnih vprašanj.

Sploh si ne upam pomisliti, kašno usodo bi v tem obdobju doživljale pobude, ki jih bo v bližnji prihodnosti treba analizirati in začeti iskati rešitve. Države, večje kot je naša, se odločajo za racionalizacijo vojaških in drugih (varnostnih) sistemov izobraževanja in usposabljanja, in sicer tako, da oblikujejo skupna jedra znanja in skupne programe, na koncu je mogoče najti tudi že skupne ustanove (tudi izobraževalne) v nacionalnem obrambno-varnostnem sistemu. Ne gre samo za iskanje komplementarnosti med javnim in internim izobraževalnim sistemom, kar povečuje možnost gibanja kadra na trgu delovne sile, temveč za iskanje strokovne povezljivosti med različnimi strokovnimi in poklicnimi profili, kar racionalizira formalne organe države, zmanjšuje stroške in ne nazadnje omogoča prehode med različnimi podsistemi v nacionalnem obrambno-varnostnem sistemu (vojska, policija, zaščita in reševanje, gasilci itn.)⁸.

Članek sem začel z iskrico, objavljeno v Dnevniku sredi leta 2009. Gledano s tega zornega kota je škoda, da se projekta razvoja slovenskega vojaškega šolstva nismo lotili širše. Prepričan sem, da bi nam lahko uspelo veliko več. Ne vem, kje se je zataknilo. Ali smo bili v vojski premalo iniciativni? Tudi verjetno, ampak glede na to, da bi nam politika morala povedati kako ...

Naj sklenem članek z umikom. Priznam, da sem imel najprej namero, da v članku poskušam prikazati svoj pogled na Fakulteto za družbene vede, ki ima s svojo Katedro za obramboslovje pri razvoju vojske in podsistema VIU pomembno vlogo, verjetno večjo kot je videti, pa če hočemo to priznati ali ne. Da bi se opredelili do te vloge in postavili predznak, bi zaradi korektnosti morali opraviti natančnejšo analizo njihovega teoretičnega in praktičnega delovanja ter na tej podlagi z družboslovno sprejemljivimi metodami oceniti vpliv na razvoj Slovenske vojske. Zakaj nisem tega storil, zakaj sem se umaknil? Verjetno bi za kaj takega potreboval več dela in časa, kot je bilo vloženih v ta članek. Pisanje o tem bi verjetno moral začeti z vprašanjem, kaj bi se na področju razvoja vojaškega šolstva zgodilo, če po osamosvojitvi leta 1991 v slovenskem prostoru ne bi delovala Katedra za obramboslovje. Imam občutek, da mi pisanje odgovorov nikakor ne bi šlo.

⁸ Glej tudi Toš, D., 2007. *Obrambno in varnostno izobraževanje v nacionalnem obrambno-varnostnem sistemu R Slovenije, seminarski delo. Poljče, 2003.*

Literatura

1. Furlan, B., in skupina avtorjev, 2006. *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Defensor.
2. *Izhodišča za oblikovanje v sistem javnega izobraževanja integrirane vojaške izobraževalne institucije (603-105/2008-3 z dne 16. 8. 2008)*.
3. Kastelic, G., 2008. *Zgodovinski pregled izobraževanja in usposabljanja častnikov na Slovenskem. V: Bilten Slovenske vojske, maj 2008 – 10/št. 1, str. 11–24*.
4. *Koncept sistema vojaškega izobraževanja in usposabljanja v SV (dokument GŠSV, 811-01-6/03-4 z dne 9. 7. 2003)*.
5. »Motiv«, *Poročilo o izvedbi ciljnega raziskovalnega programa »Model terciarnega izobraževanja za vojsko«*. 2007. UP Fakulteta za management Koper.
6. *Obvezne usmeritve za preoblikovanje in razvoj sistema VIU v SV (811-01-1/2003-31 z dne 14. 7. 2003)*.
7. Toš, D., 2003. *Obrambno in varnostno izobraževanje v nacionalnem obrambno-varnostnem sistemu R Slovenije, seminarski delo*. Poljče.
8. Toš, D., 2008. *Vojaški izobraževalni sistem – realnost ali muha enodnevnica. V: Bilten Slovenske vojske, maj 2008 – 10/št. 1, str. 97–121*.
9. *Zbornik »Prvi posvet o šolanju častnikov Slovenske vojske«*. 1994. Republika Slovenija, Ministrstvo za obrambo. Ljubljana.

SODOBNI PRISTOPI K ŠOLANJU ČASTNIKOV: PRIMER VOJAŠKEGA OBRAMBOSLOVNEGA MODULA

MODERN APPROACHES TO OFFICER EDUCATION: EXAMPLE OF THE MILITARY DEFENCE STUDIES MODULE

Short scientific article

Povzetek *Obdobje po koncu hladne vojne, povezano z reformami vojaškoobrambnih in nacionalnovarnostnih sistemov ter družbene spremembe, ki so posledica zlasti informatizacije in na njej temelječe globalizacije, je nedvomno zaznamovano tudi z reformiranjem šolskega oziroma izobraževalnega sistema, tako civilnega kot vojaškega. V pričujočem prispevku poskušamo prikazati, da smo v Sloveniji s konvergentnim modelom vojaškega šolstva morda celo prehiteli naše zaveznike in partnerje, po drugi strani pa smo s civilno-vojaškim sodelovanjem na področju vojaškega modula v okviru študija obramboslovja odpravili tisti manko, ki je civilnim obrambnim strokovnjakom oteževal pot v vojaško organizacijo in častniški poklic.*

Ključne besede *Vojaško šolstvo, civilno-vojaški odnosi, profesionalizacija, častniškzbor, obramboslovje, vojaški moduli.*

Abstract The post-Cold War period, which was strongly linked to the reforms of military defence and national security systems as well as to social changes mainly caused by informatization and globalization based on it, has certainly also been characterized by the reforms of civilian and military educational systems. The paper aims at showing that Slovenia with its convergent model of the military educational system may be well ahead of its allies and partners. On the other hand, the civil-military cooperation in the field of the military module as part as the defence studies filled the gap which impeded civil military experts from entering the military organization and becoming officers.

Key words *Military education, civil-military relations, professionalization, officer corps, defence studies, military modules.*

Uvod Obdobje po koncu hladne vojne, povezano z reformami vojaškoobrambnih in nacionalnovarnostnih sistemov ter družbene spremembe, ki so posledica zlasti informatizacije in na njej temelječe globalizacije¹, je nedvomno zaznamovano tudi z reformiranjem šolskega oziroma izobraževalnega sistema, tako civilnega kot vojaškega. Šolski sistem je namreč eden najpomembnejših tako družbenih kot sistemskih stebrov, ki omogočajo njihovo delovanje in reprodukcijo. In če se opremo na enega najbolj vplivnih zahodnih filozofov 20. stoletja, predstavnika strukturalizma in marksizma Louisa Althusserja (1977), potem obstoj in kontinuirano delovanje države oziroma družbe zagotavljajo t. i. ideološki aparati države, kot so verski, šolski, družinski, pravni, politični, sindikalni, informacijski, kulturni ... Šolstvo je torej eno najpomembnejših zagotovil sekundarne socializacije, po drugi strani pa je glede na sodobne konstruktivistične teorije tudi zelo pomemben element družbene (mehke) moči (t. i. soft power), saj nam praktično oblikuje predstavo o fizičnem in družbenem svetu, ki nas obdajata. Tako tudi Martin Lawn (2006) izpostavi pomen procesa izobraževanja, ki naj bi oblikoval nacionalno identiteto in mehko vladanje.

Če je nekoč veljalo, da je večina ideoloških aparatov države delovala na vertikalnih temeljih, na katerih so se informacije in podatki dosledno prenašali z višje organizacijske ravni na nižjo, pa imamo danes nov fenomen, ki mu rečemo informatizacija sodobnih družb. Uporaba in splošna družbena razširjenost informacijsko-komunikacijske tehnologije je namreč povzročila resne probleme vsem tistim organizacijam in družbenim podsistemom, katerih moč in vpliv sta temeljili na monopolu nadzora nad informacijskimi in drugimi viri, hkrati pa je v njih potekala predvsem vertikalna komunikacija. In poleg šolskega oziroma izobraževalnega sistema je tak sistem nedvomno tudi vojaška organizacija. V tem kontekstu bi si upali postaviti celo tezo, da je informatizacija oziroma splošna družbena uporaba informacijske tehnologije zamajala vse glavne (po Webbru) birokratske sisteme v družbi (šolstvo, vojaško organizacijo in ne nazadnje tudi organizirane religije), ki se danes poskušajo reformirati in prilagoditi sodobnim izzivom, za vse tri omenjene pa je značilno izgubljanje monopolnega položaja v družbi ter vse težje zagotavljanje nadzora nad njihovimi lastnimi »člani«. Zato bomo razpravljali o (vojaško)šolskih reformah, ki naj bi Slovenski vojski (SV) omogočile učinkovito in profesionalno delovanje ter sodelovanje z zavezniki, po drugi strani pa legitimnost in obstoj v slovenski družbi. Slednji je žal vse prej kot samoumeven, saj se je SV zaradi pomanjkanja širše državotvorne in vojaške tradicije v družbi, zaradi odsotnosti neposredne vojaške ogroženosti, delovanja v okviru zavezništev in prehoda na poklicni sistem popolnjevanja od dela slovenske družbe zelo oddaljila, tako da se zlasti v času gospodarske in socialne krize postavljajo celo vprašanja o smiselnosti njenega obstoja. Hkrati pa opažamo tudi obraten proces, saj se isti del javnosti pod pritiskom medijske konstrukcije realnosti vse težje odziva na realne družbene probleme in njihovo reševanje. Zato je naloga celotne

¹ Čeprav so se družbeni in ekonomski nastavki globalizacije pojavili že pred razmahom informacijske tehnologije, pa je njena vsesplošna uporabnost povzročila povsem nove dimenzije delovanja sodobnih ekonomskih, političnih, izobraževalnih in ne nazadnje varnostnih sistemov in organizacij.

družbe, tako civilne kot politične in tudi strokovne sfere (med katero štejemo tudi SV), da se dobro in na novo premislijo civilno-vojaška razmerja in jih rešuje tudi s partnerstvom med obrambnim in javnim visokošolskim sistemom, ki bo postal temelj razvoja vojaškega profesionalnega častniškega zbora. Po drugi strani pa sta kljub vse pomembnejši vlogi, ki jo imajo v zahodnih oboroženih silah visoke tehnologije, v najnovejših konfliktih prišla do izraza predvsem kulturna ozaveščenost pripadnikov oboroženih sil ter pomanjkanje predvsem družboslovnega znanja, kar so v Iraku in Afganistanu reševali celo z najemanjem družboslovcev za neposredno podporo bojnim operacijam (*Human Terrain System*) (Winslow, 2010).

Ne glede na težavnost zagotavljanja znanstvene objektivnosti zlasti v primeru, ko so raziskovalci sestavni del preučevanega problema, pa je namen našega pisanja vsekakor jasen. Poskušali bomo argumentirati vojaške module na civilnih visokošolskih ustanovah s še posebnim poudarkom na vojaškem obramboslovnem modulu, ki ga ob pomoči in sodelovanju Ministrstva za obrambo in SV izvaja Katedra za obramboslovje na Fakulteti za družbene vede. Pri tem pa bo naša argumentacija izhajala tako iz sodobnih znanstvenih spoznanj na področju vojaške in obče sociologije, analize konfliktov kot iz naše aktivne vloge pri izvajanju omenjenega programa (uporaba znanstvene metode raziskovanja z udeležbo). Seveda pa ne bomo mogli mimo kratke zgodovinske analize, ki sicer pokaže čisto drugo perspektivo vojaškega šolanja in izobraževanja, vendar tudi v povsem drugačnih okoliščinah, ki so bile pogosto prežete z vojnimi dogodki. Seveda se ob tem zastavlja vprašanje, koliko se zato lahko prenašajo pretekle izkušnje v sedanje spremenjene okoliščine. Vojaški sistemi namreč še vedno močno temeljijo na tradiciji in kontinuiteti delovanja, zato je tak časovni presek smiselno narediti tudi v našem primeru.

1 ŠOLANJE IN IZOBRAŽEVANJE ČASTNIKOV NA SLOVENSKEM

Način šolanja in izobraževanja častnikov na Slovenskem se je spreminjal skozi zgodovino, odvisno od države, pod katero je v določenem časovnem obdobju spadalo slovensko ozemlje. Za vse države, pod katere je spadalo slovensko ozemlje pred letom 1991, pa je značilno, da je šolanje vojaških častnikov potekalo na vojaških akademijah (Kastelic, 2008).

Kastelic (2008, str. 12) ugotavlja, da so se častniki s slovenskega etničnega ozemlja v času Avstro-Ogrske oziroma Habsburške monarhije izobraževali in usposabljali na vojaških akademijah na Dunaju, in sicer na Terezijanski vojaški akademiji in Tehnični vojaški akademiji. Terezijanska vojaška akademija je nastala leta 1751 (Österreichs Bundesheer). Na njej so se šolali častniki za pehotne in konjeniške enote, pa tudi za generalštabno stroko, Tehnična vojaška akademija pa je nastala leta 1769 za šolanje inženirskih in topniških častnikov (Kastelic, 2008, str. 12). Vstopni pogoji za vojaško akademijo so bili zelo strogi, na začetku so se na vojaške akademije lahko vpisovali samo kandidati plemiškega porekla, s končano gimnazijo in opravljenimi strogimi sprejemnimi izpiti (ibid.). Po končanem šolanju so gojenci dobili čin poročnika in se zaposlili v enotah redne vojske. Kandidati za vojaške akademije so se po letu

1874 pripravljali na višjih in nižjih realnih gimnazijah, sčasoma tudi plemiški naziv ni bi več osnovni pogoj za šolanje na vojaški akademiji. Poleg vojaških akademij pa je bila na Dunaju tudi vojna šola, ki je bila namenjena izobraževanju najvišjih častnikov, tj. generalštabnih častnikov.

Zanimivo pa je, da so se poleg vojaških akademij kandidati za častnike lahko šolali tudi na kadetnicah², poleg tega pa je obstajal še Vzgojni zavod za revne oficirske sinove iz neplemiških družin. Pogoj za vpis je bilo končanih šest razredov realne gimnazije. V kadetnicah so se šolali častniki bojnih enot, nato pa so jih kot pripravnike dve leti preizkušali v bojnih enotah ali šolskih četah, na koncu so dobili častniški čin. Pehotna kadetnica je obstajala tudi na slovenskih tleh, v Mariboru. Ustanovljena je bila leta 1856, delovala je do 1870. Ponovno so jo aktivirali leta 1894, delovala je do 1918, ko je Avstro-Ogrska monarhija razpadla (povzeto po Kastelic, 2008). Pripadnike slovenske narodnosti najdemo v vseh šolah monarhije, še posebno pa njihova prisotnost izstopa v mornariških šolah in vojaškotehničnih službah, kar velja tudi za poznejša obdobja (Cilenšek, 2009).

Ob razpadu Avstro-Ogrske monarhije in z nastankom nove države Kraljevine Jugoslavije so vojaške akademije delovale še naprej, na novo pa sta bili ustanovljeni letalska in pomorska akademija. Kastelic navaja (2008, str. 15), da je sistem vojaškega šolstva začel delovati leta 1923. Vojaška akademija se je delila na višjo in nižjo. Višja akademija je pomenila specializacijo za generalštabno stroko, nižja pa je predstavljala častniško šolo s specializacijo v zadnjem letniku. Vojaško šolstvo je bilo sestavljeno iz Pomorske vojaške akademije, Intendantske vojaške akademije, Pehotne častniške šole, Administrativne šole, Topniške šole streljanja, Konjeniške častniške šole, Tehnične vojaške šole, Mornariške tehnične šole, Sanitetne vojaške šole, Inženirske častniške šole, Pomorsko-letalske šole, Vojaške obrtniške šole, Mornariške strojne šole, Letalske višje šole, višje in nižje geodetske vojaške šole ter šol rezervnih častnikov vseh zvrsti, rodov in služb (Kastelic, 2008, str. 14).

V Kraljevini Jugoslaviji je vpis na vse stopnje vojaškega izobraževanja za pripadnike vseh narodnosti spodbujala oblast, da bi se izpostavila večnacionalna sestava oboroženih sil (tu lahko potrdimo tezo, kako je tudi vojaško šolstvo bilo del ideološkega aparata države). Cilenšek (2009) ugotavlja, da so prav zato imeli državljani vseh narodnosti možnost pridobitve častniške in podčastniške izobrazbe vseh rodov in služb.

Posebno poglavje je gotovo tudi izobraževanje častniškega (oficirskega) kadra med drugo svetovno vojno. Čeprav so bili prebivalci Slovenije udeleženi v tem konfliktu v različnih vojaških formacijah, pa sta na slovenskem ozemlju vzporedno obstajala dva glavna vojaška šolska sistema: domobranski in partizanski (glej Kladnik, 2006, str. 112). Kladnik (ibid.) ugotavlja, da je bilo mejnik organiziranega načrtovanja in izvajanja slovenskega vojaškega usposabljanja v tem obdobju leto 1943 oziroma kapitulacija Italije in da v obdobju od začetka 2. svetovne vojne pa do leta 1943

² Delovale so pehotne, konjeniške, topniške in inženirske kadetnice.

lahko govorimo le o posameznih poskusih usposabljanja starešin. V domobranskem vojaškem šolskem sistemu je bilo vojaško usposabljanje podčastnikov in častnikov v podčastniških in častniških tečajih ter slušateljev specialističnih vojaških tečajev v poveljstvu tečajev centralizirano pod neposrednim poveljstvom organizacijskega štaba Slovenskega domobranstva. V organizacijskem štabu Slovenskega domobranstva je bil oblikovan šolski odsek, v katerem sta delovala dva pododseka za častniški in podčastniški pouk. Kladnik še ugotavlja, da so se v Slovensko domobranstvo bolj ali manj prostovoljno vključevali podčastniki in častniki, ki so svoje vojaško znanje pred tem pridobivali na vojaških, policijskih, aktivnih in rezervnih častniških in podčastniških šolah Avstro-Ogrske, Kraljevine Jugoslavije, na tečajih v okviru MVAC oziroma vojaških straž ali pa tudi na nemških SS-podčastniških tečajih (2006, str. 112).

Partizanski vojaški šolski sistem pa je ohranil centralizirano častniško usposabljanje v oficirski šoli pod neposrednim poveljstvom glavnega štaba Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije, usposabljanje podčastnikov in nižjih častnikov ter poveljnikov vodov pa je, kot ugotavlja Kladnik (2006), bilo najprej zelo decentralizirano in dodeljeno poveljstvom divizij, brigad in odredov. Partizanski zakon iz leta 1941 je določal, da lahko poveljniško mesto doseže vsak partizan, ki se izkaže v boju. Možnost hitrega napredovanja pa so imeli vsi tisti, ki so že imeli vojaško in politično znanje ter izkušnje. Kladnik (2006, str. 117) navaja, da so bili to na začetku predvsem nekdanji španski borci, rezervni oficirji in podoficirji nekdanje jugoslovanske vojske ter po kapitulaciji Italije tudi aktivni jugoslovanski oficirji in podoficirji, ki so se vrnili domov iz internacije.

Po drugi svetovni vojni je bil vpis na vojaške šole spet spodbujan, da bi se izrazila večnacionalna sestava oboroženih sil. V tem vojaškem izobraževalnem sistemu se prvič pojavita tudi javno priznanje vojaške izobrazbe in njena primerljivost z javnim šolstvom. Gojenci srednjih vojaških šol so imeli priznано srednjo vojaško izobrazbo, vojaške akademije so imele status visokošolskih ustanov, na Centru visokih šol pa so lahko pripadniki opravljali podiplomski študij za pridobitev magistrskega ali doktorskega naziva (Cilenšek, 2009).

V JLA sta bili po letu 1945 dve vrsti častniškega kadra, in sicer častniki stalne in rezervne sestave. Na začetku so se opirali še na častnike Kraljevine Jugoslavije, nekateri so se šolali tudi na sovjetskih vojaških akademijah. JLA je poznala šolanje na vojaški akademiji, ki je ponovno začela delovati leta 1944 v Beogradu in je na začetku trajala dve leti. Gojenci so pridobili splošno vojaško in strokovno izobrazbo. Že leta 1945 so jo razpustili, namesto nje je nastalo več rodovskih vojaških učnih centrov. Leta 1953 so jo ponovno odprli, imela je triletni program. Leta 1964 je bila preoblikovana v Vojaško akademijo kopenske vojske, leta 1966 pa je dobila štiriletni program. Poleg te so nastale še druge akademije, in sicer: pomorska akademija v Dubrovniku, pozneje v Splitu, tehniška akademija v Zagrebu, letalska akademija v Zemunu ter intendantska in višja letalska akademija v Beogradu (povzeto po Vojna enciklopedija). Leta 1973 so dobile akademije status visokošolskih ustanov.

Ustanovljeni so bili še višje vojaške akademije in Center visokih vojaških šol v Beogradu, na katerem je bilo mogoče vpisati podiplomski vojaški študij in pridobiti doktorat vojaških znanosti.

Čin rezervnega oficirja je bilo mogoče pridobiti v posebnih šolah za rezervne oficirje, ki so jih kandidati obiskovali med služenjem vojaškega roka. Šol za rezervne oficirje je bilo več, glede na rod so bile šole za rezervne pehotne oficirje, zveze, letalske rezervne oficirje, letalske rezervne tehniške oficirje, za rezervne oficirje tehnične službe, protiletalske artilerije, oklepni enot, protikemijske zaščite ter inženirske, intendantske in artilerijske oficirje (povzeto po Cilenšek, 2009).

Slovenci, ki so se v času SFRJ odločali, da bodo postali oficirji, so se lahko šolali le na zvezni ravni – v jugoslovanskih vojaških akademijah ali pa v šolah za rezervne oficirje (ŠRO) nekdanje JLA, po katerih so se lahko aktivirali. Od sedemdesetih let preteklega stoletja pa so se lahko šolali tudi na nacionalni ravni na Fakulteti za sociologijo, politologijo in novinarstvo (FSPN) v Ljubljani; njeni diplomanti obramboslovja so namreč po končani fakulteti prav tako dobili čin rezervnega oficirja, potem ko so opravili stažiranje na zvezni ravni v enotah JLA. Ta študij pa je bil pomemben tudi zato, ker je razbil monopol zveznih oblasti ter JLA nad vojaškim oziroma obrambnim izobraževanjem, zato je JLA prek aktivnih ali upokojenih oficirjev, ki so učili na SLO in DS, povsem logično želela ohraniti nadzor. Pa vendar JLA nikoli več ni zmogla popolnoma monopolizirati znanja na vojaškem in obrambnem področju.

1.1 Šolanje in izobraževanje častnikov po letu 1991

Po osamosvojitvi Slovenije je imel Republiški štab za Teritorialno obrambo več možnosti za šolanje častnikov TO (pozneje SV), in sicer: ustanovitev obrambne akademije, obrambno-varnostne akademije, vojaške akademije ali podobne visoke vojaške šole po vzoru razvitih evropskih držav, ki se jim je Slovenija želela pridružiti. Druga možnost je bila vključevanje vojaškega modula (vključili bi vsebine vojaških disciplin za SV) v program študija obramboslovja na takratni FSPN ali v študije na drugih fakultetah (npr. na strojni, elektrotehniški, računalniški ipd.), pri čemer bi študenti po opravljeni praksi na poletnih in zimskih taborjenjih in po zagovoru diplomske naloge skupaj s fakultetno diplomno dobili tudi čin. Tretja možnost je bila usmeritev na interno šolanje znotraj TO oziroma SV, pri čemer bi morali kar najbolj izkoristiti izkušnje nekdanjih štiri- do osem mesečnih šol za rezervne oficirje (ŠRO), četrta možnost pa je bila šolanje oficirskih kandidatov v tujini (Žabkar in Svete, 2008).

Žabkar in Svete ugotavljata, da bi prva rešitev ob dejstvu, da TO ni imela visokošolskega predavateljskega kadra za vojaške vede, zahtevala iskanje pomoči v tujini³ (predavatelje za vojaške predmete). Druga rešitev bi pravzaprav bila nadaljevanje tradicije študija obramboslovja (z vključevanjem čina v diplomu), kar pa bi takrat zelo verjetno mnoge v Sloveniji navajalo na misel, da gre za militarizacijo

³ Pozitiven odziv je bil vprašljiv, ker so se leta 1991 vse članice Nata zaradi vojne na območju nekdanje Jugoslavije distancirale od držav, ki so nastale na območju nekdanje zvezne države (Žabkar in Svete, 2008).

univerz⁴ in bi zato vztrajali, da se to v večstrankarski demokratični družbi ne bi smelo ponoviti. Četrta rešitev je bila najdražja. Po mnenju avtorjev je bila najpreprostejša tretja rešitev, saj je bila najkrajša, najcenejša in je hkrati RŠTO (oziroma pozneje Generalštabu SV) omogočala popoln nadzor nad šolanjem, dajala mu je namreč popolnoma proste roke tako glede trajanja in programov študija kot glede izbire predavateljev, selekcije kadrov za šolanje, ocenjevanja njihovega uspeha in podeljevanja činov.

Če je bila torej izbrana rešitev posledica nezmožnosti oblikovanja lastne vojaške akademije po letu 1991, obenem pa je bila taka rešitev takrat nesprejemljiva tudi z vidika civilno-vojaških odnosov (predvsem v luči refleksije na pretirano militarizacijo v času SFRJ), pa se danes vse bolj kaže, da odločitev za kombinacijo civilnega in vojaškega izobraževanja ni bila napačna. Po drugi strani pa je res, da je slovenski način usposabljanja in izobraževanja častnikov vse preveč nesistemskega in razdvojen na civilni in vojaški del, ki ne omogoča zadostne sinergije. Vendar pa tudi na tem področju prihaja do sprememb, ki jih je omogočila tudi bolonjska reforma.

2 SODOBNI PRISTOPI K IZOBRAŽEVANJU ČASTNIKOV

Konec devetdesetih let prejšnjega stoletja je Evropska raziskovalna skupina o vojski in družbi (ERGOMAS) pripravila in izvedla raziskavo o selekciji in izobraževanju častnikov v Evropi. V raziskavi so sodelovali raziskovalci iz Bolgarije, Češke, Francije, Grčije, Italije, Nemčije, Nizozemske, Poljske, Portugalske, Švedske, Švice in Velike Britanije, ki so preučevali sistem selekcije in izobraževanja častnikov v lastnih državah. Orodje za klasifikacijo preučevanih sistemov je bil konvergentno-divergentni model. Po tem sociološkem modelu so konvergentni tisti sistemi, ki so podobni matični družbi, divergentni pa tisti, ki se od nje razlikujejo. V tem primeru je bila sicer uporabljena deloma prilagojena interpretacija modela, tako da so za konvergentne veljali tisti sistemi izobraževanja častnikov, ki so sorodni razvitim profesionalnim študijem (univerzitetni študiji), divergentni pa tisti, ki se od univerzitetnih študijev bistveno razlikujejo. V raziskavi so kot merila za preučevanje sistema izobraževanja častnikov uporabili:

- postopke selekcije,
- učitelje,
- program izobraževanja,
- vključenost ali ločenost vojaškega usposabljanja,
- civilno vrednost diplome,
- vrsto socializacije.

⁴ Zlasti v drugi polovici osemdesetih let prejšnjega stoletja je tako zaradi notranjega razvoja v Sloveniji in Jugoslaviji kot širših mednarodnih geostrateških sprememb velik zamah dobilo mirovno gibanje, ki je imelo podporo tudi v akademskem svetu. Strah, da bo ogrožena neodvisnost univerze, pa je bil na Fakulteti za družbene vede oziroma njeni predhodnici, Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo, prisoten ves čas razvoja obramboslovja. Seveda je bil tak strah povsem odveč, kajti ne nazadnje tudi v ZDA in Veliki Britaniji že desetletja zelo uspešno izvajajo program ROTC (Reserve Officer Training Corps) ali v nekoliko manj vojaški obliki program UOTC (University Officer Training Corps) (Kotnik, 2008: 91).

Najbolj tradicionalni vojaški sistemi (divergentni) za selekcijo uporabljajo tekmovalne postopke, ki jih sestavljajo različni predpogoji, psihofizične ocene in izpiti. Učiteljsko osebje na vojaških akademijah je pretežno sestavljeno iz častnikov, na institucijah, ki so bolj podobne univerzitetnemu izobraževanju, pa so učiteljsko osebje pretežno civilni profesorji. V predmetniku divergentnih izobraževalnih institucij je največ vojaških predmetov, v predmetniku konvergentnih institucij pa civilnih. Indikator divergentnosti oziroma konvergentnosti je tudi izvedba praktičnega dela programa. Če je ta le minimalno prisoten in poteka časovno in prostorsko ločeno od drugega pouka, je to znak konvergentnosti, če pa se praktično vojaško usposabljanje in drugi pouk prepletata, je to znak divergentnosti. Če ima diploma vrednost le znotraj vojaškega sistema, potem govorimo o divergentni izobraževalni instituciji, če pa je splošno veljavna, je to znak konvergentnosti. Poznane so tudi vmesne stopnje, kjer se vsebine ne priznajo kot dosežena stopnja izobrazbe, dajo pa določeno število kreditov za drugo izobraževanje. Socializacija je lahko raznovrstna, od socializacije za totalno institucijo, kar je znak divergentnosti, do povsem običajne študentske socializacije, kar je znak konvergentnosti modela izobraževanja (Caforio, 2000, str. 7–12).

Raziskava je pokazala, da je bilo leta 1999 divergentno izobraževanje častnikov v Bolgariji, na Poljskem, pretežno divergentno v Grčiji, v Veliki Britaniji in na Portugalskem, vmesen sistem so imeli v Španiji, Franciji, Italiji, na Češkem in na Nizozemskem, pretežno konvergentnega v Švici, povsem konvergentnega v Nemčiji. Pokazalo se je tudi, da se sistemi izobraževanja častnikov v teh državah spreminjajo, in sicer tako, da postajajo vedno bolj podobni običajnemu univerzitetnemu izobraževanju oziroma postajajo bolj konvergentni. Velik premik v tem so od osemdesetih let dalje naredili predvsem na Češkem, pa tudi v Italiji, Španiji in Švici (povzeto po Caforio, 2000, str. 13–14).

Vsebinsko se kaže predvsem potreba po širitvi politološkega znanja. Sodobni častniki morajo namreč poznati svetovne politične, ekonomske, okoljske in socialne dejavnike. Poleg tega politološka (ali druga univerzitetna) diploma pred vstopom v vojaško organizacijo tudi deloma odpravi skrbi, kako nadaljevati kariero po končani vojaški karieri (povzeto po Caforio, 2000, str. 15). Seveda ugotovitve glede potrebnega znanja častnikov niso le ugotovitve raziskovalcev iz raziskave ERGOMAS-a. Vse od konca hladne vojne, zlasti kot posledica širitve delovanja vojaških sil na mednarodne operacije, se kaže potreba po raznovrstnem nevojaškem znanju. Franke (1997, 1998, 1999) je preučeval, kakšne so zahteve, ki jih pred vojaka, zlasti poveljnika, postavlja sodobna vloga oboroženih sil, in koliko vojaške akademije (primer West Pointa) omogočajo pripravljenost na to vlogo. Vojska danes ne skrbi več le za nacionalno obrambo, temveč ima tudi vrsto, kot pravi avtor, nekonvencionalnih vlog – od humanitarne pomoči do ohranjanja in vsiljevanja miru. Sodobne operacije, pogosto gre za nevojne operacije, zahtevajo od vojakov prehajanje med vojskovanjem in *peacekeepingom* – kot se pač spreminja misija. Usposabljanje poveljnikov mora tako zagotoviti učinkovito prilagajanje oziroma prehajanje med bojnimi in nebojnimi vlogami. Nebojne misije niso nekaj novega, jih je le več, so bolj

kompleksne in se odvijajo z drugačnim tempom. Bojne in nebojne operacije se lahko pojavljajo skupaj, kot del iste misije. Za takšne misije je značilna negotovost, to pa zahteva od vojske kopičenje bojnih in nebojnih nalog in hitro prehajanje med ohranjanjem in vsiljevanjem miru, humanitarno pomočjo, zastraševanjem in konfliktom (Franke, 1998, str. 253, in Franke, 1997, str. 33–35). Na to prehajanje morajo biti vojaki pripravljene tehnično, doktrinarno, kognitivno in tudi emocionalno (Franke, 1999, str. 162). Vendar prilagajanje sistema izobraževanja vojaških profesionalcev novim zahtevam ni preprosto. Franke (1998) je konec 90. let prejšnjega stoletja ugotavljal, da vojaške akademije gojence še vedno usposablja v tradicionalnem duhu, kar v sodobnih razmerah ni vedno najbolj funkcionalno. Tako, na primer, socializacija na West Pointu, ki ima za cilj izobraziti in usposobiti kadete za častnike v kopenski vojski ZDA, temelji na tradicionalnem razumevanju vrednot, kot so »dolžnost, čast in država« (*duty, honor, country*). Ti ideali so v preteklosti diplomante vojaških šol učinkovito pripravili na boj, danes pa tradicionalna socializacija za takšne vrednote naj ne bi omogočala neodvisnosti in prilagodljivosti, ki jo zahtevajo sodobne vojaške operacije. Temelj socializacije na West Pointu ostajajo vrednote, kot so plemenitost, moralnost, dostojanstvo, samodisciplina, podrejanje in značaj (Franke, 1998, str. 255–256) ter integriteta, čast, spoštovanje, lojalnost, dolžnost in služba (Franke, 1999, str. 163), ki so tradicionalne značilnosti profesionalnega vojaškega etosa. To kaže, da so kadeti bolj pripravljene na izpolnjevanje konvencionalnih vojaških vlog, pripravljenost na nekonvencionalne naloge pa se mora še okrepiti (Franke, 1998, str. 255–256 in 1999, str. 84). Tudi ponovljena (1998) in razširjena raziskava med kadeti West Pointa v ZDA in kadeti vojaške akademije Saldanhau v Južnoafriški republiki pokaže, da kadeti, ki končujejo šolanje, težje prehajajo med bojnimi in mirovnimi operacijami kot pa kadeti, ki so pravkar začeli šolanje oziroma socializacijo (Franke in Heinecken, 2001, str. 581). Obsežno vključevanje vojaških sil nekaterih držav v bojnih operacijah oziroma že kar vojnih razmerah po letu 2001 (Afganistan, Irak) je sicer vrhove vojsk spet postavilo pred nalogo, da poskrbijo za močnejši bojevniki etos in za večjo kohezivnost enot.⁵ Po drugi strani pa se je pokazalo tudi, da operacije v Afganistanu in Iraku zahtevajo od vojakov in drugega sodelujočega osebja dobro poznavanje kulture in tradicij lokalnega okolja⁶. Še dodatne zahteve po znanjih in komunikacijskih ter drugih veščinah pa nalaga večnacionalna sestava vojaških sil v sodobnih operacijah. Med pripadniki večnacionalnih sil so potrebni kulturna inteligenca, poznavanje lastne kulture in razumevanje tujih kultur, jezikovni različnosti prilagojena komunikacija, prilagajanje dvojni liniji poveljevanja in kontrole (nacionalni in misijski), dvojna lojalnost, fleksibilnost, odprtost idr. (Garb et al., 2010, str. 167). K temu naj dodamo še koncept vključevanja družboslovnih znanstvenikov v neposredno podporo protiuporniškim operacijam, imenovan HTS (*Human Terrain System*). Bistvo projekta je zavedanje, da sodobni konflikti, ki potekajo v kulturno, politično in tudi civilizacijsko povsem različnih okoljih, zahtevajo neposredno podporo družboslovnih in humanističnih ved poveljnikom na bojišču.

⁵ *Nova strategija oblikovanja vojaških enot ameriške vojske, imenovana Stabilizacija sil (Force Stabilization). Več v Garb, 2007.*

⁶ *Tako so vsebine, povezane s kulturnim poznavanjem okolja, v katerem potekajo vojaške operacije, postale sestavni del nadaljevalnega tečaja ROTC za ameriško kopensko vojsko (<http://www.goarmy.com/rotc/courses-and-colleges/curriculum/advanced-course.html>).*

Če bi HTS umeščali v obveščevalno dejavnost, bi ga nedvomno umestili v koncept HUMINT kot klasične obveščevalne dejavnosti in podpore oboroženim silam, vendar je razvoj v zadnjem času tako poseben, da zahteva podrobnejšo analizo. Projekt HTS je sicer res nastal v okviru G-2 (obveščevalne dejavnosti na brigadni ravni znotraj ameriške vojske), vendar gre pri tem za več kot svetovanje oziroma obveščevalno podporo (ameriške in tudi druge).

Oborožene sile so namreč že kmalu po začetku protiterorističnih operacij, ki so sledile 11. septembru, ugotovile, da ne bo mogoče zmagati brez natančnega poznavanja delovanja socialnih mrež asimetričnih nasprotnikov in tudi družbenih okolij, v katerih ti delujejo. Po drugi strani pa je postalo popolnoma jasno, da je bolj kot zmaga nad konvencionalnim nasprotnikom pomembna zmaga za nadzor »src« okupiranega ozemlja. »Hearts and Minds« pa ni mogoče dobiti na svojo stran le z umišljenimi obljubami o svobodi in razvoju. Zato je postalo povsem jasno, da je treba v neposredno bojno podporo vključiti antropologe, sociologe, politologe, demografe, kulturologe, geografe in druge humanistične in družboslovne profile. Ti so bili sprva mišljeni le kot svetovalci, ki naj bi oblikovali podatkovne baze, vendar so poveljniki na terenu zahtevali, da svetovalci neposredno sodelujejo v akcijah. Tako so oblikovali petčlanske ekipe, ki so – kot nekoč novinarji – spremljale vojake na terenu. Takrat smo govorili o bojnoformacijskem novinarstvu (*embedded journalism*), v tem primeru pa gre za neposredno vključevanje znanosti, ki jo lahko imenujemo tudi bojnoformacijska znanost (*embedded academia*).

Širitev znanja častniškega vojaškega osebja pa ni le potreba sodobnega vojaškega izobraževanja. Že v preteklosti so bile potrebne nekatere podobne reforme programov izobraževanja častnikov. Tako je bilo za prvotne vojaške akademije, ki so se v zahodnem svetu pojavile v poznem osemnajstem in na začetku devetnajstega stoletja, značilno, da so se osredotočale na tehnično izobrazbo. Razvoj vojaške tehnike in posledično roda artilerije je namreč od častnikov zahteval zlasti znanje iz matematike (Crackel v Segal, 2008, str. 6). V obdobju hladne vojne so se zaradi izkušenj iz druge svetovne vojne in zahtev vzdrževanja velikih stalnih vojaških sil učni programi vojaških akademij začeli odmikati od ozke tehnične izobrazbe k večji intelektualni širini. Tako je v 60. letih v programe prišla sociologija, na nekaterih akademijah pa so se bolj usmerili v behavioristične vede (predvsem v psihologijo) (Segal, 2008, str. 6–8).

3 PRISTOP K IZOBRAŽEVANJU ČASTNIKOV PO SLOVENSKI OSAMOSVOJITVI

Slovenski pristop k izobraževanju častnikov je v primerjavi z državami, v katerih so vojaški častniki tradicionalno prihajali z vojaških akademij, nekoliko poseben. Ker Slovenija še v času nekdanje Jugoslavije ni imela svoje vojaške akademije, je tudi po osamosvojitvi iskala alternativne poti izobraževanja častnikov. Za častniški zbor smo v prvih letih slovenske samostojnosti radi rekli, da je pravi konglomerat osebja. Poveljniki in inštruktorji so imeli vojaško znanje pridobljeno na različne načine: odslužen vojaški rok in tečaj za desetnika v nekdanji jugoslovanski vojski, šola za

rezervne oficirje, vojaška akademija, študij obramboslovja (nekdanj študij SLO in DS⁷) ipd. V praksi se je pokazalo, da tudi slednje, torej študij obramboslovja, daje dobro predpripravo na delo v vojski. Do izraza je prišla sorodnost učnih programov vojaških akademij in študija obramboslovja. Ker pa se je program obramboslovja v Sloveniji razvijal na družboslovni fakulteti, so del programa predstavljale tudi splošnejše družboslovne vsebine. Diplomant obramboslovja je bil zato pravi civilni obrambni (in z razvojem vsebin programa kmalu tudi varnostni) strokovnjak. Sloveniji zato ob vzpostavljanju svoje nove državne uprave na obrambnem področju ni primanjkovalo strokovnega osebja kot nekaterim drugim nekdanjim socialističnim državam.

Pri odločanju o modelu šolanja novega častniškega osebja za Slovensko vojsko se je že kar kmalu pokazalo, da je dobro izhajati iz posebnosti slovenskega okolja (npr. številčno majhne potrebe po častnikih, odstopanje od zgodovinskih vzorcev drugih držav) in umestiti pridobivanje častnikov v veljavni sistem javnega izobraževanja (Posvet o šolanju častnikov Slovenske vojske, 1994). Takšna odločitev v kategorizaciji zgoraj omenjenega projekta ERGOMAS-a pomeni odločitev za konvergentni model izobraževanja, ki se je v vseh letih tudi dejansko izvajalo. Včasih se sicer zdi, da pri razumevanju sistema izobraževanja slovenskih vojaških častnikov manjka sprejemanje dejstva, da je tudi študij pred vstopom na Šolo za častnike – na različnih programih slovenskih univerz – del izobraževanja bodočega častnika. Med vojaškim izobraževanjem naj bi bodoči častniki namreč pretežno dobivali le vojaško znanje, medtem ko splošnejše, a enako pomembno – politološko, pravno in mednarodnopravno, sociološko, antropološko, vodstveno in menedžersko, ekonomsko, psihološko, strojno, kemijsko, fizikalno ipd. – pridobivajo na različnih študijskih programih na univerzah pred vstopom na vojaškostrokovno izobraževanje. To je skoraj neizmerna zakladnica najrazličnejših strok, vrst znanja, česar ena sama institucija ne bi nikoli zmogla. Sloveniji je torej uspelo to, za kar si države, ki imajo močno tradicijo vojaških akademij, v zadnjih letih bolj ali manj uspešno prizadevajo: pridobiti široko civilno znanje častnikov ter možnost osredotočenosti na vojaške veščine in drugo vojaško stroko, ločeno od civilnega izobraževanja. Tako pri izobraževanju častnikov vojska lahko ohranja svojo profesionalno avtonomijo nad vojaškim znanjem in veščinami, druge stroke in znanosti pa nad svojimi vrstami znanja.

4 VOJAŠKI MODUL V OKVIRU ŠTUDIJA OBRAMBOSLOVJA

Čeprav mnogi v vojaškem sistemu izražajo kritike na račun sistema vojaškega šolstva, ni mogoče trditi, da naši častniki, podčastniki in vojaki ne opravljajo svojih nalog. Ravno obratno, številne naloge opravijo odlično, izkažejo se na mirovnih operacijah, odlični so na dodatnih šolanjih in usposabljanjih v tujini. Profesionalnost jim priznavajo pripadniki tujih vojsk ter civilni strokovnjaki. Pavšalne trditve, da sedanji sistem šolanja ni dober, je zato treba pogledati in analizirati v luči dosežkov dosedanjih akterjev na področju vojaškega izobraževanja. Pri tem ne moremo mimo

⁷ Študij *Splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Študij se preimenuje v obramboslovje v študijskem letu 1990/1991* (Korošec, 2007, str. 789).

obramboslovja, ki kot multidisciplinarni študij poteka na Fakulteti za družbene vede. Študij, ustanovljen leta 1975, že 35 let izobražuje kadre za potrebe nacionalnovarnostnega sistema, tako civilne obrambne strokovnjake kot tiste, ki so v različnih obdobjih z različno intenzivnostjo vstopali v vojaško organizacijo in gradili profesionalne kariere. Tako je bilo na primer mogoče opaziti, da je bilo med 33 častniki v SVNKON 15 Kforja kar 13 diplomantov obramboslovja, vključno s poveljnikom bojne skupine Sokol. Pohval na račun delovanja tega kontingenta je bilo veliko. Velik del obramboslovnega kadra se je izkazal že pri oblikovanju Teritorialne obrambe v nekdanji SR Sloveniji in pozneje pri morda najpomembnejšem projektu sodobne slovenske zgodovine – vzpostavitvi in obrambi samostojne slovenske države. Z obramboslovci na ključnih mestih se je oblikoval obrambni sistem, ki ga imamo danes in katerega glavni nosilec pri izvajanju vojaške obrambe je Slovenska vojska. To je bilo mogoče, ker se je del študija obramboslovja oziroma nekdanj študija splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite vsebinsko močno navezoval na vojaške akademije. To pomeni, da smo dobili pri obramboslovcih tri desetletja nazaj kombinacijo družboslovca, »okrepljenega« z vojaškim, obrambnim in varnostnim znanjem. Pozneje se je študij obramboslovja močno spreminjal in prilagajal mednarodnim varnostnim študijem, notranjim slovenskim potrebam po vojaškem in obrambnem znanju, v osamosvojitveni vojni pa so diplomanti obramboslovja prevzeli ključne položaje tako na področju izvajanja vojaške kot civilne obrambe (Jelušič, 2008).

Pa vendarle so bili obramboslovci civilni strokovnjaki za področje obrambe in varnosti, prav tako pa obramboslovja tudi ne smemo razumeti kot kakršno koli nadomestilo za vojaško akademijo.⁸ Čeprav smo pokazali, da so diplomanti obramboslovja uspešno vstopali v obrambni in vojaški sistem, pa se je sčasoma pokazalo tudi nekaj pomanjkljivosti. Iz lastnih izkušenj pri sicer kratkem vstopu v vojaški sistem lahko ugotovimo (op. Svete), da je obramboslovcem, vsaj tistim, ki so študirali po programu v 90. letih, ko so se iz programa izvzele praktične vojaške vsebine, gotovo manjkala taktična percepcija prostora in poznavanje vojaškega načina razmišljanja, prav tako pa so delovanje vojaške organizacije poznali le na teoretični ravni in na višjih organizacijskih ravneh. Zato se pogosto tudi niso znašli v povsem drugačnem organizacijskem in kulturnem okolju vojaške organizacije. Vse bolj očitno je postajalo, da bo treba sicer dobro osnovo obrambno-družboslovnih znanj oplemenititi ter povezati s prakso na način, da bo prehod diplomantov v vojaško organizacijo bolj tekoč in da bodo lažje prevzemali prve častniške dolžnosti. Tako sta že leta 1999 takratni Center vojaških šol SV in Katedra za obramboslovje organizirala taborjenje za študente obramboslovja. Udeležba na taboru takrat (še ni) bila del študijskega programa, temveč zgolj možnost za spoznavanje vojaškega načina dela in življenja, za katero so se študentje lahko odločili. V naslednjih letih pa se je tudi ta oblika usposabljanja študentov razvijala, saj je

⁸ Tako so tudi Sušnik, Ivanuša in Podbregar (2007) interpretirali, da je po letu 1974 zaznati v Sloveniji zaton vojaške in vzpon obramboslovne znanosti. Čeprav je res, da so nekateri upali, da bo obramboslovje že takrat nadomestilo vojaško akademijo, pa je po svoji zasnovi mnogo bližje ameriškemu konceptu ROTC (http://en.wikipedia.org/wiki/Reserve_Officers%27_Training_Corps).

postala obvezna za študente, uspešno opravljen tabor pri študentih 3. letnika pa je veljal tudi kot opravljena obvezna strokovna praksa (Garb, 2004: 81). Tako so se na obramboslovje vrnile praktične vsebine, ki so se prekinile v začetku 90. let. Zadnjo fazo v tem razvoju pa nedvomno pomeni bolonjska reforma, ki jo je obramboslovje tudi izkoristilo.

Leta 2005 je program obramboslovja na Fakulteti za družbene vede ponudil v akreditacijo dva bolonjska programa. Prvi, tako imenovani splošni obramboslovni študij, je namenjen šolanju za politološke in mednarodno varnostne kompetence, drugi pa je vojaški obramboslovni študij, ki od prvega letnika naprej vsebuje več vsebin s področja vojaške prakse in veščine, več je usposabljanja, prav tako so posebej poudarjeni vojaške vede, delovanje in vloge oborožitvenih sistemov v sodobnih oboroženih silah in konfliktih, balistika in (taktične) uporaba vojske, ne nazadnje pa je posebna pozornost namenjena tudi vojaški zgodovini Slovencev in prostora, na katerem danes živimo. Vsebuje znanje obramboslovja, mednarodne varnosti, politologije, sociologije in antropologije. Oblikovan je bil tako, da je vsebinsko (nikakor pa institucionalno in organizacijsko!) primerljiv s programi vojaških akademij v zahodni Evropi, ki so svoje programe za splošne častnike preoblikovale skladno z bolonjsko reformo in uvedle javno priznani civilni diplomski naziv na prvi stopnji šolanja (*Bachelor of Arts*) (Jelušič, 2008). Razlogi za uvedbo modularnega študija obramboslovja in prilagoditev pomembnega dela učnih vsebin za potrebe SV izvirajo iz ideje o vojaškem strokovnem študiju, kakršnega je Ministrstvu za obrambo predlagala prav Katedra za obramboslovje že leta 1992. V takratnem konceptu naj bi študij potekal na civilni fakulteti z možnostjo hitre demobilizacije diplomanta take šole v različne civilne poklice, kar je danes težnja v vojaškem poklicu v svetu. Vendar MO RS in SV takšne šole oziroma koncepta nista imela za potrebnega. Večja pozornost je bila takrat namenjena civilnemu študiju na več fakultetah, katerih diplomanti so po koncu študija prišli v Šolo za častnike po potrebno vojaškostrokovno znanje. Vendar pa se je zamisel o vojaškem modulu na obramboslovju zdela bliže realnosti že leta 1999, ko je bil prvič uveden vojaški tabor za obramboslovce, da bi torej študentom približal delovanje vojaške organizacije. Obris modularnega študija in pripravljenost slovenskih univerz ter Slovenske akademije znanosti in umetnosti, da bi podprle tak študij, so bili potrjeni na simpoziju o razvoju visokega šolstva novembra 2001 (Jelušič, 2008: 178).

Od akademskega leta 2005/2006 poteka torej izobraževanje na vojaškem modulu študijske smeri obramboslovja. Ni odveč opozoriti, da je bil predmetnik dalj časa usklajevan z eksperti SV za vojaško izobraževanje in ta proces v duhu novih izboljšav še vedno poteka. Študenti se z udeležbo na prvi vojaški praksi, ki jo pripravi in izvaja SV, v prvem letniku prostovoljno odločijo za vpis v vojaški modul, ki se dejansko začne vsebinsko razlikovati od splošnega modula v drugem letniku, potem pa se iz letnika v letnik število posebnih vojaških predmetov povečuje. Pri odločitvi študentov imajo pomembno vlogo izkušnje iz vojaške prakse in mnenje pripadnikov SV, ki prakso izvajajo. V akademskem letu 2008/2009 je študij na vojaškem modulu končala prva generacija študentov in glede na to, da zdaj končuje študij že tretja

generacija, je čas, da opravimo resno evalvacijo⁹ opravljenih reform tako na Katedri za obramboslovje kot na Poveljstvu za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje, še posebej pa v Šoli za častnike. Pri tem pa bi opozorili zlasti na dejstvo, da se je reformam kaj malo prilagodil vojaški izobraževalni sistem, ki še vedno stopica na mestu in razmišlja o globljih dolgoročnih reformah. Pa vendar je nesporno dejstvo, da je civilno-vojaško sodelovanje tudi ali predvsem na področju vojaškega šolstva interes obeh strani in da bi kakršna koli ekskluzivnost pri vstopanju v vojaški poklic še pospešila procese divergentnosti. Poklicno vojaško organizacijo bi to še dodatno osamilo, kar pa je v sedanjih asimetričnih (neenotnih) pogledih na nacionalno varnost v sodobnih družbah lahko celo usodno. Po drugi strani pa se je v procesu medsebojnega sodelovanja pokazalo, da bo treba predvsem v Šoli za častnike izvesti globlje reforme, predvsem v luči doseganja komplementarnosti s civilnim izobraževalnim okoljem (tudi vojaškim obramboslovnim modulom).

Sklep Sistem vojaškega šolstva je bil vedno odgovor na potrebe vojske, zmogljivosti nacionalnega gospodarstva ter na razmere v mednarodni varnosti, prav tako pa moramo upoštevati implikacijo notranjih družbenih sprememb. Medtem ko je bilo še nekaj let nazaj popolnoma jasno, kdo in na kakšen način zagotavlja varnost (in obrambo v ožjem smislu), pa danes ni več tako. Seveda se tudi v drugih državah razpravlja o globalizaciji in varnostnih implikacijah, informacijski tehnologiji in virih ogrožanja, ki so povezani z njo, o nekonvencionalnih oblikah vojskovanja, spremembah vlog med posameznimi institucijami nacionalnovarnostnega sistema. Nekateri tako govorijo o privatizaciji varnosti, žandarmerizaciji in civilianizaciji vojaške organizacije ter militarizaciji policije, drugi o policizaciji vojske (Steele, 2000; Haltiner, 2000). Pri tem zlasti mislijo na težnje v smislu institucionalne demonopolizacije države na področju nacionalnovarnostnega sistema, kjer je zasebni nevladni sektor vse pomembnejši pri zagotavljanju nacionalne varnosti, prav tako pa postaja vse pogostejše tudi cilj delovanja. In vse te dileme so postale pomembne tudi v slovenski družbi, zato je povsem normalno, da se danes uveljavlja še nujnost primerljivosti vojaškega šolanja in izobraževanja z drugimi programi v državah, s katerimi sodelujejo slovenske oborožene sile. Vsebine, ki jih je treba vključiti v proces profesionalne socializacije častnika, pa so lahko produkt vojaškega in/ali civilnega raziskovanja oziroma znanja. V majhnih državah praviloma zbirajo vse družbene vire za izvedbo filigransko majhnih študijskih programov in tudi Slovenska vojska bo morala prej ali slej na pot na vse tiste fakultete, na katerih lahko za svoje častnike nabere ustrezno znanje, le vedeti mora, kakšno. Potem bo šele mogoče uvesti tudi konsistenten model šolanja vojaškega profesionalca. To šolanje pa ne more biti več samo vojaško, saj je treba ljudi izšolati za čas, ko pride do slovesa od vojaške kariere, in za komunikacijo s civilnim okoljem. Nesporno dejstvo je, da bodo vojaške organizacije tudi v luči proračunskih krčenj morale iskati »pomoč« na področju izobraževanja v civilnem okolju, po

⁹ *O pomenu evalvacij za Ministrstvo za obrambo piše Brožič (2008). Evalvacije so po njenem eden izmed elementov v procesu izobraževanja. Sestavljajo ga ugotavljanje potreb po izobraževanju, opredelitev ciljev, določitev strategije, oblikovanje in načrtovanje, izvedba ter evalvacija, ki kot zadnji element pomeni vrednotenje procesa in sprejemanje odločitev za njegovo izboljšanje. Toda ali smo v procesu oblikovanja in realizacije modularnega vojaškega šolanja upoštevali vse omenjene elemente?*

drugi strani pa bodo morale same razvijati veščinski del ter ga smiselno in vsebinsko povezati s civilnim izobraževanjem. Ena od konkretnih rešitev je zato gotovo ta, ki jo ponuja tudi bolonjska reforma, ki je fleksibilizirala evropski pa tudi slovenski visokošolski prostor, to je implementacija ideje o vojaških modulih, ki je povezala civilne in vojaške izobraževalne institucije, medtem ko tak način dela v ZDA poznajo že dolgo. Tak način pa se je zdel še posebej pomemben ob prehodu na poklicni sistem popolnjevanja oboroženih sil. Znano je namreč, da so poklicne oborožene sile bistveno manj integrirane v civilno okolje kot obvezniške, saj ima takšne ali drugačne vojaške izkušnje večina (moškega) prebivalstva. Seveda pa vojaški modularni šolski sistem zahteva zelo dobro kadrovsko politiko SV in tudi oblikovanje strokovnih kompetenc, ki jo slovenski častnik različnih rodov oziroma služb potrebuje za uspešno opravljanje svoje dolžnosti. Vojaški modul rešuje tudi dvojno izobrazbeno strukturo, k čemur danes stremijo tudi vojaške akademije po svetu. Častnik mora namreč v luči poznejšega prehoda v civilno okolje poleg čina pridobiti tudi civilno izobrazbo. Ob tem ne gre prezreti novih nalog, ki so zaupane sodobnemu častniku, predvsem to velja za karierno. Velik izziv so in bodo predstavljale mednarodne operacije in misije, ki vojaku, predvsem pa častniku, nalagajo neposredno komuniciranje oziroma tesno sodelovanje s pripadniki drugih oboroženih sil, hkrati pa delovanje v civilnem okolju, česar so poklicni častniki zaradi profesionalizacije vse manj vešči. Prav tu pa je neizpodbitna dodana vrednost civilnega izobraževalnega sistema, ki se pri modularnem izobraževanju častnikov komplementarno dopolnjuje z vojaškim delom.

Toda kako izbrati fakultete, ki bi ponujale vojaške module? Seveda je lahko tehničen odgovor javni razpis, toda postavlja se vprašanje, koliko je v slovenskem prostoru sploh smiseln in izvedljiv. Tudi tu se spet postavlja vprašanje kompetenc. Pot, po kateri se pride do pilota, informatika ali ne nazadnje zdravnika, je razmeroma jasna. Kaj pa druge smeri, med katerimi je najpomembnejši pehotni častnik? Da ne omenjamo potrebe po sodobnem častniku diplomatu. Kje naj izobražujemo tega? Tako se je spraševal tudi Poles (2008), ki je prepričan, da je treba vojaško izobraževanje čim bolj približati civilnemu in razvijati »vojaško profesijo«. Najboljši način za doseg tega cilja naj bi bila zato ustanovitev vojaške (obrambne) visoke šole, kajti svoje šole imajo tudi duhovniki, zdravniki in pravniki. Zakaj bi bil vojaški poklic drugačen od drugih? Podobno razmišljajo tudi Sušnik, Ivanuša in Podbregar (2007). Seveda je tako razmišljanje legitimno, težko pa se strinjamo, da možnost uveljavljanja dodiplomskega vojaškega modula na civilnih fakultetah pomeni le prehodno obdobje med pripravami na visoko šolo. Seveda pa je vprašanje, ali si Slovenija lahko privošči dvotirni sistem, kot ga poznajo ZDA.

Po drugi strani pa Kotnik (2008) ugotavlja, da nove vloge in naloge vojsk razvitih industrijskih držav predpostavljajo in zahtevajo drugačno znanje in sposobnosti častnikov. Zato se v vojskah teh držav vse bolj uveljavlja visoka stopnja odprtosti, razgledanosti, večfunkcionalnosti in prilagodljivosti vojaških častnikov. To zahteva drugačne oblike izobraževanja, usposabljanja in urjenja, ki častnikom na različnih hierarhičnih ravneh zagotavljajo potrebne značilnosti, znanje, veščine in vrednote oziroma kompetence. Tega pa ni več mogoče najučinkoviteje zagotoviti prek

klasičnih vojaških akademij oziroma specializiranih vojaških izobraževalnih ustanov. Ustrenejša rešitev so pravilno uravnoteženi izobraževalni moduli na različnih civilnih visokošolskih izobraževalnih ustanovah, z natančno določenim skupnim programskim jedrom (skupni imenovalc), v katerega so vključene ustrezne vsebine vojaškega usposabljanja in vzgoje. Ustrezno prilagojen in nadgrajen model je lahko še posebej primeren za majhne države, kot je na primer Slovenija, z majhnimi letnimi potrebami po novih častnikih in omejenimi družbenimi viri.

V tem pogledu je glede na izkušnje, mednarodno integracijo ter znanstvenoraziskovalno dejavnost gotovo treba izpostaviti Katedro za obramboslovje, ki je bila vedno izjemno pomemben vezni člen med civilnim in vojaškim okoljem, in ravno obramboslovje je prvo ponudilo t. i. vojaški modul kot način integracije civilnega univerzitetnega programa z vojaškim usposabljanjem in izobraževanjem. Kombinacija družboslovnega profila na civilnem delu izobraževanja s tehnično strokovnim znanjem specialistične faze Šole za častnike bi lahko dala odgovor, kako Slovenija in Slovenska vojska rešujeta problem izobraževanja (zlasti pehotnih) častnikov.

Torej ostane še vprašanje, ali je način, kako pridobiti častnike za tehnične službe in druge rodove, pravilen. V tem primeru njihova civilna strokovna izobrazba gotovo ni sporna, bolj je problematično spoznavanje z vojaško organizacijo, njeno strukturiranostjo, delovanjem ter okoljem (domačim ter zunanjim) v katerem deluje. Zato predlagamo, da se to vprašanje reši v obliki premostitvenega programa¹⁰, ki bi vsebinsko splošno fazo Šole za častnike postavil v okvir univerzitetnega okolja, kar bi seveda precej poenotilo različne tehnične in druge stroke, hkrati pa bi se jim priznale tudi kreditne točke skladno z bolonjsko reformo. Znotraj tega programa bi lahko kandidati opravili še manjkajoče vojaške prakse, da sem jim lahko prizna TVSU kot pogoj za vstop v Šolo za častnike. Tako bi se lahko Šola za častnike posvetila izključno praktičnemu usposabljanju kandidatov za častnike, ki bi se specializirali glede na svoje civilno znanje in stroko. Vsekakor bi tako rešili prepletanje vsebin Šole za častnike in civilnih univerzitetnih programov, po drugi strani pa se tudi sedanja splošna faza Šole za častnike in specialistična (pehotna) faza ne bi podvajali. Seveda bi več časa ostalo tudi za stažiranje, ki je še kako pomembno, preden kandidat za častnika postane poveljnik voda.

Čeprav se slovenski model vojaških modulov srečuje z mnogimi in vsakodnevnimi težavami, pa je po našem mnenju dobro izhodišče, ki ne potrebuje revolucionarnih sprememb, temveč hitre in jasne odločitve, kako naprej. Zato si moramo vsi akterji prizadevati, da bo vsak opravil domačo nalogo na svojem področju, skrbel za razvoj znanstvenih disciplin in stroke, vojaški del pa poleg tega seveda še posebej za večino vojskovanja. Le s skupnimi močmi bomo dosegli sinergijske učinke in tako prihodnjega častnika opremili z znanjem, s katerimi bo razreševal sodobne izzive tako doma kot v tujini, po končani vojaški karieri pa se znašel tudi v civilnem okolju.

¹⁰ Kar predlaga že Kotnik (2008), ko govori o pravilno uravnoteženih izobraževalnih moduli na različnih civilnih visokošolskih izobraževalnih ustanovah z natančno določenim skupnim programskim jedrom (skupnim imenovalcem).

Literatura

1. Althusser, L., 1977. *Ideologie und ideologische Staatsapparate: Aufsätze zur marxistischen Theorie*. Hamburg: VSA.
2. Brožič, L., 2008. Razlogi za uvedbo evalvacij v Ministrstvu za obrambo. *Bilten Slovenske vojske*, maj 2008, str. 59–75.
3. Caforio, G., 2000. *Introduction. V: Giuseppe Caforio (ur.): The European Officer: A Comparative View on Selection and Education*. Edizioni ETS.
4. Cilenšek, S., 2009. *Vojaško izobraževanje v Sloveniji, diplomsko delo*. Kranj: Fakulteta za organizacijske vede.
5. Franke, V. C., Lindy H.einecken. 2001. *Adjusting to Peace: Military Values in a Cross-National Comparison*. *Armed Forces & Society*, Vol. 27, No. 4, Summer 2001, str. 567–595.
6. Franke, V. C., 1998. *Old Ammo in New Weapons?: Comparing Value-Orientations of Experienced and Future Military Leaders*. *Journal of Political and Military Sociology*, Vol. 26, No. 2 (Winter), str. 253–271.
7. Franke, V. C., 1999. *Preparing for Peace: Military Identity, Value Orientations, and Professional Military Education*. Praeger, Westport, Connecticut, London.
8. Franke, V. C., 1997. *Warriors for Peace: The Next Generation of U.S. Military Leaders*. *Armed Forces & Society*, Vol. 24, No. 1, Fall 1997, str. 33–57.
9. Garb, M., Klemen Grošelj, Jelena Juvan in Janja Vuga. 2010. *Izbrane teme iz proučevanja mirovnih operacij, V: Marjan Malešič (ur.): Mednarodne razsežnosti varnosti Slovenije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, str. 161–184.
10. Garb, M. 2004. *Študentje obramboslovja na vojaškem taborjenju*. *Vojaškošolski zbornik*, november 2004, št. 3, str. 79–91.
11. Garb, M. 2007. *Mirnodobne in vojne oborožene sile*. *Slovenska vojska*, 16. nov. 2007, leto 15, št. 18, str. 20–21.
12. Haltiner, K. W., 2000. *Policemen or soldiers? Organizational Dilemmas in the Constabularization of Armed Forces*, v: Malešič, Marjan ed.: *International Security, Mass Media and Public Opinion*, Fakulteta za družbene vede, ORC, Ljubljana.
13. Jelušič, L., 2008. *Kaj lahko obramboslovje prispeva k povečanju profesionalnosti častnikov in častnic slovenske vojske (razprava)*. *Bilten Slovenske vojske*, maj 2008, št. 10, str. 175–183.
14. Kastelic, G., 2008. *Zgodovinski pregled izobraževanja in usposabljanja častnikov na Slovenskem*. V *Bilten Slovenske vojske*, maj 2008, št. 10, str. 11–24.
15. Kladnik, T., 2006. *Slovenska partizanska in domobranska vojska od ustanovitve do konca 2. svetovne vojne*. Ljubljana: Defensor.
16. Korošec, T., 2007. *K tridesetletnici slovenskega obramboslovja. Teorija in praksa*, let. 44, 5/2007, str. 785–790.
17. Kotnik, I., 2008. *Kakšen naj bo sodoben častnik Slovenske vojske in kako do njega*. *Bilten Slovenske vojske*, maj 2008, št. 10, str. 75–97.
18. Lawn, M., 2006. *Soft Governance and the Learning Spaces of Europe*. *Comparative European Politics* 4, 272–288.
19. Malešič, M. (ur.), 2002. *Nacionalna in mednarodna varnost, Zbirka varnostne študije*, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 5–9.
20. *Österreichs Bundesheer*, 2011. *Dostopno na: <http://www.bmlv.gv.at/karriere/offizier/geschichte.shtml>*, 21. april 2011.
21. Poles, L., 2008. *Koncept vojaškega izobraževanja častnika Slovenske vojske – stanje in vizija*. *Bilten Slovenske vojske*, maj 2008, št. 10, str. 121–131.
22. *Posvet o šolanju častnikov Slovenske vojske*. 1994. *Republika Slovenija, Ministrstvo za obrambo*, Ljubljana, 28. september 1994.
23. Sarvaš, S., 1995. *The Professional Corps in Central and Eastern Europe and Politics*. *ERGOMAS Conference, Praga–Brno*, 18.–25. Junij 1995.

24. Segal, D. R., in, Morten G. Ender. 2008. *Sociology in Military Officer Education*. *Armed Forces & Society*, Volume 35, Number 1, October 2008, str. 3–15.
25. Steele, R. D., 2000. *Takedown: The Asymmetric Threat to the Nation* http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/020807/48e89f48c61899704bf24cd1f4deedc4/ASYMMETRICWARTheBigPicture.doc.
26. Sušnik, D., Ivanuša T., Podbregar I., 2007. *Dileme in možne poti integracije vojaške znanosti in šolstva v javno visokošolsko izobraževanje*. 26. Mednarodna konferenca o razvoju organizacijskih znanosti USTVARJALNA ORGANIZACIJA 28.–30. Marec 2007, Portorož, Slovenija.
27. *Vojna enciklopedija*, 1975. Beograd: Redakcija Vojne enciklopedije.
28. Winslow, D., 2010. *Anthropology and Cultural Awareness for the Military*. V *Mission Critical: Smaller Democracies' Role in Global Stability Operations*, ed. C. Leuprecht, J. Troy, and LCol (ret'd) D. Last. Montreal and Kingston: Queen's Policy Studies Series, McGill-Queen's University Press.
29. Žabkar, A., in Uroš Svete, 2008. *Šolanje vojaških profesionalcev med tradicionalnimi izhodišči in (post)modernimi izzivi*. V *Bilten Slovenske vojske*, maj 2008, št. 10, str. 183–208.

POMEN PREDPISOV ZA LOGISTIKO SLOVENSKE VOJSKE DANES IN V PRIHODNOSTI

IMPORTANCE OF REGULATIONS FOR THE SLOVENIAN ARMED FORCES' LOGISTICS TODAY AND IN THE FUTURE

Original scientific paper

Povzetek Republika Slovenija bo vedno bolj vključena v mednarodne procese, kar zahteva tudi nenehno prilagajanje Slovenske vojske. Po napovedi Nata bo prihodnje delovanje še bolj zapleteno in večdimenzionalno, kar od Slovenske vojske tudi na področju logistike zahteva visoko stopnjo mednarodne povezljivosti. Logistika Slovenske vojske bo v prihodnosti še bolj povezana z ekonomsko in Natovo logistiko. Za njeno učinkovitost so zelo pomembni predpisi, saj vplivajo na njen razvoj. Posebnosti Slovenske vojske in njene logistike morajo biti upoštevane tudi v predpisih. Zaradi razvoja družbe, vpliva globalnega mednarodnega okolja in drugih dejavnikov se bodo razmere za delovanje v prihodnosti še hitreje spreminjale, kar bo zahtevalo hitro odzivnost tudi pri nastajanju predpisov, pomembnih za učinkovitost logistike. Logistiko Slovenske vojske ureja množica različnih predpisov, vse od zakonov do ukazov, ki ji omogočajo legalno opravljanje nalog. Pri pripravi novih predpisov je treba upoštevati vse okoliščine, ki zahtevajo njihov sprejem, hkrati pa biti pozoren na postopek, po katerem nastajajo. Učinkovitost vojaške logistike je tako odvisna tudi od predpisov, s čimer sta tako povezana tudi logistika in pravo. Tako bodo predpisi v prihodnosti še pomembnejši, saj bo logistika še bolj zapletena in mednarodno bolj povezana.

Ključne besede *Predpisi, normiranje, logistika Slovenske vojske, ekonomska logistika.*

Abstract The Republic of Slovenia has been and will become increasingly involved in international processes. This also demands continuous adjustments of the Slovenian Armed Forces. In line with NATO projections, future operations will become even more complex and multidimensional, and will therefore require the Slovenian Armed Forces to attain a higher level of interoperability also in logistics. In the future, the logistics of the Slovenian Armed Forces will strengthen its relations with economic and NATO logistics. Logistic efficiency is influenced by the regulation in terms of

its development. The regulation must reflect special characteristics of the Slovenian Armed Forces and their logistics. Owing to the development of society, influence of the global international environment and other factors, operational requirements will be subject to rapid changes in the future. This will require quick response also in the drafting of the regulations applicable to the efficiency of the Slovenian Armed Forces' logistics. Logistics in the Slovenian Armed Forces is governed by a number of different rules ranging from laws to edicts, upholding the legality of the forces. When drafting new regulations, all circumstances, which demand their adoption, need to be taken into account. Extra focus must be put on the procedure according to which they are drafted. The efficiency of the Slovenian Armed Forces' logistics thus relies on the regulations, which are linked to the science of logistics and jurisprudence. In this way, the importance of regulation will increase in the future, with the operations of the Slovenian Armed Forces' logistics becoming more complex and international.

Key words *Regulation, normative regulation, Slovenian Armed Forces' logistics, economic logistics.*

Uvod

Republika Slovenija je vedno bolj vključena v mednarodne procese in svetovne razvojne tokove. Mednarodno varnostno okolje vpliva tudi na njeno nacionalno varnost, in sicer ne glede na to¹, v katerem delu sveta se bodo spremembe, grožnje ali tveganja pojavljali. V prihodnjem obdobju se bo širitev Evropske unije in Nata še nadaljevala. Nato v svoji strateški viziji napoveduje, da bo prihodnje delovanje še bolj vsestransko in večdimenzionalno², kar bo od oboroženih sil zahtevalo združeno delovanje v mednarodnem okolju, z visoko stopnjo mednarodne povezljivosti na vseh področjih, tudi na področju vojaške logistike. Temu mora slediti tudi normativno področje. Pri načrtovanju in izvajanju delovanj, ki upoštevajo politične, vojaške, ekonomske in druge ukrepe za obvladovanje kriz, se predvideva še celovitejši pristop k obrambnemu področju³. Delovanje vojsk je odvisno od učinkov, ki jih je mogoče

¹ Grizold (2005, str. 25–26) meni: »Nova narava sodobnih groženj varnosti zahteva nove strateške rešitve pri zagotavljanju nacionalne in mednarodne varnosti. Prestrukturiranje oboroženih sil ter obrambne reforme, ki potekajo v sodobnih državah, so samo ena stran reševanja problema. Meja med tipičnimi vojaškimi nalogami, povezanimi z notranjo varnostjo, pravnim redom in zagotavljanjem varnosti na mejah, je vedno manj vidna, civilno krizno načrtovanje, skupaj s civilno obrambo in sistemom zaščite in reševanja ter pomoči, pa je vedno pomembnejše.«

² V Natovem gradivu *Strategic Vision: The military Challenge* (2004, str. 2–5) so predstavljena predvidevanja, kakšno bo okolje, v katerem bo Nato deloval v prihodnosti, in bo od njegovih sil zahtevalo tako organiziranost, da bodo te sile sposobne uspešno delovati v tem okolju. Podobna so tudi predvidevanja v novem Natovem strateškem konceptu (*Strategic Concept For the defence and Security of The Members of the Nort Atlantic Treaty Organisation*, 2010).

³ Podbregar (v Ivanuša in Podbregar, 2008, str. 54) meni: »Obrambni sistem RS sestavljata vojaška in civilna obramba, ki izvajata vojaške, tehnološke, organizacijsko-tehnične, kadrovske, normative, materialne in druge priprave za obrambo države. Predstavlja celoto mehanizmov, ki zagotavljajo varnost države na obrambnem področju. Namenjen je obrambi pred zunanjo vojaško agresijo in drugimi nasilnimi posegi tujih oboroženih sil zoper neodvisnost, samostojnost in ozemelsko celovitost RS. Obrambni sistem bo v sistemu kolektivne obrambe izvajal naloge, ki jih prevzema RS z vključitvijo v Zaveznitvo.«

doseči s sodobnimi in prilagodljivimi vojaškimi logističnimi sistemi. Izvajanje nalog ekonomske in vojaške logistike urejajo številni predpisi, zato sta obe vrsti logistike⁴ odvisni tudi od predpisov oziroma prava.

Logistika SV je organizirana tako, da zagotavlja podporo enotam in poveljstvom ter sodeluje pri uresničevanju nalog zaščite in reševanja. Enote bodo gibljive, imele pa bodo tudi možnost združevanja po modularnem načelu. Sposobne bodo delovati v celotnem spektru delovanja⁵, zato bodo hitro premestljive in vzdržljive, ne glede na trajanje ter hitrost delovanja, tehnološko napredne, podprte z integriranim logističnim sistemom ter sposobne delovati v omrežnih razmerah delovanja.

Delovanje SV bo zahtevalo združitev vseh njenih sil, ki bodo delovale na nekem območju, delovanje v združenem okolju pa bo temeljilo predvsem na učinkih. Pri načrtovanju delovanja bo nujen celovit pristop na državni in tudi mednarodni ravni. Brez uspešnih povezav znotraj in zunaj Slovenije Slovenski vojski ne bo mogoče zagotavljati celovite logistične podpore. Za učinkovito izvajanje nalog logistike znotraj sistema so nujni tudi ustrezni predpisi. Vse povezave morajo biti pravno urejene tudi z mednarodnimi predpisi.

Logistični sistem SV je opremljen s sodobno opremo, ki se zagotavlja z načrtnim in preglednim financiranjem ter sledi sodobnim tehnološkim zahtevam. Pri opremljanju se upoštevajo tudi naše ambicije, zaveze do Nata in finančne zmožnosti RS, Natovi standardi (STANAG) ter slovenski vojaški standardi (SVS). S tem pristopom je zagotovljena mednarodna povezljivost vojaških enot SV ter združljivost njene logistične opreme. Logistična podpora temelji tudi na logističnih virih zavezništva ter ekonomskih logističnih virih.

Logistiko SV urejajo številni predpisi, ki jih sprejemajo različni organi in institucije, od parlamenta, vlade in ministra do načelnika generalštaba kot predstojnika organa v sestavi ministrstva⁶. Poleg ustave, zakonov in podzakonskih predpisov so za

⁴ Ogorelec (1996, str. 13) meni: »Ekonomsko logistiko defeniramo kot dejavnost premikanja materije in informacij z mesta njihove proizvodnje do mesta njihove porabe oziroma uporabe.«

Dictionary of Military Terms, ki ga je izdalo Ministrstvo za obrambo ZDA (1999, str. 226), navaja: »Logistika je znanost o načrtovanju, gibanju in vzdrževanju sil. Je najbolj celovita znanost o vseh vidikih vojaških operacij, ki se ukvarjajo z: a) načrtovanjem in razvojem, nabavo, skladiščenjem, gibanjem, distribucijo, vzdrževanjem, evakuacijo in razporejanjem materialov; b) premiki, evakuacijo in hospitalizacijo osebja; c) nakupi ali gradnjo, vzdrževanjem, delovanjem in razporejanjem objektov in d) zagotavljanjem storitev in opremljanjem.«

⁵ Celotni spekter delovanja vključuje ofenzivno, defenzivno in stabilizacijsko delovanje. Podrobnosti o vrstah delovanja so določene tudi v *Land Forces Logistic Doctrine ALP-4.2 - January 2004 - Chapter 2(2-1)*.

⁶ Pristojnost za sprejemanje normativnih aktov, ki jih sprejema minister za obrambo, je določena v 1. odstavku 46. člena Zakona o obrambi, v katerem je zapisano, da se vodenje vojske izvaja s predpisi in akti vodenja, kot so smernice, obvezne usmeritve, odredbe, pravila in navodila, ki jih izdaja minister, razen pravil službe, za katere je pristojna vlada. Poleg teh pristojnosti minister za obrambo izdaja tudi vse druge podzakonske akte na podlagi drugih zakonov, kot so npr. zakon o vladi in zakon o državni upravi ter drugi predpisi.

učinkovitost logistike izredno pomembni tudi Natovi in slovenski vojaški standardi⁷. Poleg nacionalnih predpisov pa je treba upoštevati tudi mednarodne predpise znotraj zavezništva ter lokalne predpise države, v kateri vojaška operacija ali misija poteka. Pri tem je treba ločiti med operacijo in misijo.

Ko obravnavamo logistiko SV in njeno povezanost z Natovo logistiko ter ekonomsko logistiko in na drugi strani pomen predpisov za logistiko, lahko ugotovimo, da so ustrezni predpisi za izvedbo različnih logističnih nalog v SV pomemben pogoj za njeno učinkovitost, s čimer je zagotovljena tudi potrebna stopnja legalnosti pri izvrševanju teh nalog. Pomen predpisov za učinkovitost logistike SV bo v prihodnosti še večji kot danes, saj bo vojaška logistika še bolj zapletena in mednarodno bolj povezana. V tej mednarodni povezanosti bodo vse pomembnejše tudi mednarodne pogodbe.

1 TEORETIČNA IZHODIŠČA ZA PROUČEVANJE POVEZANOSTI MED LOGISTIKO SLOVENSKE VOJSKE IN PREDPISI

Od logistike SV se zahtevata in pričakujeta celovita in učinkovita logistična podpora doma in v tujini, ter spoštovanje predpisov. Tako se problemsko izpostavi pomen predpisov za logistiko SV. Če ima vse potrebne predpise, lahko nemoteno uresničuje svoje poslanstvo ob pogoju, da so izpolnjeni tudi drugi potrebni pogoji (finančni viri, oprema itn.), če pa tega ni, lahko pride do težav v odnosu med nalogami in predpisi. Čim manjša so razhajanja v tem odnosu oziroma razmerju, tem ustrežnejši so predpisi oziroma pravne podlage za izvajanje nalog logistike SV.

Domača in tuja bibliografija obravnava s področja vojaške in ekonomske logistike sta zelo obsežni, podobno je na področju pravnih znanosti in drugih pravnih razprav. O povezanosti logistike s predpisi pa teh znanstvenih obravnava skoraj ni, še posebej, ko gre za povezanost logistike SV. Zato podajamo nekaj teoretičnih izhodišč za razlago pojmov logistika in pravni sistem. Pri opredeljevanju pomena predpisov za logistiko SV moramo izhajati tudi iz hierarhije, ne le iz njihovega nastanka in poznejše razlage. Tako kot je določena hierarhija pravnih aktov v slovenskem pravnem sistemu, tako je v SV delno določena tudi hierarhija aktov vodenja in poveljevanja. Višje kot je nek predpis v hierarhiji, večji pravni pomen ima. Zato morajo biti vsi akti vodenja in poveljevanja, ki urejajo logistiko SV, skladni z zakoni in uredbami. Tudi akti

⁷ *Minister za obrambo tako na podlagi 5. odstavka 78. člena Zakona o obrambi predpisuje in sprejema oziroma prevzema Natove standarde, ki po izvedenem postopku postanejo slovenski vojaški standardi. V 10. odstavku 29. člena Zakona o službi v Slovenski vojski je med drugim določeno: »Načelnik generalštaba odloča tudi o uvedbi kodifikacijskih in drugih oznak, ki se uporabljajo v zavezništvu. O uvedbi standardov, ki se uporabljajo v zavezništvu, odloča minister na predlog načelnika generalštaba oziroma predstojnika službe ali druge organizacijske enote ministrstva, v kateri se izvaja dejavnost, na katero se standard nanaša, v skladu z akti, ki urejajo standardizacijo v ministrstvu ali na obrambnem področju.«*

vodenja in poveljevanja, izdani na različnih ravneh, morajo biti vertikalno in horizontalno pravno usklajeni. Nižji ukaz mora biti tako skladen z višjim⁸.

Iz pravnega sistema izhaja, da morata logistika SV in tudi ekonomska logistika upoštevati vse predpise, ki kakor koli urejajo njune naloge. Zaradi razumevanja pojma logistika navajamo nekaj razlag. Rushton in Oxley (1989, str. 5) menita: »Zanimivo je spoznati različne poglede na definicije – vojaške, ekonomske, definicije iz slovarjev itn. Ni enostavno določiti, katera izmed definicij je najustreznejša. Morebiti je še najbolj primerna definicija, da logistika skrbi za pretok dobrin od proizvodnje do potrošnje na stroškovno učinkovit način, poleg tega pa nudi dostopne servisne storitve za stranke.« Cooper, Browne in Peters (1993, str. 2) menijo: »Definicije se vsebinsko razlikujejo od avtorja do avtorja. Logistika se po njihovem mnenju ukvarja s premikanjem in shranjevanjem blaga skupaj z informacijskimi tokovi od začetka do konca oskrbovalne verige.« Stock in Lambert (2001, str. 57) pravita: »Logistika je tisti del oskrbovalne verige, ki načrtuje, izvaja in nadzira uspešen ter učinkovit pretok, shranjevanje dobrin in storitev povezanih informacij od točke izvora do točke potrošnje, da zadovolji zahteve strank.« Prebilič (2006, str. 36) pa meni: »Vojaška logistika je dejavnost, ki se nanaša na planiranje, pripravo in zagotavljanje vojaškega materiala za podporo vojaškim enotam ter jim s tem omogoča njihov obstoj, premike in usposabljanje v miru in bojni razvoj v krizah ter bojevanje v vojni.« V *International Military and Defense Encyclopedia* (1993, str. 1529) je navedeno: »Vojaška logistika je znanost o načrtovanju in izvedbi premikov ter vzdrževanju sil.« V *Supply Chain Management Terms and Glossary* (2010, str. 14) piše: »Logistika je proces planiranja, izvajanja in nadziranja procesov za učinkovit in uspešen transport ter shranjevanje blaga, vključno s storitvami in z njimi povezanimi informacijami, od točke izvora pa do točke potrošnje z namenom zadovoljevanja strank. Ta definicija vključuje poti od strank do strank ter notranje in zunanje premike.« Christopher (1992, str. 2) meni: »Logistika je proces strateškega upravljanja nabave, premikanja in shranjevanja materiala, delov ter dokončanih zalog (in z njimi povezanih informacijskih tokov) z organizacijo in njenimi marketinškimi kanali na način, da sta sedanja in prihodnja donosnost maksimirani skozi stroškovno učinkovito izvrševanje naročil.« Razlago o logistiki SV najdemo v Doktrini vojaške logistike, ki jo je pripravila skupina pripadnikov SV (Žurman in drugi). Minister je na začetku (številka dokumenta in podpis ministra) določil, da je to najvišji hierarhični vojaškostrokovni dokument s področja logistične podpore SV. V Doktrini (2008, str. 15) je navedeno: »Vojaška logistika je sestavina obrambne logistike, ki se ukvarja z zagotovitvijo materialnih sredstev in storitev za delovanje vojaških sil v določenem času in prostoru. Vključuje logistično načrtovanje in razvoj, štabne dejavnosti in postopke na logističnih funkcionalnih

⁸ Bohinc, Cerar in Rajgelj (2006, str. 116–117) menijo: »Pravni sistem mora biti skladen (koherenten) tako v horizontalnem kot tudi v vertikalnem pogledu. Za vertikalno skladnost je pomembno, da je v pravu zagotovljena ustrežna hierarhija pravnih aktov. Pri tem imamo ponavadi v mislih predvsem hierarhijo splošnih pravnih aktov, čeprav je ta pomembna tudi pri posamičnih pravnih aktih. Zakoni, podzakonski predpisi in drugi splošni predpisi morajo biti v skladu z ustavo ter z drugimi ustavnimi akti. Zakoni morajo biti v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in veljavnimi mednarodnimi pogodbami, ki jih je ratificiral državni zbor. Enako velja tudi za podzakonske predpise in druge splošne akte. Najnižji splošni pravni akti morajo biti v skladu z višjimi (npr. uredba mora biti v skladu z zakonom).«

področjih ter logistično podporo delovanja vojaških sil. Vojaško logistiko delimo na proizvodno in uporabno (logistika porabe).«

Če primerjamo predstavljene definicije pojma vojaška logistika v povezavi s sorodnimi razlagami v izbrani domači in tuji literaturi, lahko ugotovimo, da so si v marsičem podobne, obstajajo pa tudi nekatere pojmovne razlike. Zato lahko za ta članek povzamemo razlago, ki se glasi:

Logistika Slovenske vojske je v širšem pogledu del obrambe in je organizacijska dejavnost funkcionalnih področij, ki zagotavljajo materialna sredstva in storitve za podporo delovanju vojaških sil doma in v mednarodnem prostoru, tako v miru, krizah in vojni. Omogoča obstoj vojaških sil in njihovo usposabljanje. Pri dajanju podpore v ožjem smislu se ukvarja s časom in prostorom pri načrtovanju, pripravi ter izvajanju strateških, operativnih in taktičnih premikov ter z vzdrževanjem sil s potrebnimi materialnimi sredstvi in storitvenimi dejavnostmi. Z vidika funkcionalnih dejavnosti logistika SV pomeni oskrbo s pridobivanjem, shranjevanjem, razporejanjem in distribucijo vojaškega materiala ter izvajanje storitvenih dejavnosti z vzdrževanjem materiala, transportom oseb in materiala; pridobivanjem, razvojem in konstrukcijo vojaške infrastrukture; izvajanjem medicinske in zdravstvene ter finančne dejavnosti. Vseh šest razvejanih funkcij logistike SV deluje usklajeno, tako da vojaškim enotam lahko zagotavljajo tudi bojno delovanje. Cilj logistike je vzdrževati načrtovane zmogljivosti sil SV s pravočasno, popolno in neprekinjeno logistično podporo.

Tako v povezavi z opredelitvijo pravnega sistema in predstavljenih razlag pojma logistika lahko ugotovimo, da so za učinkovitost logistike SV predpisi temeljnega pomena. Vzpostavljena mora biti skladnost med zakoni, podzakonskimi akti, akti vodenja in poveljevanja ter slovenskimi vojaškimi standardi, ki se sprejemajo iz Natovih. Stopnjo pomena predpisa določa njegovo mesto, ki ga ima v vertikali hierarhije predpisov. Za izvajanje logističnih nalog v SV so poleg zakonov zelo pomembni podzakonski akti, predvsem uredbe in pravilniki⁹.

Za pravilno uporabo predpisov, ki urejajo uresničevanje nalog v logistiki SV, je pomembna razlagalna argumentacija v okviru pravne doktrine. Poleg pravilne razlage predpisov kot pravnih podlag je treba na naslednji stopnji te predpise tudi spoštovati. V življenju bodo vedno prisotni tudi dvomi o ustreznosti predpisov. Isti

⁹ Pavčnik (2007, str. 320–321) meni, da je ob uredbi kot osrednjem pravnem aktu še cela vrsta drugih aktov, ki jih sprejemajo izvršilni organi. Osrednji podzakonski akti, ki so v pristojnosti posameznih ministrstev, so pravilniki. Pravilnik je splošni pravni akt, s katerim se razčlenjujejo posamezne določbe zakona, drugi predpisi in akti državnega zbora kot tudi akti vlade in predpisi Evropske unije. Pravilnike izdajajo posamezni ministri, lahko pa tudi več ministrov skupaj, če vsebina sodi v delovno področje več ministrstev. V praksi se običajno s pravilnikom urejata organizacija poslovanja in način delovanja določenega organa. Ta vprašanja se urejajo tudi s poslovniki, ki jih imajo kolektivni organi. Tipična podzakonska (upravna) akta sta tudi navodilo in odredba. Navodilo predpisuje, kako naj delujejo upravni organi, ko izpolnjujejo posamezna določila zakona, predpisa ali kakšnega drugega splošnega (tudi podzakonskega) akta, medtem ko odredba oblikuje ukrepe, ki imajo splošen pomen.

predpis je za nekoga lahko ustrezen, za drugega ne, za nekoga bolj, za drugega manj pomemben.

Predstavljene teoretične razlage, izpostavljeni logistični in pravni pogledi ter nekatera vprašanja kažejo na odvisnost logistike SV od predpisov. V prihodnosti je mogoče pričakovati še večjo stopnjo te povezanosti, saj bo nadzor nad porabo javnih financ, ki so pomemben vir tudi za logistiko SV, še učinkovitejši. S povezanostjo logistike s predpisi se kaže tudi povezanost logistike s pravom.

2 METODE

Statistična analiza, ki bo prikazana, temelji na predpostavki oziroma hipotezi, da so predpisi pomembni za učinkovito opravljanje nalog v logistiki SV, saj ta lahko v celoti uresniči svoje poslanstvo le, če se bodo predpisi pravočasno prilagajali stvarnim potrebam in tako omogočali ustrezne pravne podlage za uresničevanje njenih nalog. Predpisi so pomembni tudi za delovanje v Natu in s tem tudi za opravljanje logističnih nalog v mednarodnih operacijah in na misijah. Na podlagi ustreznih predpisov bo logistika SV sposobna zagotavljati podporo enotam doma in v tujini ter delovati skupno z Natovo logistiko, ob tem pa uporabiti tudi vire ekonomske logistike. Tudi če so predpisi ustrezni, so uporabni le, če so pripadnikom SV dostopni in jih tudi poznajo. Logistika SV bo seveda vedno bolj vključena v sistem ekonomske logistike in od njega vse bolj odvisna.

V širšem pogledu tako raziskujemo pomen predpisov za uresničevanje nalog logistike SV in njeno povezanost z ekonomsko logistiko. V ožjem pogledu pa raziskujemo vprašanje povezanosti med učinkovitostjo logistike in predpisi oziroma pravom. Predpisi morajo upoštevati tudi posebnosti pri izvajanju logističnih nalog SV. Če se sedanji predpisi ne bodo pravočasno spreminjali in dopolnjevali ter upoštevali teh posebnosti, se bodo pojavile težave, kar bo vplivalo tudi na učinkovitost in razvoj vojaške logistike.

Udeleženci

V raziskavo smo vključili reprezentativni vzorec pripadnikov stalne sestave SV. Logistične naloge v SV izvaja 1963 pripadnikov, od tega pa dela s predpisi (zakoni, podzakonskimi akti, akti vodenja in poveljevanja, SVS in Stanagi) 1005 pripadnikov. V raziskavo so bili tako vključeni le pripadniki SV, ki opravljajo delo na področju logistike in pri svojem delu tudi v resnici uporabljajo predpise.

3 UPORABLJENI INSTRUMENTI

Anketa

V raziskavi smo uporabili izvirni strukturirani večdelni vprašalnik (Osterman, 2009), ki vključuje 43 vprašanj (v članku je predstavljenih devet). Po končanem anketiranju

so bili podatki vneseni v podatkovno bazo in analizirani s programom za statistično obdelavo družboslovnih podatkov (SPSS 17.0 – Statistical Package for the Social Sciences), grafična predstavitev pa je narejena s programom Microsoft Excel 2007.

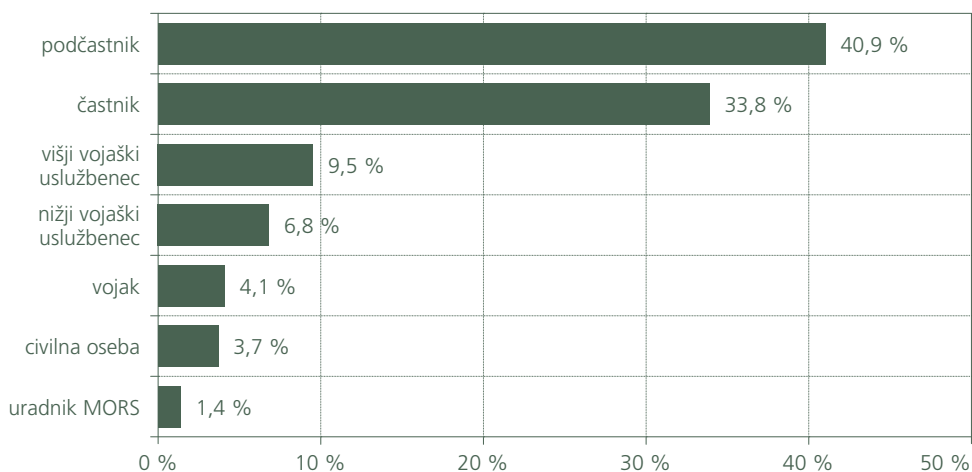
Način zbiranja podatkov

Poslanih je bilo 365 vprašalnikov, izpolnjeni in vrnjeni pa 304. Vprašalnike so prejeli pripadniki v SV, ki opravljajo logistične naloge in delajo tudi s predpisi. Tako smo v poveljstvih in enotah, ki imajo logistične sektorje, oddelke ali odseke, izbrali določeno število pripadnikov za anketiranje (proporcionalno stratificirano vzorčenje) in nato vprašalnike pošiljali proporcionalno, in sicer glede na število pripadnikov po notranjih enotah logistike, ki opravljajo to delo.

4 REZULTATI

V raziskavo so bili vključeni pripadniki SV in majhen del zaposlenih iz upravnega dela Ministrstva za obrambo. Rezultati so povzeti iz Osterman (2010, str. 139, 142, 146, 159, 163, 161, 165–166, 173–178).

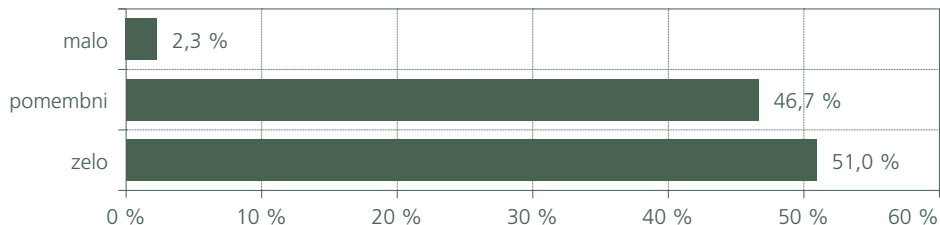
Slika 1:
Odstotek
anketiranih
glede na status

V vzorec smo glede na status anketirancev vključili večinoma podčastnike (40,9 odstotka), častnike (33,8 odstotka) in višje vojaške uslužbence (9,5 odstotka), drugi so manj zastopani.

Anketirance smo spraševali o pomembnosti predpisov za delovanje SV.

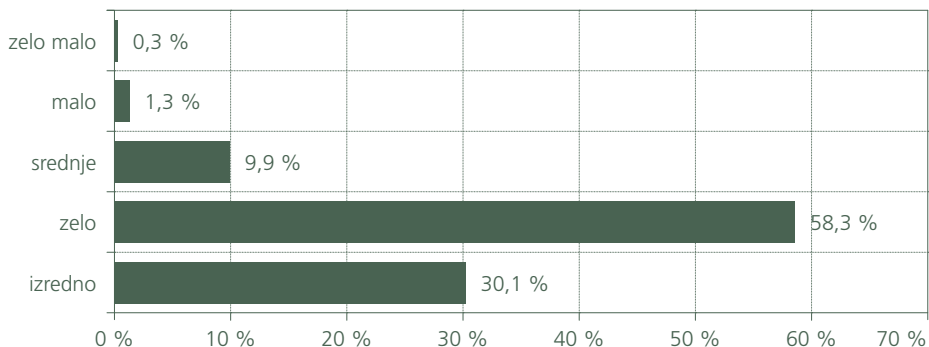
Slika 2:
Pomembnost
predpisov za
delovanje SV

51 odstotkov anketirancev se strinja, da so predpisi pri delovanju SV zelo pomembni. 46,7 odstotka je prepričanih, da so pomembni, 2,3 odstotka pa jih meni, da so predpisi le malo pomembni.

Anketirance smo prosili, da na lestvici od 1 do 6 (1 – nič do 6 – izredno) označijo, koliko so po njihovem mnenju predpisi pomembni za opravljanje nalog v logistiki SV.

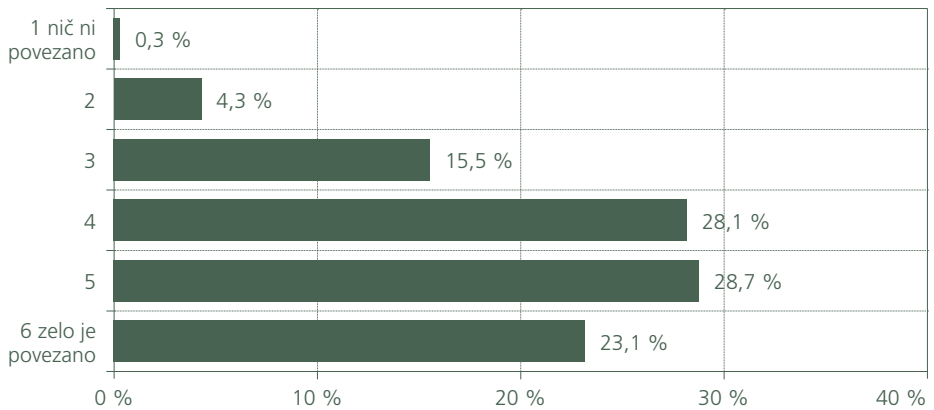
Slika 3:
Grafični prikaz
anketiranih
glede na
pomembnost
predpisov za
opravljanje
nalog v logistiki
SV

58,3 odstotka anketirancev, ki delujejo v logistiki SV, meni, da so zanje predpisi za izvajanje nalog zelo pomembni, izredno pomembni jih meni 30,1 odstotka, drugi (9,9 odstotka) pa menijo, da so srednje pomembni, itn.

Anketirance smo prosili, naj na lestvici od 1 do 6 z vidika učinkovitosti ocenijo povezanost logistike SV s predpisi (1 pomeni, da učinkovitost ni povezana s predpisi, 6 pa pomeni največjo povezanost oziroma, da so za učinkovitost predpisi zelo pomembni).

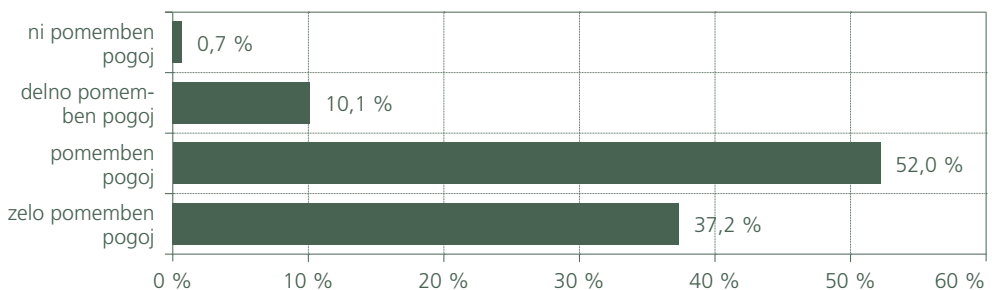
Slika 4:
Grafični prikaz anketiranih glede na oceno povezanosti med učinkovitostjo logistike SV in predpisi

Večina anketirancev meni, da je učinkovitost povezana s predpisi, 28,1 odstotka jih povezanost ocenjuje s 4, 28,7 odstotka s 5, 23,1 odstotka pa s 6, kar pomeni, da so predpisi zelo povezani z učinkovitostjo logistike. 15,5 odstotka jih meni, da so predpisi in učinkovitost logistike SV srednje povezani, drugi (4,6 odstotka) pa, da so le malo povezani.

Anketirance smo vprašali za mnenje, ali so predpisi eden izmed temeljnih pogojev za doseganje mednarodne povezljivosti SV v Natu.

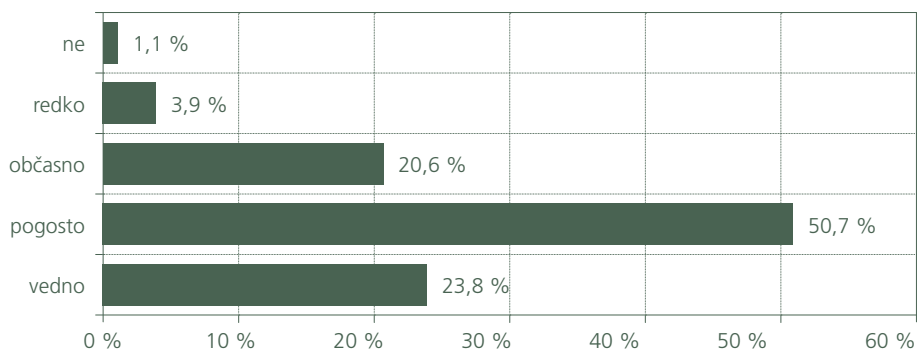
Slika 5:
Predpisi kot pogoj za doseganje mednarodne povezljivosti SV v Natu

52 odstotkov vseh anketirancev meni, da so predpisi pomemben pogoj za doseganje mednarodne povezljivosti SV v Natu, 37,2 odstotka jih meni, da so predpisi zelo pomemben pogoj, 10,1 odstotka jih je mnenja, da so delno pomemben pogoj, 0,7 odstotka pa je prepričan, da predpisi niso pomemben pogoj za doseganje mednarodne povezljivosti.

Anketirance smo spraševali, ali na izvajanje logističnih nalog v mednarodnih mirovnih operacijah in na misijah vplivajo tudi mednarodni akti in drugi predpisi (navodila, pravila in ukazi), ki jih določijo poveljujoči operacije.

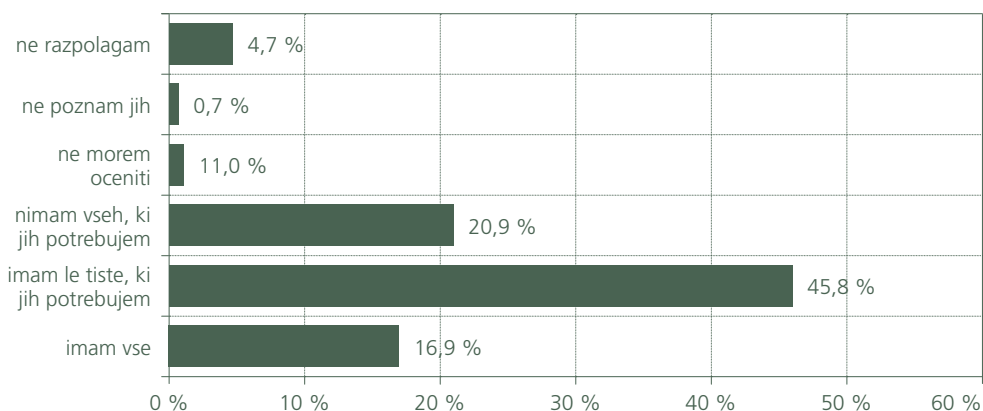
Slika 6:
Vpliv mednarodnih predpisov na izvajanje logističnih nalog v mednarodnih mirovnih operacijah in na misijah

50,7 odstotka anketirancev meni, da mednarodni predpisi pogosto vplivajo na izvajanje logističnih nalog v mednarodnih mirovnih operacijah in na misijah, 23,8 odstotka jih meni, da vedno vplivajo, 20,6 odstotka, da imajo vpliv občasno, 3,9 odstotka anketirancev pa meni, da mednarodni akti in drugi predpisi redko vplivajo na izvajanje logističnih nalog v mednarodnih mirovnih operacijah in na misijah, 1,1 odstotka jih je mnenja, da nikoli ne vplivajo.

Anketirance smo vprašali, ali imajo na voljo predpise, ki so nujni za njihovo delo.

Slika 7:
Grafični prikaz anketiranih glede na razpoložljivost predpisov, potrebnih za opravljanje dela

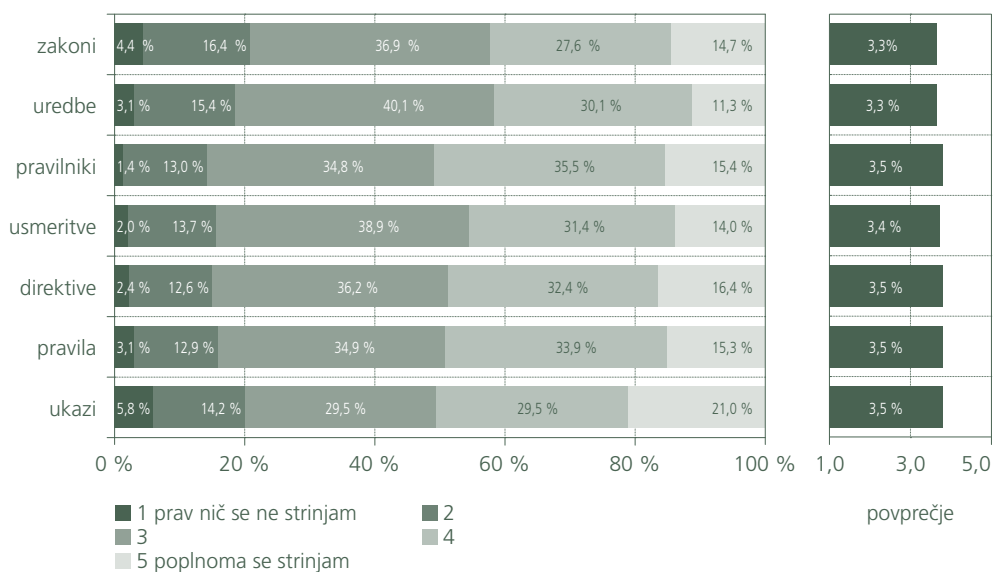

Iz grafikona je razvidno, da ima večina anketirancev, ki dela v logistiki, na voljo le predpise, ki so nujni za izvedbo nalog (45,8 odstotka), 20,9 odstotka jih pravi, da nimajo vseh predpisov, 16,9 odstotka vprašanih pa ima na voljo vse predpise, ki

jih potrebujejo. 11 odstotkov anketiranih ne more presoditi, ali imajo na voljo vse potrebne predpise za delo, 4,7 odstotka jih nima nobenih predpisov, 0,7 odstotka pa je takih, ki predpisov sploh ne poznajo.

Anketirance smo prosili, naj presodijo, ali bi bilo treba spremeniti predpise in akte vodenja ter poveljevanja, ki posredno in neposredno urejajo opravljanje nalog v logistiki SV, s čimer bi jim omogočili, da lahko bolje izvajajo naloge ter izboljšajo učinkovitost logistike SV.

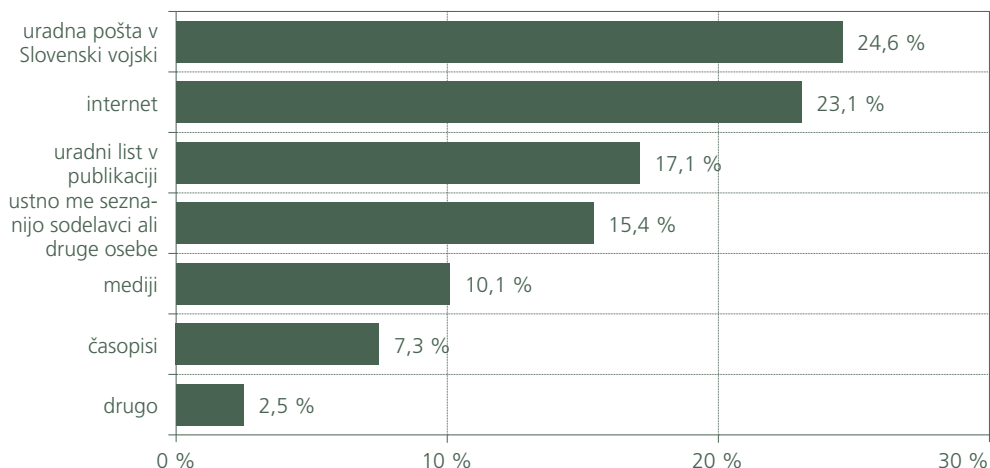
Slika 8:
Nujnost
sprememb
predpisov

Anketiranci menijo, da bi bilo predvsem (glede na povprečno vrednost) treba spremeniti pravilnike, direktive, pravila in ukaze (3,5), zatem pa še usmeritve (3,4), zakone in uredbe (3,3). Najvišji delež anketiranih se popolnoma strinja, da so nujne spremembe ukazov (21 odstotkov).

Anketirance smo spraševali, kako se seznanjajo s predpisi oziroma kako so obveščeni o njih.

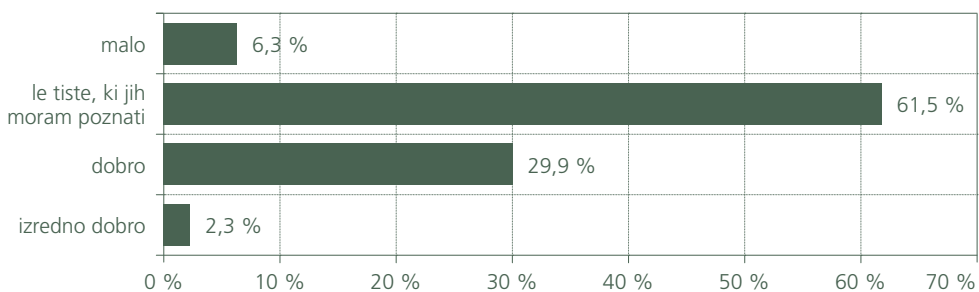
Slika 9:
Viri za seznanjanje s predpisi

S predpisi se anketirani najpogosteje seznanijo prek uradne pošte SV (24,6 odstotka), interneta (23,1 odstotka), uradnega lista v publikaciji (17,1 odstotka), manj pa prek radia in televizije (10,1 odstotka), časopisov (7,3 odstotka) in drugih virov (2,5 odstotka).

Anketirance smo vprašali, koliko poznajo predpise Republike Slovenije.

Slika 10:
Poznavanje predpisov Republike Slovenije

61,5 odstotka anketiranih trdi, da poznajo le tiste predpise, ki jih potrebujejo pri svojem delu, 29,9 odstotka se jih strinja, da dobro poznajo predpise RS, 2,3 odstotka je takih, ki menijo, da predpise izredno dobro poznajo, 6,3 odstotka pa jih predpise malo pozna. 54 odstotkov anketiranih trdi, da nekatere zakone in uredbe vlade bolje poznajo kot druge, 68,2 odstotka pa je takih, ki menijo, da nekatere pravilnike, ki jih je izdal minister za obrambo, bolje poznajo kot druge.

Anketirance smo vprašali za mnenje, ali sta uporaba zmogljivosti ekonomske logistike in oddaja nekaterih logističnih nalog v outsourcing (zunanjemu pogodbenemu izvajalcu) koristna. Svoje strinjanje so ovrednotili:

- 71 odstotkov anketiranih meni, da je zunanji pogodbeni izvajalec potreben za oskrbo;
- 65,8 odstotka jih meni, da je zunanji pogodbeni izvajalec potreben za premike in transport;
- 70,5 odstotka jih meni, da je zunanji pogodbeni izvajalec potreben za vzdrževanje;
- 74,3 odstotka anketiranih meni, da je zunanji pogodbeni izvajalec potreben za zdravstveno oskrbo.

Anketirance smo prosili, da izrazijo svoje strinjanje s trditvami:

- 30,9 odstotka anketiranih meni, da je logistika SV lahko samozadostna;
- 65,4 odstotka jih meni, da bo logistika SV vedno bolj odvisna od sistema ekonomske logistike;
- 75,4 odstotka jih meni, da so sistemi ekonomske logistike v RS naprednejši od logistike SV;
- 97,9 odstotka anketiranih je mnenja, da bo uspešnost sodelovanja SV v mirovnih operacijah in na misijah vedno bolj odvisna tudi od logistike;
- 97,6 odstotka je takih, ki menijo, da logistika SV potrebuje sodobno opremo;
- 92,7 odstotka anketiranih meni, da logistika SV potrebuje več usposobljenega kadra, kot ga ima zdaj;
- 94,4 odstotka jih meni, da mora biti logistika SV mednarodno povezljiva in mora upoštevati Natove standarde, povzete v slovenskih vojaških standardih;
- 84,8 odstotka anketiranih pa je mnenja, da bo logistika vedno bolj temeljila tudi na logističnih virih zavezništva.

Predpostavka oziroma hipoteza, da so predpisi pomembni za izvajanje nalog in učinkovitost logistike SV ter da je ta z njimi povezana, je bila potrjena. Prav tako je potrjeno, da so predpisi pomembni za delovanje v zavezništvu in s tem za doseganje mednarodne povezljivosti SV v Natu ter izvajanje logističnih nalog v mednarodnem okolju. Pripadnikom so predpisi dostopni in jih tudi poznajo. Potrjena je tudi predpostavka oziroma hipoteza, da bo logistika SV vedno bolj vključena v ekonomsko logistiko, da bo od nje vse bolj odvisna in da bo vedno bolj temeljila tudi na logističnih virih zavezništva.

Glede na dejstvo, da je bil reprezentativni vzorec sorazmerno velik, saj so bili od 1005 pripadnikov, ki v resnici delajo s predpisi (zakoni, podzakonskimi akti, akti vodenja in poveljevanja, SVS in Natovimi standardi), anketirani kar 304 pripadniki, gre za zelo verodostojno potrditev hipotez. Kljub temu so to subjektivne zaznave pripadnikov, ki delajo v logistiki SV, zato lahko upoštevamo tudi nekaj tolerance. Zaradi velikosti reprezentativnega vzorca pa te zaznave seveda ne vplivajo na potrditev hipotez, zato lahko z dokaj visoko stopnjo verjetnosti potrdimo verodostojnost ugotovitev.

6 RAZPRAVA

Za učinkovito opravljanje nalog in razvoj logistike SV so predpisi temeljnega pomena. Ti morajo biti med seboj usklajeni tako horizontalno kot vertikalno. Dosežena mora biti skladnost med zakoni, uredbami, pravilniki, akti vodenja in poveljevanja ter slovenskimi vojaškimi standardi, ki se sprejemajo na podlagi Natovih. Pomen predpisov določa položaj, ki ga ima posamezen predpis v pravni vertikali. Za učinkovanje predpisa v praksi je na podlagi pravne doktrine pomembna tudi pravilna uporaba razlagalne argumentacije. Zato se morajo pripadniki SV zavedati, kako pomembno je pravilno razlaganje predpisov, zlasti ker področje logistike SV ureja množica različnih predpisov, ti pa so vsak po svoje pomembni za posamezno funkcionalno področje in logistiko SV kot celoto. Gre za povezanost logistike SV s predpisi in odvisnost od njih.

V širšem pogledu lahko ugotovimo, da je logistika povezana tudi s pravom¹⁰. Za področje logistike SV so poleg zakonov ter slovenskih in Natovih vojaških standardov zelo pomembni tudi podzakonski akti, ki jih izvajalci poleg aktov vodenja in poveljevanja v praksi tudi največ uporabljajo. Kakovost njihove vsebine zagotavlja uspešno uresničevanje nalog, zato mora pri pripravi pomembnejših podzakonskih aktov sodelovati čim širši krog udeležencev oziroma tisti, ki v postopku priprave lahko kakor koli prispevajo k vsebini novega podzakonskega akta ter akta vodenja in poveljevanja. Bistvo je, da novi ali spremenjeni podzakonski akti ter akti vodenja in poveljevanja, ki posredno ali neposredno urejajo neko funkcionalno področje logistike SV, upoštevajo dobre, smiselne in logične predloge, ki se nato konsistentno povežejo v pravno celoto, tako da lahko osebe, ki so jim akti namenjeni, uresničijo njihov pravni namen. Za logistiko SV so najpomembnejši tisti predpisi, ki so ključna pravna podlaga za opravljanje nalog na funkcionalnih področjih logistike. Posebno pravno mesto imajo slovenski in Natovi vojaški standardi, saj so izredno pomembni za doseganje mednarodne povezljivosti, kar potrjuje večina anketiranih. Brez standardiziranja mednarodna povezljivost različnih oboroženih sil pri skupnih mednarodnih operacijah in misijah ni mogoča oziroma bi bila zelo otežena.

S širšega pravnega vidika so funkcionalna področja logistike SV hierarhično urejena. Predpisi imajo različno pravno moč in tako tudi v hierarhiji predpisov zasedajo različna mesta. Najvišji akt je zakon, sledijo mu podzakonski akti, Natovi standardi ter akti vodenja in poveljevanja. Med predpisi imajo posebno mesto in vlogo akti vodenja in poveljevanja, ki poleg drugih predpisov usmerjajo ter odredjajo večino nalog na vseh šestih funkcionalnih področjih logistike SV¹¹. Gre za pravni instrument vodenja in poveljevanja, ki za kršitve predvideva tudi sankcioniranje. Zato so

¹⁰ Kušej (1973, str. 83) meni: »Pravo kot posebna vrsta družbenih norm, torej pravil za ravnanje in vedenje ljudi v družbi, je v tesni zvezi z moralo in običaji, ki tudi po svoje terjajo določeno družbeno pomembno ravnanje in vedenje ljudi.«

^{10a} lahko rečemo, da so predpisi pravo, s katerim se ureja tudi ravnanje in vedenje na posameznih področjih dela v SV. Za pripadnike SV je zelo pomembna tudi morala. Vlada RS je sprejela tudi Kodeks vojaške etike Slovenske vojske (Uradni list RS, št. 55/2009).

¹¹ Po Doktrini logistike ima logistika SV šest funkcionalnih področij, in sicer: oskrbovanje, premiki in transport, vzdrževanje, vojaška infrastruktura, zdravstvena oskrba in finančna zagotovitev.

akti vodenja in poveljevanja podzakonski predpisi, če imajo splošno vsebino, čeprav se oblikovno ločijo od klasičnih podzakonskih aktov. Ti predpisi poleg drugih tako regulirajo oziroma urejajo notranje delovanje enega izmed organov v sestavi ministrstva, v tem primeru GŠSV oziroma SV. Poleg pisnih predpisov¹² se v logistiki SV uporabljajo tudi ustni ukazi. Ti se uporabljajo, ko je treba nalogo zelo hitro izvršiti in ni časa za izdajo pisnega ukaza. Uporaba ustnih ukazov v teh primerih največkrat ne povzroča težav, saj je to področje pravno večinoma ustrezno urejeno.

Brez ustreznih predpisov logistika SV ne bi mogla delovati. Njihova priprava je lahko zelo preprost ali pa tudi zelo zahteven normativni proces, zlasti ko gre za sistemsko ureditev nekega funkcionalnega področja. V predpisih je treba zagotoviti strokovnost, zato je nujno upoštevati tudi terminologijo pojmov, ki se uporabijo, ter jih nato ustrezno vsebinsko povezati, tako da v praksi predpis doseže pravni namen, za katerega je bil izdan, hkrati pa je zagotovljena tudi legalnost izvajanja nalog.

Za legalnost je zato treba zagotoviti ustrezne predpise, ki logistiki SV omogočijo nemoteno izvajanje nalog v različnih okoliščinah, tako v domačem kot v mednarodnem okolju¹³. Če se predpisi ne bodo pravočasno prilagajali in upoštevali posebnosti logistike SV, ta ne bo dovolj učinkovita. Ker je predpisov za posamezno funkcionalno področje zelo veliko, lahko iščemo različne pravne rešitve in tako izkoriščamo vse pravne možnosti, da čim bolje rešimo neko situacijo ter tako zagotovimo legalnost izvajanja nalog in učinkovitost logistike SV. Posebno pozornost je treba nameniti skupini predpisov ministrstva ter aktom vodenja in poveljevanja. Tudi raziskava med pripadniki, ki delajo v logistiki SV, je pokazala, da so spremembe najnujnejše v predpisih, ki jih sprejema minister (pravilniki in navodila), ter aktih vodenja in poveljevanja (direktivah in ukazih), manj pa v predpisih, ki jih sprejemata vlada (uredbe) in parlament (zakoni). Pri pripravi oziroma normiranju teh moramo vedno paziti, da upoštevamo vse veljavne predpise in druge okoliščine, ki so kakor koli povezane z logistiko SV, kar pomeni, da moramo pri nastajanju predpisov¹⁴ bolj poudariti tudi postopke.

¹² Poleg tega je v 4. odstavku 4. točke Pravil službe v Slovenski vojski tudi določeno, da pojem ukaz vključuje vse akte poveljevanja. V 6. odstavku 29. člena Zakona o službi v Slovenski vojski je določeno, da ukaz ureja celovite dejavnosti, povezane z delom ali uporabo oziroma s popolnjevanjem enot.

¹³ Teršek (1999, str. 7) meni: *Sodobna teorija politične in pravne filozofije vse jasneje pojmovno razlikuje med pojmom legalnosti in legitimnosti. Legitimnost ni isto kot legalnost ali zakonitost. Legalnost ali zakonitost pomeni samo, da v državi vlada zakon in ne samovolja posameznikov. Vladavina prava pa ne reši vprašanja legitimnosti države. Potrebno je, da je zakon "dober". Sociološke teorije, ki ugotavljajo družbena dejstva in mednje uvrščajo tudi pravo in zakone, si zastavljajo vprašanje, koliko so ti zakoni upravičeni. Gola postavitev zakona še ne opravičuje družbene pokorščine in ne zagotavlja legitimnosti kot zgolj posledice legalnosti. Politična filozofija se ukvarja npr. s političnimi in družbenimi ustanovami in proučuje legitimnost oblasti prek družbenih ustanov in njihove legitimnosti. Gre za vprašanje, kateri cilji države veljajo za legitimne cilje in kako tem ciljem služijo politične institucije. V moderni demokratični državi je družbeno soglasje temelj njene legitimnosti. Po modernem pojmovanju je legitimna tista država in tisti pravni red, ki ga državljani sprejemajo kot veljavnega ter vrednostno – interesno upravičenega.*

¹⁴ Igličar (1994, str. 9) meni, da je oblikovna vsebina normativnega pravnega akta tudi postopek, v katerem ga pristojni pravni subjekt sprejme in izda. V naravi pravnega urejanja je, da je postopek toliko zahtevnejši, podrobnejši, dolgotrajnejši, kolikor pomembnejša je njegova vsebina, ki naj bo njegov končni proizvod. Prav zaradi tega se odpira vrsta temeljnih teoretičnih vprašanj o postopkovni plati prava. Zmotno je pričakovati, da še tako izdelana postopkovna pravila samodejno proizvajajo pravno vsebino. Vsebinska ne prihaja iz postopka, temveč je rezultat izkustvene presoje.

Pomembno je, da pri pripravi pomembnejših podzakonskih aktov sodeluje čim širši krog udeležencev oziroma tistih, ki v postopku priprave lahko kakor koli prispevajo h kakovosti vsebine novega podzakonskega akta. Pravna kakovost zagotavlja tudi uspešno opravljanje nalog, ne le v logistiki, temveč v celotnem obrambnem sistemu.

V prihodnosti bodo za logistiko SV predpisi še pomembnejši, kar bo zahtevalo hitro pravno odzivnost oziroma pripravo in izdajo ustreznih predpisov. Zaradi hitrega razvoja družbe in vpliva globalnega mednarodnega okolja se razmere za delovanje katere koli organizacije ali institucije vsak dan spreminjajo. Če izhajamo s širšega mednarodnega prostora, so glavni dejavniki, ki vplivajo na spremembe predpisov logistike SV, evropska in nacionalna zakonodaja, zahteve zavezništva, Natovi standardi, razvoj ekonomske logistike, določanje prednostnih nalog SV, racionalizacija itn. Obrambni resor, v katerem je tudi SV, je del javne uprave RS, ki pa se mora prilagajati in spreminjati glede na razmere, predvsem se mora racionalizirati ob hkratnem povečanju učinkovitosti. Spreminja se tudi sistemska nacionalna zakonodaja, pri čemer se upošteva tudi evropska. Ker logistika SV uporablja tudi pomembne sistemske zakone in podzakonske akte, to od nje zahteva notranjo pravno odzivnost, prednostno razvrščanje nalog in racionalizacijo. Zaradi gospodarskih razmer so se zmanjšali proračunski prihodki RS in zaradi tega tudi proračunska sredstva za delovanje SV. Obseg njenih nalog v mednarodnem okolju pa se ni zmanjšal, saj zavezništvo pričakuje od svojih članic, da gradijo obljubljeni vojaške zmogljivosti in del teh prispevajo tudi za zahteve zavezništva. Ob tem se nam postavlja tudi vprašanje, ki je hkrati tudi izziv, kako zadržati ustrezno raven naših ambicij v mednarodnih operacijah oziroma na misijah. Spremembe sistemskih zakonov in podzakonskih aktov zahteva deloma tudi profitna usmerjenost ekonomske logistike, ki ji omogoča velik razvojni zagon in hitro prilagajanje novim tržnim razmeram. Logistika SV bo kot uporabnica njenih uslug vedno bolj odvisna od nje, zato se bosta morala ministrstvo in SV tudi pravno in organizacijsko prilagajati, tako da bosta z ekonomsko logistiko lahko vstopala v pogodbeno razmerje. Vsi ti dejavniki vplivajo na spreminjanje predpisov, ob tem pa je v nekem trenutku ali situaciji lahko močnejši en dejavnik, v drugačnih okoliščinah pa drugi. V sedanjem trenutku so to prav gotovo prednostne naloge in racionalizacija.

SV je del državne uprave, zato mora aktivno sodelovati pri oblikovanju predlogov za spremembe in dopolnitve predpisov, ki jih sprejemata vlada in parlament (npr. zakon o javnih naročilih, uredba o upravljanju vojaških nepremičnin itn.), ki neposredno ali posredno urejajo izvajanje nalog SV in tudi njene logistike. Predvsem pri tem mislimo, da morata biti ministrstvo in SV v prihodnosti še aktivnejša pri oblikovanju predlogov za spremembe in dopolnitve sedanjih predpisov oziroma pobudnik ali pripravljavec novih. Z zakonom je določena pristojnost, katere predpise sprejema minister za obrambo, vodenje vojske pa poteka tudi z akti vodenja, kot so smernice, obvezne usmeritve, odredbe, pravila in navodila, ki jih izdaja minister, razen pravil službe v Slovenski vojski, ki so v pristojnosti vlade. Pri pripravljanju predlogov predpisov sodelujejo strokovnjaki in organizacijske enote ministrstva in SV. Minister s svojim podpisom sprejme predpis, ki je v njegovi pristojnosti, če

pa gre za predloge predpisov, kot sta zakon ali uredba vlade, pa predlog oziroma pobudo za nov predpis ali dopolnitev in spremembo posreduje vladi. Če je nujno, se pred tem opravijo tudi medresorska usklajevanja. Sprejemanje aktov vodenja in poveljevanja v SV pa je v pristojnosti načelnika GŠSV in njemu podrejenih poveljnikov. Ti predpisi se navadno hitreje spreminjajo kot tisti, ki so v pristojnosti ministra, vlade ali parlamenta. Sprejemanje aktov vodenja in poveljevanja je preprostejše. Predlog za spremembo in dopolnitev ali za izdajo novega akta praviloma lahko poda vsak pripadnik SV. Nato pa, če je treba, vse do sprejema sledijo usklajevanja od taktične do strateške ravni, v sklepni fazi pa je sprejem akta vodenja in poveljevanja vedno v pristojnosti pristojnega poveljnika ali načelnika GŠSV. Po sprejemu se predpis začne tudi uporabljati.

Predpisi, ki se trenutno uporabljajo na funkcionalnih področjih logistike SV, so številni in različnih vrst, od zakonov, podzakonskih aktov, slovenskih in Natovih vojaških standardov do aktov vodenja in poveljevanja. Zaradi praktičnega vpogleda so v tabeli navedeni le nekateri.

Funkcionalno področje logistike	Predpisi
Oskrbovanje	Zakon o javnih naročilih, Uredba o obrambnih in zaupnih naročilih, Uredba o enotni metodologiji za izdelavo programov za javna naročila investicijskega značaja, Pravilnik o postopkih oddaje obrambnih in zaupnih naročil v Ministrstvu za obrambo, SVS 2946(1) Razredi oskrbe v Natovih kopenskih silah, Direktiva za oskrbovanje Slovenske vojske itn.
Premiki in transport	Zakon o prevozi v cestnem prometu, Zakon o varnosti v cestnem prometu, Uredba o nadzoru tehnične brezhibnosti motornih in priklopnih vozil, s katerimi se opravljajo prevozi v cestnem prometu, Pravilnik o udeležbi vojaških vozil v javnem cestnem prometu, SVS 2454 Predpisi in postopki za cestne premike in identifikacija kontrole premikov ter osebje in službe za nadzor prometa, Direktiva za uporabo vozil Slovenske vojske itn.
Vzdrževanje	Zakon o tehničnih zahtevah za proizvode in o ugotavljanju skladnosti, Navodilo o organizaciji in izvajanju vzdrževanja materialno-tehničnih sredstev Ministrstva za obrambo, SVS 2034, Natove standardizirane procedure za medsebojno logistično pomoč, Direktiva za organiziranje in izvajanje vzdrževanja materialnih sredstev v Slovenski vojski itn.
Zdravstvena oskrba	Zakon o zdravstveni dejavnosti, Pravilnik o sistemu za sprejem, shranjevanje in sledljivost zdravil, Pravilnik o ocenjevanju zdravstvene sposobnosti za vojaško službo, SVS 2228 Doktrina zavezniške združene zdravstvene podpore, Direktiva za organiziranje zdravstvene oskrbe Slovenske vojske itn.
Vojaška infrastruktura	Zakon o urejanju prostora, Zakon o graditvi objektov, Uredba o upravljanju z vojaškimi nepremičninami, Navodilo za izvajanje investicij in vzdrževanje infrastrukture v MO RS, Direktiva o uporabi in razvoju vojaške infrastrukture itn.
Finančna zagotovitev	Zakon o javnih financah, Zakon o izvrševanju proračunov Republike Slovenije za leti 2010 in 2011, Pravilnik o finančnem poslovanju Ministrstva za obrambo, Nato STANAG 6025 Financial Principles and Procedures for the Provision of Support and the Establishment of Multinational Arrangements, Direktiva za izvrševanje finančnega načrta Slovenske vojske itn.

Upoštevati in obravnavati moramo vse predpise, ki so kakor koli povezani z izvajanjem nalog logistike SV. Tudi v prihodnosti lahko pričakujemo, da bo izvajanje logističnih nalog urejala množica predpisov, kar kaže na pravno zahtevnost, zato je treba pripadnike SV izobraževati, kako predpise pripravljati in razlagati.

Funkcionalna področja logistike SV so tako na sistemski ravni urejena z različnimi zakoni in podzakonskimi akti s področja javnih financ (oskrbovanje, finančna zagotovitev), cestnega prometa in motornih vozil (premiki in transport), gradnje objektov (vojaška infrastruktura), zdravstva (zdravstvena oskrba) itn. V prihodnosti bi bilo treba v sistemskih zakonih bolj upoštevati posebnosti SV, znotraj katere vojaška logistika deluje. Zgolj upoštevanje posebnosti v zakonih s področja obrambe je zaradi sodelovanja SV v mednarodnih operacijah in na misijah normativno premalo. Če so zakoni, ki posredno urejajo izvajanje nalog na funkcionalnih področjih logistike SV, dobri, so izpolnjeni ustrezni pravni pogoji za pripravo aktov vodenja in poveljevanja. Ustrezni predpisi lahko veliko pripomorejo k učinkovitemu izvajanju nalog logistike SV.

Sklep V članku smo prikazali, da so predpisi za SV, znotraj katere deluje tudi logistika, izredno pomembni, v prihodnosti pa je pričakovati, da se bo njihov pomen še povečal. Na izvajanje nalog, učinkovitost in razvoj logistike SV tako pomembno vplivajo predpisi, ki se morajo pravočasno spreminjati in dopolnjevali, pri čemer je treba upoštevati tudi posebnosti logistike SV, ki se integrira v Natovo logistiko ter se vedno bolj povezuje tudi z ekonomsko. Pri normativnem urejanju je treba pravilno povezati pravni in vojaški strokovni jezik, saj se z njim povzemajo obrambni in vojaški interesi na različnih ravneh, od parlamenta, vlade, ministra za obrambo, načelnika GŠSV do poveljnikov. Med predpisi je tudi veliko splošnih aktov vodenja in poveljevanja, ki se tudi najhitreje spreminjajo v primerjavi z drugimi vrstami predpisov in jim je treba nameniti več pravne pozornosti. V nekaterih primerih predpisi ne upoštevajo dovolj posebnosti SV, znotraj katere deluje tudi logistika, temveč so enotni za delovanje celotne državne uprave in za vse proračunske uporabnike, ki so vključeni v proračunsko načrtovanje. Zaradi posebnosti SV bo treba v prihodnosti normiranju nameniti še več pozornosti.

Posredno je predstavljena ter obravnavana povezanost logistike in prava. Organiziranost in izvajanje nalog logistike SV sta glede na organizacijske pristope vedno zelo odvisna od ustreznih predpisov, saj še tako uporabna organizacijska zamisel ne more biti uveljavljena v praksi, če zanje niso izpolnjeni pravni pogoji. Tako smo v članku opozorili na povezanost logistike s predpisi. V prihodnosti bo delovanje SV in s tem tudi uresničevanje nalog logistike SV še bolj vsestransko, povezano z Natovo in ekonomsko logistiko, ustrezni predpisi pa bodo zanje še pomembnejši kot danes.

Literatura

1. Bohinc, R., Cerar, M., in Rajgelj, B., 2006. *Temelji prava in pravne ureditve*. Ljubljana: GV Založba.
2. Christopher, M., 1992. *Logistics and Supply Chain Management*. London: Biddles Ltd, Guildford and King's Lynn.
3. Cooper, J., Browne, M., in Peters, M., 1993. *European Logistics*. Oxford: T.J. Press Ltd.
4. *Dictionary of Military Terms*, 1999. London: Greenhill Books.
5. Grizold, A., 2005. *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
6. *International Military and Defense Encyclopedia, Volume 3 G-L*, 1993. New York: Brassey's (US), Inc., A Division of Maxwell Macmillan, Inc. Washington.
7. Igličar, A., 1994. *Zakonodajno odločanje*. Ljubljana: ČZ Uradni list Republike Slovenije.
8. Kušej, G., 1973. *Uvod v pravo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.
9. *Land Forces Logistic Doctrine, ALP-4.2.*, 2004. Brussels: NSA.
10. *NATO Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization*, 2010. Adopted by Heads of State and Government in Lisbon. Available: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580. Last accessed 8 March 2011.
11. Ogorelc, A., 1996. *Organiziranje in upravljanje logističnih procesov*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
12. Osterman, A., 2010. *Normativna ustreznost ureditve delovanja logistike Slovenske vojske v sistemu logistike (doktorska disertacija)*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
13. Pavčnik, M., 2007. *Teorija prava, Prispevki k razumevanju prava. Tretja razširjena, spremenjena in dopolnjena izdaja*. Ljubljana: GV Založba.
14. Podbregar, I., in Ivanuša, T., 2008. *Obveščevalna dejavnost na področju zdravstva – Medint (znanstvena monografija)*. Ljubljana: Zavod za varnostne strategije pri Univerzi v Mariboru.
15. *Pravila službe v Slovenski vojski*. Uradni list RS, št. 49/1996, 111/2000, 52/2001, 82/2003, 84/2009.
16. Radbruch, G., 1999. *Filozofija prava*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
17. Prebilič, V., 2006. *Vojaška logistika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. Rushton, A., in Oxley, J., 1989. *Handbook of Logistics and Distribution Management*. London: Kogan Page Ltd.
19. Stock, J. R., in Lambert, M. L., 2001. *Strategic Logistics Management*. New York: The McGraw-Hill Companies Inc.
20. *Strategic Vision: The military Challenge*, 2004. Norfolk: Allied Command Transformation Public Information Office.
21. *Supply Chain Management Terms and Glossary*, 2010. V Council of Supply Management Professionals. Najdeno 3. februar 2011 na spletnem naslovu <http://cscmp.org/digital/glossary/glossary.asp>
22. *Strategic Concept For the defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation*, 2010. Adopted by heads of state and Government in Lisbon, 19. 11. 2010. Najdeno 8. 3. 2011 na www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.
23. Teršek, A., 1999. *Legalnost in legitimnost*. Pravna praksa, (6), 6–8.
24. *Zakon o obrambi*. Uradni list RS, št. 103/2004 – UPB1, 138/2004 Skl. US: U-I-329/04-7, 53/2005 Skl. US: U-I-329/04-15, 117/2007 Odl. US: UI-287/05-20, 46/2010 Odl. US: U-I-92/07-23.
25. *Zakon o službi v Slovenski vojski*. Uradni list RS, št. 68/2007, 58/2008-ZSPJS-I.

26. *Zakon o Vladi Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 24/2005-UPB1, 109/2008, 55/2009 Odl. US: U-I-294/07-16, 38/2010-ZUKN.*
27. *Zakon o državni upravi. Uradni list RS, št. 113/2005 – UPB 4, 126/2007-ZUP-E, 48/2009.*
28. *Žurman, M., Jazbec, D., Turnšek, I., Prinčič, A., Ovčar, A., Knez, Z., Čebokli, I., Frol, J., Šter, T., Vrečar, D., Bukovec, M., in Rotar, J., 2008. Doktrina vojaške logistike. MO RS št. 804-22/2008-3, z dne 7. 10. 2008. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.*

UČINKOVITO ZAGOTAVLJANJE VOJAŠKIH ZMOGLJIVOSTI

EFFECTIVE PROVISION OF MILITARY CAPABILITIES

Professional article

Povzetek Vladam pri uresničevanju nacionalnovarnostne in obrambne politike že od nekdanj enega največjih izzivov predstavlja, kako zagotoviti vojaške zmogljivosti, med katere štejemo tako osebje, opremo in infrastrukturo kot tudi doktrino delovanja, organizacijo, usposabljanje in podporo. Na novo varnostno okolje se države praviloma odzovejo z oblikovanjem nacionalnih oboroženih sil, ki so se z novimi zmogljivostmi sposobne zoperstaviti trenutnim in novim grožnjam. Učinkovito zagotavljanje nacionalnih vojaških zmogljivosti pa zahteva načrten pristop, ki poleg doseganja strateških zahtev upošteva še razpoložljive vire. V Republiki Sloveniji so se v zadnjih desetih letih precej izboljšala institucionalna pravila, ki spodbujajo učinkovitejše zagotavljanje vojaških zmogljivosti. Kljub temu pa se na področju obrambnega planiranja in načrtovanja ter vojaških investicij še vedno soočamo s številnimi pomanjkljivostmi, ki jih bo v prihodnje treba odpraviti.

Ključne besede *Vojaške zmogljivosti, učinkovita uporaba virov, obrambno planiranje in načrtovanje, vojaške investicije.*

Abstract One of the biggest challenges for national governments in implementing national security and defence policy has always been the provision of military capabilities, which include personnel, equipment and infrastructure, as well as doctrine of operation, organization, training and support. States generally respond to new security environment by creating national armed forces, which have new capabilities available to withstand current and emerging threats. An effective provision of national military capabilities, however, requires a systematic approach which, in addition to strategic requirements, takes into account the available resources. In the Republic of Slovenia, the institutional rules which encourage more efficient provision of military capabilities have substantially improved in the last ten years. Nevertheless, we still face a number of deficiencies in the field of defence planning and military investments, which should in the future be corrected.

Key words *Military capabilities, effective use of resources, defence planning, military investments.*

Uvod Spreminjajoče se varnostno okolje spodbuja države k transformaciji vojaških zmogljivosti, ki so potrebne za soočanje s kompleksnimi izzivi in grožnjami varnosti. Hkrati posamezna država kot referenčna točka kolektivne identitete zaradi globalizacijskih procesov izgublja svoj pomen. Zato tudi razvoj nacionalnih oboroženih sil v tehnološki, ekonomski in sociopolitični luči sledi logiki ločevanja in varčevanja. Internacionalizacija in globalizacija silita tudi take institucije, kot so oborožene sile, k upoštevanju konkurenčnosti in učinkovitosti, saj drugače dolgoročno ne bodo preživele. Zato se morajo tudi oborožene sile, kljub dejstvu, da je njihova glavna naloga »proizvajati« nacionalno obrambo, ki je zaradi državnega monopola nad sredstvi prisile, in dejstva, da je obramba javna dobrina¹, torej monopolna funkcija države, začeti obnašati kot subjekt na trgu². Za oborožene sile to pomeni, da morajo izboljšati predvsem ekonomsko učinkovitost zagotavljanja svojih zmogljivosti.

Namen tega članka torej ni opredelitev konkretnih nacionalnih vojaških zmogljivosti, kar je v domeni vojaških strokovnjakov, temveč ugotoviti, kako lahko oborožene sile čim učinkoviteje uporabijo razpoložljive nacionalne vire³ za doseganje načrtovane vojaške moči oziroma širše zagotavljanje nacionalnovarnostnih ciljev, ter preveriti, kako učinkovita je pri zagotavljanju svojih vojaških zmogljivosti Republika Slovenija.

V članku bom tako najprej teoretično opredelil ekonomsko učinkovito uporabo javnih in še posebej vojaških virov. Na podlagi tega bom s pomočjo empirične analize ocenil učinkovitost institucionalne ureditve sistema obrambnega planiranja in načrtovanja⁴ ter vojaških investicij v Republiki Sloveniji. Čeprav je to področje v

¹ Za javne dobrine je značilno, da poraba posameznika ne zmanjšuje možnosti drugih porabnikov, da trošijo to dobro in da porabe take dobrine ni mogoče onemogočiti ali prepovedati. Poleg tega so javne dobrine povezane tudi s tako imenovanim zastonjarskim problemom (*free-rider problem*), ki ga reši država tako, da z davki zbere ustrezno količino denarja za financiranje optimalne količine javne dobrine (Kennedy, 1975: 40, 41; Tajnikar, 1993: 352).

² Do take ugotovitve je že v 18. stoletju prišel britanski moralni filozof in ekonomist Adam Smith (2010), ki se je ukvarjal tudi z ekonomskimi implikacijami vojaških sistemov. Temeljno ekonomsko načelo, ki ga je zagovarjal, je bilo, da gre družbi najbolje takrat, ko je delitev dela organizirana na načelu specializacije glede na komparativne stroškovne prednosti. Zato tudi državne institucije ne smejo upravljati omejenih nacionalnih virov, kajti le tako lahko prispevajo k ustvarjanju dodane vrednosti. To pa je po njegovem prepričanju pomenilo, da delitev dela, prostovoljnost in specializacija predstavljajo temeljna načela tudi za vojaško proizvodnjo nacionalne varnosti.

³ Z ekonomskega vidika nacionalne vire v bistvu sestavljajo delo, kapital in zemlja oziroma naravna bogastva. Posledično med vojaške vire uvrščamo posameznike, ki opravljajo različne vrste vojaške službe, vojaške izdatke, vojaško opremo in oborožitev ter vojaško infrastrukturo.

⁴ Kljub temu, da sta pojma planiranje in načrtovanje v slovenskem jeziku sopomenki (Slovenski pravopis, 2003), pa s strokovnega vidika ločimo obrambno planiranje in obrambno načrtovanje. (1) Obrambno planiranje je tako razvojno planiranje, ki načeloma zajema srednjeročno in dolgoročno plansko obdobje. Posebna oblika obrambnega planiranja je tudi t. i. poslovno planiranje (*budgeting*), ki je namenjeno predvsem povezavi in operacionalizaciji srednjeročnih planskih dokumentov v vsakoletne proračune. (2) Obrambno načrtovanje (*operativno planiranje*) pa se nanaša na izvedbene aktivnosti, saj zajema izdelavo in dopolnjevanje obrambnih načrtov odzivanja na krize kot del kriznega upravljanja in planiranje delovanja. Obrambno načrtovanje pokriva bolj kratkoročno plansko obdobje.

zadnjih desetih letih doživelo velik razvoj, bom v sklepu podal še svoje videnje za nadaljnje izboljšanje učinkovitosti planiranja, načrtovanja in stvarnega zagotavljanja predvsem tistega dela vojaških zmogljivosti, ki se pridobi z investicijami.

1 VOJAŠKE ZMOGLJIVOSTI

Koncept vojaških zmogljivosti je sorazmerno nov pojem, za katerega še ni enotne definicije. Tako ameriško ministrstvo za obrambo opredeljuje vojaške zmogljivosti kot sposobnost doseganja določenega vojnega cilja. Pri tem po njihove vojaške zmogljivosti vključujejo štiri bistvene komponente: strukturo sil (število, obseg, struktura in formacije oboroženih sil, vojaška oprema in oborožitve), modernizacijo (tehnična sofisticiranost enot, vojaške opreme in oborožitve), pripravljenost (sposobnost zagotavljanja zmogljivosti za izvajanje določenih nalog) in vzdržljivost (sposobnost vzdrževanja nujne ravni in trajanja operativnega delovanja za doseganje vojaških ciljev). (Military Capabilities Definition, 2008)

Hinge (2000, 7) k temu dodaja, da so pri tem vojaške zmogljivosti oblikovane na podlagi predhodnih razpoložljivih virov za njihovo gradnjo, konteksta oziroma ocene strateškega okolja in stopnje ogroženosti ter predvidenih učinkov njihove uporabe, ki se kažejo v pravih delovanja.

Moroney in drugi (2007, 44–45) pa menijo, da vojaške zmogljivosti obsegajo elemente, kot so doktrina, organizacija in vodenje (strateške smernice, struktura, poveljevanje in nadzor, taktična navodila za delovanje, mednarodne izkušnje itn.), kadri in finančna sredstva (obseg ustreznega kadra, javne finance, obrambni proračun oziroma izdatki), oprema (vojaška oprema in oborožitve, ki sta primerni za delovanje v okolju z vsemi mogočimi scenariji), usposabljanje (vojaška izobrazba, izurjenost in usposobljenost, sodelovanje na vajah itn.) ter infrastruktura (poveljstva, vojaške baze, vadišča, strelišča itn.).

Vojaške zmogljivosti torej obsegajo veliko več kot samo sile oziroma enote ali opremo oziroma oborožitve. Razumljene morajo biti z vidika ključnih elementov, ki prispevajo k vojaškim zmogljivostim: doktrine, organizacije, kadrov, voditeljstva, opreme in oborožitve, usposabljanja, infrastrukture in podpore. Večina oboroženih sil po svetu uporablja ta pristop in skrbi, da so med navedenimi ključnimi elementi investicije uravnotežene. Noben izmed elementov ni obravnavan kot pomembnejši. Na primer, slabo usposobljeno vojaško osebje, ki z neprimerno doktrino uresničuje svoje poslanstvo z najsodobnejšim orožjem, bo doživelo neuspeh celo proti slabše opremljenemu nasprotniku, ki je bolje usposobljen in ima dobro doktrino. Upravljanje vojaških zmogljivosti zato zahteva načrten pristop, ki upošteva vse navedene elemente napram strateškim zahtevam in razpoložljivim finančnim sredstvom (Managing Military Capability, 2005).

Poudariti moram, da v tem članku vseh elementov koncepta vojaških zmogljivosti ne bom obravnaval enako. Moja empirična analiza bo namreč usmerjena v

institucionalno ureditev sistema obrambnega planiranja in načrtovanja ter vojaških investicij v Republiki Sloveniji, ki vključuje predvsem zagotavljanje vojaške opreme, oborožitve in vojaške infrastrukture ter delno tudi podporo in usposabljanje. Zato se tudi ne bom poglobljeno ukvarjal z vprašanji zagotavljanja primernega vojaškega osebja in organizacijske strukture oboroženih sil, oblikovanja strateških in doktrinar- nih dokumentov ter taktičnega vodenja.

2 UČINKOVITA UPORABA VOJAŠKIH VIROV

Ker v delovanje javnega sektorja v primerjavi z delovanjem zasebnega nista vgrajena mehanizma trga in konkurence, je učinkovita uporaba javnih virov velik problem. Medtem ko so zaradi težnje po dobičku in grožnje bankrota zasebna podjetja nenehno pod pritiskom iskanja donosnih inovacij in učinkovitih metod proizvodnje, pa nasprotno znotraj javnega sektorja takih teženj in groženj, ki bi vodile k iskanju donosnih inovacij in učinkovitih metod proizvodnje, navadno sploh ni (Bergstrometal, 1986). Ker ni pravih meril oziroma so objektivna merila učinkovitosti pomanjkljiva, se v javnem sektorju pri uporabi virov pogosto srečujemo z vplivom osebnih lastnosti in neekonomskih preferenc uradnikov, ki o tem odločajo, ali skladno s Parkinsonovim zakonom, ki pravi, da se delo opravi tako, da se zapolni čas, ki je na voljo za njegovo dokončanje⁵.

Čeprav se zdi, da bi bilo mogoče učinkovitejšo uporabo virov v javnem sektorju doseči le z njegovo popolno privatizacijo, pa ni tako. Že Adam Smith, oče ekonomskega liberalizma, je namreč ugotavljal, da je država najbolj odgovorna za organiziranje in vzdrževanje tistih javnih institucij in služb, ki največ prispevajo k javnemu dobru⁶ (Smith, 2010). V javnem sektorju, v katerem se je v zadnjih sto letih poraba relativno povečala za nekajkrat⁷, učinkovitejšo uporabo virov lahko dosežemo tudi z izboljšanjem institucionalnih pravil za spodbujanje učinkovitosti, in sicer z uporabo kvantitativnih ekonomskih analiz za določanje alokacije javnih virov in s povečanjem zavedanja, da so vse javne odločitve tudi ekonomske (Cauleyetal, 1986).

(1) Najbolj skrajni predlogi za izboljšanje institucionalnih pravil spodbujajo neposredno vključevanje tržnih oziroma cenovnih mehanizmov v odločanje znotraj javnega sektorja. Nekoliko manj ambiciozni so predlogi, ki so usmerjeni v izboljšanje proračunskih in računovodskih metod, zagotavljanje primernejših spodbud in reorganizacijo procesa odločanja (Leitzel, 1992). (2) S kvantitativnimi ekonomskimi metodami,

⁵ Več glej Parkinson, 1957.

⁶ Po mnenju Smitha (2010, str. 5) morajo države tako poskrbeti za »pospešen blagovni promet družbe ter spodbujati izobraževanje ljudi«, delovati po načelu zakonitosti, z drugimi besedami veljati morajo pravna pravila (v javni upravi, policiji in sodstvu), in zagotavljati ustrezno infrastrukturo (ceste in železnice), obrambo ter izobrazbo.

⁷ Pred prvo svetovno vojno se je poraba, namenjena javnim dobrinam, v posameznih državah gibala od 10 do 15 % BDP. Do šestdesetih let prejšnjega stoletja se dvigne na 30 % BDP. Najbolj očitno in strmo vzpenjanje javne porabe pa je mogoče zaznati v naslednjih dveh desetletjih, tako da večina industrijsko razvitih držav od osemdesetih let prejšnjega stoletja dalje namenja kar približno 50 % BDP za javne dobrine (Stark, 2007).

kot so krivulja proizvodnih možnosti⁸ in indiferentne krivulje⁹ na eni strani ter krivulja enakega produkta¹⁰ in premica alternativnih omejitev¹¹ na drugi, je mogoče določiti vsaj učinkovito, če že ne kar optimalno uporabo virov. Pri tem pa se je treba zavedati, da so kvantitativna ekonomska razmerja v javnem sektorju zelo kompleksna, saj praviloma vključujejo številna različna tehnološka področja ter številne operativne in ekonomske dejavnike (Hitch, 1986). (3) Do izboljšanja ekonomskega razumevanja narave problema pa v resnici pridemo predvsem s postavljanjem pravih vprašanj pri uporabi javnih virov. Z upoštevanjem vseh mogočih alternativ in uporabo razumskih meril pri odločanju se verjetnost učinkovite uporabe virov izboljša celo v primerih, ko je razmislek o tem predvsem intuitiven (Turpin, 1989).

Pri uporabi vojaških virov se odločevalci zelo pogosto odločajo za določanje prednostnega vrstnega reda. To še posebej velja za odločitve o porabi točno določenih finančnih sredstev, pri čemer se potrebne vojaške zmogljivosti rangirajo glede na nujnost. Rezultat tega je seznam vseh zelenih zmogljivosti, od tistih, ki so najbolj nujne, do tistih, ki to niso. Na prvi pogled se ta pristop zdi zelo premišljen, vendar pa se ob njegovi uporabi hitro začnejo porajati številna vprašanja o tem, kako uporabiti tak vrstni red. Če to pomeni, da se finančna sredstva porabijo najprej za nakup vseh najnujnejših zmogljivosti in šele nato drugih, v čem je potem sploh smisel rangiranja vseh preostalih, manj nujnih zmogljivosti. Če tak seznam pomeni, da bi morali porabiti več finančnih sredstev za nujnejše zmogljivosti in manj za ne tako nujne, pa se zaradi dejstva, da so stroški zagotovitve posameznih zmogljivosti različni¹², zatakne pri vprašanju, koliko enot posameznih zmogljivosti sploh zagotoviti. Z določanjem prednostnega vrstnega reda torej ni mogoče rešiti vprašanja alokacije virov. V skrajnem primeru lahko zato tak pristop privede celo do sprejemanja napačnih odločitev o uporabi vojaških virov (Ganser, 1989).

Učinkovito uporabo vojaških virov lahko tako kljub nekaterim pomislekom¹³ dosežemo predvsem z uporabo ekonomske izbire. Bistven pomen uporabe ekonomske izbire pri odločitvah o učinkoviti uporabi vojaških virov izhaja iz primerjave vseh ustreznih

⁸ Krivulja proizvodnih možnosti oziroma transformacijska krivulja na splošno prikazuje različne količine dveh dobrin, ki ju lahko proizvajamo z danimi produkcijskimi sredstvi. Točke na krivulji predstavljajo menjavo med dvema dobrinama in jih imenujemo oportunitetni stroški oziroma marginalna stopnja transformacije (Samuelson, 1992).

⁹ Indiferentna krivulja na splošno prikazuje kombinacije vseh dobrin, ki potrošniku prinašajo enako zadovoljstvo. Višje ležeče indiferentne krivulje predstavljajo kombinacije dobrin, ki dajejo večje zadovoljstvo in obratno (prav tam).

¹⁰ Krivulja enakega produkta ali izokvanta prikazuje vse kombinacije produkcijskih faktorjev, s katerimi proizvedemo enako količino produkta (prav tam).

¹¹ Premica alternativnih omejitev oziroma krivulja menjave kaže način, s katerim sta lahko vložka zamenjana ob predpostavki, da je celotni proračun nespremenjen. Položaj premice določa velikost potrošnikovega dohodka in višino cen obeh dobrin. (prav tam).

¹² Če je cena na enoto zmogljivosti, ki je na seznamu opredeljena kot nujna, nižja od cene na enoto zmogljivosti, ki ni tako nujna, je za nakup nujnejših zmogljivosti potrebna sorazmerno manjša količina finančnih sredstev kot za nakup ne tako nujnih in obratno.

¹³ Med številnimi posamezniki velja prepričanje, da je ekonomska izbira pri odločanju o uporabi vojaških virov nepotrebna, saj je nacionalna obramba najvišja vrednota, ki jo je treba zagotoviti za vsako ceno. Nekateri so tudi mnenja, da ekonomska učinkovitost pomeni le poceni oborožene sile in majhen obrambni proračun. Drugi spet nasprotujejo ekonomski izbiri, ker menijo, da sili oborožene sile v nakupe poceni opreme oziroma v uporabo zastarele (Hitch, 1986).

alternativ, in sicer z vidika ciljev, ki jih lahko te dosežejo, s stališča stroškov, ki jih ustvarijo, in z vidika uporabe primernega ekonomskega merila za izbiro najboljše alternative. Za doseganje učinkovite uporabe vojaških virov s pomočjo ekonomske izbire tako vedno, ne glede na to, ali za rešitev potrebujemo napredno matematiko ali le preprosto logiko, potrebujemo cilje, alternative, stroške, model in merila (Hitch, 1986).

(1) Pri vsaki uporabi vojaških virov se je treba najprej vprašati, kakšne vojaške cilje poskušamo z njimi doseči. Določitev ciljev je izredno pomembna, saj napačna izbira pomeni, da se celotna analiza ukvarja z nepravim vprašanjem. (2) Izbrani vojaški cilji so lahko doseženi z izbiro različnih vojaških virov. Pri tem je ena največjih težav zagotovilo, da so v analizo vključene vse dobre alternative¹⁴. (3) Vsaka alternativa za doseg vojaških ciljev uporablja vire, ki imajo svojo ceno. Tako nastali stroški so v vse ekonomske analize vključeni kot negativne vrednosti v primerjavi z doseženimi cilji, ki predstavljajo pozitivne vrednosti. (4) Model je abstraktna predstavitev dela resničnega sveta¹⁵, ki nam pomaga dojemati, upravljati in napovedovati značilna razmerja iz stvarnosti. Ekonomska izbira učinkovite uporabe vojaških virov od modelov zahteva, da sledijo razmerjem med vložki (viri oziroma stroški) in rezultatom (cilji) vsake primerjane alternative, s čimer napovedo pomembne posledice izbire. (5) Merilo je test, s katerim raje izberemo neko alternativo. Izbira primernega merila je pogosto osrednja težava oblikovanja ekonomske izbire učinkovite uporabe vojaških virov. Na splošno velja, da je optimalna izbira tista, ki ustvarja največ pozitivnih vrednosti (ciljev) v primerjavi z negativnimi (uporabljeni viri oziroma stroški). Ker cilji in stroški navadno nimajo skupne mere, se moramo pri ekonomskih analizah pogosto zadovoljiti s približkom idealnega merila, ki nam omogoča presoditi, katera izbira je boljša, ne pa, katera je najboljša (Hitch, 1986).

Poleg teh dveh pristopov pa lahko odločitev o uporabi vojaških virov temelji tudi na tako imenovanih zahtevah. To še posebej velja za razvoj popolnoma nove generacije vojaških zmogljivosti, pri katerem prihaja do pomanjkanja informacij oziroma ocen o posameznih elementih ekonomske izbire (predvsem o uresničljivih ciljih in resničnih stroških). Odločevalci tako najprej proučijo problem, nato oblikujejo projekt, kako naj bi problem rešili, in določijo zahteve, ki izhajajo iz projekta. Sledi preverjanje možnosti izvedbe takega projekta, ki vključuje tako ugotavljanje izvedljivosti tehničnih zahtev kot razpoložljivosti finančnih sredstev in drugih virov. Če je projekt izvedljiv, sledi njegova izvedba, če ne, ga je treba prilagoditi. Ker tak pristop temelji predvsem na izpolnjevanju tehničnih zahtev, stroškovni vidik izbire uporabe vojaških virov pa je omejen zgolj na izločanje tistih projektov, ki presegajo razpoložljiva finančna sredstva¹⁶, je izbira »najboljše« alternative lahko predobra za doseganje zahtevanih ciljev in tako ni nujno, da je ekonomsko optimalna (McNaugher, 1990).

¹⁴ *Iznajdba novih in boljših alternativ za doseganje zastavljenega cilja je najpomembnejši stranski proizvod pri uporabi ekonomske izbire za določanje učinkovite uporabe virov (McGuire, 1985).*

¹⁵ *Modeli precej odmišljajo stvarnost, saj se osredotočajo samo na tisto, kar je pomembno za rešitev problema, s katerim se ukvarjajo (Dasgupta, 1992).*

¹⁶ *Ker se za zagotavljanje novih vojaških zmogljivosti pogosto zahteva le od 10- do 25-odstotno povečanje razpoložljivih proračunskih sredstev, pristop, ki temelji na t. i. zahtevah, zaradi finančne neizvedljivosti izloči le redke projekte (McNaugher, 1990).*

3 ZAGOTAVLJANJE ZMOGLJIVOSTI SLOVENSKE VOJSKE

3.1 Planiranje in načrtovanje vojaških zmogljivosti

Za učinkovito zagotavljanje vseh vojaških zmogljivosti sta najprej potrebni ustrezni planiranje in načrtovanje, ki ju lahko v metodološkem smislu razumemo kot proces določanja ciljev, razvijanja alternativnih poti za njihovo uresničitev, ocenjevanja in izbire med njimi ter obdelave izbrane alternative (ali alternativ, če jih je več) v plane, načrte, politike, programe in predračune (Možina in drugi, 1994).

V Republiki Sloveniji obrambno planiranje in načrtovanje predstavljata pomembno orodje države za oblikovanje zmogljivosti obrambnega sistema oziroma obrambnih sil in za razvoj nacionalne obrambne infrastrukture. Obrambno planiranje in načrtovanje sta sestavni del procesa, s katerim lahko vlada opravlja nadzor in usklajuje planiranje in načrtovanje, vzdrževanje in racionalno porabo obrambnih virov za razvoj nacionalnega obrambnega sistema (MO RS, 2004).

Planiranje in načrtovanje v obrambnem sistemu Republike Slovenije urejata predvsem dva predpisa. Prvi je Zakon o obrambi, ki v 82. členu predpisuje: »Državni zbor določa temeljne usmeritve za organizacijo in izvajanje obrambe in pri tem zlasti: sprejema splošne dolgoročne programe razvoja in opremljanja Slovenske vojske« (DZRS, 2004). Drugi predpis, ki ureja področje obrambnega planiranja in načrtovanja, pa je Pravilnik o planiranju na Ministrstvu za obrambo, ki v 1. členu določa, da planiranje obsega planiranje zmogljivosti (usmerjeno v učinke in ne zgolj sile oziroma enote, temelji na povezavi posameznih planskih področij), planiranje delovanja (obrambno načrtovanje in operativno planiranje) ter poslovno planiranje. V istem členu je določeno, da se planiranje na Ministrstvu za obrambo izvaja za dolgoročno, srednjeročno in kratkoročno obdobje (MO RS, 2005).

Za izvajanje, razvoj in nenehno izboljševanje planiranja in načrtovanja je na Ministrstvu za obrambo odgovoren Direktorat za obrambno politiko (DOP). Vodje notranjih organizacijskih enot in predstojniki organov v sestavi so odgovorni za izvedbo, razvoj in nenehno izboljševanje planiranja oziroma načrtovanja ter za doseganje načrtovanih ciljev notranjih organizacijskih enot in organov v sestavi, ki jih vodijo, pri čemer morajo upoštevati razpoložljive vire in sprejemljiva tveganja (MO RS, 2005).

Obrambno planiranje in načrtovanje sta razdeljeni na štiri ravni¹⁷. Planiranje zmogljivosti¹⁸ je prepuščeno prvi ravni, ki jo sestavljajo: načelnik Generalštaba Slovenske vojske (GŠSV), generalni direktor Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje, direktor Obveščevalno varnostne službe, glavni inšpektor za obrambo, glavni inšpektor za varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami, generalni direktorji

¹⁷ Več glej MO RS, 2005.

¹⁸ Z načrtovanjem zmogljivosti se zagotavljajo ustrezne zmogljivosti države, potrebne za uresničitev interesov in ciljev Republike Slovenije na področjih obrambe ter zaščite in reševanja, tako do nacionalne kot tudi do kolektivne varnosti znotraj zaveznitva (MO RS, 2005).

direktoratov in generalni sekretar ter vodja Kabineta ministra. Na tej stopnji se pripravljajo strateški dokumenti, kot so Strateški pregled obrambe (SPO)¹⁹, Splošni dolgoročni program opremljanja in razvoja Slovenske vojske (ReSDPRO)²⁰ ter Srednjeročni obrambni program (SOPR)²¹.

DOP v sodelovanju z drugimi organizacijskimi enotami na prvi ravni planiranja in načrtovanja usklajuje pripravo strateškega pregleda obrambe, pripravi zaključno poročilo in ga posreduje ministru. Na prvi ravni DOP v sodelovanju z organizacijskimi enotami praviloma vsaka štiri leta za obdobje najmanj dvanajstih let pripravi predlog dolgoročnega obrambnega plana, ki je podlaga za spreminjanje vojaških zmogljivosti. Na podlagi predlogov zmogljivosti, obrambne strategije, dolgoročnega obrambnega plana, sprejetih mednarodnih obveznosti države, letnih poročil ministrstva, proračunskih okvirov in ciljev države pripravi DOP predlog smernic za pripravo srednjeročnega programa, ki opredeljujejo nacionalnovarnostne potrebe, izzive na obrambnem področju, predvsem pa predvidene razpoložljive vire za načrtovano obdobje, navadno šestih let. DOP v sodelovanju z organizacijskimi enotami na prvi ravni planiranja in načrtovanja v letu pred začetkom sprejemanja proračuna pripravi tudi predlog srednjeročnega programa, ki je podlaga za izdelavo poslovnega plana, s katerim se določijo cilji in naloge organizacijskim enotam, odgovornosti za naloge, roki in viri za njihovo izvedbo ter vrednosti kazalnikov za merjenje stopnje uresničevanja ciljev in nalog.

GŠSV pripravi predlog vojaških zmogljivosti, ki predstavlja vojaški nasvet in obsega predlog vojaških zmogljivosti za izvedbo zastavljenih ciljev in nalog Slovenske vojske. Na podlagi predloga vojaških zmogljivosti, prioritet ministra in vlade ter razpoložljivih finančnih in kadrovskega virov DOP pripravi smernice. Pri tem naj bi GŠSV na podlagi usmeritev Ministrstva za obrambo, veljavne ocene ogroženosti, opredeljenih nalog Slovenske vojske in izkazanih potreb zavezništev (Nata in Evropske unije) pripravljati tudi analize in planske scenarije ter predloge za razvoj posameznih zmogljivosti in Slovenske vojske kot celote. Ob upoštevanju meril zmogljivosti (capability statements) po posebni metodologiji pripravlja koncepte in študije posameznih enot ter izvedbene načrte za razvoj in doseganje končnih operativnih zmogljivosti teh enot. Te potrebe Slovenske vojske GŠSV posreduje Ministrstvu za

¹⁹ *Strateški pregled obrambe je pregled zmogljivosti, delovanja in upravljanja obrambnega sistema z vidika njegove ustreznosti, primernosti in učinkovitosti ter je podlaga za pripravo dolgoročne vizije nadaljnjega razvoja obrambnega sistema (prav tam).*

²⁰ *Z dolgoročnim obrambnim planom se določa smer razvoja obrambnega sistema, s katerim se uresničuje obrambna strategija v dolgoročnem obdobju, spreminjanje vojaških zmogljivosti ter strukture in pripravljenosti Slovenske vojske (prav tam).*

²¹ *Srednjeročni obrambni program, ki prikazuje razvoj ter predvideno stanje zmogljivosti na koncu vsakega leta, praviloma za obdobje šestih let, vsebuje: ključne elemente obrambne politike v srednjeročnem obdobju, prikaz razvoja obrambnega sistema, poslanstvo in naloge obrambnega sistema, razvojne cilje, razvojne prioritete, organizacijsko strukturo ministrstva, obseg in strukturo Slovenske vojske, glavne programe opremljanja obrambnega sistema v srednjeročnem obdobju, sistem upravljanja človeških virov, kadrovske strukture, makroekonomska gibanja in predvidevanja ter projekcijo obrambnih izdatkov in strukturo finančnih virov. Srednjeročni obrambni program predstavlja tudi podlago za pripravo odgovorov na Natov vprašalnik o obrambnem načrtovanju (Defence Planning Capability Survey – DPCS) in podlago za pripravo odgovorov na Vprašalnik za globalni cilj Evropske unije (Headline Goal Questionnaire – HGQ) (prav tam).*

obrambo in Vladi RS. O zagotovitvi virov za razvoj Slovenske vojske in s tem posameznih zmogljivosti odloča vlada s sprejemom SOPR in proračunov za posamezna planska obdobja.

Tak sistem obrambnega planiranja in načrtovanja in z njim tesno povezanega planiranja in načrtovanja vojaških zmogljivosti, ki temelji na povezanosti posameznih planskih področij (planiranje sil, virov, oborožitve, logistike itn.), torej vedno išče načine, kako zagotoviti potrebne zmogljivosti s čim manjšim obsegom virov oziroma dovolj racionalno in učinkovito. Vseeno pa zaradi pomanjkljivosti, kot so: (1) nepovezanost nacionalnovarnostnega sistema in zaradi nje ne vključenost drugih državnih obveščevalnih in varnostnih institucij (npr. Slovenske obveščevalne agencije, Policije itn.) v pripravo ocene ogroženosti; (2) neopredelitev obveznosti, ki jih imajo pri obrambnem načrtovanju posamezne organizacijske enote Ministrstva za obrambo druga do druge; (3) prepočasna odzivnost na spremembe varnostnega okolja in razpoložljivih finančnih sredstev; (4) napačna presoja o sredstvih, ki so potrebna za zagotovitev posameznih vojaških zmogljivosti, in (5) pomanjkanje nekaterih strateških dokumentov, kot so vojaška strateška ocena oziroma vojaška strateška priporočila, v Republiki Sloveniji še vedno ni celovitega sistem obrambnega planiranja in načrtovanja, ki bi omogočil ne le učinkovito, temveč res optimalno zagotavljanje vojaških zmogljivosti.

3.2 Vojaške investicije

Medtem ko z obrambnim planiranjem in načrtovanjem nastanejo programi za oblikovanje potrebnih vojaških zmogljivosti, se velik del vojaških zmogljivosti, med katere se uvrščajo predvsem oprema, oborožitev in infrastruktura, vedno bolj pa tudi podpora in usposabljanje, v resnici zagotovi šele z njihovim nakupom oziroma z investiranjem vanje. Pri tem so vojaške investicije praviloma izvedene na podlagi neposrednih pogajanj s favoriziranim ponudnikom ali s pomočjo konkurence, ki temelji na ceni in drugih necenovnih merilih (Sandler, 1995).

V Republiki Sloveniji se izvajata dve vrsti vojaških investicij, ki sta odvisni predvsem od predmeta naročila. Poleg klasičnih javnih naročil, ki pridobivajo na pomenu tudi na obrambnem področju²², Ministrstvo za obrambo tako predvsem za zagotavljanje vojaških zmogljivosti uporablja tudi tako imenovana obrambna in zaupna naročila.

Vojaške investicije v Republiki Sloveniji urejata dva predpisa. Prvi je Zakon o javnem naročanju (ZJN–2), ki je namenjen nabavi blaga, oddaji gradenj in naročanju storitev, ki jih izvajajo številni proračunski uporabniki (ministrstva, občine, javna podjetja in zavodi ter še nekatere druge osebe javnega prava), zato je v tem pogledu zelo splošen (Podkoritnik, 2006). Zakon o javnem naročanju s predpisovanjem postopkov, določitvijo tehničnih in drugih elementov javnega naročanja, predpisovanjem pogojev za ugotavljanje sposobnosti in meril za sprejem, rokov, objav in sporočanj ter z določitvijo ravnanja v postopkih javnega naročanja poskuša zagotavljati gospodarno

²² Od leta 2007 na Ministrstvu za obrambo število pogodb, ki izhajajo iz javnih naročil, presega število pogodb, ki temeljijo na obrambnih in zaupnih naročilih (Nered, 2010).

in učinkovito porabo javnih sredstev (DZ RS, 2006). Drugi predpis pa je Uredba o obrambnih in zaupnih naročilih, ki določa naročila na podlagi 296. člena Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti²³ in zaupna naročila²⁴, za katera se ZJN-2 ne uporablja in za katera je treba skladno z uredbo pridobiti predhodno soglasje medresorske komisije (Vlada RS, 2007a). K takim naročilom so povabljeni podjetja, ki jim Ministrstvo za obrambo predhodno podeli dovoljenje ali soglasje za proizvodnjo in promet z vojaškim orožjem in opremo, skladno z Uredbo o dovoljenjih in soglasjih za promet in proizvodnjo vojaškega orožja in opreme (Vlada RS, 2003), ter uredbama o spremembah in dopolnitvah Uredbe o dovoljenjih in soglasjih za promet in proizvodnjo vojaškega orožja in opreme (Vlada RS, 2005 in 2007b)²⁵. Leta 2008 pa je bil sprejet še nov Pravilnik o postopkih oddaje obrambnih in zaupnih naročil na Ministrstvu za obrambo, ki poleg postopka povpraševanja pri enem ponudniku in postopka zbiranja povabljenih ponudb predpisuje še postopek zbiranja ponudb z objavo naročila na elektronskem portalu Evropske obrambne agencije²⁶.

Vsi procesi, povezani z načrtovanjem, izvajanjem in spremljanjem postopkov javnega naročanja, se na Ministrstvu za obrambo izvajajo v Direktoratu za logistiko. Poleg tega v direktoratu potekajo tudi kakovostni prevzemi, procesi normativne oziroma standardne kontrole, procesi materialnega vrednotenja in predaje sredstev v uporabo končnemu uporabniku oziroma predlagatelju naročila, gospodarjenje z nepremičninami, ki vključuje javna naročila s področja gradenj, ter investicijsko in redno vzdrževanje infrastrukture. V Slovenski vojski, ki je pristojna predvsem za uporabno logistiko²⁷, pa se praviloma izvajajo le postopki oddaje javnih naročil manjše vrednosti, ki so omejena z razpoložljivimi finančnimi sredstvi, določenimi v načrtu nabav in gradenj.

Za učinkovitejše izvajanje investicij je bila na Ministrstvu za obrambo sprejeta tudi uredba o metodologiji za pripravo in obravnavo investicijske dokumentacije na obrambnem področju. Uredba, ki pokriva vse investicijske projekte na obrambnem področju, ki se financirajo skladno z javnofinančnimi predpisi, določa metodološke podlage za ocenjevanje in vrednotenje investicij, vrste in vsebinske podrobnosti

²³ 296. člen Pogodbe o ustanovitvi Ekonomske skupnosti (1957) med drugim določa, (1) da nobena država članica ni zavezana dati informacij, za katere meni, da bi bilo njihovo razkritje v nasprotju z bistvenimi interesi njene varnosti; (2) da vsaka država članica lahko v zvezi s proizvodnjo orožja, streliva in vojaških sredstev ali trgovino z njimi sprejme ukrepe, za katere meni, da so potrebni za zaščito bistvenih interesov njene varnosti, vendar pa taki ukrepi ne smejo negativno vplivati na pogoje konkurence na skupnem trgu proizvodov, ki niso izrecno predvideni v vojaške namene.

²⁴ 4. člen Uredbe o obrambnih in zaupnih naročilih kot zaupna šteje tista naročila, ki vsebujejo tajni podatek, ki je kot tak določen skladno z Zakonom o tajnih podatkih (Vlada RS, 2007).

²⁵ Leta 2010 je bilo v Republiki Sloveniji 64 podjetij, ki so imela dovoljenja za promet z vojaškim orožjem in opremo, ter 80 podjetij, ki so imela soglasje za proizvodnjo vojaškega orožja in opreme (Nered, 2010).

²⁶ Podpisnice meddržavnega režima o obrambnih nakupih so se zavezale, da bodo na elektronskem portalu Evropske obrambne agencije (EBB1) objavile vsa naročila na podlagi 296. člena Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti, ki presegajo vrednost milijona evrov. Zaradi tega prihaja na področju vojaških naročil do povečanja konkurenčnosti, saj si naročnik z objavo zagotovi večje število ponudb.

²⁷ Uporabna logistika obsega aktivnosti, ki se nanašajo na skladiščenje, razdelitev, vzdrževanje in evakuacijo materialnih sredstev, premik moštva in sredstev, vzdrževanje in upravljanje vojaške infrastrukture, finančno podporo in zagotavljanje storitev za zdravstveno oskrbo (Vlada RS, 2006).

investicijske dokumentacije, postopke in udeležence pri pripravi in ocenjevanju investicijske dokumentacije ter merila za ugotavljanje učinkovitosti projektov (Vlada RS, 2009).

(1) Pri ocenjevanju investicij na obrambnem področju se smiselno uporabljajo metodološke podlage, kot so določitev uresničljivih, usklajenih in merljivih ciljev, priprava variant za uresničevanje ciljev, opredelitev vrednostnega in fizičnega obsega stroškov in koristi vsake variante, ugotavljanje občutljivosti variant in izbor najboljše. Pri izračunih in drugih postopkih za presojo upravičenosti projektov na obrambnem področju pa se lahko uporabljajo analize stroškov in koristi, stroškovne učinkovitosti, tveganja, občutljivosti, analiza vplivov in multikriterijska analiza. (2) Med načrtovanjem investicije je treba pripraviti dokument identifikacije investicijskega projekta, predinvesticijsko zasnovo in investicijski program. V drugi fazi se pripravi študija izvedbe nameravane investicije. V fazi izvedbe naročila se pripravi poročilo o izvajanju investicijskega projekta in, če se pokaže potreba, tudi novelacija investicijskega programa. Med izvajanjem naročila pa se pripravi poročilo o spremljanju učinkov investicijskega projekta. (3) Pri ocenjevanju učinkovitosti investicije na obrambnem področju se glede na predvideno vrednost, možnost izračuna finančnih kazalnikov ter vrsto investicije upoštevajo taktično-tehnološka (doseganje zahtevanih obrambnih in vojaških zmogljivosti, izpolnjevanje vojaških standardov, doseganje zahtev pri vzdrževanju itn.), finančna (finančna analiza investicije), ekonomska (poleg neposrednih stroškov in koristi vključujejo tudi posredne vplive na družbo kot celoto) ter razvojna (vključenost znanstvenih institucij in gospodarskih družb obrambne industrije, povečevanje mednarodne konkurenčnosti gospodarstva, vzdrževanje socialne varnosti) merila (Vlada RS, 2009).

Taka institucionalna ureditev izvajanja vojaških investicij omogoča, da so v zagotavljanje velikega dela vojaških zmogljivosti vključeni vsi elementi ekonomske izbire (cilji, alternative, stroški, model in merila), ki omogočajo doseg učinkovite uporabe razpoložljivih virov. Kljub temu pa še posebej pri zapletenejših vojaških investicijah²⁸ pogosto prihaja do napak zaradi (1) pomanjkanja strokovnega znanja in nemotiviranosti kadra, (2) premajhne povezanosti in usklajenosti ter neprimerne razmejenosti organizacijskih enot in posameznikov, ki sodelujejo v različnih dejavnostih investicije, (3) pomanjkljive notranje kontrole in premalo učinkovitega upravljanja tveganj, ki pomembno prispevajo k doseganju zastavljenih ciljev, ter (4) dejstva, da je kakovost odločitev projektne oziroma strokovne skupine v večini primerov zelo odvisna tudi od razmer, v katerih se odloča. Te napake ne samo, da v javnosti ustvarjajo občutek o njihovi neupravičenosti, temveč tudi v resnici zmanjšujejo ekonomsko učinkovitost.

²⁸ Pri mnogih obrambnih investicijah so predmet naročila tehnično zelo zapleteni sistemi, ki zahtevajo poznavanje številnih strokovnih področij. Poleg tega pa vse večje obrambne investicije vključujejo tudi zahtevo po protidobavah, ki še dodatno zapletajo postopke.

Sklep Dejstvo je, da so se v Republiki Sloveniji v zadnjih desetih letih precej izboljšala institucionalna pravila, ki spodbujajo učinkovitejše zagotavljanje vojaških zmogljivosti. Pri tem je poleg povečanja zavedanja, da si ne moremo dovoliti neracionalne porabe javnih virov, pomembno tudi naše vključevanje v evroatlantske integracije. Obrambno planiranje in načrtovanje se tako razvijata skladno s procesom obrambnega planiranja in načrtovanja Nata in Evropske unije. Področje vojaških investicij je precej podvrženo številnim direktivam Evropske unije, ki urejajo javna naročila na splošno oziroma posebej naročanje na področju obrambe in varnosti.

To pa ne pomeni, da smo na področju zagotavljanja vojaških zmogljivosti dosegli maksimum. Številne pomanjkljivosti opozarjajo, da bo treba nadaljnji razvoj sistema obrambnega planiranja in načrtovanja usmeriti predvsem v zagotavljanje celostno bolj usklajene vizije dolgoročnega razvoja nacionalnovarnostnega in obrambnega sistema ter uresničevanje srednjeročnih obrambnih programov s kratkoročnimi oziroma poslovnih planov in njihove usklajenosti s finančnimi načrti Ministrstva za obrambo. Tako se bo zagotavljala še učinkovitejša in bolj pregledna poraba virov tudi pri razvoju zmogljivosti za nacionalno obrambo ter za izpolnitev vojaških obvez do mednarodnih organizacij.

Zaradi vedno večjih zahtev po zmanjševanju javne porabe pa bo treba čim prej odpraviti tudi glavne pomanjkljivosti na področju vojaških investicij. Še posebej za izvedbo zahtevnejših vojaških investicij je projektno vodenje pravi pristop, vendar le ob pogoju, da bodo v prihodnje sistemsko res zagotovljene strokovnost, motiviranost in pristojnosti članov projektnih skupin. Hkrati bo treba nameniti mnogo več pozornosti notranjemu nadzoru, ki bi moral potekati neprestano, med vsemi fazami naročanja. Smiselno bi bilo tudi razmisliti o preoblikovanju meril za ocenjevanje učinkovitosti, tako da bi se zmanjševala tveganost izvedbe investicije in veliko bolj spodbujale neposredne protidobave. Za doseganje večje učinkovitosti je v prihodnje smiselno vojaške investicije izvajati tudi prek vladne agencije za javno naročanje²⁹. Vendar pa to velja le za obrambne investicije splošne narave (javna naročila), medtem ko bi morale investicije v vojaško opremo in oborožitev (obrambna oziroma zaupna naročila) zaradi njihove posebnosti in zahtevnosti še naprej izvajati Ministrstvo za obrambo.

Literatura

1. Cauley, Jon, Sandler, Todd, in Cornes, Richard, 1986. *Nonmarket Institutional Structures: Conjectures, Distribution, and Efficiency*, *Public Finance*. 41-1, str. 153–172.
2. Dasgupta, Dipankar, in Itaya, Jun-chi, 1992. *Comparative Statics for the Private Provision of Public Goods in a Conjectural Variations Model with Heterogeneous Agents*. *Public Finance*. 47-1, str. 17–31.
3. Državni zbor RS, 2004. *Zakon o obrambi*, Uradni list RS, št. 103/2004. Ljubljana: Uradni list RS.
4. Državni zbor RS, 2006. *Zakon o javnem naročanju*. Uradni list RS, št. 112/2006. Ljubljana: Uradni list RS.

²⁹ Več v Zakonu o javni agenciji za javno naročanje (DZ RS, 2010) in Sklepu o ustanovitvi Javne agencije za javno naročanje RS (Vlada RS, 2010).

5. Državni zbor RS, 2010. *Zakon o javni agenciji za javno naročanje*, Uradni list RS, št. 59/2010. Ljubljana: Uradni list RS.
6. Gansler, Jacques S., 1980. *Affording Defense: The Changes That are Needed*. *National Contract Management Journal*. 23-1, str. 1–22.
7. Hinge, Alan, 2000. *Australian Defence Preparedness: Principles, Problems and Prospects: Introducing Repertoire of Missions (ROMINS) a Practical Path to Australian Defence Preparedness*. Canberra: Australian Defence Studies Centre.
8. Hitch, Charles J., in McKean, Roland N., 1986. *The Economics of Defense in the Nuclear Age*. Cambridge: Harvard University Press.
9. Kennedy, Garvin, 1975. *The Economics of Defence*. London: Faber & Faber.
10. Leitzel, Jim, 1992. *Competition in Procurement*. *Policy Science*. 25-1, str. 43–56.
11. Nered, Igor, 2010. *Poslovne priložnosti slovenskih podjetij: novosti na področju obrambnih naročil v RS in možnosti poslovnega sodelovanja v tujini. Predavanje na strokovni konferenci Poslovne priložnosti v Evropi (23. 9. 2010)*. Gornja Radgona: Pomurski sejem.
12. *Managing Military Capability: investing wisely for the future*. 2005, <http://www.ameinfo.com/54286.html>, 24. 5. 2011.
13. McGuire, Martin C., in Groth, Carl H., 1985. *A Method for Identifying the Public Good Allocation Process within the Group*. *Quarterly Journal of Economics*. 100, str. 915–34.
14. McNaugher, Thomas L., 1990. *Defense Management Reform: For Better or for Worse?* Washington DC: Brookings Institution.
15. *Military Capabilities Definition*. 2008. US Department of Defence, <http://usmilitary.about.com/od/glossary/terms/m/g/m3958.htm>, 4. 5. 2011.
16. Moroney, Jennifer D. P., Adam Grissom, in Jefferson P. Marquis, 2007. *A Capabilities-Based Strategy for Army Security Cooperation*. RAND Corporation.
17. Ministrstvo za obrambo RS, 2004. *Strateški pregled obrambe 2002/2003 z vizijo razvoja do leta 2015*, št. 802-00-15/2003-19, 12. 3. Ljubljana: MO RS.
18. Ministrstvo za obrambo RS, 2005. *Pravilnik o planiranju v MO RS*, št. 017-02-15/2003-31, 23.12. Ljubljana: MO RS.
19. Možina, Stane, in drugi, 1994. *Management*. Radovljica: Didakta.
20. Parkinson, Northcote C., 1957. *Parkinson's Law and Other Studies in Administration*. Boston: Houghton Mifflin Co.
21. Samuelson, Paul A., in William D. Nordhouse, 1992. *Economics - Fourteenth Edition*. New York: McGraw-Hill, Inc.
22. Sander, Todd, in Hartly, Keith, 1995. *The Economics of Defense*. New York: Cambridge University Press.
23. Smith, Adam, 2010. *Bogastvo narodov: raziskava o naravi in vzrokih bogastva narodov*. Ljubljana: Studia humanitatis.
24. Stark, Jurgen, 2007. *Fit for the future? Towards a lean and efficient public sector*. Frankfurt am Main: European Central Bank.
25. Tajnikar, Maks, 1993. *Mikroekonomija s poglavji iz teorije cen – druga, popravljena izdaja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
26. Turpin, Colin, 1989. *Government Procurement and Contracts*. London: Longman.
27. Vlada RS, 2003. *Uredba o dovoljenjih in soglasjih za promet in proizvodnjo vojaškega orožja in opreme*. Uradni list RS, št. 18/03. Ljubljana: Uradni list RS.
28. Vlada RS, 2005. *Uredba o spremembah in dopolnitvah uredbe o dovoljenjih in soglasjih za promet in proizvodnjo vojaškega orožja in opreme*. Uradni list RS, št. 31/05. Ljubljana: Uradni list RS.
29. Vlada RS, 2006. *Srednjeročni obrambni program 2007–2012*. Št. 803-2/2006-58. Ljubljana: MO RS.

30. *Vlada RS, 2007a. Uredba o obrambnih in zaupnih naročilih. Uradni list RS, št. 80/2007. Ljubljana: Uradni list RS*
31. *Vlada RS, 2007b. Uredba o spremembah in dopolnitvah uredbe o dovoljenjih in soglasjih za promet in proizvodnjo vojaškega orožja in opreme, Uradni list RS, št. 113/07. Ljubljana: Uradni list RS.*
32. *Vlada RS, 2009. Uredba o metodologiji za pripravo in obravnavo investicijske dokumentacije na obrambnem področju. Uradni list RS, št. 9/2009. Ljubljana: Uradni list RS.*
33. *Vlada RS, 2010. Sklep o ustanovitvi Javne agencije za javno naročanje Republike Slovenije. Uradni list RS, št. 86/2010. Ljubljana: Uradni list RS.*
34. *1957. Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti (prečiščena različica). C 321. Bruselj: Uradni list EU.*
35. *2003. Slovenski pravopis. Ljubljana: Založba ZRC.*

AMERIŠKI CIVILNO-VOJAŠKI ODNOSI, VOJAK IN DRŽAVA V NOVI DOBI

Petdeset let po objavi Huntingtonove teorije o civilno-vojaških odnosih sta Suzanne C. Nielsen in Don M. Snider, profesorja z ameriške vojaške akademije West Point, zbrala skupino priznanih strokovnjakov političnih in družbenih ved ter zgodovine s temeljnim namenom: analizirati značilnosti civilno-vojaških odnosov v ZDA ter ugotoviti uporabnost Huntingtonove teorije za proučevanje sodobnih civilno-vojaških odnosov. Z uporabo njegove teorije so proučevali razvoj in stanje ameriških civilno-vojaških odnosov, predvsem v kontekstu dogodkov po 11. 9. 2001 in vojne v Iraku. Vsebina proučevanja so bili odnosi med civilnimi in vojaškimi voditelji, proces sprejemanja odločitev na strateški ravni in vloga vojaškega nasveta, sodoben odnos med družbenim in funkcionalnim imperativom vojske, podrejenost vojske civilnim avtoritetam, značilnosti vojaške profesije in vojaške etike ter odnos med zakonodajno in izvršno vejo oblasti. Knjiga¹ je nekakšen učbenik, kako se metodološko, analitično in interdisciplinarno lotiti proučevanja, med drugim daje tudi kratek presek razvoja družboslovnih ved.

V knjigi sedemnajst avtorjev z različnim pristopom posreduje poglede na civilno-vojaške odnose v ZDA in ocenjuje vrednost Huntingtonove teorije v tem stoletju. Skupna ugotovitev je, da je tradicija dobrih civilno-vojaških odnosov prekinjena in da se pojavlja potreba po njihovem »popravlilu«, predvsem procesa strateškega odločanja in definiranja obrambne politike, odnosov med civilnimi in vojaškimi voditelji ter vloge in kakovosti vojaškega nasveta. Betz se na primer sprašuje o meji med civilno in vojaško sfero in trdi, da objektivni nadzor ni absolutno dober, kot tudi subjektivni ni izključno škodljiv. Podobno Gibson ugotavlja pomanjkljivosti popolne ločenosti civilne in vojaške sfere ter izpostavlja potrebo po spremembi zakonodaje in vedenjskih norm. Kohn se pridružuje Gibsonovem razmišljanju o

¹ Uredila Suzanne C. Nielsen in Don M. Snider, izdal The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2009, 409 strani.

civilnih in vojaških normah vedenja in se sprašuje o načinih povrnitve zaupanja med civilnimi in vojaškimi voditelji.

Moten s proučevanjem odnosa med obrambnim sekretarjem Rumsfeldom in načelnikom kopenske vojske Shinsekijem analizira razloge za konflikte med civilnimi in vojaškimi voditelji ter kako se jim izogniti. Brooksova ga dopolnjuje z analizo oblik političnega udejstvovanja generalov in ugotavlja, da posledice niso vedno samo negativne. Burk pa se osredotoča na vprašanje o mejah vojaške poslušnosti in moralnih dilemah izpolnjevanja ukazov.

Feaver in Seeler prek razvoja družbenih ved in analize metodološkega aparata za proučevanje civilno-vojaških odnosov potrjujeta relevantnost Huntingtonove teorije za prihodnje študije. Ugotovitvam se pridružuje Desch, ki se je osredotočil na proučevanje civilno-vojaških odnosov v kontekstu ameriške liberalne tradicije in ugotovil, da je kljub kritikam teorija objektivnega nadzora še vedno najboljši okvir reševanja trenj med liberalno kulturo in konservativnim etosom vojaške profesije. Driver pa raziskuje povezavo med ideologijo in vojaškim profesionalizmom in dokazuje, da ni mogoče trditi, da je vojska prežeta s konservativnostjo in skupno ideologijo, ki izhajata iz profesionalizma, in povzema, da skupne vrednote izhajajo iz družbenih.

Schadlow in Lacquement izpostavljata neprimernost teorije objektivnega nadzora in značilnosti vojske kot »upravljavca nasilja« v kontekstu stabilizacijskih operacij ter potrebe po njenem prilagajanju. Segal in De Angelis na podlagi analize razvoja vojaške profesije ugotavljata šibkosti Huntingtonove teorije v sodobni vojaški organizaciji, v kateri ima podčastniški zbor večjo vlogo kot v njegovem času, ter da govorimo o pojavu civilistov v vojaški organizaciji, ki so tudi »upravljavci nasilja«. O potrebi po prilagajanju vojaške organizacije govori tudi Murray, ki poudarja pomen vojaškega izobraževanja in potreb po intelektualnem razvoju vojaških voditeljev ter s tem povezanih potreb prilagajanja vojaškega izobraževanja sodobnim zahtevam.

Spoznanja in sporočila avtorjev so lahko v pomoč vsem, ki proučujejo civilno-vojaške odnose, civilni nadzor in vlogo vojske v družbi. Čeprav so bili predmet proučevanja ameriški civilno-vojaški odnosi, so ugotovitve univerzalne in govorijo o mogočih odklonih v civilno-vojaških odnosih razvitih demokracij. Knjiga prinaša sporočila, kaj jih povzroča, kako jih prepoznavati in kakšne so posledice. Posreduje tudi napotke za uveljavljanje vojaških in civilnih norm vedenja za dvig ravni civilno-vojaških odnosov v praksi.

Posebej koristne so ugotovitve o današnji primernosti in vrednosti Huntingtonove teorije. Čeprav je bila v zgodovini večkrat kritizirana in tudi v tej knjigi avtorji odkrivajo njene šibkosti, je še vedno izredno dober in uporaben metodološki okvir ter izhodiščna točka za proučevanje sodobnih civilno-vojaških odnosov. Z analizo različnih primerov v praksi avtorji izpostavljajo njene pomanjkljivosti in dajejo napotke, kako se jim izogniti. Opozarjajo predvsem na zmotno razumevanje popolnega ločevanja vojaške in civilne sfere. Skupna ugotovitev je, da so v 21.

stoletju pomen ravnotežja med družbenim in funkcionalnim imperativom, ki oblikujeta vojsko, odnos med civilnim nadzorom in učinkovitostjo vojske ter značilnosti vojaške profesije in vojaške etike še vedno zelo aktualne in uporabne vsebine Huntingtonove teorije.

AMERICAN CIVIL-MILITARY RELATIONS, THE SOLDIER AND THE STATE IN A NEW ERA

Book Review

Fifty years after Huntington's theory on civil-military relations was published, West Point professors Suzanne C. Nielsen and Don M. Snider, invited a number of well-known experts on political and social sciences as well as history to analyse the characteristics of civil-military relations in the USA and identify the applicability of Huntington's concept for studying modern civil-military relations. Through the application of his theory, they studied the development and situation of American civil-military relations, particularly in the context of the events following 9/11 and the War in Iraq. The research project focused on the relations between civil and military leaders, the strategic decision making process and the role of military advice, modern relations between societal and functional imperatives shaping the military establishment, the subordination of the military to civil authorities, the characteristics of the military profession and military ethics, and the relations between the legislative and executive branches of government. The book¹ is an effort to provide resources on how to address such research in a methodological, analytical and interdisciplinary manner. Among others, it also provides a short outline on the development of social sciences.

This book is composed of essays written by seventeen authors who – through different approaches – discuss views on civil-military relations in the USA and evaluate the relevance of Huntington's theory in this century. The overall conclusion is that the tradition of good civil-military relations has been interrupted and that there is a need for their "repair", above all, in areas such as the strategic decision-making process, the definition of defence policy, relations between civilian and military leaders and the role and quality of military advice. Betz, for example, questions the boundary between civil and military spheres, arguing that as objective control is far from absolute in its positivity, subjective control is neither exclusively harmful.

¹ Edited by Suzanne C. Nielsen and Don M. Snider, published by The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2009, 409 pages.

Similarly, Gibson establishes the shortcomings of a complete separation of the civil and military spheres and emphasises the requirement of changing legislation and behavioural standards. Kohn agrees with Gibson's reflections on civil and military behavioural standards and questions the methods of restoring confidence between civil and military leaders.

Moten, by studying the relations between the Secretary of Defence and the Army Chief of Staff, analyses the reasons for the conflicts between civil and military leaders and how these can be avoided. Brooks complements this discussion through analysing the political engagement of generals and establishes that the consequences are not always negative. Burk discusses the limits of military obedience and the moral dilemmas that arise when obeying orders.

Feaver and Seeler, through studying the development of social sciences and analysing the methodological instruments for studying civil-military relations, confirm the relevance of Huntington's theory for future studies. These observations are joined by Desch, who discusses civil-military relations in the context of the American liberal tradition and establishes, irrespective of critiques, that the theory of objective control is still the best framework for resolving tensions between the liberal culture and the conservative ethos of the military profession. Driver explores the connection between ideology and military professionalism. He demonstrates that it is not possible to affirm whether the military is imbued with conservatism and a common ideology as a direct result of its professionalism, and concludes his essay with the observation that the shared values stem from social ones.

Schadlow and Lacquement emphasise the inadequacy of the objective control theory and argue that the nature of war today necessitates the involvement of the military in politics, especially in the context of stabilisation operations.. Segal and De Angelis, based on their analysis of the development of the military profession, demonstrate the inapplicability of applying a fifty year old theory to today's military, in which, for example, non-commissioned officers have assumed a greater role than during Huntington's times. In short, they argue that today's military has little in common with that of the past, particularly with the emergence of civilian as "managers of violence" and that this is a weakness in the theory. The need to adapt the military organisation is discussed by Murray, who stresses the significance of military education and the necessity for the intellectual development of military leaders as well as the related need to adapt military education to modern requirements.

The observations and information provided by the authors is of value to all those who study civil-military relations, civil control and the military's role in society. Although these essays focus on studying American civil-military relations, the findings are universal and discuss possible deviations in the civil-military relations of developed democracies. The book provides comprehensive information on what causes these deviations, how to recognise them and what their consequences are. It

also provides guidance for implementing military and civil behavioural standards for raising the level of civil-military relations in practice.

Particularly useful are the findings regarding today's relevance and value of Huntington's concept. Although it has been repeatedly criticised in the past (and some weaknesses have been revealed by the authors of this book), it still offers an exceptional and useful methodological framework and starting point for studying modern civil-military relations. By analysing various examples in practice, the authors expose its shortcomings and offer guidance on how to avoid them. Above all, they point out the implications of fully separating the military and civil spheres. The text is concluded with overarching observations, which articulate that the significance of the balance between the socialite and functional imperative shaping the military as an institution and the relations between civilian control and military effectiveness as well as the characteristics of the military profession covered by Huntington's work, remain relevant and viable topics to be considered in the 21st century.

Avtorji

Authors

Dr. Iztok Podbregar

Redni profesor dr. Iztok Podbregar je habilitiran za področje vodenja in upravljanja varnostnih organizacij na Univerzi v Mariboru. Je predstojnik Oddelka za varnostne vede na Fakulteti za varnostne vede in predstojnik Katedre za vojaško logistiko na Fakulteti za logistiko Univerze v Mariboru. Od leta 1998 do 2001 je bil načelnik Generalštaba Slovenske vojske.

Prof. Iztok Podbregar, PhD, *habilitated in security organisations management and governance at the University of Maribor. He is Head of the Criminal Justice and Security Department at the Faculty of Criminal Justice and Security, and Head of the Military Logistics Chair at the Faculty of Logistics, University of Maribor. Between 1998 and 2001, he was Chief of the General Staff of the Slovenian Armed Forces.*

Mag. Uroš Krek

Mag. Uroš Krek je generalni sekretar Urada predsednika republike. Pred tem je bil državni sekretar na Ministrstvu za obrambo, kjer je pred tem opravljal tudi funkcije v. d. generalnega direktorja Direktorata za obrambno politiko, direktorja Urada za obrambno politiko, koordinatorja za članstvo v Natu ter direktorja Uprave za oborožitev in Uprave za razvoj. Je udeleženec osamosvojitvene vojne in ima čin podpolkovnika. Leta 2001 je magistriral na Univerzi za nacionalno obrambo v ZDA in je predavatelj vojaške strategije na generalštabnem tečaju SV.

Uroš Krek, MSc, *is Secretary-General at the Office of the President of the Republic of Slovenia. Prior to this, he was State Secretary at the Ministry of Defence, where he also worked as Acting Director General at the Defence Policy Directorate, NATO Membership Coordinator and Director of the Armament Administration and Development Administration. He participated in the War for Slovenia and carries the rank of Lieutenant Colonel. In 2001, he received his master's degree at the National Defense University, USA and teaches military strategy in the SAF General Staff Course.*

Genmaj. mag.
Alojz Šteiner

Generalmajor mag. Alojz Šteiner je magistriral na Fakulteti za družbene vede in na Industrial College of Armed Forces v okviru National Defence University v ZDA. Je generalmajor SV in od maja 2009 načelnik Generalštaba. Med dolžnostmi, ki jih je opravljal, so tudi dolžnosti namestnika poveljnika sil SV, na Generalštabu pa v J-3, J-4 in J-5, bil je svetovalec trem načelnikom, direktor štaba in namestnik načelnika. Napisal je več člankov o preoblikovanju Slovenske vojske.

Major General Alojz Šteiner, MSc, received his master's degree at the Faculty of Social Sciences and the Industrial College of Armed Forces at the National Defence University, USA. He is Major General and, since May 2009, holds the post of Chief of the SAF General Staff. His most significant duties include Deputy Commander of the SAF Force Command, and various posts at the General Staff (J-3, J-4 and J-5). He was also advisor to three chiefs of the SAF General Staff, Director of Staff and Deputy Chief of the General Staff. He wrote several articles on the transformation of the Slovenian Armed Forces.

Pk. Ivan Mikuž

Polkovnik Ivan Mikuž je načelnik sektorja za vojaško politiko, integracije in načrtovanje v Generalštabu Slovenske vojske. Je diplomant akademije kopenske vojske in zaposlen v Slovenski vojski od njenega nastanka. Opravljal je različne naloge, bil je poveljnik učnega centra, poveljnik lahke pehotne brigade, načelnik štaba operativnega poveljstva SV, načelnik Poveljniško-štabne šole, načelnik združenega oddelka za koordinacijo v Sektorju za operacije v Združenem poveljstvu sil zveze Nato v Neaplju in druge.

Colonel Ivan Mikuž is Chief of the Military Policy, Integration and Planning Division at the General Staff of the Slovenian Armed Forces (SAF). He graduated from the Land Forces Academy and has served in the SAF since its establishment. He performed various duties, such as Commander, Training Centre and Light Infantry Brigade; Chief of Staff, Operational Command; Chief, Command Staff School; Chief, Joint Coordination Branch/Operations (J-3), Joint Forces Command – South (JFC Naples) etc.

Primož Šavc

Primož Šavc je končal študij na FDV, od leta 1986 do 2000 je služboval kot častnik v TO in SV. Mednarodne izkušnje na vojaškem področju si je pridobil v mirovnihih operacijah in večnacionalnih pobudah. Po šolanju na NDC v Rimu leta 2000 je sodeloval pri medresorskem usklajevanju obrambnih ter vojaških zadev v Akcijskem načrtu RS za članstvo v Natu. Kot vodja Obrambnega oddelka v Stalni misiji RS pri Natu je aktivno soustvarjal področje politike obrambnega planiranja. Od 2009 opravlja funkcijo generalnega direktorja Direktorata za obrambno politiko.

Primož Šavc studied at the Faculty of Social Sciences and served as officer in the Slovenian Territorial Defence and the Slovenian Armed Forces between 1986 and 2000. He gained international military experience in peace operations and multinational initiatives. Upon completing studies at NDC in Rome (2000), he participated in the interministerial coordination of defence and military affairs within NATO Membership Action Plan of the RS. As Head of the Defence Section with the Permanent Representation of the RS to NATO, he actively contributed to the creation of defence planning policy. Since 2009, he has worked as Director General of the Defence Policy Directorate.

Maj. Alenka Petek

Major Alenka Petek je univerzitetna diplomirana pravnica in specialistka za obramboslovje. V Slovenski vojski je kot častnica zaposlena od leta 1996. V sestavi bataljonske bojne skupine je sodelovala v operaciji Kforja na Kosovu. Trenutno opravlja dolžnost načelnice štaba 72. brigade.

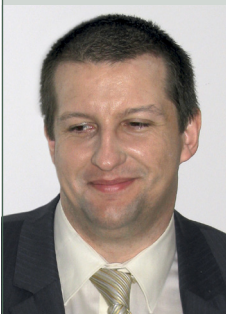
Major Alenka Petek graduated from law and is a specialist in defence studies. She has worked as an officer in the Slovenian Armed Forces since 1996 and has been deployed to operation KFOR in Kosovo as member of a battalion-sized battle group. She currently holds the post of Chief of Staff, 72nd SAF Brigade.

Pk. Dušan Toš

Polkovnik Dušan Toš je v Slovenski vojski zaposlen od leta 1991 in trenutno opravlja naloge poveljnika 72. brigade SV. Vso svojo strokovno in vojaško kariero je gradil na dolžnostih, na katerih mu je bilo omogočeno delo na področju izobraževalnega menedžmenta. Aktivno je sodeloval v večini razvojnih projektov vojaškega izobraževanja in usposabljanja, nekatere je tudi vodil. Dušan Toš končuje magistrski študij na FDV.

Colonel Dušan Toš has worked in the Slovenian Armed Forces since 1991 and currently holds the post of Commander, 72nd SAF Brigade. He built his professional and military carrier by performing duties concerning education management. He took an active part in most military education and training development projects and also managed some of them. He will soon complete his master's studies at the Faculty of Social Sciences.

Dr. Uroš Svete

Doc. dr. Uroš Svete je doktor znanosti s področja obramboslovja, proučuje pa tudi nacionalnovarnostne vidike osamosvajanja Slovenije. Od leta 2000 je zaposlen na Katedri za obramboslovje, trenutno je tudi njen predstojnik. Je član svetovne sociološke zveze (ISA), v kateri znotraj raziskovalnega odbora Armed Forces and Conflict Resolution opravlja naloge izvršnega sekretarja.

Assist. Prof. Uroš Svete holds a PhD in defence studies and also deals with national security aspects of Slovenia's process of gaining independence. Since 2000, he has been employed at the Defence Studies Chair, currently as Head. He is a member of the International Sociological Association (ISA) and Secretary of its Armed Forces and Conflict Resolution Committee.

Dr. Maja Garb

Doc. dr. Maja Garb, doktorica znanosti s področja obramboslovja, je docentka na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. Ukvarja se s sociološkim proučevanjem vojaške organizacije in reševanja konfliktov (analiza sodobnih konfliktov, mirovne operacije ter pokonfliktna obnova). Delovne zahteve so jo usmerile tudi v proučevanje vodenja in menedžmenta v vojski in obrambnem sistemu.

Assist. Prof. Maja Garb holds a PhD in Defence Studies and is Assistant Professor at the Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana. She deals with sociological aspects of military organisation and resolution of conflicts (analysis of modern conflicts, peace operations and post-conflict reconstruction). Working requirements led her to conduct research in management and governance in the armed forces and the defence system.

Dr. Vladimir Prebilič

Izredni profesor dr. Vladimir Prebilič je magistriral na obramboslovju, kot štipendist nemškega zveznega obrambnega ministrstva – štipendija Manfreda Wörnerja pa je pripravil doktorsko disertacijo z naslovom Vojaška logistika nemških oboroženih sil v drugi svetovni vojni, s katero je doktoriral na Fakulteti za družbene vede. Od leta 2007 do 2010 je bil predstojnik Katedre za obramboslovje na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani.

Assoc. Prof. Vladimir Prebilič, PhD, holds a master's degree in defence studies. With the help of an EU scholarship, he carried out master's research on the conversion of military facilities in the Federal Republic of Germany, United States of America and United Kingdom. As a holder of the Manfred Wörner fellowship of German Federal Ministry of Defence, he prepared a doctoral dissertation entitled *Military Logistics of German Armed Forces During World War II* and obtained his PhD at the Faculty of Social Sciences. Since 2007, he has held the Chair of Defence Studies, and since 2010, worked as Associate Professor at the Faculty of Social Sciences.

Dr. Jelena Juvan

Asist. dr. Jelena Juvan je univ. dipl. politologinja in doktorica znanosti s področja obramboslovja. Kot raziskovalka je od leta 2003 zaposlena na Obramboslovnem raziskovalnem centru Fakultete za družbene vede. Leta 2008 je doktorirala s temo Vojaške družine: usklajevanje delovnih in družinskih obveznosti v vojaški organizaciji. V študijskem letu 2010/2011 sodeluje v pedagoškem procesu na Fakulteti za družbene vede pri predmetih polemologija, sociologija in politologija vojske ter skupna zunanja in varnostna politika Evropske unije.

Assist. Jelena Juvan, PhD, holds a degree and PhD in Defence Studies. She has worked as researcher at the Defence Research Centre of the Faculty of Social Sciences since 2003. In 2008, she obtained her PhD with theses entitled *Military Families: Coordinating Work and Family Obligations in a Military Organisation*. In the academic year 2010/2011, she participates in the teaching process at the Faculty of Social Sciences: *Polemology, Sociology and Political Science of Armed Forces and Common Foreign and Security Policy of the EU*.

Brig. dr. Andrej Osterman

Brigadir dr. Andrej Osterman je na Pravni fakulteti v Ljubljani končal študij prava, leta 2004 je na njej tudi magistriral. Doktoriral je leta 2010 na Fakulteti za logistiko. Izobraževal se je doma in v tujini, med drugim je opravil šolo za rezervne oficirje, generalštabni program na Poveljniško-štabni šoli v Slovenski vojski in izobraževanje v Marshallovem centru v Nemčiji. Na Ministrstvu za obrambo in v Slovenski vojski je zaposlen od leta 1991. Opravljal je vodstvene in poveljniške dolžnosti. Trenutno je namestnik poveljnika Poveljstva sil Slovenske vojske.

Brigadier Andrej Osterman, PhD studied law at the Faculty of Law in Ljubljana. In 2004, he obtained his master's degree at the same faculty and in 2010 a PhD at the Faculty of Logistics. He later studied in Slovenia and abroad, inter alia at Reserve Officer School, General Staff Programme, SAF Command and Staff School and education programme at Marshall Centre in Germany. He has been employed at the Ministry of Defence and in the SAF since 1991, performing various management and commanding duties. He is currently Deputy Commander, SAF Force Command.

Dr. Erik Kopač

Asistent dr. Erik Kopač je raziskovalec na Obramboslovnem raziskovalnem centru Inštituta za družbene vede Univerze v Ljubljani. Ožje področje njegovega raziskovalnega dela so vsa vprašanja, povezana z ekonomijo in nacionalno varnostjo, še posebej področja obrambne ekonomike, kot so upravljanje obrambnih virov, obrambna industrijska in tehnološka baza, obrambni izdatki, vojaška delovna sila ter nakupi orožja in vojaške opreme.

Assist. Erik Kopač, PhD, works as researcher at the Defence Research Centre, Institute of Social Sciences, University of Ljubljana. The scope of his research includes issues related to the economics and national security, especially defence economics issues such as: defence resource management, defence industrial and technological base, defence expenditure, military manpower and weapons and military equipment procurement.

Navodila avtorjem
za oblikovanje prispevkov

Instructions for the authors
of papers

NAVODILA AVTORJEM ZA OBLIKOVANJE PRISPEVKOV ZA SODOBNE VOJAŠKE IZZIVE IN VOJAŠKOŠOLSKI ZBORNIK

Vsebinska navodila

Splošno

Sodobni vojaški izzivi je interdisciplinarna znanstveno-strokovna publikacija, ki objavlja prispevke o aktualnih temah, raziskavah, znanstvenih in strokovnih razpravah, tehničnih ali družboslovnih analizah z varnostnega, obrambnega in vojaškega področja.

Vojaškošolski zbornik je vojaškostrokovna in informativna publikacija, namenjena izobraževanju in obveščanju o dosežkih ter izkušnjah na področju vojaškega izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja.

Kaj objavljamo?

Objavljamo prispevke v slovenskem jeziku s povzetki, prevedenimi v angleški jezik, in po odločitvi uredniškega odbora prispevke v angleškem jeziku s povzetki, prevedenimi v slovenski jezik.

Objavljamo prispevke, ki še niso bili objavljeni ali poslani v objavo drugi reviji. Pisec je odgovoren za vse morebitne kršitve avtorskih pravic. Če je bil prispevek že natisnjen drugje, poslan v objavo ali predstavljen na strokovni konferenci, naj to avtor sporočiti uredniku in pridobiti soglasje založnika (če je treba) ter navesti razloge za ponovno objavo.

Tehnična navodila

Omejitve dolžine prispevkov

Prispevki naj obsegajo 16 strani oziroma 30.000 znakov s presledki (avtorska pola), izjemoma najmanj 8 strani oziroma 15.000 znakov ali največ 24 strani oziroma 45.000 znakov.

Recenzije

Prispevki se recenzirajo. Recenzija je anonimna. Glede na oceno recenzentov uredniški odbor ali urednik prispevek sprejme, če je treba, zahteva popravke ali ga zavrne. Pripombe recenzentov avtor vnese v prispevek.

Zaradi anonimnega recenzentskega postopka je treba prvo stran in vsebino oblikovati tako, da identiteta avtorja ni prepoznavna.

Avtor ob naslovu prispevka napiše, v katero kategorijo po njegovem mnenju in glede na klasifikacijo v COBISS spada njegov prispevek. Klasifikacija je dostopna na spletni strani revije in pri odgovornem uredniku. Končno klasifikacijo določi uredniški odbor.

Lektoriranje

Lektoriranje besedil zagotavlja OE, pristojna za založniško dejavnost. Lektorirana besedila se avtorizirajo.

Prevajanje	Prevajanje besedil ali povzetkov zagotavlja OE, pristojna za prevajalsko dejavnost oziroma Šola za tuje jezike PDRIU.
Navajanje avtorjev prispevka	Navajanje avtorjev je skrajno zgoraj, levo poravnano. <i>Primer:</i> Ime 1 Priimek 1, Ime 2 Priimek 2 V opombi pod črto se za slovenske avtorje navede, iz katere ustanove prihajajo. Pri tujih avtorjih je treba navesti tudi ime države.
Naslov prispevka	Navedbi avtorjev sledi naslov prispevka. Črke v naslovu so velike 16 pik, natisnjene krepko, besedilo naslova pa poravnano na sredini.
Povzetek	Prispevku mora biti dodan povzetek, ki obsega največ 1200 znakov (20 vrstic). Povzetek naj na kratko opredeli temo prispevka, predvsem naj povzame rezultate in ugotovitve. Splošne ugotovitve in misli ne spadajo v povzetek, temveč v uvod.
Povzetek v angleščini	Avtorji morajo oddati tudi prevod povzetka v angleščino. Tudi za prevod povzetka velja omejitev do 1200 znakov (20 vrstic).
Ključne besede	Ključne besede (3-5, tudi v angleškem jeziku) naj bodo natisnjene krepko in z obojestransko poravnavo besedila.
Besedilo	Avtorji naj oddajo svoje prispevke na papirju formata A4, s presledkom med vrsticami 1,5 in velikostjo črk 12 pik Arial. Na zgornjem in spodnjem robu naj bo do besedila približno 3 cm, levi rob naj bo širok 2 cm, desni pa 4 cm. Na vsaki strani je tako približno 30 vrstic s približno 62 znaki. Besedilo naj bo obojestransko poravnano, brez umikov na začetku odstavka.
Kratka predstavitev avtorjev	Avtorji morajo pripraviti kratko predstavitev svojega strokovnega oziroma znanstvenega dela. Predstavitev naj ne presega 600 znakov (10 vrstic, 80 besed). Če je avtorjev več, se predstavi vsak posebej, čim bolj zgoščeno. Avtorji naj besedilo umestijo na konec prispevka po navedeni literaturi.
Strukturiranje besedila	Posamezna poglavja v besedilu naj bodo ločena s samostojnimi podnaslovi in ustrezno oštevilčena (členitev največ na 4 ravni). <i>Primer:</i> 1 Uvod 2 Naslov poglavja (1. raven) 2.1 Podnaslov (2. raven) 2.1.1 Podnaslov (3. raven) 2.1.1.1 Podnaslov (4. raven)

Oblikovanje seznama literature

V seznamu literature je treba po abecednem redu navesti le avtorje, na katere se sklicujete v prispevku, celotna oznaka vira pa mora biti skladna s harvardskim načinom navajanja. Če je avtorjev več, navedemo vse, kot so navedeni na izvirnem delu.

Primeri:

a) knjiga:

Primek, ime (lahko začetnica imena), letnica. *Naslov dela*. Kraj: Založba.

Na primer: Ulrich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press.

b) zbornik:

Samson, C., 1970. Problems of information studies in history. V S. Stone, ur. *Humanities information research*. Sheffield: CRUS, 1980, str./pp. 44–68. Pri posameznih člankih v zbornikih na koncu posameznega vira navedemo strani, na katerih je članek, na primer:

c) članek v reviji

Kolega, N., 2006. Slovenian coast sea flood risk. *Acta geographica Slovenica*. 46-2, str. 143–167.

Navajanje virov z interneta

Vse reference se začenjajo enako kot pri natisnjenih virih, le da običajnemu delu sledi še podatek o tem, kje na internetu je bil dokument dobljen in kdaj. Podatek o tem, kdaj je bil dokument dobljen, je pomemben zaradi pogostega spreminjanja www okolja.

Ulrich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press, str. 45–100. <http://www.mors.si/index.php?id=213>, 17. 10. 2008.

Pri navajanju zanimivih internetnih naslovov v besedilu (ne gre za navajanje posebnega dokumenta) zadošča navedba naslova (<http://www.vpvs.uni-lj.si>). Posebna referenca na koncu besedila v tem primeru ni potrebna.

Sklicevanje na vire

Pri sklicevanju na vire med besedilom navedite le primek prvega avtorja in letnico izdaje. *Primer:* ... (Smith, 1997) ...

Če dobesedno navajate del besedila, ga ustrezno označite z narekovaji, v oklepaju pa poleg avtorja in letnice navedite stran besedila, iz katerega ste navajali.

Primer: ... (Smith, 1997, str. 15) ...

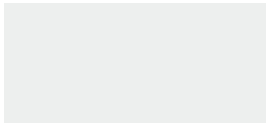
Pri povzemanju drugega avtorja napišemo besedilo brez narekovajev, v oklepaju pa napišemo, da gre za povzeto besedilo. *Primer:* (po Smith, 1997, str. 15). Če avtorja navajamo v besedilu, v oklepaju navedemo samo letnico izida in stran (1997, str. 15).

Slike, diagrami in tabele

Slike, diagrami in tabele v prispevku naj bodo v posebej pripravljenih datotekah, ki omogočajo lektorske popravke. V besedilu mora biti jasno označeno mesto, kamor je treba vnesti sliko. Skupna dolžina prispevka ne sme preseči dane omejitve.

Če avtor iz tehničnih razlogov grafičnih dodatkov ne more oddati v elektronski obliki, je izjemoma sprejemljivo, da slike priloži besedilu. Avtor mora v tem primeru na zadnjo stran slike napisati zaporedno številko in naslov, v besedilu pa pustiti dovolj prostora zanjo. Prav tako mora biti besedilo opremljeno z naslovom in številčenjem slike. Diagrami se štejejo kot slike. Vse slike in tabele se številčijo. Številčenje poteka enotno in ni povezano s številčenjem poglavij. Naslov slike je naveden pod sliko, naslov tabele pa nad tabelo. Navadno je v besedilu navedeno vsaj eno sklicevanje na sliko ali tabelo. Sklic na sliko ali tabelo je: ... (slika 5) ... (tabela 2) ...

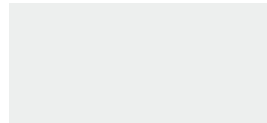
Primer slike:

Slika 5: Naslov slike

Primer tabele:

Tabela 2: Naslov tabele

Opombe pod črto

Številčenje opomb pod črto je neodvisno od strukture besedila in se v vsakem prispevku začne s številko 1. Posebej opozarjamo avtorje, da so opombe pod črto namenjene pojasnjevanju misli, zapisanih v besedilu, in ne navajanju literature.

Kratice

Kratice naj bodo dodane v oklepaju, ko se okrajšana beseda prvič uporabi, zato posebnih seznamov kratic ne dodajamo. Za kratico ali izraz v angleškem jeziku napišemo najprej slovensko ustreznico, v oklepaju pa angleški izvornik in morebitno angleško kratico.

Format zapisa prispevka

Uredniški odbor sprejema prispevke, napisane z urejevalnikom besedil MS Word, izjemoma tudi v besedilnem zapisu (text only).

Naslov avtorja

Prispevkom naj bosta dodana avtorjeva naslov in internetni naslov ali telefonska številka, na katerih bo dosegljiv uredniškemu odboru.

Kako poslati prispevek

Na naslov uredništva ali članov uredniškega odbora je treba poslati tiskano in elektronsko različico prispevka.

Potrjevanje sprejetja prispevka

Uredniški odbor avtorju pisno potrdi prejetje prispevka. Avtorjem, ki sporočijo tudi naslov svoje elektronske pošte, se potrditev pošlje po tej poti.

Korekture Avtor opravi korekture svojega prispevka v treh dneh.

**Naslov
uredniškega
odbora** Ministrstvo za obrambo
Generalštab Slovenske vojske
Sodobni vojaški izzivi
Uredniški odbor
Vojkova cesta 55
1000 Ljubljana
Slovenija
Elektronski naslov
Odgovorna urednica:
liliana.brozic@mors.si

Prispevkov, ki ne bodo urejeni skladno s tem navodilom, uredniški odbor ne bo sprejemal.

INSTRUCTIONS FOR THE AUTHORS OF PAPERS FOR THE CONTEMPORARY MILITARY CHALLENGES AND THE MILITARY EDUCATION JOURNAL

Content-related instructions

General

The Contemporary Military Challenges is an interdisciplinary scientific expert magazine, which publishes papers on current topics, researches, scientific and expert discussions, technical or social sciences analysis from the field of security, defence and the military..

The Military Education Journal is a military professional and informative publication intended for education and informing on achievements and experiences in the field of military education, training and improvement.

What do we publish?

We publish papers in Slovene with abstracts translated into English. If so decided by the Editorial Board, we also publish papers in English with abstracts translated into Slovene.

We publish papers, which have not been previously published or sent to another magazine for publication. The author is held responsible for all possible copyright violations. If the paper has already been printed elsewhere, sent for publication or presented at an expert conference, the author must notify the editor, obtain the publisher's consent (if necessary) and indicate the reasons for republishing.

Technical instructions

Limitations regarding the length of the papers

The papers should consist of 16 typewritten double-spaced pages or 30,000 characters. At a minimum they should have 8 pages or 15,000 characters and at a maximum 24 pages or 45,000 characters.

- Reviews** All papers are reviewed. The review is anonymous. With regard to the reviewer's assessment, the Editorial Board or the editor accepts the paper, demands modifications, if necessary, or rejects it. Upon receiving the reviewers' remarks, the author inserts them into the paper.
Due to an anonymous review process, the first page must be designed in the way that the author's identity cannot be recognized.
Next to the title, the author should indicate the category the paper belongs to according to him and according to the classification in the COBISS¹. The classification is available on the magazine's internet page and at the responsible editor. The Editorial Board determines the final classification.
- Proofreading** The organizational unit responsible for publishing provides the proofreading of the papers. The proofread papers have to be approved.
- Translating** The translation of the papers or abstracts is provided by the organizational unit competent for translation or the School of Foreign Languages, DDETC.
- Indicating the authors of the paper** The authors' name should be written in the upper left corner, aligned left.
Example:
Name 1 Surname 1,
Name 2 Surname 2,
In the footnote, Slovenian authors should indicate the institution they come from. Foreign authors should also indicate the name of the state they come from.
- Title of the paper** The title of the paper is written below the listed authors. The font in the title is bold, size 16 points. The text of the title is centrally aligned.
- Abstract** The paper should have an abstract of a maximum 1,200 characters (20 lines). The abstract should include a short presentation of the topic, particularly the results and the findings. General findings and reflections do not belong in the abstract, but rather in the introduction.
- Abstract in English** The authors must also submit the translation of the abstract into English. The translation of the abstract is likewise limited to a maximum of 1,200 characters (20 lines).
- Key words** Key words (3-5 also in the English language) should be bold with a justified text alignment.
- Text** The authors should submit their papers on an A4 paper format, with 1.5 line spacing, fontArial size 12 points. At the upper and the bottom edge, there should be approx. 3 cm of space; the left margin should be 2 cm wide and the right margin 4 cm. Each page consists of approx. 30 lines with 62 characters. The text should have a justified alignment, without indents at the beginning of the paragraphs.

¹ Co-operative Online Bibliographic System and Services

A brief presentation of the authors

The authors should prepare a brief presentation of their expert or scientific work. The presentation should not exceed 600 characters (10 lines, 80 words). If there are several authors, each should be presented individually, as shortly and as comprehensively as possible. These texts should be placed at the end of the paper, after the cited literature.

Text structuring

Individual chapters should be separated with independent subtitles and adequately numbered.

Example:

- 1 Introduction
- 2 Title of the chapter (1st level)
- 2.1 Subtitle (2nd level)
- 2.1.1 Subtitle (3rd level)
- 2.1.1.1 Subtitle (4th level)

Referencing

In the bibliography, only the authors of references one refers to in the paper should be listed, in the alphabetical order. The entire reference has to be in compliance with the Harvard citing style.

Example:

Surname, name (can also be the initial of the name), year. *Title of the work*. Place. Publishing House.

Example:

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press.

With certain papers published in journals, the author should indicate, at the end of each reference, a page on which the paper can be found.

Example:

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press. p. 45-100.

Referencing internet sources

All references start the same as the references for the printed sources, only that the usual part is followed by the information about the Internet page on which the document was found as well as the date on which it was found. The information about the time that the document was found on the Internet is important, because the WWW environment changes constantly.

Urlich, W., 1983. *Critical Heuristics of Social Planning*. Chicago: University of Chicago Press. p. 45-100. <http://www.mors.si/index.php?id=213>, 17 October 2008.

When referencing interesting WWW pages in the text (not citing an individual document) it is enough to state only the Internet address (<http://www.vpvs.uni-lj.si>). A separate reference at the end of the text is therefore not necessary.

Citing

When citing sources in the text, indicate only the surname of the author and the year of publication. *Example:* (Smith, 1997) ...

When making a direct reference to a text, the cited part should be adequately marked with quotation marks and followed by the exact page of the text which the citing is taken from.

Example: ...(Smith, 1997:15) ...

Figures, diagrams, tables

Figures, diagrams and tables in the paper should be prepared in separate files which allow for proofreading corrections. The place in the text where the picture should be inserted must be clearly indicated. The total length of the paper must not surpass the given limitation.

Should the author not be able to submit the graphical supplements in the electronic form due to technical reasons, it is exceptionally acceptable to enclose the figures to the text. In this case the author must write a sequence number and a title on the back of each picture and leave enough space in the text to include it. The text must likewise contain the title and the sequence number of the figure. Diagrams are considered figures.

All figures and tables are numbered. The numbering is not uniform and not linked with the numbering of the chapters. The title of the figure is stated beneath it and the title of the table is stated above it.

As a rule, the paper should include at least one reference to a figure or a table..

Reference to a figure or a table is: ... (Figure 5) (Table 2)

Example of a figure:

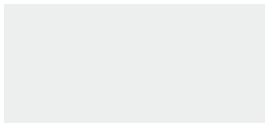
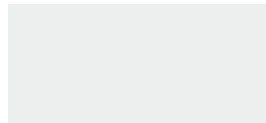

Figure 5: Title of the figure

Example of a table:

Table 2: Title of the table

Footnotes

The numbering of the footnotes is not related to the structure of the text and starts with number 1 in each paper. We want to stress that the aim of the footnotes is to explain the thoughts written in the text and not to reference literature.

Abbreviations

When used for the first time, the abbreviations in the text must be explained in parenthesis; therefore no additional list of abbreviations is needed. If the abbreviations or terms are written in English, the appropriate Slovenian term should be written along with the English original and possibly the English abbreviation in the parenthesis.

Format type of the paper

The Editorial Board accepts only the texts written with a MS Word text editor and only exceptionally those in the 'text only' format.

- Author's address** Each paper should include the author's address, e-mail or a telephone number, so that the Editorial Board can reach him or her.
- Sending the paper** A print or an electronic version of the paper should be sent to the address of the Editorial Board or the members of the Editorial Board.
- Confirmation of the reception of the paper** The Editorial Board sends the author a written confirmation regarding the reception of the paper. The authors who also list their e-mails receive the confirmation via e-mail.
- Corrections** The author makes corrections to the paper within three days.
- Editorial Board address** Ministry of Defence
Slovenian Armed Forces
General Staff
Contemporary Military Challenges
Editorial Board
Vojkova cesta 55
1000 Ljubljana
Slovenia
Electronic address:
Editor in Chief:
liliana.brozic@mors.si

The Editorial Board will not accept papers, which will not be in compliance with the above instructions.

Vsebina

Liliana Brožič, Branimir Furlan	UVODNIK EDITORIAL
Iztok Podbregar	PRED REINŽENIRINGOM NACIONALNOVARNOSTNEGA SISTEMA – PRILOŽNOSTI ZA SLOVENSKO VOJSKO BEFORE REINGENEERING THE NATIONAL SECURITY SYSTEM – OPPORTUNITIES FOR THE SLOVENIAN ARMED FORCES
Uroš Krek	SEDEM LET ČLANSTVA V NATU – ALTERNATIVE PRED VSTOPOM IN UČINKI DANES SEVEN YEARS OF NATO MEMBERSHIP – ALTERNATIVES BEFORE THE ACCESSION AND ITS EFFECTS TODAY
Alojz Šteiner	TRANSFORMACIJA – JO HOČEMO, JO ZMOREMO? TRANSFORMATION – DO WE WANT IT, CAN WE MANAGE IT?
Primož Šavc, Ivan Mikuž	RAZVOJ SLOVENSKE VOJSKE V DRUGEM DVAJSETLETJU NJENEGA OBSTOJA DEVELOPMENT OF THE SLOVENIAN ARMED FORCES IN THE FOLLOWING TWENTY YEARS
Alenka Petek	PROFESIONALNA (SLOVENSKA) VOJSKA? PROFESSIONAL (SLOVENIAN) ARMED FORCES?
Dušan Toš	SLOVENSKO VOJAŠKO ŠOLSTVO, ZAMUJENE PRILOŽNOSTI IN IZZIVI V PRIHODNOSTI SLOVENIAN MILITARY EDUCATION, MISSED OPPORTUNITIES AND FUTURE CHALLENGES
Uroš Svete, Maja Garb, Vladimir Prebilič, Jelena Juvan	SODOBNI PRISTOPI K ŠOLANJU ČASTNIKOV: PRIMER VOJAŠKEGA OBRAMBOSLOVNEGA MODULA MODERN APPROACHES TO OFFICER EDUCATION: EXAMPLE OF THE MILITARY DEFENCE STUDIES MODULE
Andrej Osterman	POMEN PREDPISOV ZA LOGISTIKO SLOVENSKE VOJSKE DANES IN V PRIHODNOSTI IMPORTANCE OF REGULATIONS FOR THE SLOVENIAN ARMED FORCES' LOGISTICS TODAY AND IN THE FUTURE
Erik Kopač	UČINKOVITO ZAGOTAVLJANJE VOJAŠKIH ZMOGLIVOSTI EFFECTIVE PROVISION OF MILITARY CAPABILITIES
Branimir Furlan	AMERIŠKI CIVILNO-VOJAŠKI ODNOSI, VOJAK IN DRŽAVA V NOVI DOBI AMERICAN CIVIL-MILITARY RELATIONS, THE SOLDIER AND THE STATE IN A NEW ERA